ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ

ಸಂಪುಟ ೩೨—ಸಂಚಿಕೆ ೩

೧೨೫

ವಿಕೃತಿ ಸಂವತ್ಸರ

ಆಶ್ವಯುಜ ಸಂಚಿಕೆ

ಮೈಸೂರು

ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ

೧೯೫೦

ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ

ವಿಕೃತಿ ಸಂವತ್ಸರ | ೧೨೫ | ಆಶ್ವಯುಜ ಸಂಚಿಕೆ

ಕುಮಾರಸಂಭವ

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸರ್ಗ

ಬಳಿಕ ವಿಧಿಯೆಚ್ಚರಿಸಿತಾ ಮೋಹೈಕ ಶರಣೆಯ
ರತಿಯ ವಿವಶೆಯ ಕಾಮಸಂಗನೆಯ
ತಿಳಿಯಿಸಲ್ಕೆಂದವಳಿಗನುಭವದಿಂದ ನವ ವೈ-
ಧವ್ಯದಳಲಿನಸಹ್ಯ ವೇದನೆಯ. ೧

ಮೂರ್ಛೆಯವಸಾನದೊಳು ತಾನರೆತೆರೆದ ಕಂಗಳ
ನಾಟಿಸಿರ್ದಳು ಹುಡುಕುನೋಟದೊಳು
ಅರಿಯದಾದಳು ಆ ಅತೃಪ್ತಿಯ ಕಣ್ಗಳವುಗಳಿ-
ಗಿನಿಯನನಿಶಂ ಕಾಣದಾದುದನು. ೨

"ಜೀವಿಸಿರುವೆಯ ಜೀವಿತೇಶ್ವರ" ಎಂದು ಕೂಗುತ
ಲೇಳುವಂದಾ ಕ್ಷಿತಿಯೊಳವಳೆದುರು
ಕಂಡಳವಳಾ ಪುರುಷ ರೂಪದೊಳಿರುವ ಹರನುರು
ಕೋಪದನಲನ ಭಸ್ಮ ಕೇವಲವ. ೩

ವಸುಧೆಯಪ್ಪಿದ ಧೂಸರಸ್ತನಿ ಬಿಚ್ಚಿ ಕೆದರಿದ
ಮುಡಿಯ ಸತಿಯವಳಂದು ಕಡುನೊಂದು
ಮತ್ತೆ ಹಲುಬಿದಳಾಕೆ ವಿಹ್ವಲೆ ತನ್ನ ಸಮ ದುಃ
ಖಿನಿಯ ಗೈವವೊಲಾ ವನಸ್ಥಲಿಯ. ೪

ತನ್ನ ಕಾಂತಿಯಿಸಾವ ಕರಣ ವಿಲಾಸಿಗಳಿಗುಪ
ಮಾನವೆಂದೆನಿಸಿರ್ದು ರಂಜಿಸಿತೊ
ಅದುವೆ ತಾನೀದಶೆಯ ಪಡೆದುಂ ಬಿರಿಯದಿರುವೆನು;
ಸ್ತ್ರೀಯರತಿ ಕಠಿಣೆಯರು ದಿಟವಹುದು. ೫

ಸೇತು ಬಂಧನ ಬಿರಿದ ಜಲಸಂಘಾತ ತಾನಿರ-
ದೋಡುವಂದದೊಳುಳಿದು ಪದ್ಮಿನಿಯ
ಎನ್ನನೀ ತ್ವದಧೀನ ಜೀವಿಯನುಳಿದು ನೀ ಕ್ಷಣ-
ಭಿನ್ನ ಸೌಹೃದನೆತ್ತಲೈದಿದೆಯೊ! ೬

ನನ್ನ ಕುರಿತಪ್ರಿಯವ ಗೈದವನಲ್ಲ, ನಾ ಪ್ರತಿ
ಕೂಲೆಯಾದವಳಲ್ಲ ನಿನಗಂದು.
ನೀನಕಾರಣವೇಕೆ ದರ್ಶನವೀಯದಿರುವೆಯೊ
ಮತ್ತೆ ವಿಲಪಿಸುತಿರುವ ರತಿಗಿಂದು. ೭

ಸ್ಮರನೆ ಮೇಖಲೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಿದೆನ್-ಅನ್ಯ ನಾಮ
ಸ್ಮರಣವಾದೊಡನದನು ಸ್ಮರಿಸುವೆಯ!
ಬಿಳ್ದ ಹುಡಿಯೊಳು ನೋಟಮುಸುಳ್ದವತಂಸದುತ್ಪಲ
ತಾಡನಂಗಳನದನು ಸ್ಮರಿಸುವೆಯ! ೮

ಎನ್ನನೊಲಿಯಿಸಲಂದು ಹೃದಯದೊಳಿರುವೆಯೆಂದುದ
ನಿಂದು ಕೈತವವೆಂದು ಬಗೆಯುವೆನು.
ಔಪಚಾರಿಕವಲ್ಲದಿರಲಾಮಾತು ರತಿಯ-
ಕ್ಷತಳು ತಾನೆಂತತನು ನೀನೆಂತು! ೯

ಪೊಸತು ಪಯಣದೊಳತ್ತ ಪರವನು ಕುರಿತ ನಿನ್ನನು
ನಾನು ಬಹೆನನುಸರಿಸಿ ಬಳಿವಿಡಿದು.
ದೈವವಂಚಿತವಾದುದೀ ಜನವಿಂದು ದೇಹಿಗ-
ಳೊಂದು ಸುಖ ದಲ್ ನಿನ್ನಧೀನದೊಳು ! ೧೦

ರಜನಿಯೊಳು ತಿಮಿರಾವಗುಂಠಿತ ಪೌರಮಾರ್ಗದೊ
ಳಿರದೆ ಘನರವಕಳುಕುವಬಲೆಯರ
ಕಾಮಿಜನರಾವಾಸಕ್ಕೈದಿಸಲಿನಿಯ ನೀನಿರ
ದಿರಲದಿನ್ನಾರಾರ್ಪರಿಂದಿಹರು. ೧೧

ಕೆಂಪು ಕಣ್ಣಾಲಿಗಳನಡಿಗಡಿಗಿರದೆ ತಿರುಗಿಸಿ
ಮತ್ತೆ ತೊದಲುಲಿಗಳನು ನುಡಿನುಡಿದು
ಮೆರೆವ ಪ್ರಮದಾಜನರ ವಾರುಣಿಮದ ವಿಡಂಬನ
ವಹುದು ನೀನಿಂದಿಲ್ಲದಿರುವಂದು. ೧೨

ಲೋಕವೃತ್ತಾಂತಾವಶೇಷವಿದಾದುದೀ ಪ್ರಿಯ
ಬಂಧುವಿನ ತನುವೆಂದು ತಿಳಿದಂದು
ಬಹುಳ ಸಂದೊಡಮುಳಿವನತಿದುಃಖದೊಳು ತನುತೆಯು
ನಿಷ್ಫಲೋದಯನೀ ನಿಶಾಕರನು. ೧೩

ಗಂಡುಗೋಗಿಲೆಯುಲಿಯ ಕಲರವದಿಂದಲೆಸೆಯುವ
ಹಸುರುಗೆಂಪಿನ ಚಾರು ನನೆಕೊನೆಯು
ನವರಸಾಲಪ್ರಸವ ತಾನಿಂದಿರದೆ ಪೇಳೆ
ನಿನ್ನಿಯ ಪಡೆದಪುದಾರ ಶರಗತಿಯು. ೧೪

ಹಲವು ಸಲ ಕಾರ್ಮುಕದ ಮೌರ್ವಿಯ ಕಾರ್ಯಭರದೊಳು
ತಾ ನಿಯೋಜಿತವಾಂತ ಅಳಿಪಂಕ್ತಿ
ತನ್ನ ಕರುಣಸ್ವನದ ವಿರುತಗಳಿಂದಲಳುವಂ
ತಿಹುದು ಗುರುತರ ಶೋಕವಿಕಳೆಯನು. ೧೫

ನೀ ಮನೋಹರ ವಪುವ ತಳೆದೆಳ್ಚರುತಲಿರದೈ
ತಂದು ಪುನರಾದೇಶಿಸೆನ್ನಿನಿಯು
ಸುರತ ದೂತಿಯು ಪದದೊಳೀಕೋಗಿಲೆಯು ಮಧುರಾ
ಲಾಪ ಚದುರೆಯು ಸಹಜಪಂಡಿತೆಯು. ೧೬

ಮುಡಿಯು ಬಾಗಿಸಿ ಬೇಡಿ ಪಡೆದನುಕಂಪ ಸಹಿತಾ-
ಲಿಂಗನವನೇಕಾಂತ ಸುರತವನು
ಸ್ಮರನೆ ನಾ ಮಗುಳ್ದಿರದೆ ಸಂಸ್ಮರಿಸುತ್ತಲಿರಲದ
ರಿಂದ ದೊರೆಯುದು ಶಾಂತಿಯೆನಗಿಂದು. ೧೭

ನೀನೆ ನನ್ನಂಗಗಳಲಂದಿರದೋವೊ ರತಿ ಪಂ
ಡಿತನೆ ರಚಿಯಿಸಿದಾ ಋತೋಚಿತದ
ಪುಷ್ಪದಾಭರಣಗಳಧರಿಸಿಹೆನಾದರೇನಾ
ಚಾರು ವಪುವನು ಕಾಣದಿಹೆನಿಂದು. ೧೮

ಪಾದಪರಿಕರ್ಮವನು ಮುಗಿಸುವ ಮೊದಲೆ ವಿಬುಧರು
ನಿನ್ನ ನೆನೆದರು ಪರಮ ದಾರುಣರು.
ಮತ್ತೆ ನನ್ನೀ ದಕ್ಷಿಣೇತರ ಚರಣವಿದನೀ
ರಾಗ ನಿರ್ಮಿತವೆನಿಸಲೈತಾರ. ೧೯

ಪ್ರಿಯನೆ ಪುನರುತ್ಸಂಗವರ್ತಿನಿಯಾಗಲಿರುವೆನು
ನಾ ಪತಂಗದ ದಾರಿವಿಡಿದಿಂದು
ನೀ ವಿಲೋಭನಗೊಳುವ ಮೊದಲಾ ಚತುರ ಸುರ
ಕಾಮಿನಿಯರಿಂದಾ ನಾಕಲೋಕದೊಳು. ೨೦

ಮದನನಿಂದಗಲಿರುವ ರತಿ ಕ್ಷಣಮಾತ್ರವಾದರ
ದೇನು ಬದುಕಿದಳೆನುವ ಪಳಿಯೊಂದು
ರಮಣ ನೆಲೆ ನಿಲ್ಲುವುದು ನನ್ನೊಳು ಮತ್ತೆ ನಾ ಬರ
ಲಿರುವೆನಾದರು ನಿನ್ನ ಬಳಿವಿಡಿದು. ೨೧

ನೀನು ಪರದಿಂದಂತರಿತನಿರಲಿಂತು ನಾನೆಂ
ತಂತ್ಯ ಮಂಡನವಿದನು ರಚಿಯಿಸಲಿ
ಜೀವವೆಂತಂತಿಂದು ತನು ತಾನಿರದತಾರ್ಕಿಕ
ಗತಿಯು ಪಡೆದಿರಲೇಕ ಕಾಲದಲಿ. ೨೨

ಅಂಕಗತ ಕೋದಂಡನಾಗಿರ್ದಂಬನಾರ್ಜವ
ಗೊಳಿಸುತಾ ಮಧುವೊಡನೆ ನೀನುಡಿದ
ಸಸ್ಮಿತಾಲಾಪವನು ನೆನೆವೆನು ನೆನೆವೆ ಮೇಣಾ
ನಿನ್ನ ನಯನೋಪಾಂತ ಲೋಕನವ. ೨೩

ನಿನ್ನ ಬಿಲ್ಲನು ಹೂಗಳಿಂದಣಿಗೈವ ಸಖನವ
ನೆಲ್ಲಿ ಹೃದಯಂಗಮನು ಮಾಧವನು.
ಉಗ್ರರೋಷದ ಶೂಲಧರನಿಂದಾತನಾದರು
ಸುಹೃದನಾದುದನಾಗಲಿಲ್ಲ ಗಡ ! ೨೪

ನಂಜಿನಂಬುಗಳಿಂದಲೆಂತಂತವಳ ರೋದನ
ದುಲಿಯೊಳಾ ಮಧು ಘೂಸಿವಡೆದವನು
ರತಿಯನಾಪನ್ನೆಯನು ಕರುಣಿಸಿ ಸಂತವಿಡಲೆಂ
ದಂದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡನವಳೆದುರು. ೨೫

ಅವನ ಕಂಡೊಡನಳುತಲೆದೆಯನು ಮೋದಿಕೊಂಡಳು—
ರೋಜ ನೋಯುವ ತೆರದೊಳಂದವಳು
ತೆರೆದ ಬಾಗಿಲ ತೆರದೊಳುಣ್ಮುವುದಹುದು ದುಗುಡವು
ಬಂಧು ಜನರೈತಂದ ವೇಳೆಯೊಳು. ೨೬

ಅವನನಿಂತಾ ದುಃಖವತಿ ನುಡಿಸಿದಳು : "ಮಾಧವ
ನೋಡು ಸುಹೃದನೊಳುಳಿದುದೇನೆಂದು
ಪಾರಿವಾಳದ ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ಭಸ್ಮ ಕಣಗಳ
ನೆರಚುತಿರುವುದು ಗಾಳಿ ಕಾಣ್ ಇಂದು." ೨೭

ನೀಡು ನೀ ದರ್ಶನವನಿಂದಿರದೋವೊ ಮನ್ಮಥ!
ದರ್ಶನೋತ್ಸುಕನಿವನು ಮಾಧವನು.
ಮತ್ತೆ ವಲ್ಲಭರೊಲುಮೆ ಸತಿಯರೊಳಚಿರವಾದೊಡ
ದೇನು ಸುಸ್ಥಿರವಷ್ಟೆ ಗೆಳೆಯರೊಳು. ೧೮

ನಿನ್ನ ಸಹಚರನೀವಸಂತನು ದೇವ ದಾನವ
ಸಹಿತವಾದೀ ಲೋಕ ಸರ್ವವನು
ಲಲಿತ ಸುಮ ಸಾಯಕದ ಬಿಸತಂತುವಿನ ಮೌರ್ವಿಯ
ಚಾಪದಾಜ್ಞಾಧೀನವೆನಿಸಿಹನು. ೧೯

ಹೋದನಾತನು ನಿನ್ನ ಗೆಳೆಯನು ಮರಳಿ ಬಾರನು
ಅನಿಲ ಆಹತ ದೀಪದಂದದೊಳು.
ನೋಡು ನಾನಿಂದದರ ದಶೆಯೊಲು ಸಹಿಸಲಸದಳ
ವೆನಿಸುವಳಲಿನ ಹೊಗೆಯೊಳುಳಿದಿಹೆನು. ೨೦

ನನ್ನನುಳಿಯಿಸಿ ಕೊಂದು ಕಾಮನನಿಂದು ವಿಧಿ ತಾ
ನರ್ಧ ವೈಶಸ ಕೃತ್ಯವೆಸಗಿಹುದು.
ಬಳ್ಳಿಯದು ಅನಪಾಯವೆಂದಡರಿರ್ದ ಮರವನು
ಆನೆ ಮುರಿದೊಡನಿರದೆ ಹರಿಯುವುದು. ೨೧

ಮಾಡು ನೀನದರಿಂದಲೆನ್ನನು ಕುರಿತ ಮೇಣೀ
ಬಂಧುಜನ ಕರ್ತವ್ಯ ಕರ್ಮವನು
ಬಳಿಕ ವಿಧುರೆಯನಗ್ನಿಗಾಹುತಿಯಿತ್ತು ಸೇರಿಸು
ಪತಿಯ ಸಾಮೀಪ್ಯವನು ನೀನಿಂದು. ೨೨

ಶಶಿಯನನುಸರಿಸುವುದು ಕೌಮುದಿ ಮೇಘವಳಿದೊಡ
ನಿರದೆ ಸೌದಾಮಿನಿಯುಮಳಿಯುವುದು
ಪ್ರಮದೆಯರು ಪತಿ ವರ್ತ್ಮಗಾಮಿಗಳೆನುವ ತತ್ವವ
ನಾ ವಿಚೇತನ ತಾನುಮರಿತಿಹುದು. ೨೩

ಸುಭಗವಾದೀ ಪ್ರಿಯನ ದೇಹದ ಭಸ್ಮದಿಂದ ಕ
ಷಾಯಿತಸ್ತನಿಯಾಗಿ ನಾನಿಂದು
ಮತ್ತೆ ನವಪಲ್ಲವದ ತಲ್ಪದೊಳೆಂತು ಅಂತಿರ
ದಗ್ನಿಯೊಳಗಿರಿಸುವೆನು ತನುವಿದನು. ೩೪

ಹಲವು ಸಲ ನೀನಲರ ಹಾಸನು ಹಾಸಿ ಸೌಮ್ಯನೆ
ಅಂದು ನಮಗಿರ್ವರಿಗೆ ನೆರವಾದೆ
ವಂದನಾಂಜಲಿಯಿಂದಲೆರೆಯುವೆನಂತೆ ವಹಿಲದೊ
ಳೆನಗೆ ಚಿತೆಯನು ರಚಿಸು ನೀನಿಂದೆ. ೩೫

ತ್ವರಿತಗೊಳಿಸೈ ತೆಂಕಣೆಲರಿನ ಪಂಕದಿಂದಾ
ಬಳಿಕ ನನಗರ್ಪಿಸಿದ ವಹ್ನಿಯನು
ಕ್ಷಣವನಾದೊಡಮೆನ್ನನುಳಿದುತ್ಸಾಹಗೊಳ್ಳನ-
ನಂಗನೆನುವುದನರಿವೆ ನೀನಲ್ತೆ ! ೩೬

ಮತ್ತೆ ನೀನಿಂತೆಸಗಿದಾಬಳಿಕೀವುದಿರ್ವರಿ
ಗೇಕ ಸಲಿಲಾಂಜಲಿಯ ದಾನವನು
ಪಾಲುಗೈಯದೆ ಅದನು ಪರದೊಳು ಅವನು ನಿನ್ನಾ
ಸಖನು ನನ್ನೊಡಗೂಡಿ ಕುಡಿಯುವನು. ೩೭

ಸ್ಮರನ ಕುರಿತಿಂತೆಸಗುವಾ ಪರಲೋಕ ವಿಧಿಯಲಿ
ಲೋಲ ಪಲ್ಲವದಾಮ್ರ ಮಂಜರಿಯ
ಓವೊ ಮಾಧವ ನೀಡು ನಿನ್ನಾ ಗೆಳೆಯನಾತನು
ಚೂತ ಕುಸುಮ ಪ್ರೀತ ತಾನಲ್ತೆ ! ೩೮

ಮೈಯ ತಾನಿಂತಳಿವ ಕೃತನಿಶ್ಚಯೆಯ ಕರುಣಿಸಿ
ತಂದು ಬಾನಿಂದೊಗೆದ ದನಿಯೊಂದು
ಮೊದಲ ಮಳೆವನಿ ಕರುಣಿಪಂದದೊಳಂದು ಮಡುವೊಣ
ಗಿರುವ ದುಗಡದೊಳಳಿವ ಶಫರಿಯನು. ೩೯

ಓವೊ ಕುಸುಮಾಯುಧನ ಪತ್ನಿಯೆ ! ನಿನ್ನ ಭರ್ತನು
ಮತ್ತೆ ಚಿರ ದುರ್ಲಭನು ತಾನಿರನು

ಕೇಳು ಆ ಹರ ಲೋಚನಾರ್ಚಿಯು ಶಲಭ ತಾನವ
ನಾವ ಕರ್ಮದೊಳಾದನೆನುವುದನು. ೪೦

ತನ್ನ ಕುವರಿಯೊಳಂದು ತಾನಭಿಲಾಷೆಗೊಂಡಿರ
ಲಾವಿಧಾತನುದೀರಿತೇಂದ್ರಿಯನು
ಬಳಿಕ ವಿಕ್ರಿಯವದನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿರ್ದನಿಂದಭಿ-
ಶಪ್ತನಾದಿವನಾಂತನೀ ಫಲವ. ೪೧

ತಪಕೆ ನಲಿದೊಲಿದಿರ್ದ ಹರನಿನ್ನೆಂದು ಪರಿಣಯ
ಕೆಂದು ಕೈವಿಡಿಯುವನೊ ಪಾರ್ವತಿಯ
ಅಂದು ತಾನುಪಲಬ್ಧ ಸುಖದವನೊಂದುಗೂಡಿಸ
ಲಿಹನನಂಗನನಂಗದೊಡನೊಲಿದು. ೪೨

ಧರ್ಮ ಕೇಳಿದನೆಂದು ಪೇಳಿದನಾ ವಿಧಾತನು
ಸ್ಮರನ ಶಾಪಾವಧಿಯ ವಚನವನು.
ಅಶನಿ ಅಮೃತದ್ವಯಕೆ ತಾವಾಧಾರರಾಗಿಹ
ರಂಬುಧರದಂತಾ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯರು ! ೪೩

ಮುಂದೆ ಪತಿಸಂಗಮವ ಪಡೆಯುವ ವಪುವನದರಿಂ
ದೋವೊ ಶೋಭನೆ ! ನೀನು ರಕ್ಷಿಪುದು.
ತಪನು ನೀರನು ಕುಡಿದ ನದಿ ಬೇಸಗೆಯ ಕೊನೆಯೊಳು
ಮರಳಿ ಜಲದೋಘವನು ಸೇರುವುದು. ೪೪

ಆವುದೋ ಒಂದಗೋಚರಸತ್ವವಂದಿಂತು ಬಂದು
ಮುಂದೈಸಿತಾರತಿಯು ಮರಣಕುದ್ಯೋಗಿಸುವ ಮತಿಯ ತಾನಂದು.
ವಿಶ್ವಾಸವಿಟ್ಟದರೊಳಾಶ್ವಾಸಗೈದನಾ ಕುಸುಮಾಸ್ತ್ರ ಬಂಧು
ಮತ್ತಿನ ಸುಚರಿತಾರ್ಥಪದಗಳಿಂದೆಸೆವ ವಚನಂಗಳಂ ನುಡಿದು. ೪೫

ವ್ಯಸನ ಕೃಶೆಯನಂಗ ವಧು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಲಿರ್ದಳಂದುಪಪ್ಲವಾಂತಮಮ್
ಕಿರಣಕಂದಿ ಮಲಿನಗೊಂಡು ದಿವದೊಳೊಗೆದ ಶಶಿಯ ಲೇಖೆ
ಪಾರುವೊಲ್ ಪ್ರದೋಷಮಮ್. ೪೬

ಎಸ್. ವಿ. ಪರಮೇಶ್ವರ ಭಟ್ಟ.

ಕನ್ನಡ ಧ್ವನ್ಯಾಲೋಕ

(ಹಿಂದಿನ ಸಂಚಿಕೆಯಿಂದ ಮುಂದುವರಿದುದು)

ಕಾರಿಕೆ

ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರತಿಭಾತ್ಯಾತ್ಮಾ ಯೋಽಸ್ಯಾನುಸ್ವಾನಸನ್ನಿಭಃ ।
ಶಬ್ದಾರ್ಥಶಕ್ತಿಮೂಲತ್ವಾತ್ಸೋಽಪಿ ದ್ವೇಧಾ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಃ ॥ ೨೦ ॥

ಈ ಧ್ವನಿಯ ಆತ್ಮವು, ನಾದದ ಅನುರಣನದಂತೆ, ಕ್ರಮವು ಗೋಚರವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಅರಿವಿಗೆ ಬರುವುದು. ಮತ್ತೆ ಅದನ್ನು 'ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಮೂಲ' ಮತ್ತು 'ಅರ್ಥಶಕ್ತಿಮೂಲ' ಎಂದು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ವೃತ್ತಿ

ಈ 'ವಿವಕ್ಷಿತಾನ್ಯಪರವಾಚ್ಯ'ವೆಂಬ ಧ್ವನಿಯ ಸ್ವರೂಪವು ಸಂಲಕ್ಷ್ಯವಾದ ಕ್ರಮವುಳ್ಳ ವ್ಯಂಗ್ಯವಾದುದರಿಂದ, ಅದು (ನಾದದಿಂದ ಬರುವ) ಅನುರಣನವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಅದು ಮತ್ತೆ ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ: 'ಶಬ್ದ'ದ ಶಕ್ತಿಯಿಂದುಂಟಾದುದು, 'ಅರ್ಥ'ದ ಶಕ್ತಿಯಿಂದುಂಟಾದುದು, ಎಂದು.

ಹೀಗೆ 'ಶಬ್ದ'ದ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವು ಸ್ಫುರಿಸುತ್ತಿರುವುದೋ, ಅದನ್ನು 'ಧ್ವನಿ'ಯ ಪ್ರಕಾರವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಆಗ 'ಶ್ಲೇಷ'ವೆಂಬ ಅಲಂಕಾರದ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನೆಲ್ಲ ಅಪಹರಿಸಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆ ಎಂದು ಯಾರಾದರೂ ಕೇಳಬಹುದು. 'ಆಗುವುದಿಲ್ಲ'ವೆಂದು ಮುಂದಿನ ಕಾರಿಕೆಯು ಹೇಳುತ್ತದೆ:

ಕಾರಿಕೆ

ಆಕ್ಷಿಪ್ತ ಏವಾಲಂಕಾರಃ ಶಬ್ದಶಕ್ತ್ಯಾ ಪ್ರಕಾಶತೇ ।
ಯಸ್ಮಿನ್ನನುಕ್ತಃ ಶಬ್ದೇನ ಶಬ್ದಶಕ್ತ್ಯುದ್ಭವೋ ಹಿ ಸಃ ॥ ೨೧ ॥

ಯಾವ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ವಾಚ್ಯವಾಗಿರದ ಮತ್ತು ಕೇವಲ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತಿರುವ, ಅಲಂಕಾರವಿರುವುದೋ, ಅದು ಮಾತ್ರ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿ-ಮೂಲಧ್ವನಿ.

ವೃತ್ತಿ

ಏಕೆಂದರೆ, ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ಫುರಿಸುವ 'ಅಲಂಕಾರ'ವೆಲ್ಲಿರುವುದೋ ಅದು ಮಾತ್ರ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಮೂಲಧ್ವನಿಯೆಂದು ನಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಹೊರತು, ಶಬ್ದ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ಫುರಿಸುವ 'ವಸ್ತು'ಗಳಿರುವೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಧ್ವನಿಯಿದೆಯೆಂದಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಎರಡು 'ವಸ್ತು'ಗಳು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತಿರುವ ಸ್ಥಳವು ಶ್ಲೇಷಾಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಯವೆಂದು ನಾವೂ ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೆ. ಉದಾಹರಣೆ:

ಯೇನ ಧ್ವಸ್ತಮನೋಭವೇನ ಬಲಿಜಿತ್ಕಾಯಃ ಪುರಾಸ್ತ್ರೀಕೃತೋ
ಯಶ್ಚೋದ್ವೃತ್ತಭುಜಂಗಹಾರವಲಯೋ ಗಂಗಾಂ ಚ ಯೋಽಧಾರಯತ್ |
ಯಸ್ಯಾಹುಃ ಶಶಿಮಚ್ಛಿರೋ ಹರ ಇತಿ ಸ್ತುತ್ಯಂ ಚ ನಾಮಾಮರಾಃ
ಪಾಯಾತ್ಸಃ ಸ್ವಯಮನ್ಧಕಕ್ಷಯಕರಸ್ತ್ವಾಂ ಸರ್ವದೋಮಾಧವಃ ||

[ಹರನ ಪರವಾದ ಅರ್ಥ: ಯಾರಿಂದ ಮನ್ಮಥನ ವಿಧ್ವಂಸವಾಯಿತೋ, ಯಾರಿಂದ ಬಲಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ದೇಹವೇ ಹಿಂದೆ ಬಾಣವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಿತೋ, ದೊಡ್ಡ ಹಾವುಗಳೇ ಯಾರ ಹಾರ ಮತ್ತು ಬಳೆಗಳಾಗಿವೆಯೋ, ಮಂದಾಕಿನಿಯನ್ನು ಯಾರು (ತಲೆಯಲ್ಲಿ) ಧರಿಸಿದನೋ, ಯಾರನ್ನು ಚಂದ್ರಮೌಳಿ ಯೆಂದೂ ಹರನೆಂದೂ ಅಮರರು ಸ್ತುತಿಸಿರುವರೋ, ಆ ಅಂಧಕಾಸುರಸಂಹಾರಕನೂ ಪಾರ್ವತೀವಲ್ಲಭನೂ ಆದ ಭಗವಂತನು ನಿನ್ನನ್ನು ಸರ್ವದಾ ರಕ್ಷಿಸಲಿ!

ಹರಿಯ ಪರವಾದ ಅರ್ಥ: ಸ್ವಯಂ ಅಜಾತನೆನಿಸಿದ ಯಾರಿಂದ ಶಕಟಾಸುರನು ಹತನಾದನೋ, ಬಲಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದಂತಹ ಯಾರ ಶರೀರವು ಹಿಂದೆ ಸ್ತ್ರೀರೂಪನ್ನು ತಾಳಿತೋ, ಯಾರು ಕೊಬ್ಬಿದ ಕಾಳಿಂಗನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನೋ, ಯಾರು ಪರ್ವತ ವನ್ನೂ ಭೂಮಿಯನ್ನೂ ಉದ್ಧರಿಸಿದನೋ, ರಾಹುಶಿರಶ್ಛೇದಕನೆಂಬ ಯಾರ ಪವಿತ್ರನಾಮವನ್ನು ದೇವತೆಗಳೂ ಕೊಂಡಾಡುವರೋ, ಅಂಧಕರೆಂಬ ಯಾದವರಿಗೆ ಯಾರು ಸ್ವಂತವಾಗಿ ವಿನಾಶವನ್ನು (ವಸತಿಯನ್ನು?) ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟನೋ, ಆ ಸಕಲೇಷ್ಟಾರ್ಥಪ್ರದಾಯಕನಾದ ಮಾಧವನು ನಿನ್ನನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಿ!]

ಒಂದು ಅಲಂಕಾರದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಅಲಂಕಾರದ ಪ್ರತೀತಿ ಬರುತ್ತಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉದ್ಭಟಭಟ್ಟನು ಶ್ಲೇಷವೆಂಬ ಹೆಸರೇ ಅನ್ವಯಿಸುವುದೆಂದು ತೋರಿ ಸಿರುವನು. ಎಂದಮೇಲೆ ತಿರುಗಿಯೂ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಮೂಲಧ್ವನಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಬಂದೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುವುದ ಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಕಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಆಕ್ಷಿಪ್ತಃ' (=ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತಿರುವ) ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣ ವನ್ನು ಸೇರಿಸಿರುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಷ್ಟೆ:—ಎಲ್ಲಿ ಶಬ್ದದ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ

ನೇರವಾಗಿ ವಾಚ್ಯವೇ ಆದ ಬೇರೊಂದು ಅಲಂಕಾರವು ಭಾಸವಾಗುವುದೋ ಅದೆಲ್ಲ ಶ್ಲೇಷಾಲಂಕಾರಕ್ಕೇ ಲಕ್ಷ್ಯ; ಆದರೆ ಎಲ್ಲಿ ಶಬ್ದದ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ (ಎಂದರೆ ಶಬ್ದಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ) ಕೇವಲ ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತಿರುವ (ಎಂದರೆ ವಾಚ್ಯವಾದ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ) ಬೇರೊಂದು ಅಲಂಕಾರವು ಭಾಸವಾಗುವುದೋ, ಅದು ಈ ಧ್ವನಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯ. ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಯಿಂದ ನೇರವಾಗಿಯೇ ವಾಚ್ಯವಾದ ಬೇರೊಂದು ಅಲಂಕಾರವು ಭಾಸವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ :—

ತಸ್ಯಾ ವಿನಾಪಿ ಹಾರೇಣ ನಿಸರ್ಗಾದೇವ ಹಾರಿಣೌ |
ಜನಯಾಮಾಸತುಃ ಕಸ್ಯ ವಿಸ್ಮಯಂ ನ ಪಯೋಧರೌ ||

ಹಾರವೆ ಇಲ್ಲದೆ ಹುಟ್ಟಿನ ಗುಣದಿಂ
ಹಾರಿಗಳೆನಿಸುವವು |
ಆಕೆಯ ಕುಚಗಳು ಎಂದೊಡದಾರಿಗೆ
ವಿಸ್ಮಯವುಕ್ಕಿಸವು ||

ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವ ವಿಸ್ಮಯವು ಶೃಂಗಾರರಸದ ಸಂಚಾರಿಭಾವ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ವಿರೋಧಾಲಂಕಾರವೂ ಸ್ಫುರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ವಿರೋಧಾಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿಕೊಡುವ ಶ್ಲೇಷಾಲಂಕಾರದ ಲಕ್ಷ್ಯವೆನ್ನಬೇಕೇ ಹೊರತು ಅನುರಣನರೂಪವಾದ ವ್ಯಂಗ್ಯವುಳ್ಳ ಧ್ವನಿಗೆ, ಎಂದರೆ ಅಸಂಲಕ್ಷ್ಯಕ್ರಮ ಧ್ವನಿಗೆ, ಲಕ್ಷ್ಯವೆನ್ನಬಾರದು. ಆದರೂ ಇಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯವಾದ ಶ್ಲೇಷ ಅಥವಾ ವಿರೋಧಾಲಂಕಾರದಿಂದ ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತಿರುವ ಶೃಂಗಾರರಸವು ಮಾತ್ರ ಸಂಲಕ್ಷ್ಯಕ್ರಮಧ್ವನಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಲು ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೇ ಇನ್ನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ[1] :—

ಶ್ಲಾಘ್ಯಾಶೇಷತನುಂ ಸುದರ್ಶನಕರಃ ಸರ್ವಾಂಗಲೀಲಾಜಿತ-
ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಾಂ ಚರಣಾರವಿಂದಲಲಿತೇನಾಕ್ರಾನ್ತಲೋಕೋ ಹರಿಃ |
ಬಿಭ್ರಾಣಾಂ ಮುಖಮಿನ್ದುರೂಪಮಖಿಲಂ ಚನ್ದ್ರಾತ್ಮಚಕ್ಷುರ್ದಧತ್
ಸ್ಥಾನೇ ಯಾಂ ಸ್ವತನೋರಪಶ್ಯದಧಿಕಾಂ ಸಾ ರುಕ್ಮಿಣೀ ವೋಽವತಾತ್ ||

ನಿಶ್ಶೇಷ ತನುಕಾಂತಿಭರಿತಳಾ ರುಕ್ಮಿಣಿಯು
ತಾ **ಸುದರ್ಶನಕರ**ನು[2] ಹರಿಯು ನೋಡೆ |

---

[1] ಈ ಉದಾಹರಣಶ್ಲೋಕವು ಆನಂದವರ್ಧನನೇ ಬರೆದುದು.

[2] ಸುದರ್ಶನ ಚಕ್ರವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲುಳ್ಳವನು ಅಥವಾ ರಮಣೀಯವಾದ ಕೈಗಳುಳ್ಳವನು.

ಸರ್ವಾಂಗಲೀಲೆಯಿಂ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯವಿಜಯವನು
ಸಾಧಿಸಿರುತಿರಲಾಕೆ ತಾನು ಮಾತ್ರ |
ಪಾದಾರವಿಂದದಾ ವಿಭ್ರಮದೆ ಲೋಕಗಳ-
ನಳೆದು ಜಗಕದ್ಭುತವ ತೋರಿರುವನು |
ಚಂದ್ರರೂಪವನವಳ ಮೊಗವೆಲ್ಲ ತಳೆದಿರಲು
ಚಂದ್ರನಾಗಿದೆ ತನ್ನ ಕಣ್ಣು ಮಾತ್ರ |
ಇಂತಾರ ಹರಿ ನೋಡಿ ಯುಕ್ತ್ಯಯೋಚನೆ ಮಾಡಿ
ತನ್ನೊಡಲಿಗಿಂತಧಿಕವೆಂದರಿತನೋ |
ಆ ದೇವಿ ರುಕ್ಮಿಣಿಯೆ ನಮ್ಮ ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರನು
ಪೊರೆಯುತಿರಲನವರತ ದಯೆಗೈಯುತ ||

ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯತಿರೇಕಾಲಂಕಾರದ ಛಾಯೆಗೆ ಪುಷ್ಟಿಕೊಡುವ ಶ್ಲೇಷಾಲಂಕಾರವು ವಾಚ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ :—

ಭ್ರಮಿಮರತಿಮಲಸಹೃದಯತಾಂ
ಪ್ರಲಯಂ ಮೂರ್ಛಾಂ ತಮಃ ಶರೀರಸಾದಮ್ |
ಮರಣಂ ಚ ಜಲದಭುಜಗಜಂ
ಪ್ರಸಹ್ಯ ಕುರುತೇ ವಿಷಂ ವಿಯೋಗಿನೀನಾಮ್ ||

ಜಲದಭುಜಗಜವಿಷವು[1] ವಿರಹಿಣಿಗೆ ತಲೆಸುತ್ತ,
ಹೃದಯದಲಿ ಅರತಿ ಆಲಸ್ಯಗಳನು |
ಪ್ರಲಯಮೂರ್ಛೆಗಳನ್ನು ತಮವನ್ನು ಕೃಶತೆಯನು
ಮರಣವನು ತಾ ಕಡೆಗೆ ಬಿಡದೆ ತಹುದು ||

ಅಥವಾ ಮತ್ತೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ—

ಚಮಹಿಅಮಾಣಸಕಞ್ಚಣಪಙ್ಕಅಣಿಮ್ಮಹಿಅಪರಿಮಲಾ ಜಸ್ಸ |
ಅಖಣ್ಡಿಅದಾಣಪಸಾರಾ ಬಾಹುಪ್ಪಲಿಹಾ ವ್ವಿಅ ಗಇನ್ದಾ ||

ಮಾನಸದ[2] ಹೊಂದಾವರೆಯ ಸೆಳೆದು ಭಂಗಿಸುತದನು,
ಪೊರಮಟ್ಟ ಪರಿಮಳ[3]ವನೆಲ್ಲ ಪೊತ್ತು |

---

[1] ಮೇಘದಂತೆ ಕಪ್ಪಾಗಿರುವ ಸರ್ಪದ ವಿಷ ಅಥವಾ ಸರ್ಪಾಕೃತಿಯಾದ ಮೇಘದ ಜಲ.

[2] ಮಾನಸಸರೋವರ ಅಥವಾ ತಾವರೆಯಂತಿರುವ ಮನಸ್ಸು.

[3] ಸುಗಂಧ ಅಥವಾ ಪ್ರತಾಪದ ಯಶಸ್ಸು.

ದಾನರಾಜಿ[1]ಯನಂತೆ ಸಂತತವು ಮೆರೆಯುತಿಹ
ಬಾಹುದಂಡಗಳವನ ಗಜಪತಿಗಳು ||

ಇಲ್ಲಿ ರೂಪಕಾಲಂಕಾರದ ಛಾಯೆಗೆ ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಶ್ಲೇಷಾಲಂಕಾರವು ವಾಚ್ಯವಾಗಿಯೇ ಇದೆ.

'ಆಕ್ಷಿಪ್ತ' ಅಥವಾ ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ಗಮ್ಯವಾಗುತ್ತಿರುವ ಅಲಂಕಾರವೂ ಸಹ ಮತ್ತೆ ಬೇರೆ ಪದಗಳಿಂದ ಅದು ವಾಚ್ಯವೂ ಆಗಿಹೋಗಿದ್ದರೆ, ಆಗ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಅನುರಣನರೂಪವ್ಯಂಗ್ಯವಾದ ಧ್ವನಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಲಾರದು. ಅಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ 'ವಕ್ರೋಕ್ತಿ'ಯೇ ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳೇ ಇರುವುವೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆ :—

ದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಕೇಶವ ಗೋಪರಾಗಹೃತಯಾ ಕಿಂಚಿನ್ನ ದೃಷ್ಟಂ ಮಯಾ
ತೇನೈವ ಸ್ಖಲಿತಾಸ್ಮಿ ನಾಥ ಪತಿತಾಂ ಕಿಂ ನಾಮ ನಾಲಂಬಸೇ |
ಏಕಸ್ತ್ವಂ ವಿಷಮೇಷುಖಿನ್ನಮನಸಾಂ ಸರ್ವಾಬಲಾನಾಂ ಗತಿ-
ರ್ಗೋಪ್ಯೈವಂ ಗದಿತಃ ಸಲೇಶಮವತಾದ್ ಗೋಷ್ಠೇ ಹರಿರ್ವಶ್ಚಿರಮ್ ||

ಗೋಪರಾಗ[2]ದಿ ಕಣ್ಣು ಕುರುಡಾಗಲೇನೊಂದು
ಕಾಣಿಸದೆ ಹೋದುದದರಿಂದಲೆ |
ಜಾರಿಹೆನು ನಾಥ! ಪತಿತೆಯನು[3] ನೀನೇಕೆ
ಕೈಗೊಳೆಯೊ ? ತಿಳಿಯಲಾರೆನದನು |
ವಿಷಮೇಷುಖಿನ್ನೆಯರ[4] ಚೆನ್ನೆಯರ ರಕ್ಷಣೆಗೆ
ನೀನೊಬ್ಬನೇ ಗತಿಯಲ್ಲವೆ ? |
ಇಂತೆಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮಾರ್ಥಸೂಚನೆಯು ತುಂಬಿದಾ
ಮಾತುಗಳ ಗೋಪಿ ಪೇಳುತಿರಲು |
ಗೊಟ್ಟಿಯೊಳು ರಾಜಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಮ್ಮನ್ನು
ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಿ ಸರ್ವಕಾಲ ||

---

[1] ಮದೋದಕ ಅಥವಾ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಪ್ರದಾನ.

[2] ಗೋವುಗಳ ಕಾಲಿಂದೆದ್ದ ಧೂಳು ಅಥವಾ ಗೋಪನಲ್ಲಿ ಅನುರಾಗ.

[3] ಬಿದ್ದಿರುವ ನನ್ನನ್ನು ಅಥವಾ ಪತಿ ಎಂದರೆ ಗಂಡನ ಭಾವವನ್ನು.

[4] ಏರು ತಗ್ಗುಗಳಿರುವ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ತಲ್ಲಣಿಸುವ ಅಥವಾ ಮನ್ಮಥನ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಪೀಡಿತರಾದ.

ಈ ಬಗೆಯ ಲಕ್ಷ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ವಾಚ್ಯವಾದ ಶ್ಲೇಷಾಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಲಿ; (ಅದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಯೇನೂ ಇಲ್ಲ). ಆದರೆ ಎಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಾಂತರವು ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಯಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ವಾಚ್ಯವಾಗುವ ಬದಲು, ಕೇವಲ ಅದರ ಒಂದು ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತಿರುವುದೋ, ಅದೆಲ್ಲವೂ ಶಬ್ದ ಶಕ್ತಿಮೂಲಧ್ವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಲಕ್ಷ್ಯ. ಉದಾಹರಣೆ:

"ಅತ್ರಾನ್ತರೇ ಕುಸುಮಸಮಯಯುಗಮುಪಸಂಹರನ್ನಜೃಂಭತ ಗ್ರೀಷ್ಮಾಭಿಧಾನಃ
ಫುಲ್ಲಮಲ್ಲಿಕಾಧವಲಾಟ್ಟಹಾಸೋ ಮಹಾಕಾಲಃ[1]"

[ಇಲ್ಲಿ ಋತುವರ್ಣನೆಯು ಪ್ರಸಕ್ತವಾದುದರಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ವಾಚ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವೊಂದೇ—'ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ವಸಂತಋತುವಿನ ಮಾಸದ್ವಯಗಳನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸುತ್ತ, ಅರಳಿದ ಮಲ್ಲಿಗೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಉಪ್ಪರಿಗೆಗಳೇ ತನ್ನ ನಗೆಯಾಗಿರಲು, ಗ್ರೀಷ್ಮವೆಂಬ ಮಹಾ ದೀರ್ಘವೂ ದಾರುಣವೂ ಆದ ಕಾಲವು ವಿಜೃಂಭಿಸಿತು,' ಎಂದು.

ಆದರೆ ಶಬ್ದಗಳ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಧ್ವನಿತವಾಗುವ ಅಲಂಕಾರವು ಬೇರೊಂದು:— 'ಯುಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಹರಿಸುವ ಮತ್ತು ಅಟ್ಟಹಾಸಗೈಯುವ ಪ್ರಲಯಕಾಲದ ಕಾಲ-ಭೈರವನಂತೆ' ಎಂದು.]

ಇನ್ನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ:—

ಉನ್ನತಃ ಪ್ರೋಲ್ಲಸದ್ಧಾರಃ ಕಾಲಾಗುರುಮಲೀಮಸಃ |
ಪಯೋಧರಭರಸ್ತನ್ವ್ಯಾಃ ಕಂ ನ ಚಕ್ರೇಽಭಿಲಾಷಿಣಮ್ ||

ಉನ್ನತ[2]ಮಂತೆಯೆ ವಿಲಸದ್ಧಾರಂ[3]
ಕಾಲಾಗುರುವಿನವೋಲ್ ಪರಿನೀಲಂ |
ತಾನೆನಲವಳ ಪಯೋಧರ[4]ಭಾರಂ
ಮಾಡದದಾವನ ಕಾಮಾನ್ವಿತನಂ ||

ಅಥವಾ—

ದತ್ತಾನನ್ದಾಃ ಪ್ರಜಾನಾಂ ಸಮುಚಿತಸಮಯಾಕೃಷ್ಟಸೃಷ್ಟೈಃ ಪಯೋಭಿಃ
ಪೂರ್ವಾಹ್ಣೇ ವಿಪ್ರಕೀರ್ಣಾ ದಿಶಿ ದಿಶಿ ವಿರಮತ್ಯಹ್ನಿ ಸಂಹಾರಭಾಜಃ |

---

[1] ಬಾಣಭಟ್ಟನ 'ಕಾದಂಬರೀ.'

[2] ಬಟ್ಟ ಮತ್ತು ಮೇಲೇರಿದ.

[3] ಹಾರದಿಂದ ಭೂಷಿತವಾದ ಮತ್ತು ಧಾರಾವರ್ಷವನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಿರುವ.

[4] ಮೇಘ ಮತ್ತು ಸ್ತನ.

ದೀಪ್ತಾಂಶೋರ್ದೀರ್ಘದುಃಖಪ್ರಭವಭವಭಯೋದನ್ವದುತ್ತಾರನಾವೋ
ಗಾವೋ ವಃ ಪಾವನಾನಾಂ ಪರಮಪರಿಮಿತಾಂ ಪ್ರೀತಿಮುತ್ಪಾದಯನ್ತು ||

ಉಚಿತವಹ ಸಮಯದಲನಾಯಾಸದಿಂ ಪಯವ[1]
ಸೃಜಿಸಿ ಜನರೆಲ್ಲರಿಗೆ ಹಂಚಿಕೊಟ್ಟು |
ಪೂರ್ವಾಹ್ಣದಲಿ ಪರಿದು ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕಿಗೆ ಮತ್ತೆ
ದಿವಸಾವಸಾನದಲಿ ಹಿಂತಿರುಗುವ |
ದೀರ್ಘದುಃಖಪ್ರಭವಭಯಸಾಗರಕೆ ನೌಕೆ-
ಯೆನೆ ಪಾವನಗಳಾದ ಚಂಡ ರವಿಯ |
ಗೋವುಗಳು[2] ನಮಗೆಲ್ಲ ನಿರವಧಿಯ ಹರುಷವನು
ಸಂತತವು ಕರುಣಿಸಲಿ ದಯೆದೋರುತ ||

ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಅರ್ಥವೊಂದನ್ನು ವಾಚ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳುವುದರ ಜತೆಗೆ ಅಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಬೇರೊಂದು ಅರ್ಥವನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಎರಡು ಭಿನ್ನವಾದ ಅರ್ಥಗಳಿಗೆ ಅಸಂಬದ್ಧತೆಯು ತಪ್ಪಬೇಕಾದರೆ ಅವರೆಡಕ್ಕೂ ಎಂದರೆ ಆ ಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಮತ್ತು ಅಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಅರ್ಥಗಳಿಗೆ ಉಪಮಾನೋಪಮೇಯಭಾವವಿರುವುದೆಂದು ನಾವು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಶ್ಲೇಷವು ವಾಚ್ಯಾಲಂಕಾರದಂತೆ ಕೇವಲ ಶಬ್ದಾರೂಢವಲ್ಲ; ಆದರೆ ಶಬ್ದದ ವಿಶೇಷಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಧ್ವನಿತವಾಗುವ ಅಲಂಕಾರ.[3] ಆದುದರಿಂದ ಶ್ಲೇಷಾಲಂಕಾರದ ಲಕ್ಷ್ಯಗಳೂ ಅನುರಣನಪ್ರಾಯವಾದ ವ್ಯಂಗ್ಯವನ್ನುಳ್ಳ ಧ್ವನಿಯ ಲಕ್ಷ್ಯಗಳೂ ಬೇರೆಬೇರೆಯೇ.

---

[1] ನೀರು ಮತ್ತು ಹಾಲು.

[2] ಕಿರಣಗಳು ಮತ್ತು ಹಸುಗಳು.

[3] ವಾಚ್ಯವಾದ ಶ್ಲೇಷಾಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳೂ ವಾಚ್ಯವೇ ಆಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವೂ ಕೂಡ ವಾಚ್ಯವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ಎರಡರ್ಥಗಳೂ ಪ್ರಸ್ತುತಗಳೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಸುಸಂಬದ್ಧವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಆ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳಿಗಿಂತ ಮುಂದೆ ಹೋಗಬೇಕಾದ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಮೂಲವಾದ ಅಲಂಕಾರಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಎರಡರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಸ್ತುತ; ಇನ್ನೊಂದು ಅಪ್ರಸ್ತುತ. ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಅಸಂಬದ್ಧತೆಯು ತಪ್ಪಬೇಕಾದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಅಲಂಕಾರದ ಛಾಯೆಯನ್ನು ಕಾಣಬೇಕು. ಈ ಅಲಂಕಾರವು ಯಾವ ಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ನೇರವಾಗಿ ವಾಚ್ಯವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅದನ್ನು ಶಬ್ದಾರ್ಥಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಆಕ್ಷಿಪ್ತ ಅಥವಾ ಧ್ವನಿತವಾದುದೆಂದೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಉಪಮಾಲಂಕಾರದಂತೆಯೇ ಇತರ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಕೂಡ ಈ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿ ಮೂಲ-ಅನುರಣನರೂಪ-ವ್ಯಂಗ್ಯವೆನಿಸುವ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಗೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಾಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಬಾಣಭಟ್ಟನ ಸ್ಥಾಣ್ವೀಶ್ವರವೆಂಬ ದೇಶದ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ನೋಡಿ :—

"ಯತ್ರ ಚ ಮಾತಂಗಗಾಮಿನ್ಯಃ ಶೀಲವತ್ಯಶ್ಚ, ಗೌರ್ಯೋ ವಿಭವರತಾಶ್ಚ, ಶ್ಯಾಮಾಃ ಪದ್ಮರಾಗಿಣ್ಯಶ್ಚ, ಧವಲದ್ವಿಜಶುಚಿವದನಾ ಮದಿರಾಮೋದಿಶ್ವಸನಾಶ್ಚ ಪ್ರಮದಾಃ."

[ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಮದೆಯರು ಮಾತಂಗ[1]ಗಾಮಿನಿಯರು ಮತ್ತು ಶೀಲವತಿಯರು; ಗೌರಿ[2]ಯರು ಮತ್ತು ವಿಭವಾ[3]ನುರಕ್ತೆಯರು; ಶ್ಯಾಮೆ[4]ಯರು ಮತ್ತು ಪದ್ಮರಾಗಿಣಿ[5]ಯರು; ಧವಲದ್ವಿಜ[6]ಶುಚಿವದನೆಯರು ಮತ್ತು ಮದಿರಾಮೋದನಿಃಶ್ವಾಸೆಯರು.]

ಇಲ್ಲಿರುವ ವಿರೋಧಾಲಂಕಾರವನ್ನಾಗಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನೀಯುವ ಶ್ಲೇಷಾಲಂಕಾರವನ್ನೇ ಆಗಲಿ ವಾಚ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಲು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ನೇರವಾಗಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿರೋಧಾಲಂಕಾರವು ವಾಚ್ಯವಾಗದೆ ಹೋಗಿರುವುದೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಎಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಶಬ್ದತಃ ವಿರೋಧಾಲಂಕಾರವು ಭಾಸವಾಗುವುದೋ ಅಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ, ಶ್ಲೇಷವೂ ಇರುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ವಾಚ್ಯವಾದ ವಿರೋಧಾಲಂಕಾರವೋ ಅಥವಾ ವಾಚ್ಯವಾದ ಶ್ಲೇಷಾಲಂಕಾರವೋ (ಎಂದರೆ ಅವೆರಡರ ಸಂಕರವು) ಸ್ಫುಟವಾಗಿರುವುದೆಂದೊಪ್ಪಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೂ ಬಾಣಭಟ್ಟನ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನೇ ಕೊಡಬಹುದು :—

"ಸಮವಾಯ ಇವ ವಿರೋಧಿನಾಂ ಪದಾರ್ಥಾನಾಮ್ ; ತಥಾಹಿ-
ಸನ್ನಿಹಿತಬಾಲಾನ್ಧಕಾರಾಪಿ ಭಾಸ್ವನ್ಮೂರ್ತಿಃ . . ."

['ಅದು ವಿರುದ್ಧ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಒಂದು ಸಮೂಹದಂತೆಯೇ ಇತ್ತು; ಹೇಗೆಂದರೆ—ಬಾಲಾಂಧಕಾರ[7]ವು ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಭಾಸ್ವನ್ಮೂರ್ತಿ[8]ಯಾಗಿಯೂ. . .']

---

[1] ಚಂಡಾಲ ಮತ್ತು ಮದ್ದಾನೆ.

[2] ಪಾರ್ವತಿ ಮತ್ತು ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದವರು.

[3] ಶಿವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಡೆ ಅಥವಾ ಐಶ್ವರ್ಯದಲ್ಲಿ.

[4] ಕರಿಯ ಬಣ್ಣದವರು ಮತ್ತು ಸುಂದರಿಯರು.

[5] ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ರತ್ನವುಳ್ಳವರು ಮತ್ತು ಪದ್ಮಸದೃಶವಾದ ಕೆಂಪುಕಾಂತಿಯುಳ್ಳವರು.

[6] ಶ್ರೇಷ್ಠವಿಪ್ರ ಮತ್ತು ಬಿಳಿಯ ಹಲ್ಲು.

[7] ಕತ್ತಲೆಯ ಆರಂಭ ಅಥವಾ ಕೂದಲಿನ ಕಪ್ಪು.

[8] ಸೂರ್ಯನ ಶರೀರ ಅಥವಾ ಹೊಳೆಯುವ ಆಕೃತಿ.

(ಇದು ವಾಚ್ಯವಾದ ವಿರೋಧಾಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಯಿತು). ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಮೂಲ-ಅನುರಣನರೂಪ-ವ್ಯಂಗ್ಯ-ಧ್ವನಿಯೆನಿಸುವ ವಿರೋಧಾಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ[1] :—

ಸರ್ವೈಕಶರಣಮಕ್ಷಯಮಧೀಶಮೀಶಂ ಧಿಯಾಂ ಹರಿಂ ಕೃಷ್ಣಮ್ |
ಚತುರಾತ್ಮಾನಂ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯಮರಿಮಥನಂ ನಮತ ಚಕ್ರಧರಮ್ ||

ಸರ್ವರಿಗೊಬ್ಬನೆ ಶರಣನು[2] ಅಕ್ಷಯ,[3]
ಅಧೀಶ[4]ನಂತೆಯೆ ಧೀಪತಿ[5]ಯು |
ಹರಿ[6]ಯೆಂಬಂತೆಯೆ ಕೃಷ್ಣ[7]ನದಾವನೊ
ಚತುರಾತ್ಮ[8]ನು ಸಲೆ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯನು |
ಆ ಅರಿಮಥನ[9]ನ ಚಕ್ರವ ಪಿಡಿದನ
ನಮಿಸಿರಿ ಸರ್ವರು ಸಂಪದಕೆ ||

ಈ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಂತೂ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಮೂಲ-ಅನುರಣನರೂಪವಾದ ವಿರೋಧಾ-ಲಂಕಾರವು ಬಹಳ ಸ್ಫುಟವಾಗಿದೆ.

ಇದೇ ವಿಧವಾದ ಎಂದರೆ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಮೂಲ-ಅನುರಣನರೂಪವಾದ ವ್ಯತಿರೇಕಾಲಂಕಾರಕ್ಕೂ ಎಷ್ಟೋ ಲಕ್ಷ್ಯಗಳಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆ[10] :—

ಖಂ ಯೇಽತ್ಯುಜ್ಜ್ವಲಯನ್ತಿ ಲೂನತಮಸೋ ಯೇ ವಾ ನಖೋದ್ಭಾಸಿನೋ
ಯೇ ಪುಷ್ಣನ್ತಿ ಸರೋರುಹಶ್ರಿಯಮಪಿ ಕ್ಷಿಪ್ತಾಬ್ಜಭಾಸಶ್ಚ ಯೇ |
ಯೇ ಮೂರ್ಧಸ್ವವಭಾಸಿನಃ ಕ್ಷಿತಿಭೃತಾಂ ಯೇ ಚಾಮರಾಣಾಂ ಶಿರಾಂ-
ಸ್ಯಾಕ್ರಾಮನ್ತ್ಯುಭಯೇಽಪಿ ತೇ ದಿನಪತೇಃ ಪಾದಾಃ ಶ್ರಿಯೇ ಸನ್ತು ವಃ ||

ಆವುವು ಕತ್ತಲೆ[11]ಯೊತ್ತವನೋಡಿಸಿ
ಖಭಾಗ[12]ಶೋಭೆಯ ಪಸರಿಸುತ |
ನಖಭಾಗ[13]ದಿ ಮೇಣೆತ್ತಲು ತೋರುತ
ಪದುಮದ ಸಿರಿಯನು ದೊರೆಕೊಳುತ |

---

[1] ಇದು ಆನಂದವರ್ಧನನೇ ಬರೆದಿರುವ ಶ್ಲೋಕ. [2] ಮನೆ ಅಥವಾ ರಕ್ಷಕ. [3] ಮನೆಯಿಲ್ಲದವನು ಅಥವಾ ನಾಶರಹಿತ. [4] ಜಗತ್ಪತಿ ಅಥವಾ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಒಡೆಯನಲ್ಲದವನು. [5] ಬುದ್ಧಿಗೆ ಒಡೆಯ. [6] ಹಸಿರು ಬಣ್ಣ ಅಥವಾ ವಿಷ್ಣು. [7] ಕರಿಯ ಬಣ್ಣ ಅಥವಾ ಪಾಪವಿಮೋಚಕ. [8] ಕ್ರಿಯಾ ಕೌಶಲವುಳ್ಳವನು ಅಥವಾ ಸಂಕರ್ಷಣ—ಅನಿರುದ್ಧ—ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ—ವಾಸುದೇವ ರೂಪಿ. [9] ಚಕ್ರ ಭಂಜಕ ಅಥವಾ ರಿಪುನಾಶಕ. [10] ಇದು ಆನಂದವರ್ಧನನೇ ಬರೆದುದು. [11] ಅಂಧಕಾರ ಅಥವಾ ಪಾಪ. [12] ಆಕಾಶ. [13] ಉಗುರು ಅಥವಾ ಆಕಾಶವಲ್ಲದುದು.

ಮತ್ತದೆ ಸಿರಿಯನೆ ಸೋಲಿಸುತ |
ಭೂಭೃದ್ವರ[1]ರಾ ತಲೆಯಲಿ ಮೆರೆಯುತ
ಮೇಣಮರರ[2] ಶಿರಭಾಗದಲಿ |
ಆ ಎರಡೂ ದಿನಪನ ಪಾದ[3]ಗಳು
ಸೌಖ್ಯವ ತರಲೆಮಗನವರತ ||

ಹೀಗೆ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಮೂಲ-ಅನುರಣನರೂಪ-ವ್ಯಂಗ್ಯ-ಧ್ವನಿಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಹಲವಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಸಹೃದಯರು ತಾವೇ ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಗ್ರಂಥವು ಅತಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆದುಹೋಗುವುದೆಂಬ ಭಯದಿಂದ ಎಲ್ಲ ವಿವರಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಕಾರಿಕೆ

ಅರ್ಥಶಕ್ತ್ಯುದ್ಭವಸ್ತ್ವನ್ಯೋ ಯತ್ರಾರ್ಥಃ ಸಂ ಪ್ರಕಾಶತೇ |
ಯಸ್ತಾತ್ಪರ್ಯೇಣ ವಸ್ತ್ವನ್ಯದ್ವ್ಯನಕ್ತ್ಯುಕ್ತಿಂ ವಿನಾ ಸ್ವತಃ || ೨೨ ||

ಎಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹೇಳದೆ ಒಂದು ಅರ್ಥವು ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ತಾತ್ಪರ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಧ್ವನಿಸುತ್ತಿರುವುದೋ ಅಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಶಕ್ತಿ-ಮೂಲಧ್ವನಿ-ಯಿರುವುದು.

ವೃತ್ತಿ

ಎಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವ್ಯಾಪಾರದ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ, ಕೇವಲ ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದಲೇ, ಒಂದರ್ಥವು ಬೇರೊಂದರ್ಥವನ್ನು ಧ್ವನಿಸುವುದೋ ಅಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಶಕ್ತಿಮೂಲವಾದ ಅನುರಣನರೂಪವ್ಯಂಗ್ಯವನ್ನುಳ್ಳ ಧ್ವನಿಯಿರುವುದು. ಉದಾಹರಣೆ:—

ಏವಂವಾದಿನಿ ದೇವರ್ಷೌ ಪಾರ್ಶ್ವೇ ಪಿತುರಧೋಮುಖೀ |
ಲೀಲಾಕಮಲಪತ್ರಾಣಿ ಗಣಯಾಮಾಸ ಪಾರ್ವತೀ[4] ||

ದೇವರ್ಷಿಯಿಂತು ಪೇಳುತ್ತಲಿರಲು
ತಂದೆಯಾ ಪಕ್ಕದಲಿ ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸಿ |
ಕೈಲಿದ್ದ ತಾವರೆಯ ದಳಗಳನ್ನು
ಎಣಿಕೆಮಾಡಿದಳಾಗ ಪಾರ್ವತಿಯು ತಾನು ||

---

[1] ಬೆಟ್ಟ ಅಥವಾ ರಾಜ. [2] ಮೂಲಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಎಂಬರ್ಥದ ಜತೆಗೆ ಚಾಮರಗಳ ಎಂಬರ್ಥವೂ ಇದೆ. [3] ಕಾಲು ಅಥವಾ ಕಿರಣ. [4] ಕಾಳಿದಾಸನ 'ಕುಮಾರಸಂಭವ', vi, 84.

ಇಲ್ಲಿ ಲೀಲಾಕಮಲಪತ್ರಗಳ ಗಣನೆಯು ತನ್ನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಬೇರೆ ಶಬ್ದವ್ಯಾಪಾರದ ಸಹಾಯವೇ ಇಲ್ಲದೆ, ಸಂಚಾರಿಭಾವವಾದ ಲಜ್ಜೆಯೆಂಬ ಬೇರೊಂದರ್ಥವನ್ನು ಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಅಲಕ್ಷ್ಯಕ್ರಮವ್ಯಂಗ್ಯಧ್ವನಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯೆನ್ನಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲಿ ವಿಭಾವ, ಅನುಭಾವ, ಸಂಚಾರಿ ಭಾವಗಳು ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೇ ಉಕ್ತವಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ತನ್ಮೂಲಕವಾಗಿ ರಸಾದಿಗಳ ಪ್ರತೀತಿಯುಂಟಾಗುತ್ತಿರುವುದೋ, ಅಂತಹ ಕಡೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಅಲಕ್ಷ್ಯ-ಕ್ರಮವ್ಯಂಗ್ಯದ ಬಗೆಗಳು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, 'ಕುಮಾರಸಂಭವ'ದ ವಸಂತ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ವಸಂತಪುಷ್ಪಾಲಂಕೃತೆಯಾದ ದೇವಿಯ ಆಗಮನದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮನ್ಮಥನ ಶರಸಂಧಾನದವರೆಗಿನ ಭಾಗವೂ, ಧೈರ್ಯಗುಂದಿದ ಶಂಭುವಿನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಾರ್ಯಗಳ ವರ್ಣನಾಭಾಗವೂ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೇ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಹಾಗಿಲ್ಲ; ರಸಪ್ರತೀತಿಯು (ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ನಿರೂಪಿತವಾದ ಸಂಚಾರಿಭಾವಗಳ ಮೂಲಕ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ) ಅರ್ಥದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಧ್ವನಿತವಾದ ಸಂಚಾರಿಭಾವಗಳ ಮೂಲಕ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇದು ಧ್ವನಿಯ ಬೇರೆ ಪ್ರಕಾರವೇ. ಎಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವ್ಯಾಪಾರದ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದು ಅರ್ಥವು ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಧ್ವನಿಸುವುದೋ, ಅದು ಈ ಧ್ವನಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆ :—

ಸಂಕೇತಕಾಲಮನಸಂ ವಿಟಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ವಿದಗ್ಧಯಾ |
ಹಸನ್ನೇತ್ರಾರ್ಪಿತಾಕೂತಂ ಲೀಲಾಪದ್ಮಂ ನಿಮೀಲಿತಮ್ ||

ಸಂಕೇತಕಾಲವನು ತಿಳಿಯುವಾಸೆಯ ವಿಟನ-
ನರಿತ ಚದುರೆಯು ತನ್ನ ಕೈಯಲಿದ್ದ |
ಲೀಲೆಯಾ ಕಮಲವನು ಮುಚ್ಚಿದಳು ನಗುನಗುವ
ಕಣ್ಣಿನಿಂದಲೆ ತನ್ನ ಭಾವವನು ತಿಳಿಸಿ ||

ಇಲ್ಲಿ ಲೀಲಾಕಮಲನಿಮೀಲನವು ಯಾವ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಸೂಚಕವೋ ಅದನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೇ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟಿದೆ.

ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ—

ಕಾರಿಕೆ

ಶಬ್ದಾರ್ಥಶಕ್ತ್ಯಾಽಕ್ಷಿಪ್ತೋಽಪಿ ವ್ಯಂಗ್ಯೋಽರ್ಥಃ ಕವಿನಾ ಪುನಃ |
ಯತ್ರಾವಿಷ್ಕ್ರಿಯತೇ ಸ್ವೋಕ್ತ್ಯಾ ಸಾನ್ಯೈವಾಲಂಕೃತಿರ್ಧ್ವನೇಃ || ೨೩ ||

ಎಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಾರ್ಥಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಧ್ವನಿತವೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಆ ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕವಿಯು ಮತ್ತೆ ಮಾತುಗಳಿಂದಲೂ ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳಿಬಿಡುವನೋ, ಅಲ್ಲಿ ಅದು ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ ಒಂದು ಅಲಂಕಾರವಾಗುವುದು.

ವೃತ್ತಿ

ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಯಿಂದ, ಅರ್ಥಶಕ್ತಿಯಿಂದ, ಇಲ್ಲವೆ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳೆರಡರ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿರುವ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಎಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಕವಿಯು ನೇರವಾದ ಮಾತುಗಳಿಂದಲೂ ಹೇಳಿಬಿಡುವನೋ ಆಗ ಅದು ಈ ಅನುರಣನರೂಪ-ವ್ಯಂಗ್ಯವಾದ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ ಒಂದು ಅಲಂಕಾರವೆನಿಸುವುದು. ಅಥವಾ ಅಲಕ್ಷ್ಯಕ್ರಮ-ವ್ಯಂಗ್ಯವಾದ ಧ್ವನಿಯಿರುವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಧ್ವನಿಗೆ ಒಂದು ಹೊಸಜಾತಿಯ ಅಲಂಕಾರ ವಾಗುವುದೆಂದು ಬೇಕಾದರೂ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯಂಗ್ಯವಾದುದೇ ವಾಚ್ಯವೂ ಆಗಿರುವ ಉದಾಹರಣೆ :—

ವತ್ಸೇ ಮಾ ಗಾ ವಿಷಾದಂ ಶ್ವಸನಮುರುಜವಂ ಸಂತ್ಯಜೋರ್ಧ್ವಪ್ರವೃತ್ತಂ
ಕಂಪಃ ಕೋ ವಾ ಗುರುಸ್ತೇ ಭವತು ಬಲಭಿದಾ ಜೃಂಭಿತೇನಾತ್ರ ಯಾಹಿ |
ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ಸುರಾಣಾಮಿತಿ ಭಯಶಮನಚ್ಛದ್ಮನಾ ಕಾರಯಿತ್ವಾ
ಯಸ್ಮೈ ಲಕ್ಷ್ಮೀಮದಾದ್ವಃ ಸ ದಹತು ದುರಿತಂ ಮನ್ಥಮೂಢಾಂ ಪಯೋಧಿ : ||

'ಉಳಿ ಮಗಳೆ ವಿಷಾದ[1]ವನುಸಿರ[2]ವೇಗವನಂತೆ,
ಮೇಲೆ ಮುಂಬರಿವುದದು[3] ಬೇಡವಿನ್ನು |
ಗುರು[4]ಕಂಪ[5] ನಿನಗೇಕೆ; ಬಲಭೇದಿ[6] ಜೃಂಭಿತ[7]ವು ?
ಇಲ್ಲಿ ಬಾರೌ ವತ್ಸೆ ! ನನ್ನ ಜತೆಗೆ ' |
ಎಂದು ಭಯಶಮನವನು ಮಾಳ್ಪ ಸೋಗಿನಲಂದು
ದೂರಮಾಡುತೆ ಸುರರ, ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು |
ಆರಿಗಾ ಸಾಗರನು ಮಂಥಮೂಢೆಯನಂತು
ಒಲಿದಿತ್ತನೋ ಅವನೆ ಸಲಹಲೆಮ್ಮ ||

ಇನ್ನು ಅರ್ಥಶಕ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯಂಗ್ಯವಾದುದೇ ವಾಚ್ಯವೂ ಆಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಉದಾ ಹರಣೆ :—

---

[1] ದುಃಖ ಅಥವಾ ಶಿವ. [2] ಉಸಿರು ಅಥವಾ ವಾಯುದೇವ. [3] ಹೆಚ್ಚಾಗುವ ಅಥವಾ ಅಗ್ನಿದೇವ. [4] ಅತಿಯಾದ ಅಥವಾ ತಂದೆ. [5] ನಡುಕ ಅಥವಾ ವರುಣ. [6] ನಿಶ್ಶಕ್ತಿಗೆ ಕಾರಣ ಅಥವಾ ಇಂದ್ರ. [7] ಆಕಳಿಕೆ ಅಥವಾ ಐಶ್ವರ್ಯವುಳ್ಳ ಕುಬೇರ.

ಅಂಬಾ ಶೇತೇsತ್ರ ವೃದ್ಧಾ ಪರಿಣತವಯಸಾಮಗ್ರಣೀರತ್ರ ತಾತೋ
ನಿಃಶೇಷಾಗಾರಕರ್ಮಶ್ರಮಶಿಥಿಲತನುಃ ಕುಂಭದಾಸೀ ತಥಾತ್ರ |
ಅಸ್ಮಿನ್ ಪಾಪಾಹಮೇಕಾ ಕತಿಪಯದಿವಸಪ್ರೋಷಿತಪ್ರಾಣನಾಥಾ
ಪಾನ್ಥಾಯೇತ್ಥಂ ತರುಣ್ಯಾ ಕಥಿತಮವಸರವ್ಯಾಹೃತಿವ್ಯಾಜಪೂರ್ವಮ್ ||

ಅಬ್ಬೆ ಮಲಗುವಳಿಲ್ಲಿ ಬಹುಮುದುಕಿ, ಮುದುಕರಲಿ
ಅಗ್ರಗಣ್ಯನೆ ಆದ ಅಪ್ಪನಿಲ್ಲಿ |
ಎಲ್ಲ ಮನೆಗೆಲಸದಲಿ ಬಳಲಿ ಬೆಂಡಾಗಿರುವ
ಮನೆಯಾಳು ಮಲಗುವುದು ಇಲ್ಲಿ ನೋಡು |
ಪಾಪಿ ನಾನೊಬ್ಬಳೇ ಇಹೆನಿಲ್ಲಿ, ನಾಥನವ-
ನೂರ ಬಿಟ್ಟನು ಕೆಲವು ದಿನದ ಕೆಳಗೆ |
ತರುಣಿಯೀ ರೀತಿಯಲಿ ಪೇಳಿದಳು ಪಾಂಥನಿಗೆ
ಮನೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಸೋಗಿನಿಂದ ||

ಉಭಯಶಕ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯಂಗ್ಯ-ವಾಚ್ಯಗಳೆರಡೂ ಆದ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ—'ದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಕೇಶವ . . .' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕ[1].

ಕಾರಿಕೆ

ಪ್ರೌಢೋಕ್ತಿಮಾತ್ರನಿಷ್ಪನ್ನಶರೀರಃ ಸಮ್ಭವೀ ಸ್ವತಃ |
ಅರ್ಥೋऽಪಿ ದ್ವಿವಿಧೋ ಜ್ಞೇಯೋ ವಸ್ತುನೋऽನ್ಯಸ್ಯ ದೀಪಕಃ || ೨೪ ||

ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಧ್ವನಿಸುವ ಅರ್ಥವು ಕೂಡ ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿದೆ: 'ಮಾತಿನ ಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಿದ್ಧವಾದುದು' ಮತ್ತು 'ಸ್ವತಸ್ಸಿದ್ಧ'ವಾದುದು, ಎಂದು.

ವೃತ್ತಿ

ಅರ್ಥಶಕ್ತಿಮೂಲ-ಅನುರಣನರೂಪ-ವ್ಯಂಗ್ಯವಾದ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಇದುವರೆಗೂ ಯಾವ ವ್ಯಂಜಕವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲಾಯಿತೋ, ಅದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ—ಕವಿಯ ಅಥವಾ ಕವಿಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಪಾತ್ರದ ಮಾತಿನ ಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಹುಟ್ಟತಕ್ಕುದು ಮೊದಲನೆಯದು; ಸ್ವತಸ್ಸಿದ್ಧವಾದುದು ಎರಡನೆಯದು.

ಮೊದಲನೆಯದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ :—

ಸಜ್ಜೇಹಿ ಸುರಹಿಮಾಸೋ ಣ ದಾವ ಅಪ್ಪೇಇ ಜುಅಇಜಣಲಕ್ಖಮುಹೇ |
ಅಹಿಣವಸಹಆರಮುಹೇ ಣವಪಲ್ಲವಪತ್ತಲೇ ಅಣಂಗಸ್ಸ ಶರೇ ||

---

[1] ಹಿಂದೆ ಪುಟ ೧೩ನ್ನು ನೋಡಿ.

ನವಸಹಕಾರದ ಮುಖಗಳನಾಂತು
ಪೊಸ ತಳಿರೆಲೆಗಳ ಚಿಗುರಿಸುವ |
ಯುವತಿಸಮೂಹವೆ ಗುರಿಯಾಗಿರುವ
ಮನ್ಮಥದೇವನ ಬಾಣಗಳ |
ಸಜ್ಜಾಗಿರಿಸಿದೆ ವಸಂತಮಾಸವು
ಆದರೆ ಬಿಡಲೊಲ್ಲದು ಇನ್ನೂ ||

ಕವಿ-ನಿಬದ್ಧ-ಪ್ರೌಢೋಕ್ತಿಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ಕೊಟ್ಟಿರುವ 'ಶಿಖರಿಣಿ . . .'[1] ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕವೇ ಉದಾಹರಣೆ. ಅಥವಾ—

ಸಾಅರವಿಇಣ್ಣಜೊವ್ವಣಹತ್ಥಾಲಮ್ಬಂ ಸಮುಣ್ಣಮನ್ತೇಹಿಮ್ |
ಅಬ್ಭುಟ್ಠಾಣಂ ವಿಅ ಮಮ್ಮಹಸ್ಸ ದಿಣ್ಣಂ ತುಹ ಥಣೇಹಿಮ್ ||

ಸಾದರದೆ ಯೌವನವು ಕೈವಿಡಿದು ಸೇವಿಸಲು
ಮೇಲೇಳುತಿಹ ನಿನ್ನ ಕುಚಗಳಿಂದ |
ಅತಿಥಿಯಂದದಿ ಬಂದ ಮನ್ಮಥನ ಸ್ವಾಗತಿಸಿ
ಇದಿರ್ಗೊಳ್ಳಲೆದ್ದಂತೆ ತೋರುತಿಹುದು ||

'ಸ್ವತಃಸಂಭವಿ' ಎಂಬುದು ಬೇರೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಇರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದಾದಂತಹ ಅರ್ಥ; ಅದು ಕೇವಲ ಕವಿಯ ಮಾತಿನ ಚಮತ್ಕಾರದಿಂದಲೇ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೂ ಈಗಾಗಲೇ ಕೊಡಲಾದ 'ಏವಂವಾದಿನಿ . . .'[2] ಮೊದಲಾದ ಶ್ಲೋಕಗಳೇ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಅಥವಾ—

ಸಿಹಿಪಿಂಛಕಣ್ಣಪೂರಾ ಜಾಆ ವಾಹಸ್ಸ ಗವ್ವಿರೀ ಭಮಇ |
ಮುತ್ತಾಫಲರಇಅಪಸಾಹಣಾಣಂ ಮಜ್ಝೇ ಸವತ್ತೀಣಂ ||

ನವಿಲಿನ ಗರಿಯನು ಕಿವಿಯಲಿ ಧರಿಸಿ
ಬೇಡನ ಮಡದಿಯು ಗರ್ವದಲಿ |
ನಡೆವಳು ಮುಕ್ತಾಭರಣವ ಧರಿಸಿದ
ಸವತಿಯರೆಲ್ಲರ ಮಧ್ಯದಲಿ ||

---

[1] ಪುಟ ೩೬ ನ್ನು ನೋಡಿ (ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ, ಸಂಪುಟ ೩೨, ಸಂಚಿಕೆ ೨).

[2] ಹಿಂದೆ ಪುಟ ೧೮ ನ್ನು ನೋಡಿ.

ಕಾರಿಕೆ

ಅರ್ಥಶಕ್ತೇರಲಂಕಾರೋ ಯತ್ರಾಪ್ಯನ್ಯಃ ಪ್ರತೀಯತೇ ।
ಅನುಸ್ವಾನೋಪಮವ್ಯಂಗ್ಯಃ ಸ ಪ್ರಕಾರೋಽಪರೋ ಧ್ವನೇಃ ॥ ೨೫ ॥

ಕೇವಲ ಅರ್ಥದ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ತೋರುವ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ, ಎಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಅಲಂಕಾರವು ತೋರುತ್ತಿರುವುದೋ, ಅದು ಅನುರಣನರೂಪ-ವ್ಯಂಗ್ಯ ವೆಂಬ ಧ್ವನಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಕಾರವೇ.

ವೃತ್ತಿ

ವಾಚ್ಯವಾದ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ, ಮತ್ತೊಂದು ಅಲಂಕಾರವು ಆ ಅರ್ಥದ ವಿಶೇಷಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡರೆ, ಆಗ ಅದು ಅರ್ಥಶಕ್ತಿಮೂಲವಾದ ಅನುರಣನರೂಪವ್ಯಂಗ್ಯವೆಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಧ್ವನಿಭೇದವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಬಗೆಯ ಅಲಂಕಾರಧ್ವನಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಬಹಳ ಸಣ್ಣದಲ್ಲವೆ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಕಾರಿಕೆಯು ಹೇಳುತ್ತದೆ—

ಕಾರಿಕೆ

ರೂಪಕಾದಿರಲಂಕಾರವರ್ಗೋ ಯೋ ವಾಚ್ಯತಾಂ ಶ್ರಿತಃ ।
ಸ ಸರ್ವೋ ಗಮ್ಯಮಾನತ್ವಂ ಬಿಭ್ರದ್ ಭೂಮ್ನಾ ಪ್ರದರ್ಶಿತಃ ॥ ೨೬ ॥

ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದ ರೂಪಕವೇ ಮೊದಲಾದ ಅಲಂಕಾರವರ್ಗವೆಲ್ಲವೂ ವ್ಯಂಗ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಹ ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ಪಡೆಯುವುದೆಂಬುದು (ಹಿಂದಿನವರಿಂದಲೇ) ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿದೆ.

ವೃತ್ತಿ

ಅನ್ಯತ್ರ ವಾಚ್ಯವೆಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ರೂಪಕವೇ ಮೊದಲಾದ ಅಲಂಕಾರವರ್ಗವು, ಇತರತ್ರ ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದೆಂಬುದು ಪೂಜ್ಯರಾದ ಉದ್ಭಟಭಟ್ಟನೇ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಆಗಲೇ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ 'ಸಸಂದೇಹ'ವೇ ಮೊದಲಾದ ಅಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ 'ಉಪಮೆ', 'ರೂಪಕ', 'ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ'—ಈ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಗಮ್ಯವಾಗುವುವೆಂಬುದನ್ನು ಅವರೇ ವಿವರಿಸಿದಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಒಂದು ಅಲಂಕಾರವು ಮತ್ತೊಂದು ಅಲಂಕಾರದಿಂದ ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ವಿಶೇಷಪ್ರಯತ್ನದ ಆವಶ್ಯಕತೆಯೇ ಇಲ್ಲ.

ಆದರೂ ಇಷ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ:

ಕಾರಿಕೆ

ಅಲಂಕಾರಾನ್ತರಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರತೀತೌ ಯತ್ರ ಭಾಸತೇ ।
ತತ್ಪರತ್ವಂ ನ ವಾಚ್ಯಸ್ಯ ನಾಸೌ ಮಾರ್ಗೋ ಧ್ವನೇರ್ಮತಃ ॥ ೨೭ ॥

ಬೇರೊಂದು ಅಲಂಕಾರವು ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ, ಆ ವ್ಯಂಗ್ಯವೊಂದರಲ್ಲೇ ವಾಚ್ಯವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಗ್ನವಾಗಿಲ್ಲದಿರುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಅದು ಧ್ವನಿಯ ಮಾರ್ಗವಲ್ಲ.

ವೃತ್ತಿ

ವಾಚ್ಯವಾದ ಅಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅನುರಣನರೂಪವಾದ ಅಲಂಕಾರಾಂತರದ ಧ್ವನಿಯು ಬರುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಅಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯವು ವ್ಯಂಗ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದೊಂದರಲ್ಲೇ ನಿರತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವ ಸೊಗಸು ಬರುವುದೋ ಅದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆಗ ಅದು ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, 'ದೀಪಕ'ವೇ ಮೊದಲಾದ ಅಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ 'ಉಪಮೆ'ಯು ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತಿರುವುದಾದರೂ, ಅದನ್ನೇ ಕುರಿತ ಸೊಗಸಿಲ್ಲದುದರಿಂದ, ಅದಕ್ಕೆ ಧ್ವನಿಯೆಂಬ ಹೆಸರು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಚನ್ದಮಊಏಹಿঁ ಣಿಸಾ ಣಲಿಣೀ ಕಮಲೇಹಿঁ ಕುಸುಮಗುಚ್ಛೇಹಿঁ ಲಆ ।
ಹಂಸೇಹಿঁ ಸರಅಸೋಹಾ ಕವ್ವಕಹಾ ಸಜ್ಜಣೇಹಿঁ ಕರಇ ಗುರುಈ ॥

ಚಂದ್ರಕಿರಣಗಳಿಂದ ರಜನಿಯು
ಚಾರುಕಮಲಗಳಿಂದ ನಳಿನಿಯು
ಕುಸುಮಗುಚ್ಛಗಳಿಂದ ಲತೆಗಳು ಮತ್ತೆ ಭಾವಿಪೊಡೆ ।
ಶಾರದದ ಶೋಭೆಯದು ಹಂಸಗ-
ಳಿಂದ ಕಾವ್ಯದ ಕಥೆಗಳೆಲ್ಲವು
ಸಜ್ಜನರ ಕೈಯಿಂದ ಪೆರ್ಚುಗೆವಡೆದು ಸೊಗಯಿಪುವು ॥

ಇಂತಹ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಮಾಲಂಕಾರವು ಗಮ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ವಾಚ್ಯವಾದ ದೀಪಕಾಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಿರುವುದೇ ಹೊರತು, ವ್ಯಂಗ್ಯವಾದ ಅಲಂಕಾರ (=ಉಪಮಾ)ದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ವಾಚ್ಯವಾದ ದೀಪಕಾದಿಗಳನ್ನೇ ಅಲಂಕಾರವೆನ್ನುವುದು ನ್ಯಾಯ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯವು ಕೇವಲ ವ್ಯಂಗ್ಯಪರವಾಗಿಯೇ ಇರುವುದೋ, ಅಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಆ ವ್ಯಂಗ್ಯ

ವನ್ನನುಲಕ್ಷಿಸಿಯೇ ಕಾವ್ಯದ ಸೊಗಸಿಗೆ ಹೆಸರು ಕೊಡುವುದು ಯುಕ್ತ (ಎಂದರೆ 'ಧ್ವನಿ'ಯೆನ್ನಬೇಕು).

ಉದಾಹರಣೆ :—

ಪ್ರಾಪ್ತಶ್ರೀರೇವ ಕಸ್ಮಾತ್ ಪುನರಪಿ ಮಯಿ ತಂ ಮನ್ಥಖೇದಂ ವಿದಧ್ಯಾತ್
ನಿದ್ರಾಮಪ್ಯಸ್ಯ ಪೂರ್ವಾಮನಲಸಮನಸೋ ನೈವ ಸಂಭಾವಯಾಮಿ |
ಸೇತುಂ ಬಧ್ನಾತಿ ಭೂಯಃ ಕಿಮಿತಿ ಚ ಸಕಲದ್ವೀಪನಾಥಾನುಯಾತ-
ಸ್ತ್ವಯ್ಯಾಯಾತೇ ವಿತರ್ಕಾನಿತಿ ದಧತ ಇವಾಭಾತಿ ಕಂಪಃ ಪಯೋಧೇಃ ||

ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನು ಪಡೆದಿಹನು ಈತನಾಗಲೆ, ಬರಿದೆ
ಮಂಥನದ ಪೀಡೆಯನು ಏಕೆ ಕೊಡುವ ? |
ಮನಕೆ ಆಲಸ್ಯವನು ಇವ ಕಾಣನದರಿಂದ
ಮೊದಲ ನಿದ್ರೆಯ ಕಾಂಕ್ಷೆಯಿವಗೆನ್ನಲಾರೆ |
ದ್ವೀಪವೆಲ್ಲಕು ಇವನೆ ನಾಥನಾಗಿರುತಿಹನು
ಮತ್ತೆನಗೆ ಸೇತುವೆಯ ಕಟ್ಟುವುದದೆಂತು ? |
ಬಳಿಗೆ ನೀ ಬರಲಿಂತು ಯೋಚನೆಯ ಮಾಡುವೊಲು
ಅಂಬುಧಿಯ ಕಂಪವದು ಕಂಗೊಳಿಸುತಿಹುದು ||

ಅಥವಾ—

ಲಾವಣ್ಯಕಾನ್ತಿಪರಿಪೂರಿತದಿಙ್ಮುಖೇಽಸ್ಮಿನ್
ಸ್ಮೇರೇಽಧುನಾ ತವ ಮುಖೇ ತರಲಾಯತಾಕ್ಷಿ |
ಕ್ಷೋಭಂ ಯದೇತಿ ನ ಮನಾಗಪಿ ತೇನ ಮನ್ಯೇ
ಸುವ್ಯಕ್ತಮೇವ ಜಲರಾಶಿರಯಂ ಪಯೋಧಿಃ[1] ||

ಲಾವಣ್ಯಕಾಂತಿಯಿಂ ದಿಕ್ತಟವ ಬೆಳಗುತ್ತ
ನಿನ್ನ ನಗೆಮುಖವಿರಲು ತರಲಾಯತಾಕ್ಷಿ |
ಕ್ಷೋಭವನೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ತಾಳದಿದೆ ಸಾಗರವು
ಸುವ್ಯಕ್ತವೆಂಬೆನದು ಜಲರಾಶಿ[2]ಯೆಂದು ||

ಮೇಲೆ ಕೊಡಲಾದ ಈ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನುರಣನರೂಪ-ವ್ಯಂಗ್ಯವಾದ ರೂಪಕಾಲಂಕಾರದಿಂದಲೇ ಕಾವ್ಯದ ಸೊಗಸು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣುವುದರಿಂದ, ಅಲ್ಲಿ 'ರೂಪಕ-ಧ್ವನಿ'ಯಿದೆಯೆಂದೇ ಹೇಳುವುದು ನ್ಯಾಯ.

[1] ಈ ಶ್ಲೋಕವು ಆನಂದವರ್ಧನನೇ ಬರೆದುದು.

[2] ಜಲ = ಜಡ

'ಉಪಮಾ-ಧ್ವನಿ'ಗೆ ಉದಾಹರಣೆ :—

ವೀರಾಣಂ ರಮಇ ಘುಸಿಣರುಣಮ್ಮಿ ಣ ತಹಾ ಪಿಆಥಣುಚ್ಛಂಗೇ |
ದಿಟ್ಠೀ ರಿಉಗಅಕುಮ್ಭತ್ಥಲಮ್ಮಿ ಜಹ ಬಹಲಸಿನ್ದೂರೇ ||

ವೀರರ ಕಂಗಳು ರಮಿಸವು ಆ ಪರಿ
ಲೇಪಾರುಣವಹ ಕಾಂತಾಕುಚದಿ |
ಬಹುಸಿಂದೂರವಿರಾಜಿತ ರಿಪುಗಜ-
ಕುಂಭಸ್ಥಲದಲಿ ರಮಿಸುವ ತೆರದಿ ||[1]

ಅಥವಾ ಆನಂದವರ್ಧನನೇ ರಚಿಸಿರುವ 'ವಿಷಮಬಾಣಲೀಲೆ'ಯಲ್ಲಿ ಕಾಮದೇವನ ಅಸುರಪರಾಜಯದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಬರುವ ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ನೋಡಿ :—

ತಂ ತಾಣ ಸಿರಿಸಹೋಅರರಅಣಾಹರಣಮ್ಮಿ ಹಿಅಅಮೆಕ್ಕರಸಮ್ |
ಬಿಂಬಾಹರೇ ಪಿಆಣಂ ಣಿವೇಸಿಅಂ ಕುಸುಮಬಾಣೇನ ||

ಶ್ರೀಸಹೋದರರತ್ನಹರಣದಲಿ ತಾನಾರ
ಮನಕೊಂದೆ ಹಿರಿಯಾಸೆ ಮೊದಲಿದ್ದಿತೋ |
ಇಂದದುವೆ ಮನವನ್ನೆ ನಲ್ಲೆಯರ ಚೆಂದುಟಿಯೊ-
ಳಿರಿಸಿಹನು ಕುಸುಮಗಳ ಬಾಣದಿಂದ[2] ||

ಆಕ್ಷೇಪಾಲಂಕಾರ-ಧ್ವನಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ :—

ಸ ವಕ್ತುಮಖಿಲಾನ್ ಶಕ್ತೋ ಹಯಗ್ರೀವಾಶ್ರಿತಾನ್ ಗುಣಾನ್ |
ಯೋಽಮ್ಬುಕುಮ್ಭೈಃ ಪರಿಚ್ಛೇದಂ ಜ್ಞಾತುಂ ಶಕ್ತೋ ಮಹೋದಧೇಃ ||

ಹಯಕಂಠನಲಿ ನಿಂದ ಸದ್ಗುಣಗಳೆಲ್ಲವನು
ಪೇಳಲಾಪನದಾರು ಸಾಗರವನೆ |
ಒಂದೊಂದು ಕೊಡವಾಗಿ ನೀರೆಲ್ಲ ಬಿಡದಳೆದು
ಆದರಳತೆಯಿನಿತೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಪನೋ ||

ಇಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯವಾದ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಿಂದ, ಹಯಗ್ರೀವನ ಗುಣಗಳು ಅವರ್ಣನೀಯವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ, ಮತ್ತು ಅವನ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ, ಆಕ್ಷೇಪಾಲಂಕಾರವು ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

---

1 ಇಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯವಾದುದು ವ್ಯತಿರೇಕಾಲಂಕಾರ.

2 ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯು ಇಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯವಾಗಿರುವ ಅಲಂಕಾರ.

ಅರ್ಥಾಂತರನ್ಯಾಸ-ಧ್ವನಿಯು ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಮೂಲ-ಅನುರಣನರೂಪ-ವ್ಯಂಗ್ಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಶಕ್ತಿಮೂಲ-ಅನುರಣನರೂಪ-ವ್ಯಂಗ್ಯ—ಈ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ :—

ದೆವ್ವಾಎತ್ತಮ್ಮಿ ಫಲೇ ಕಿಂ ಕೀರಇ ಎತ್ತಿಅಂ ಪುಣೋ ಭಣಿಮೋ |
ಕಂಕಿಲ್ಲಪಲ್ಲವಾಃ ಪಲ್ಲವಾಣಁ ಅಣ್ಣಾಣಂ ಣ ಸರಿಚ್ಛಾ ||

ಫಲವು ದೈವಾಯತ್ತ ! ನಾವು ಮಾಡುವುದೇನು ?
ಆದರೂ ಪೇಳುವೆವು ಇನಿತೊಂದನು |
ಕೆಂಪಸುಗೆ ತಳಿರುಗಳು ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ತಳಿರ್ಗಳಿಗೆ
ತಾವೆಂದಿಗೂ ಸದೃಶವೆಂದೆನಿಸವು ||

ಇಲ್ಲಿ 'ಫಲ'[1]ವೆಂಬ ಪದದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಾಂತರನ್ಯಾಸಾಲಂಕಾರದ ಧ್ವನಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಒಟ್ಟು ವಾಕ್ಯವು ಬೇರೊಂದನ್ನು (= ಅಪ್ರಸ್ತುತಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನು) ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವೇನೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಎರಡನೆಯದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ :—

ಹಿಅಅಟ್ಠಾವಿಅಮಣ್ಣುಂ ಅವರುಣ್ಣಮುಹಂ ಹಿ ಮಂ ಪಸಾಅನ್ತ |
ಅವರದ್ಧಸ್ಸ ವಿ ಣ ಹು ದೇ ವಹುಜಾಣಅ ರೋಸಿಉಂ ಸಕ್ಕಮ್ ||

ಮುಳಿಸನೆಲ್ಲವು ನುಂಗಿ ಮನದಲೆ ಮುಖದಿ ರೋಷವ ತೋರದೆ
ಇರಲು, ನನಗನುನಯುವ ಪೇಳುವ ಮನದಿ ಬಂದುದ ಮರೆಯುತ |
ಅಂತೆ ನಿನ್ನಿಂದಾದ ದೋಷವನೊಂದನೂ ನೀ ನೆನೆಯದೆ
ಎಲ್ಲ ಬಲ್ಲವನೆನೆಸಿ ಮುನಿವುದದೆಂತು ಸಮನಿಸಿತು ? ||

ಇಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯವಾಗಿರುವ 'ದೋಷಿಯೂ ಬಲ್ಲವನೂ ಆದವನು ಕೋಪಿಸುವುದು ಅಶಕ್ಯ' ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಕ್ಯವು ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಶೇಷವಾಕ್ಯವನ್ನು ಧ್ವನಿಯ ಮೂಲಕ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆಯೇ ವ್ಯತಿರೇಕಾಲಂಕಾರ-ಧ್ವನಿಯೂ ಎರಡು ವಿಧ. ಮೊದಲನೆಯದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.[2] ಎರಡನೆಯದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ :—

ಜಾಏಜ್ಜ ವಣುದ್ದೇಸೇ ಖುಜ್ಜ ವ್ವಿಅ ಪಾಅವೋ ಗಡಿಅವತ್ತೋ |
ಮಾ ಮಾಣುಸಮ್ಮಿ ಲೋಏ ತಾಏಕ್ಕರಸೋ ದರಿದ್ದೋ ಅ ||

---

[1] ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿ.

[2] ಪುಟ ೬೧ ನ್ನು ನೋಡಿ (ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ, ಸಂಪುಟ ೩೨, ಸಂಚಿಕೆ ೨).

ಕಾಡಿನಲಿ ಬೋಳಾದ ಕೀಳಾದ ಮರವಾಗಿ
ಪುಟ್ಟಿದರು ಪುಟ್ಟುವೆನು ವ್ಯಥೆಯಿಲ್ಲದೆ |
ತ್ಯಾಗಬುದ್ಧಿಯ ಜತೆಗೆ ದಾರಿದ್ರ್ಯ ಸೇರಿರುವ
ಮನುಜಜನ್ಮವದೆನಗೆ ಬೇಡವೆಂದೂ ||

ಇಲ್ಲಿ ತ್ಯಾಗಶೀಲನೂ ದರಿದ್ರನೂ ಆದವನ ಜನ್ಮವನ್ನು ತೆಗಳುವುದೂ ಎಲೆಯಿರದೆ ಬೋಳಾದ ಕುರುಚಲುಗಿಡದ ಜನ್ಮವನ್ನು ಹೊಗಳುವುದೂ ನೇರವಾಗಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯವಾಗುವ ಅರ್ಥ. ಆ ಗಿಡಕ್ಕೂ ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ಒಂದು ಉಪಮಾನೋಪಮೇಯ ಭಾವವು ತೋರುವುದರ ಮೂಲಕ ಉಪಮಾನವು ಉಪಮೇಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮ ಎಂಬ 'ವ್ಯತಿರೇಕ'ವು ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಮನುಷ್ಯನು ಅತ್ಯಂತ ಶೋಚ್ಯನು ಎಂಬುದೇ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಾಲಂಕಾರ-ಧ್ವನಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ :—

ಚನ್ದನಾಸಕ್ತಭುಜಗನಿಃಶ್ವಾಸಾನಿಲಮೂರ್ಛಿತಃ |
ಮೂರ್ಛಯತ್ಯೇಷ ಪಥಿಕಾನ್ ಮಧೌ ಮಲಯಮಾರುತಃ ||

ಚಂದನದ ತರುಗಳೊಳಗಾಶ್ರಯುವ ಪಡೆದಿರುವ
ಸರ್ಪಗಳ ನಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಮೂರ್ಛಿತನಾದ |
ಮಲಯಮಾರುತನಿವನು ಪಥಿಕರೆಲ್ಲರನಿಂದು
ಮೂರ್ಛೆವೋಗಿಸುತಿಹನು ಮಧುಮಾಸ ಬಂದಿರಲು ||

ಇದು ವಸಂತಕಾಲದ ವರ್ಣನೆಯಾದುದರಿಂದ ಪಥಿಕರು ಮೂರ್ಛೆಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಅವರ ಕಾಮವು ಉದ್ದೀಪಿತವಾಗುವುದೇ ನಿಜವಾದ ಕಾರಣ. ಅದನ್ನೇ ಕವಿಯು ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಮಾಡಿ ಚಂದನಾಸಕ್ತವಾದ ಹಾವುಗಳ ವಿಷವಾತವು ಮಲಯಮಾರುತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡುದು ಕಾರಣವೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವಾಚ್ಯವಾಗಿ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ('ಇವ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ) ಹೇಳದಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ವಾಕ್ಯಾರ್ಥದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಗಮ್ಯವಾಗುವ ಅನುರಣನರೂಪಧ್ವನಿಯೆಂದೇ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ, ಇಂತಹ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ 'ಇವ' ಮೊದಲಾದ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯ ಸಂಬಂಧವೇ ಬರುವಂತಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ ; ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಗೆ ಸರಿಯಾದ 'ಗಮಕ'ಗಳಿವೆ. ಹೀಗೆಯೇ ವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯು ನಮಗೆ ಬರುವಂತಹ ಎಷ್ಟೋ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ—

ಈಸಾಕಲುಸಸ್ಸ ವಿ ತುಹ ಮುಹಸ್ಸ ಣ ಏಸ ಪುಣ್ಣಿಮಾಚನ್ದೋ |
ಅಜ್ಜ ಸರಿಸತ್ತಣಂ ಪಾವಿಊಣ ಅಙ್ಗೇ ವಿಅ ಣ ಮಾಇ ||

ಕೋಪಕಲುಷಿತವಾದ ನಿನ್ನ ಮುಖಸಾಮ್ಯವದು
ದೊರೆತಿರಲು ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯಲಿ |
ಅನಿತರಿಂದಲೆ ನೋಡು ತನ್ನಂಗದಳತೆಯನು
ಮೀರಿಹನು ಹಿಡಿಸದೆಯೆ ಚಂದ್ರನಿಂದು ||

ಅಥವಾ—

ತ್ರಾಸಾಕುಲಃ ಪರಿಪತನ್ ಪರಿತೋ ನಿಕೇತಾನ್
ಪುಂಭಿರ್ನ ಕೈಶ್ಚಿದಪಿ ಧನ್ವಿಭಿರನ್ವಬಂಧಿ |
ತಸ್ಥೌ ತಯಾಪಿ ನ ಮೃಗಃ ಕ್ವಚಿದಂಗನಾಭಿ-
ರಾಕರ್ಣಪೂರ್ಣನಯನೇಷುಹತೇಕ್ಷಣಶ್ರೀಃ ||

ಮನೆಗಳೆಡೆಯೊಳಗೆ ಭಯದಿಂದ ಪರಿಯುತಿಹ ಹರಿ-
ಣನಂ ಬೆಂಬಳಿವಿಡಿದು ಬಿಲ್ಲುಗಳ ಕೈಕೊಂಡ
ಜನರು ಯಾರೂ ಅಲ್ಲಿ ಬರದಿದ್ದರೂ ತಾನು ಪರಿವುದನು ನಿಲಿಸಲಿಲ್ಲ |
ತನಗಿದ್ದ ಕಣ್ಣ ಚೆಲುವನ್ನೆಲ್ಲ ಸುಂದರಾಂ-
ಗನೆಯರೆಲ್ಲ ತಮ್ಮಯ ಕಿವಿವರೆಗೆ ತಾಕಿ ನೀ-
ಳ್ದ ನಯನಂಗಳ ಬಾಣಘಾತದಿಂ ತಳುವದೆಯೆ ಗಾಸಿಗೊಳಿಸುತ್ತಲಿರಲು ||

ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಗೆ ಪೋಷಕವಾದ ಅರ್ಥವೇ ಧ್ವನಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಾವು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕವಿಸಂಪ್ರದಾಯವೇ ಪ್ರಮಾಣ.

ಶ್ಲೇಷಾಲಂಕಾರ-ಧ್ವನಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ :—

ರಮ್ಯಾ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತವತೀಃ ಪತಾಕಾಃ
ರಾಗಂ ವಿವಿಕ್ತಾ ಇತಿ ವರ್ಧಯನ್ತೀಃ |
ಯಸ್ಯಾಮಸೇವನ್ತ ನಮದ್ವಲೀಕಾಃ
ಸಮಂ ವಧೂಭಿರ್ವಲಭೀರ್ಯುವಾನಃ ||

ರಮಣೀಯತಾಗುಣಪತಾಕೆ[1]ಯನೆ ಪಡೆಯುತ್ತ,
ವಿವಿಕ್ತತಾ[2]ಕಾರಣದೆ ರಾಗ[3]ವನು ಪೆರ್ಚಿಸುತ |

---

[1] ಧ್ವಜ ಅಥವಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. [2] ನಿರ್ಜನತೆ ಅಥವಾ ಅಂಗಸೌಷ್ಠವ. [3] ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಪ್ರೀತಿ.

ಪರಿನಮ್ರವಲಿ[1]ಗಳಿಂ ಸೊಗಯಿಸುವ ವಲಭಿಗಳ
ವಧುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇವಿಸಿದರಲ್ಲಿ ಯುವಜನರು ||

ಇಲ್ಲಿ 'ವಧುಗಳೊಂದಿಗೆ ವಲಭಿಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಿದರು' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥದ ಪ್ರತೀತಿಯ ನಂತರ 'ವಧುಗಳಂತೆಯೇ ವಲಭಿಗಳಿವೆ' ಎಂಬ ಶ್ಲಿಷ್ಟಾರ್ಥದ ಪ್ರತೀತಿಯು ಶಬ್ದತಃ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತೋರದಿದ್ದರೂ, ಅರ್ಥ-ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೇ ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಯಥಾಸಂಖ್ಯಾಲಂಕಾರ-ಧ್ವನಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ :—

ಅಂಕುರಿತಃ ಪಲ್ಲವಿತಃ ಕೋರಕಿತಃ ಪುಷ್ಪಿತಶ್ಚ ಸಹಕಾರಃ |
ಅಂಕುರಿತಃ ಪಲ್ಲವಿತಃ ಕೋರಕಿತಃ ಪುಷ್ಪಿತಶ್ಚ ಹೃದಿ ಮದನಃ ||

ಅಂಕುರಿಸಿ ಪಲ್ಲವಿಸಿ ಕೋರಕಿಸಿ ಕುಸುಮಿಸಲು
ಸಹಕಾರತರುನಿವಹವಲ್ಲಿ ಕ್ರಮದಿ |
ಅಂಕುರಿಸಿ ಪಲ್ಲವಿಸಿ ಕೋರಕಿಸಿ ಕುಸುಮಿಸಿದ-
ನೆಲ್ಲ ಹೃದಯದಲಂದು ರತಿಕಾಂತನು ||

ಇಲ್ಲಿ 'ಮನ್ಮಥ' ಮತ್ತು 'ಸಹಕಾರತರು'—ಎರಡೂ ಪ್ರಸ್ತುತವಾದುದರಿಂದ 'ತುಲ್ಯಯೋಗಿತಾ' ಮತ್ತು 'ಸಮುಚ್ಚಯ' ಎಂಬಲಂಕಾರಗಳು ವಾಚ್ಯವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಈ ಅಲಂಕಾರಗಳ ಸೊಗಸಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಸಹಕಾರ ತರುವಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಕ್ರಮದಲ್ಲೇ ಮನ್ಮಥನಿಗೂ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಅನುರಣನರೂಪ ವಾಗಿ ಬರುವ ಸೊಗಸು ಮೇಲಾದುದು. ಹೀಗೆಯೇ ಉಳಿದ ಅಲಂಕಾರಧ್ವನಿಗಳಿಗೂ ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ವಾಚಕರೇ ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಹೀಗೆ 'ಅಲಂಕಾರ-ಧ್ವನಿ'ಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿಯಾದಮೇಲೆ, ಈಗ ಅದರ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಪ್ರಶಂಸೆಮಾಡಲು ಮುಂದಿನ ಕಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

ಕಾರಿಕೆ

ಶರೀರೀಕರಣಂ ಯೇಷಾಂ ವಾಚ್ಯತ್ವೇ ನ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಮ್ |
ತೇಽಲಂಕಾರಾಃ ಪರಾಂ ಛಾಯಾಂ ಯಾನ್ತಿ ಧ್ವನ್ಯಂಗತಾಂ ಗತಾಃ || ೨೮ ||

---

[1] ಸೂರುಕಟ್ಟು ಅಥವಾ ಸ್ತ್ರೀಯರ ತ್ರಿವಲಿಗಳು.

ಯಾವ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಗೆ ಅವು ವಾಚ್ಯವೆನಿಸಿದಾಗ (ಕಾವ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕೆ) ಸುಂದರವಾದ ಶರೀರನಿರ್ಮಾಣಕತ್ವವು ಕೂಡ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಲ್ಲವೋ, ಅವೇ ಅಲಂಕಾರಗಳೇ ಧ್ವನಿಯ ಅಂಗಗಳಾದಾಗ ನೂತನವಾದ ಒಂದು ಸೌಂದರ್ಯಾತಿಶಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

ವೃತ್ತಿ

ಧ್ವನಿಗೆ ಅಂಗತ್ವವು ಎರಡು ವಿಧಗಳಿಂದಾಗಬಹುದು :—(೧) ವ್ಯಂಜಕತ್ವದಿಂದ, ಇಲ್ಲವೆ (೨) ವ್ಯಂಗ್ಯತ್ವದಿಂದ. ಅದು ಇಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ 'ವ್ಯಂಗ್ಯತ್ವದಿಂದ' ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಲಂಕಾರಗಳಿಗೆ ವ್ಯಂಗ್ಯತ್ವವಿರುವುದರ ಜತೆಗೆ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿವಕ್ಷೆಯೂ ಇರುವಾಗ ಮಾತ್ರ 'ಧ್ವನಿ'ಯಲ್ಲಿ ಅವು ಅಂತರ್ಗತವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವು 'ಗುಣೀಭೂತವ್ಯಂಗ್ಯ'ದಲ್ಲಿ ಸೇರುವುವೆಂದು ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಂಗ್ಯತ್ವವಿದ್ದರೂ ಸಹ ಅಲಂಕಾರಗಳೇ ಪ್ರಧಾನವೆನಿಸುವೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಷ್ಟೆ (='ಗುಣೀಭೂತವ್ಯಂಗ್ಯ'ವೇ).

ಅಲಂಕಾರಗಳಿಗೆ (ಧ್ವನಿಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ) ಇರುವ ನೆಲೆಗಳು ಎರಡು :—(೧) 'ವಸ್ತು'ಮಾತ್ರದಿಂದ ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗುವೆಡೆಗಳು ಮತ್ತು (೨) 'ಅಲಂಕಾರ'ದಿಂದ ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗುವೆಡೆಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ—

ಕಾರಿಕೆ

ವ್ಯಜ್ಯನ್ತೇ ವಸ್ತುಮಾತ್ರೇಣ ಯದಾಲಂಕೃತಯಸ್ತದಾ ।
ಧ್ರುವಂ ಧ್ವನ್ಯಂಗತಾ ತಾಸಾಂ

ಯಾವಾಗ ಅಲಂಕಾರಗಳು ವಸ್ತುಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿರುವುವೋ ಆಗ ಅವು ಸರ್ವಥಾ ಧ್ವನಿಯ ಅಂಗಗಳೇ.

ವೃತ್ತಿ

ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ—

ಕಾರಿಕೆಯ ಕೊನೆಯ ಪಾದ

ಕಾವ್ಯವೃತ್ತಿಸ್ತದಾಶ್ರಯಾ ॥ ೨೯ ॥

ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೇ ಅದನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದೆ.

ವೃತ್ತಿ

ಇಂತಹ ವ್ಯಂಗ್ಯಾಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೇ ಕಾವ್ಯವು ಹೊರಡುವುದು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದು ಸುಮ್ಮನೆ ವಾಕ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದಲೇ—

ಕಾರಿಕೆ

ಅಲಂಕಾರಾನ್ತರವ್ಯಂಗ್ಯಭಾವೇ

ಬೇರೆ ಅಲಂಕಾರಗಳು ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ

ವೃತ್ತಿ

ತಿರುಗಿಯೂ—

ಕಾರಿಕೆ

ಧ್ವನ್ಯಂಗತಾ ಭವೇತ್ ।
ಚಾರುತ್ವೋತ್ಕರ್ಷತೋ ವ್ಯಂಗ್ಯಪ್ರಾಧಾನ್ಯಂ ಯದಿ ಲಕ್ಷ್ಯತೇ ॥ ೩೦ ॥

ರಮಣೀಯತಾತಿಶಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವ್ಯಂಗ್ಯವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಧ್ವನಿಯ ಅಂಗತ್ವವು ಬರುತ್ತದೆ.

ವೃತ್ತಿ

ವಾಚ್ಯ ವ್ಯಂಗ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವು ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಎಂಬ ವಿಷಯವು ಸೌಂದರ್ಯಾತಿಶಯವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದೆಂದು ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ವಸ್ತುಮಾತ್ರದಿಂದ ವ್ಯಂಗ್ಯವಾದ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಗೂ ಈಗಾಗಲೇ ಕೊಟ್ಟ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದಲೇ ವಿಷಯವನ್ನಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಹೀಗೆ ವಸ್ತುಮಾತ್ರದಿಂದಾಗಲಿ, ಇಲ್ಲವೆ ವಿಶಿಷ್ಟಾಲಂಕಾರಸಹಿತವಾದ ವಸ್ತುವಿನಿಂದಾಗಲಿ, ಬೇರೊಂದು ವಸ್ತುವೋ ಇಲ್ಲವೇ ಅಲಂಕಾರವೋ ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಸೌಂದರ್ಯಾತಿಶಯವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆ ವ್ಯಂಗ್ಯಾಂಶದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದಾದರೆ ಆಗ ಅರ್ಥಶಕ್ತಿಮೂಲ-ಅನುರಣನರೂಪ-ವ್ಯಂಗ್ಯವೆಂಬ ಧ್ವನಿಗೆ ಅದು ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಹೀಗೆ ಧ್ವನಿಯ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ, ಈಗ, ಧ್ವನಿಯಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಧ್ವನಿಯೆಂಬ ಭ್ರಮೆಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವುಂಟೋ ಅಂತಹ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದಾರಿತಪ್ಪದಂತೆ ಮಾಡಲು ಮುಂದಿನ ಕಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ—

ಕಾರಿಕೆ

ಯತ್ರ ಪ್ರತೀಯಮಾನೋಽರ್ಥಃ ಪ್ರಕ್ಲಿಷ್ಟತ್ವೇನ ಭಾಸತೇ ।
ವಾಚ್ಯಸ್ಯಾಂಗತಯಾ ವಾಪಿ ನಾಸ್ಯಾಸೌ ಗೋಚರೋ ಧ್ವನೇಃ ॥ ೩೧ ॥

ಎಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥವು ಕ್ಲಿಷ್ಟಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಕಾಣುವುದೋ, ಅಥವಾ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾಗಿ ಬರುವುದೋ, ಅದು ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ.

ವೃತ್ತಿ

ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥವು ಎರಡು ವಿಧ—ಸ್ಫುಟ ಮತ್ತು ಅಸ್ಫುಟ, ಎಂದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಯಿಂದಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಅರ್ಥಶಕ್ತಿಯಿಂದಾಗಲಿ, ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಯಾವುದು ಭಾಸವಾಗುವುದೋ, ಅದು ಮಾತ್ರ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದು, ಅಸ್ಫುಟವಾದುದು ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ಫುಟವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥವು ವಾಚ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾಗುವುದಾದರೆ, ಆಗ ಅದೂ ಈ ಅನುರಣನರೂಪ-ವ್ಯಂಗ್ಯವಾದ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆ:—

ಕಮಲಾಅರಾ ಣ ಮಲಿಆ ಹಂಸಾ ಉಡ್ಡಾವಿಆ ಣ ಅ ಪಿಉಚ್ಛಾ ।
ಕೇಣ ವಿ ಗಾಮತಡಾಏ ಅಬ್ಭಂ ಉತ್ತಾಣಅಂ ಫಲಿಹಮ್ ॥

ಕಮಲರಾಜಿಯ ಕಾಂತಿ ಕಂದಿಲ್ಲವೊಂದಿನಿತು,
ಹಂಸಗಳು ಹಾರಿಹೋಗಿಲ್ಲವತ್ತೆ ! ।
ಅವನಾರೊ ನಾ ಕಾಣೆ ಸಮ್ಮೂರ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ
ಮೋಡವನೆ ಬಿಸುಡಿಹನು ಬುಡಸಹಿತದೆ ॥

ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿರುವ ಅಂಶ—'ಮುಗ್ಧವಧುವು ಮೋಡದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ನೋಡಿದಳು', ಎಂದು. ಇದು ವಾಚ್ಯಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆ ವ್ಯಂಗ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ವಾಚ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸೌಂದರ್ಯಾತಿಶಯವು ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಅದೇ ಪ್ರಧಾನವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಗ್ಯವು ಅಂಗವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಬರುವುದರಿಂದ ಅದು ಧ್ವನಿಗೆ ವಿಷಯವಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆ:—

ವಾಣೀರಕುಡಂಗೋಡ್ಡೀಣ ಸಉಣಿ ಕೋಲಾಹಲಂ ಸುಣನ್ತೀಏ ।
ಘರಕಮ್ಮವಾವಡಾಏ ಬಹುಏ ಸೀಅನ್ತಿ ಅಂಗಾಇಂ ॥

ಒತ್ತಾಗಿ ತಾ ಬೆಳೆದ ಬೆತ್ತಗಳ ಹತ್ತಿರವೆ
ಹಕ್ಕಿಗಳ ಕೂಗಾಟ ಕೇಳಿಬರಲು ।

ಮನೆಗೆಲಸದಲಿ ನಿರತಳಾಗಿದ್ದ ಹೆಂಗಸಿಗೆ
ತನ್ನಂಗಗಳ ಸತ್ವವುಡುಗುತಿಹುದು ||

ಇಂತಹ ಸ್ಥಲಗಳೆಲ್ಲ 'ಗುಣೀಭೂತವ್ಯಂಗ್ಯ'ಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳೆಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸಿ ವಿಶೇಷಾರ್ಥವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿಯಾದಮೇಲೆ, ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವು ಮತ್ತೆ ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾಗಿಯೇ ಕಾಣುವುದೋ, ಅದು ಮಾತ್ರ ಈ ಅನುರಣನರೂಪ-ವ್ಯಂಗ್ಯವಾದ ಧ್ವನಿಗೇ ಲಕ್ಷ್ಯಃ ಉದಾಹರಣೆ:—

ಉಚ್ಚಿಣಸು ಪಡಿಅ ಕುಸುಮಂ ಮಾ ಧುಣ ಸೇಹಾಲಿಅಂ ಹಲಿಅಸುಹ್ಣೇ |
ಅಹ ದೇ ವಿಸಮವಿರಾವೋ ಸಸುರೇಣ ಸುಓ ವಲಅಸದ್ದೋ ||

ಬಿದ್ದಿರುವ ಹೂಗಳನೆ ಆರಿಸಿಕೊ ಗೌಡಸೊಸೆ
ಶೇಫಾಲಿಕೆಯ ನೀನಳ್ಳಾಡಿಸದೆಯೆ |
ಬಲವಾಗಿ ಬರುತಿರುವ ನಿನ್ನ ಬಳೆಯುಲಿಯನ್ನು
ಕೇಳುತಿರುವನು ನೋಡು ನಿನ್ನ ಮಾವ ||

ಇಲ್ಲಿ ವಿನಯರಹಿತನಾದ ಪತಿಯೊಡನೆ ರಮಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಖಿಯೊಬ್ಬಳು ಹೊರಗೆ ಬಳೆಯ ಕಲಕಲವನ್ನು ಕೇಳಿದ ತನ್ನ ಸಖಿಯಿಂದ ಎಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾಳೆ. ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಇಷ್ಟನ್ನು ನಾವು ಗ್ರಹಿಸಲೇಬೇಕು. ಹೀಗೆ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ನಾವು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದಮೇಲೆ, ಅವನ ಅವಿನಯವನ್ನು ಮರೆಸಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯವೂ ಇಲ್ಲಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಮತ್ತೆ ಅದು ವ್ಯಂಗ್ಯಕ್ಕೆ ಅಂಗವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇದು ಅನುರಣನರೂಪ-ವ್ಯಂಗ್ಯ-ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಚ್ಯ-ಧ್ವನಿಯ ಆಭಾಸ-ವಿವೇಕವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಮೇಲೆ ಈಗ ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಚ್ಯ-ಧ್ವನಿಗೂ ಅದನ್ನೇ ಮಾಡಿಕೊಡಲು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ—

ಕಾರಿಕೆ

ಅವ್ಯುತ್ಪತ್ತೇರಶಕ್ತೇರ್ವಾ ನಿಬಂಧೋ ಯಃ ಸ್ಖಲದ್ಗತೇಃ |
ಶಬ್ದಸ್ಯ ಸ ಚ ನ ಜ್ಞೇಯಃ ಸೂರಿಭಿರ್ವಿಷಯೋ ಧ್ವನೇಃ || ೩೨ ||

ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದರಿಂದಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದರಿಂದಾಗಲಿ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವು ಬಾಧಿತವಾಗಿರುವಂತಹ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು (ಕವಿಯು) ಮಾಡಿದರೆ, ಅದನ್ನು 'ಧ್ವನಿ'ಯೆಂದು ವಿಮರ್ಶಕರು ತಿಳಿಯಲಾಗದು.

ವೃತ್ತಿ

ಲಾಕ್ಷಣಿಕವಾದ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವು ಅವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಅಥವಾ ಅಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಉಂಟಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದು ಧ್ವನಿಗೆ ವಿಷಯವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ—

ಕಾರಿಕೆ

ಸರ್ವೇಷ್ವೇವ ಪ್ರಭೇದೇಷು ಸ್ಫುಟತ್ವೇನಾವಭಾಸನಮ್ ।
ಯದ್ವ್ಯಂಗ್ಯಸ್ಯಾಂಗಿಭೂತಸ್ಯ ತತ್ಪೂರ್ಣಂ ಧ್ವನಿಲಕ್ಷಣಮ್ ॥ ೩೩ ॥

ಎಲ್ಲ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ವ್ಯಂಗ್ಯವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಸ್ಫುಟವಾಗಿರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿರುವುದೇ ಧ್ವನಿಯ ಪೂರ್ಣವಾದ ಲಕ್ಷಣ.

ವೃತ್ತಿ

ಇದುವರೆಗೆ ಕೊಡಲಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಲಕ್ಷಣವೇ ಇದು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀ ರಾಜಾನಕ-ಆನಂದವರ್ಧನಾಚಾರ್ಯ-ವಿರಚಿತವಾದ
'ಧ್ವನ್ಯಾಲೋಕ'ದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಉದ್ದ್ಯೋತದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವು ಮುಗಿದುದು.

ಮೂರನೆಯ ಉದ್ದ್ಯೋತ

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ 'ಧ್ವನಿ'ಯ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು 'ವ್ಯಂಗ್ಯ'ದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತೋರಿಸಲಾಯಿತು; ಈಗ ಅದನ್ನೇ 'ವ್ಯಂಜಕ'ದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತೋರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ—

ಕಾರಿಕೆ

ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಚ್ಯಸ್ಯ ಪದವಾಕ್ಯಪ್ರಕಾಶತಾ।
ತದನ್ಯಸ್ಯಾನುರಣನರೂಪವ್ಯಂಗ್ಯಸ್ಯ ಚ ಧ್ವನೇಃ ॥ ೧ ॥

'ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಚ್ಯ' ಮತ್ತು 'ಅನುರಣನರೂಪವ್ಯಂಗ್ಯ'—ಇವೆರಡು ಧ್ವನಿ ಪ್ರಕಾರಗಳೂ 'ಪದ' ಮತ್ತು 'ವಾಕ್ಯ'ಗಳಿಂದ ಧ್ವನಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ವೃತ್ತಿ

'ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಚ್ಯ'ದ ಪ್ರಭೇದವಾದ ಅತ್ಯಂತತಿರಸ್ಕೃತವಾಚ್ಯಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಪದ-ವ್ಯಂಜಕತ್ವಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು—(೧) ವ್ಯಾಸಮಹರ್ಷಿಗಳ ಪ್ರಯೋಗ—'ಸಪ್ತೈತಾಃ ಸಮಿಧಃ ಶ್ರಿಯಃ' (=ಇವೇಳೂ ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಸಮಿತ್ತುಗಳು).[1] (೨) ಕಾಳಿದಾಸನ ಪ್ರಯೋಗ—'ಕಃ ಸನ್ನದ್ಧೇ ವಿರಹವಿಧುರಾಂ ತ್ವಯ್ಯುಪೇಕ್ಷೇತ ಜಾಯಾಂ'[2] (=ನೀನು ಸನ್ನದ್ಧನಾಗಿರಲು, ವಿರಹವಿಹ್ವಲೆಯಾದ ಕಾಂತೆಯನ್ನು ಯಾರು ತಾನೆ ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿಯಾರು!). (೩) ಕಾಳಿದಾಸನದೇ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಯೋಗ—'ಕಿಮಿವ ಹಿ ಮಧುರಾಣಾಂ ಮಂಡನಂ ನಾಕೃತೀನಾಂ'[3] (=ಮಧುರವಾದ ಆಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಯಾವುದು ತಾನೆ ಭೂಷಣವಲ್ಲ?). ಈ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ 'ಸಮಿತ್ತು', 'ಸನ್ನದ್ಧ', 'ಮಧುರ' ಎಂಬ ಪದಗಳು ವ್ಯಂಜಕತ್ವದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ.

ಇದಕ್ಕೇ ಅರ್ಥಾಂತರಸಂಕ್ರಮಿತವಾಚ್ಯಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಣೆ:—'ರಾಮೇಣ ಪ್ರಿಯಜೀವಿತೇನ ತು ಕೃತಂ ಪ್ರೇಮ್ಣಃ ಪ್ರಿಯೇ ನೋಚಿತಮ್' (=ಪ್ರಿಯೆ,

---

1 "ಧೃತಿಃ ಕ್ಷಮಾ ದಯಾ ಶೌಚಂ ಕಾರುಣ್ಯಂ ವಾಗನಿಷ್ಠುರಾ |
ಮಿತ್ರಾಣಾಂ ಚಾನಭಿದ್ರೋಹಃ ಸಪ್ತೈತಾಃ ಸಮಿಧಃ ಶ್ರಿಯಃ ||"

2 ಮೇಘ ದೂತ.

3 ಅಭಿಜ್ಞಾನ ಶಾಕುನ್ತಲ.

ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನಿಟ್ಟ ರಾಮನು ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಉಚಿತವಾದುದನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ). ಇಲ್ಲಿ ಸಾಹಸೈಕಪ್ರಿಯತ್ವವೇ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ 'ರಾಮನು' ಎಂಬ ಪದವು ವ್ಯಂಜಕ. ಅಥವಾ ಇನ್ನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ :—

ಏಮೇಅ ಜಣೋ ತಿಸ್ಸಾ ದೇಉ ಕವೋಲೋಪಮಾಇ ಸಸಿಬಿಂಬವು |
ಪರಮತ್ಥವಿಆರೇ ಉಣ ಚನ್ದೋ ಚನ್ದೋ ವಿಅ ವರಾಕೋ ||

ಆಕೆಯ ಕಪೋಲದುಪಮೆಗೆ
ರಾಕಾಪತಿಬಿಂಬವೊಂದೆಯೆಂಬೀ ನುಡಿಯಂ |
ಲೋಕವೆ ಪೇಳ್ದೊಡಮದನಾ-
ಲೋಕಿಸೆ ಮೇಣ್ ಶಶಿಯೆ ಶಶಿಸಮಾನವರಾಕಂ ||

ಇಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ 'ಶಶಿ' ಎಂಬ ಪದವು ಅರ್ಥಾಂತರಸಂಕ್ರಮಿತವಾಚ್ಯ.

ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಚ್ಯಧ್ವನಿಯ ಅತ್ಯಂತತಿರಸ್ಕೃತವಾಚ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರಭೇದದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಧ್ವನಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ :—

ಯಾ ನಿಶಾ ಸರ್ವಭೂತಾನಾಂ ತಸ್ಯಾಂ ಜಾಗರ್ತಿ ಸಂಯಮೀ |
ಯಸ್ಯಾಂ ಜಾಗ್ರತಿ ಭೂತಾನಿ ಸಾ ನಿಶಾ ಪಶ್ಯತೋ ಮುನೇಃ ||

ಇರುಳೆಂದು ಸರ್ವಭೂತಗ-
ಳಿರುವಂದೆಚ್ಚರದಿನಿರುವನಾ ಸಂಯಮಿ ತಾಂ |
ಪೆರರೆಲ್ಲರ್ ಜಾಗರದಿಂ-
ದಿರುವಾಗಳ್ ರಾತ್ರಿಯದುವೆ ಕಾಣುವ ಮುನಿಗೇ ||

ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುಳೆಂಬರ್ಥವಾಗಲಿ ಜಾಗರಣವೆಂಬರ್ಥವಾಗಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತವಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ವಿವಕ್ಷಿತವಾದ ಅರ್ಥವೇನು ? ತತ್ವಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅವಧಾನವಿರುವಿಕೆ ಮತ್ತು ತತ್ವವಿಮುಖತೆ—ಇವು ಮುನಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಇರುವುವೆಂಬುದು. ಆದುದರಿಂದ ತಿರಸ್ಕೃತವಾಚ್ಯವು ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಜಕ.

ಅರ್ಥಾಂತರಸಂಕ್ರಮಿತವಾಚ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯ-ಧ್ವನಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ :—

ವಿಸಮಇಓ ಕಾಣ ವಿ ಕಾಣ ವಿ ವಾಲೇಇ ಅಮಿಅಣಿಮ್ಮಾಓ |
ಕಾಣ ವಿ ವಿಸಾಮಿಅಮಓ ಕಾಣ ವಿ ಅವಿಸಾಮಓ ಕಾಲೋ ||

ವಿಷಮಯವು ತಾನೆನಿಸಿ ಕೆಲವರಿಗೆ ಕಳೆಯುವುದು
ಅಮೃತಮಯದಂತೆ ಕೆಲವರಿಗೆ ಕಾಲ |

ಉಳಿದರಿಗೆ ವಿಷವಮೃತವೆರಡರಾ ಮಿಶ್ರವೆನೆ
ಅಮೃತವಿಷವೇನಿರದು ಕೆಲಜನರಿಗೆ ||

ಇಲ್ಲಿ 'ದುಃಖ', 'ಸುಖ', ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ವಿಷ', 'ಅಮೃತ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಸಂಕ್ರಮಿತವಾಚ್ಯಗಳಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಅರ್ಥಾಂತರಸಂಕ್ರಮಿತವಾಚ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಂಜಕತ್ವವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಇನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿತವಾಚ್ಯಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಮೂಲ-ಅನುರಣನ ರೂಪ-ವ್ಯಂಗ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರಭೇದದಲ್ಲಿ ಪದ-ವ್ಯಂಜಕತ್ವಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ:

ಪ್ರಾಪ್ತುಂ ಧನೈರರ್ಥಿಜನಸ್ಯ ವಾಂಛಾಂ
ದೈವೇನ ಸೃಷ್ಟೋ ಯದಿ ನಾಮ ನಾಸ್ಮಿ |
ಪಥಿ ಪ್ರಸನ್ನಾಂಬುಧರಸ್ತಡಾಗಃ
ಕೂಪೋಽಥವಾ ಕಿಂ ನ ಜಡಃ ಕೃತೋಽಹಮ್ ||

ಬೇಡುವರ ಮನದಾಸೆಯನು ನಾ
ನೀಡಿ ಸಲಿಸಲು ದೈವವೆನ್ನನು
ನಾಡೊಳಗೆ ಪುಟ್ಟಿಸದೆ ಪೋದುದದೆಂದು ನಂಬಿದರೂ |
ನೋಡುವೊಡೆ ವಿಧಿಯೇತಕೆನ್ನನು
ನಾಡೆ ನಿರ್ಮಲಸಲಿಲದಿಂದಲಿ
ಕೂಡಿರುವ ಕೆರೆಬಾವಿಯಾಗಿಯೆ ಜಡನ ನಿರ್ಮಿಸನು ||

ಇಲ್ಲಿ 'ಜಡ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ನಿರ್ವಿಣ್ಣನಾದ ಕವಿಯು ತನಗೆ ಅನ್ವಯಿಸು ವಂತೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅನುರಣನರೂಪವಾಗಿ ಅದು ಕೆರೆ ಬಾವಿಗಳಿಗೂ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಇದೇ ಪ್ರಭೇದದಲ್ಲೇ ವಾಕ್ಯಧ್ವನಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯು ಬಾಣಭಟ್ಟನ ಹರ್ಷ ಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಿಂಹನಾದನ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ—

'ವೃತ್ತೇಽಸ್ಮಿನ್ಮಹಾಪ್ರಲಯೇ ಧರಣೀಧಾರಣಾಯಾಧುನಾ ತ್ವಂ ಶೇಷಃ'

(='ಈ ಹರ್ಷವಿನಾಶ ಪ್ರಸಂಗವು ಒದಗಿರುವಾಗ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಈಗ ಉಳಿದಿರುವವನು ನೀನೇ'—'ಪ್ರಲಯಕಾಲವು ಬಂದೊದಗಿ ದಾಗ ಭೂಮಿಯ ಭಾರವನ್ನು ಹೊರಲು ಆದಿಶೇಷನೊಬ್ಬನೇ ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥನೋ ಹಾಗೆ').

ಈ ವಾಕ್ಯವು ಅನುರಣನರೂಪವಾದ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಶಬ್ದ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನು ಕವಿಪ್ರೌಢೋಕ್ತಿಸಿದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥಶಕ್ತಿಮೂಲ-ಧ್ವನಿಯೆಂಬ ಪ್ರಭೇದ ದಲ್ಲಿ ಪದ-ಧ್ವನಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ:

ಚೂಅಂಕುರಾವಅಂಸಂ ಛಣಮಪ್ಪಸರಮಹಗ್ಘಮಣಹರಸುರಾವೋಅಮ್ |
ಅಸಮಪ್ಪಿಅಂ ಪಿ ಗಹಿಅಂ ಕುಸುಮಸರೇಣ ಮಹುಮಾಸಲಚ್ಛಿಮುಹಮ್ ||

—ಹರಿವಿಜಯಕಾವ್ಯ.

ಅಸಮರ್ಪಿತಮಾದೊಡಮಾ
ರಸಾಲಾಂಕುರಾವತಂಸಮಂ ಬಂಧುರಗಂ-|
ಧಸುರಭಿಯಂ ಕೈಕೊಂಡಂ
ಕುಸುಮಶರಂ (ಸು)ಮಧುಮಾಸಲಕ್ಷ್ಮೀಮುಖಮಂ ||

'ಮಧುಮಾಸಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಮುಖವನ್ನು ಕುಸುಮಶರನು ಸಮರ್ಪಿತವಾಗ ದಿದ್ದರೂ ಕೈಕೊಂಡನು' ಎನ್ನುವಾಗ, 'ಅಸಮರ್ಪಿತಂ' ಎಂಬ ಸ್ಥಿತಿಮಾತ್ರ-ವಾಚಕವಾದ ಪದವು ಅರ್ಥಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಕುಸುಮಶರನ ಬಲಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಭೇದದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯ-ಧ್ವನಿಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ಕೊಟ್ಟಿರುವ 'ಸಜ್ಜೇಇಸುರಹಿ ಮಾಸೋ[1]' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕವೇ ಉದಾಹರಣೆ. ಆ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ 'ವಸಂತಮಾಸವು ಬಾಣಗಳನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸುವುದೇ ಹೊರತು ಮನ್ಮಥನ ಕೈಗಿನ್ನೂ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವು ಕವಿಯ ಪ್ರೌಢೋಕ್ತಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಿದ್ಧ ವಾದುದು. ಅದು ವಸಂತಸಮಯದ ಕಾಮೋದ್ದೀಪಕತೆಯನ್ನು ಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ.

ಸ್ವತಃ-ಸಂಭವಿಯೆಂಬ ಅರ್ಥಶಕ್ತಿ-ಮೂಲಧ್ವನಿಯ ಪ್ರಭೇದದಲ್ಲಿ ಪದ-ಧ್ವನಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ:

ವಾಣಿಅಅ ಹತ್ಥಿದನ್ತಾ ಕುತೋ ಅಮ್ಹಾಣ ಬಾಘಕಿತ್ತೀ ಅ |
ಜಾವ ಲುಲಿಆಲಅಮುಹೀ ಘರಮ್ಮಿ ಪರಿಸಕ್ಕಏ ಸುಹ್ಣಾ ||

ಸೆಟ್ಟಿ, ನಮಗಿನ್ನೆಲ್ಲಿ ಆನೆದಂತಗಳಿರವು,
ಅಂತೆಯೇ ಹುಲಿಯ ತೊಗಲುಗಳ ಮಾತು |
ಮುಂಗುರುಳ ಕೆದರಿಕೊಂಡಿರುತಿರುವ ಸೊಸೆಯಿವಳು
ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸುಳಿವವರೆಗು ಇಂತು ||

---

[1] ಪುಟ ೨೧ ನ್ನು ನೋಡಿ.

ಇಲ್ಲಿ 'ಮುಂಗುರುಳ ಕೆದರಿಕೊಂಡಿರುತಿರುವ ಮುಖವುಳ್ಳ' ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವ 'ಲುಲಿಆಲಅಮುಹೀ' ಎಂಬ ಪದವು ಸ್ವತಃ ಸಂಭವಿಯಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಅರ್ಥಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಆಕೆಯ ಸುರತಕ್ರೀಡಾಸಕ್ತಿಯನ್ನೂ ರಮಣನ ಸತತಸಂಭೋಗಜನಿತ ತನುಕ್ಷಯವನ್ನೂ ಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ.

ಇದೇ ಪ್ರಭೇದದ ವಾಕ್ಯಧ್ವನಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ: "ಸಿಹಿಪಿಂಛ . . ." ಎಂಬ ಈಗಾಗಲೇ ಉದಾಹೃತವಾಗಿರುವ ಶ್ಲೋಕ[1]. ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ, ನವಿಲುಗರಿಯ ಕರ್ಣಪೂರದಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ಮತ್ತು ನವೋಢೆಯಾದ ಬೇಡರ ಯುವತಿಯೊಬ್ಬಳ ಸೌಭಾಗ್ಯಾತಿಶಯವು ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಆಕೆಯ ಸಂಭೋಗನಿರತ ನಾದ ರಮಣನಿಗೆ ಈಗ ನವಿಲನ್ನು ಹೊಡೆಯುವಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ತ್ರಾಣವುಳಿದಿದೆಯೆಂದೂ ಸೂಚಿತವಾಗುವುದರಿಂದ, ಹಿಂದೆ ಮದುವೆಯಾದವರಿಗೆ ಮುತ್ತಿನ ಅಲಂಕಾರ ಗಳಿದ್ದರೂ—ಇದೇ ವ್ಯಾಧನೇ ಹಿಂದೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಆನೆಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದು ಮುತ್ತು ಗಳನ್ನು ತರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದನು—ಇಂದು ಅವರ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯಾತಿ ಶಯವು ಎಷ್ಟೆಂದು ಬಣ್ಣಿಸಿದಂತೆಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಯಾರಾದರೂ ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಬಹುದು: 'ಧ್ವನಿಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳುವಾಗ, ಕಾವ್ಯವಿಶೇಷವೇ ಧ್ವನಿಯೆನ್ನಲಾಯಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಅದು ಪದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಗೊಳ್ಳುವುದೆಂತು? ಕಾವ್ಯವಿಶೇಷವೆನ್ನುವುದು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಬೋಧಿಸಬಲ್ಲ ಪದಸಮೂಹವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಒಂದು ಪದದ ಮೂಲಕ ಅದು ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದೆನ್ನುವಾಗ ಈ ಅರ್ಥವು ಸಮಂಜಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪದಗಳು ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಸ್ಮಾರಕಗಳೇ ಹೊರತು ವಾಚಕಗಳಲ್ಲ.'

ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವಿಷ್ಟೆ: ಧ್ವನಿಯ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ವಾಚಕತ್ವವು ನಿಯಾಮಕ ವಾಗಿದ್ದರೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ದೋಷ ಬರಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ವಸ್ತುತಃ ಹೀಗಿಲ್ಲ; ವ್ಯಂಜಕತ್ವವು ಮಾತ್ರ ಧ್ವನಿವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ, ರಮಣೀಯತೆಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅವಯವಗಳೆಲ್ಲವುಗಳ ಸಮುದಾಯವೇ ಶರೀರಸೌಷ್ಠವಕ್ಕೆ ನಿಜವಾದ ಕಾರಣವಾದರೂ, ಆ ಪ್ರತ್ಯೇಕಾವ ಯವಗಳಲ್ಲಿ ರಮಣೀಯತೆಯುಂಟೆಂದು ನಾವು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲವೆ? ಹಾಗೆಯೇ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ, ಇದೇ ಅನ್ವಯ-ವ್ಯತಿರೇಕನಿಯಮವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು, ಪದಸಮುದಾಯದಿಂದ ಬರುವ ರಮಣೀಯತೆಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕಪದಗಳೂ

[1] ಪುಟ ೨೨ ನ್ನು ನೋಡಿ.

ವ್ಯಂಜಕಗಳೆಂದು ತಿಳಿದು, ಧ್ವನಿ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವೆವಾದುದರಿಂದ ಯಾವ ವಿರೋಧಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಇದನ್ನೇ ಕೆಳಗಿನ ಪರಿಕರಶ್ಲೋಕಗಳು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ:

ಅನಿಷ್ಟಸ್ಯ ಶ್ರುತಿರ್ಯದ್ವದಾಪಾದಯತಿ ದುಷ್ಟತಾಮ್ ।
ಶ್ರುತಿದುಷ್ಟಾದಿಷು ವ್ಯಕ್ತಂ ತದ್ವದಿಷ್ಟಸ್ಮೃತಿರ್ಗುಣಮ್ ॥
ಪದಾನಾಂ ಸ್ಮಾರಕತ್ವೇಽಪಿ ಪದಮಾತ್ರಾವಭಾಸಿನಃ ।
ತೇನ ಧ್ವನೇಃ ಪ್ರಭೇದೇಷು ಸರ್ವೇಷ್ವೇವಾಸ್ತಿ ರಮ್ಯತಾ ॥
ವಿಚ್ಛಿತ್ತಿಶೋಭಿನೈಕೇನ ಭೂಷಣೇನೇವ ಕಾಮಿನೀ ।
ಪದದ್ಯೋತ್ಯೇನ ಸುಕವೇರ್ಧ್ವನಿನಾ ಭಾತಿ ಭಾರತೀ ॥

'ಶ್ರುತಿದುಷ್ಟ'ವೇ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದೇಶವಿರದಿದ್ದರೂ ಬರುವ ಅಸುಂದರಾರ್ಥದ ಸ್ಮಾರಕತ್ವವು ಹೇಗೆ ದೋಷವೆನಿಸುವುದು ವ್ಯಕ್ತವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸುಂದರಾರ್ಥದ ಸ್ಮಾರಕತ್ವವಿರುವುದಾದರೆ ಅದನ್ನು ಗುಣವೆನ್ನಬೇಕು. ಪದಗಳು ಕೇವಲ ಸ್ಮಾರಕಗಳೇ ಆದರೂ, ಪದದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಗುವ ಧ್ವನಿಯು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರಮಣೀಯತೆಯಿದ್ದೇ ಇರುವುದು. ರಮಣೀಯವಾದ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದೇ ಒಂದು ಆಭರಣ ದಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ಕಾಮಿನಿಯಂತೆ, ಸುಕವಿಯ ವಾಣಿಯು ಪದಪ್ರಕಾಶಿತವಾದ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾರಿಕೆ

ಯಸ್ತ್ವಲಕ್ಷ್ಯಕ್ರಮವ್ಯಂಗ್ಯೋ ಧ್ವನಿರ್ವರ್ಣಪದಾದಿಷು ।
ವಾಕ್ಯೇ ಸಂಘಟನಾಯಾಂ ಚ ಸ ಪ್ರಬಂಧೇಽಪಿ ದೀಪ್ಯತೇ ॥ ೨ ॥

ಆದರೆ ಅಲಕ್ಷ್ಯಕ್ರಮವೆನಿಸುವ ಧ್ವನಿಯು ಅಕ್ಷರ, ಪದವೇ ಮೊದಲಾದುವು, ವಾಕ್ಯ, ಸಂಘಟನೆ, ಪ್ರಬಂಧ—ಈ ಎಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ವೃತ್ತಿ

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅವು ವ್ಯಂಜಕಗಳಾಗುವುದು ಅಸಂಭವವೆಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಮುಂದಿನ ಕಾರಿಕೆಯು ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಕಾರಿಕೆ

ಶಷೌ ಸರೇಫಸಂಯೋಗೋ ಢಕಾರಶ್ಚಾಪಿ ಭೂಯಸಾ ।
ವಿರೋಧಿನಃ ಸ್ಯುಃ ಶೃಂಗಾರೇ ತೇನ ವರ್ಣಾ ರಸಚ್ಯುತಃ ॥ ೩ ॥

ತ ಏವ ತು ನಿವೇಶ್ಯನ್ತೇ ಬೀಭತ್ಸಾದೌ ರಸೇ ಯದಾ ।
ತದಾ ತಂ ದೀಪಯನ್ತ್ಯೇವ ತೇನ ವರ್ಣಾ ರಸಚ್ಯುತಃ ॥ ೪ ॥

ಶಕಾರ ಷಕಾರಗಳು, ರಕಾರದೊಡನೆ ಸಂಯುಕ್ತವಾದ ಅಕ್ಷರಗಳು, ಢಕಾರ—ಇವೆಲ್ಲವೂ ಶೃಂಗಾರರಸದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧಿಗಳಾಗುವುವು. ಆದುದರಿಂದ ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ರಸವನ್ನು ಧ್ವನಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯುಂಟು.

ಇವೇ ಅಕ್ಷರಗಳೇ ಬೀಭತ್ಸವೇ ಮೊದಲಾದ ರಸಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾದಾಗ ರಸಪುಷ್ಟಿಯನ್ನು ತರುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದಲೂ ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ರಸವ್ಯಂಜಕತ್ವವುಂಟು.

ವೃತ್ತಿ

ಈ ಎರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ, ವ್ಯತಿರೇಕಗಳಿಂದ ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ವ್ಯಂಜಕತ್ವವಿರುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಅಲಕ್ಷ್ಯಕ್ರಮವ್ಯಂಗ್ಯಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಪದ-ವ್ಯಂಜಕತ್ವಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ :—

ಉತ್ಕಂಪಿನೀ ಭಯಪರಿಸ್ಖಲಿತಾಂಶುಕಾಂತಾ
ತೇ ಲೋಚನೇ ಪ್ರತಿದಿಶಂ ವಿಧುರೇ ಕ್ಷಿಪನ್ತೀ ।
ಕ್ರೂರೇಣ ದಾರುಣತಯಾ ಸಹಸೈವ ದಗ್ಧಾ
ಧೂಮಾನ್ಧಿತೇನ ದಹನೇನ ನ ವೀಕ್ಷಿತಾಸಿ ॥

ನಡಗುತೆ ನೀನಿರಲ್ಕೆ ಭಯದಿಂದೆ ಪರಿಸ್ಖಲಿತಾಂಶುಕಾಂತೆಯಾ-
ಗೆಡೆಗಳನೆಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳ ತೀವಿರೆ ದೈನ್ಯದೊಳಾ ವಿಲೋಕನಂ ।
ಬಿಡದೆಯೆ ಸುಟ್ಟನಗ್ನಿ ದಯೆಯಿಲ್ಲದೆ ದಾರುಣಮಾಗಿ ಧೂಮಮಂ-
ದೆಡೆವಿಡದಂತೆ ಬಂದು ಕುರುಡಾಗಿಸೆ ಕಾಣದೆವೋಗುತೇನುಮಂ ॥

ಇಲ್ಲಿ 'ತೇ' ಎಂಬ ಪದವು ರಸಮಯವಾಗಿರುವುದು ಸಹೃದಯರಿಗೆ ಸ್ಫುಟವಾಗಿಯೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ.

ಪದದ ಅವಯವದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಧ್ವನಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ :—

ವ್ರೀಡಾಯೋಗಾನ್ನತವದನಯಾ ಸನ್ನಿಧಾನೇ ಗುರೂಣಾಂ
ಬದ್ಧೋತ್ಕಂಪಂ ಕುಚಕಲಶಯೋರ್ಮನ್ಯುಮನ್ತರ್ನಿಗೃಹ್ಯ ।

ತಿಷ್ಠೇತ್ಯುಕ್ತಂ ಕಿಮಿವ ನ ತಯಾ ಯತ್ಸಮುತ್ಸೃಜ್ಯ ಬಾಷ್ಪಂ
ಮಯ್ಯಾಸಕ್ತಶ್ಚಕಿತಹರಿಣೀಹಾರಿನೇತ್ರತ್ರಿಭಾಗಃ ||

ಗುರುಸಾನ್ನಿಧ್ಯದೊಳಾಕೆ ನಾಣಕತದಿಂ ತನ್ನಾನನಂ ತಗ್ಗಿರಲ್
ಭರದಿಂ ಕುಂಭಕುಚಂಗಳಂ ನಡುಗಿಪಾ ದುಃಖಾಳಿಯುಂ ನುಂಗುತಾ-|
ದರದಿಂದೆನ್ನೊಳೆ ಕಣ್ಣ ನೀರ ಮಿಡಿಯುತ್ತುಂ ನೆಟ್ಟ ವಿತ್ರಸ್ತಮಾ
ಹರಿಣೀನೇತ್ರೆಯಪಾಂಗವೀಕ್ಷಣಮೆ ತಾಂ ನಿಲ್ಲೆಂದು ಪೇಳಿಲ್ಲಮೇಂ ||

ಮೇಲೆ ಮೂಲಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ (ಕಡೆಗೆ ಬರುವ ದೀರ್ಘಸಮಾಸವು ಒಂದೇ ಪದ. ಆ ಸಮಾಸಪದದ ಅವಯವವಾದ) 'ತ್ರಿಭಾಗಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಜಕತ್ವವಿದೆ. (ಹಾಗೆಯೇ ಕನ್ನಡದ ಭಾಷಾಂತರದಲ್ಲಿ 'ಅಪಾಂಗ' ಎಂಬ ಪದಭಾಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಜಕತ್ವ ವಿದೆ.)

ವಾಕ್ಯಗತವಾದ ಅಲಕ್ಷ್ಯಕ್ರಮ-ವ್ಯಂಗ್ಯ-ಧ್ವನಿಯು 'ಶುದ್ಧ' ಮತ್ತು 'ಅಲಂಕಾರ ಸಂಕೀರ್ಣ'ವೆಂದು ಎರಡು ಬಗೆ. 'ಶುದ್ಧ'ವೆನಿಸುವ ಧ್ವನಿಗೆ **ರಾಮಾಭ್ಯುದಯ**[1]ದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಈ ಶ್ಲೋಕವೇ ಉದಾಹರಣೆ :—

ಕೃತಕಕುಪಿತೈರ್ಬಾಷ್ಪಾಂಭೋಭಿಃ ಸದೈನ್ಯವಿಲೋಕಿತೈ-
ರ್ವನಮಪಿ ಗತಾ ಯಸ್ಯ ಪ್ರೀತ್ಯಾ ಧೃತಾಪಿ ತಥಾಂಬಯಾ |
ನವಜಲಧರಶ್ಯಾಮಾಃ ಪಶ್ಯನ್ ದಿಶೋ ಭವತೀಂ ವಿನಾ
ಕಠಿನಹೃದಯೋ ಜೀವತ್ಯೇವ ಪ್ರಿಯೇ ಸ ತವ ಪ್ರಿಯಃ ||

ತಡೆಯುತ್ತಿರ್ದೊಡಮಬ್ಬೆ, ನೀನು ವನಮಂ ಪ್ರೇಮಾಸ್ಥೆಯಿಂದಾವನಾ
ನಡೆದೈತಂದೆಯೊ ದೈನ್ಯದಿಂ ಪ್ರಣಯಕೋಪೋನ್ಮೇಷದಿಂ ಕಣ್ಣ ನೀ-|
ರ್ಮಿಡಿಯುತ್ತಿರ್ದ ವಿಲೋಕನಂಬೆರಸು, ತಾನಾತಂ ಪ್ರಿಯಂ ನಿರ್ದಯಂ
ನಡೆನೋಡುತ್ತೆ ಪಯೋದನೀಲದಿಶೆಯಂ ನೀಂ ಬಿಟ್ಟೊಡಂ ಜೀವಿಪಂ ||

ಈ ಇಡಿಯ ವಾಕ್ಯವೇ ಪರಸ್ಪರಾನುರಾಗದ ಪರಿಪೋಷವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ರಸ-ಧ್ವನಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆ.

'ಅಲಂಕಾರಾಂತರ-ಸಂಕೀರ್ಣ'ವೆಂಬ ಬಗೆಗೆ ಉದಾಹರಣೆ :—

ಸ್ಮರನವನದೀಪೂರೇಣೋಢಾಃ ಪುನರ್ಗುರುಸೇತುಭಿ-
ರ್ಯದಪಿ ವಿಧೃತಾಃ ತಿಷ್ಠನ್ತ್ಯಾರಾದಪೂರ್ಣಮನೋರಥಾಃ |

---

[1] ಈ ಹೆಸರಿನ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆದವನು ಯಶೋವರ್ಮನೆಂಬ ರಾಜ. (ಇವನು ಭವಭೂತಿಯ ಸಮಕಾಲೀನ.)

ತದಪಿ ಲಿಖಿತಪ್ರತ್ಯೈರಂಗೈಃ ಪರಸ್ಪರಮುನ್ಮುಖಾ
ನಯನನಲಿನೀನಾಲಾನೀತಂ ಪಿಬನ್ತಿ ರಸಂ ಪ್ರಿಯಾಃ ||

ಮದನನದೀಪ್ರವಾಹದೊಳು ತೇಲುತೆ ಮೇಣ್ಗುರು[1]ಸೇತುವಿಂದೆ ತ-
ಮ್ಮೆರ್ದೆ ತಡೆದಂತಿರಾಗೆ ಮುರಿದಾಸೆಯಿನಂತೆಯೆ ನಿಲ್ವರಾದೊಡಂ |
ಬಿದಿಯವರಂಗಮಂ ಬರೆದವೋಲಿರೆ ಮತ್ತೆ ಪರಸ್ಪರೋನ್ಮುಖಾ-
ಸ್ಪದರೆನೆ ನೇತ್ರಪಂಕಜದ ನಾಳಗಳಿಂ ರಸಮಂ ಕುಡಿವರ್ ಸುರಾಗಿಗಳ್ ||

ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಜಕತ್ವವನ್ನೊಳಕೊಂಡ ರೂಪಕಾಲಂಕಾರದ ಮೂಲಕ ರಸವು ಧ್ವನಿತವಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಲಕ್ಷ್ಯಕ್ರಮ-ವ್ಯಂಗ್ಯವಾದ ಧ್ವನಿಯು 'ಸಂಘಟನೆ'ಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಈಗ ಸಂಘಟನೆಯ ಸ್ವರೂಪವೇನೆಂದು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ:—

ಕಾರಿಕೆ

ಅಸಮಾಸಾ ಸಮಾಸೇನ ಮಧ್ಯಮೇನ ಚ ಭೂಷಿತಾ |
ತಥಾ ದೀರ್ಘಸಮಾಸೇತಿ ತ್ರಿಧಾ ಸಂಘಟನೋದಿತಾ || ೫ ||

'ಅಸಮಾಸಾ,' 'ಮಧ್ಯಮಸಮಾಸಾ,' 'ದೀರ್ಘಸಮಾಸಾ'—ಎಂದು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿ ಸಂಘಟನೆಯು ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ.

ವೃತ್ತಿ

'ಬೇರೆ ಕೆಲವರಿಂದ' ಎಂದು ಅಧ್ಯಾಹಾರ. ಅದನ್ನಿಲ್ಲಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇದನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ—

ಕಾರಿಕೆ

ಗುಣಾನಾಶ್ರಿತ್ಯ ತಿಷ್ಠನ್ತೀ ಮಾಧುರ್ಯಾದೀನ್ ವ್ಯನಕ್ತಿ ಸಾ |
ರಸಾಂಸ್ತನ್ನಿಯಮೇ ಹೇತುರೌಚಿತ್ಯಂ ವಕ್ತೃವಾಚ್ಯಯೋಃ || ೬ ||

ಆ ಸಂಘಟನೆಯು ಮಾಧುರ್ಯವೇ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ನಿಂತು ರಸಗಳನ್ನು ಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ. ಹೇಳುವ ಮನುಷ್ಯನ ಮತ್ತು ಹೇಳಬೇಕಾದ ವಿಷಯದ ಔಚಿತ್ಯವು ಅದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯನಿಯಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

---

[1] ಗುರು = 'ಭಾರವಾದ' ಅಥವಾ 'ಹಿರಿಯರೆಂಬ'.

ವೃತ್ತಿ

ಆ ಸಂಘಟನೆಗೆ ರಸಗಳೇ ವ್ಯಂಗ್ಯ, ಗುಣಗಳೇ ಆಶ್ರಯ, ಎಂದಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೀಗೂ ವಿಷಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದು—'ಗುಣ' ಮತ್ತು 'ಸಂಘಟನೆ'—ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೆ ಭೇದವೋ? ಭೇದವಿದೆಯೆಂದರೆ ಮತ್ತೆ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವುಂಟು—ಗುಣಾಶ್ರಿತವಾದುದು ಸಂಘಟನೆಯೇ ಅಥವಾ ಸಂಘಟನಾಶ್ರಿತವಾದುದು ಗುಣವೆ? ಎಂದು. ಅವೆರಡಕ್ಕೂ ಅಭೇದವೇ ಉಂಟೆನ್ನುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಂಘಟನಾಶ್ರಿತವಾದುದೇ ಗುಣವೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, (ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ) ಆತ್ಮಾಭಿನ್ನವಾದ ಅಥವಾ ಆಧೇಯವಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ, ಸಂಘಟನೆಯು ರಸಗಳನ್ನು ಧ್ವನಿಸುವುದೆಂದರ್ಥ. ಹಾಗೆಯೇ, ಅವೆರಡೂ ಭಿನ್ನವೆಂಬುದರ ಜತೆಗೆ ಗುಣಾಶ್ರಿತವಾದುದೇ ಸಂಘಟನೆಯೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ "ಗುಣಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ನಿಂತು" ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಗುಣಪರತಂತ್ರವಾದ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳುದಾಗಿ' ಎಂದರ್ಥ; 'ಗುಣಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ತಳೆದು' ಎಂದಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ನಾನಾ ವಿಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಬರುವ ಲಾಭವೇನು?

ಇದೇ ಉತ್ತರ—

ಗುಣಗಳೂ ಸಂಘಟನೆಯೂ ಒಂದೇ ಎಂದರೂ, ಅಥವಾ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಸಂಘಟನೆಯೇ ಆಶ್ರಯವೆಂದರೂ, ಸಂಘಟನೆಯಂತೆ ಗುಣಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಅನಿಯತವಾದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಬಂದೊದಗುತ್ತದೆ. (ಆದರೆ ವಸ್ತುತಃ ಗುಣಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ನಿಯತವೇ ಹೊರತು ಅನಿಯತವಲ್ಲ). ಉದಾಹರಣೆಗೆ—'ಕರುಣ' ಮತ್ತು 'ವಿಪ್ರಲಂಭ ಶೃಂಗಾರ,' ಈ ಎರಡು ರಸಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ 'ಮಾಧುರ್ಯ' ಮತ್ತು 'ಪ್ರಸಾದ'ಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಮಹತ್ವವುಂಟು. ಹಾಗೆಯೇ 'ಓಜಸ್ಸು,' 'ರೌದ್ರ' ಮತ್ತು 'ಅದ್ಭುತ' ರಸಗಳನ್ನು ಕುರಿತುದು. ಅಲ್ಲದೆ, 'ಮಾಧುರ್ಯ' ಮತ್ತು 'ಪ್ರಸಾದ'ಗಳು ರಸ, ಭಾವ, ಮತ್ತು ಇವುಗಳ ಆಭಾಸಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸುವುವೆಂಬ ವಿಷಯನಿಯಮವನ್ನೂ ವ್ಯವಸ್ಥೆಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನಿಯಮಗಳು ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಶೃಂಗಾರರಸದಲ್ಲಿಯೂ 'ದೀರ್ಘಸಮಾಸ'ದ ಸಂಘಟನೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು; ರೌದ್ರವೇ ಮೊದಲಾದ ರಸಗಳಲ್ಲಿ 'ಅಸಮಾಸ'ದ ಸಂಘಟನೆಯನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದು.

ಶೃಂಗಾರದಲ್ಲಿ 'ದೀರ್ಘಸಮಾಸ'-ಸಂಘಟನೆಗೆ ಉದಾಹರಣೆ:—

"ಮಂದಾರಕುಸುಮರೇಣುಪಿಂಜರಿತಾಲಕಾ"

ಅಥವಾ—

" ಅನವರತನಯನಜಲಲವನಿಪತನಪರಿಮುಷಿತಪತ್ರಲೇಖಾನ್ತಮ್ |
ಕರತಲನಿಷಣ್ಣಮಬಲೇ ವದನಮಿದಂ ಕಂ ನ ತಾಪಯತಿ || "

ಅನವರತನಯನಜಲಲವ
ವಿನಿಸ್ಸರಣನಷ್ಟಪತ್ರಲೇಖಾಂತಂ ತಾ- |
ನೆನೆ ನಿನ್ನೀ ಕರನಿಹಿತವ-
ದನಮಾವನ ಮಾನಸಾಂತಮಂ ಸುಡದಿರ್ಕುಂ ||

ಹಾಗೆಯೇ ರೌದ್ರವೇ ಮೊದಲಾದ ರಸಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅಸಮಾಸ-ಸಂಘಟನೆಗೆ "ಯೋ ಯಃ ಶಸ್ತ್ರಂ. . . "[1] ಮೊದಲಾದುವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಆದುದರಿಂದ ಗುಣಗಳಿಗೂ ಸಂಘಟನೆಗೂ ಅಭೇದವಿಲ್ಲ; ಗುಣಗಳಿಗೆ ಸಂಘಟನೆಯು ಆಶ್ರಯವೂ ಅಲ್ಲ.

' ಸಂಘಟನೆಯು ಗುಣಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಲ್ಲವೆಂದು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಇನ್ನು ಬೇರಾವುದನ್ನು ಅವುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವೆನ್ನೋಣ ?" ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದವರು ಹೇಳಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಉತ್ತರವಿಷ್ಟೆ : ಹಿಂದೆಯೇ ಗುಣಗಳ ಆಶ್ರಯವೇನೆಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ, ಎಂದು.[2]

ಅಥವಾ ಗುಣಗಳಿಗೆ ' ಶಬ್ದ 'ವೇ ಆಶ್ರಯವೆಂದರೂ ಸರಿಯೆ. ಹಾಗೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಗುಣಗಳು ಅನುಪ್ರಾಸವೇ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳಿಗೇನೂ ಸಮವಾಗಿಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅನುಪ್ರಾಸವೇ ಮೊದಲಾದುವು ಅರ್ಥದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೇ ಇಲ್ಲದ ಕೇವಲ ಶಬ್ದದ ಧರ್ಮಗಳೆಂದು ಹಿಂದಿನವರೇ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ವ್ಯಂಗ್ಯವಿಶೇಷವನ್ನು (=ರಸಾದಿಗಳನ್ನು) ಧ್ವನಿಸುವಂತಹ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬೋಧಿಸಬಲ್ಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಯಾವ ಶಬ್ದಗಳಿಗುಂಟೋ, ಆ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಗುಣಗಳು ಧರ್ಮವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ವಸ್ತುತಃ ಆತ್ಮಧರ್ಮಗಳಾದರೂ ಶೌರ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಶರೀರಧರ್ಮಗಳೆನ್ನುವಂತೆಯೇ, ರಸಧರ್ಮಗಳಾದ ಕಾವ್ಯಗುಣಗಳನ್ನೂ ಶಬ್ದಧರ್ಮಗಳೆಂದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಮತ್ತೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು ಹೀಗೆ ವಾದಿಸಬಹುದು—' ಗುಣಗಳನ್ನು ಶಬ್ದ ಧರ್ಮಗಳೆಂದೊಡನೆಯೇ ಗುಣಗಳ ಸ್ವರೂಪವು ಸಂಘಟನೆಯ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕಿಂತ

---

[1] ಪುಟನ್ನು ೫೨ ನೋಡಿ. ಪ್ರಬುದ್ಧಕರ್ಣಾಟಕ, ಸಂಪುಟ ೩೨, ಸಂಚಿಕೆ ೨

[2] " ತಮರ್ಥಮವಲಂಬನ್ತೇ . . ." ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಉದ್ಯೋತದ ೬ ನೆಯ ಕಾರಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ.

ಬೇರೆಯಲ್ಲವೆಂದು, ಅಥವಾ ಸಂಘಟನೆಯೇ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವೆಂದು, ತಾನೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಹೋಗುವುದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಸಂಘಟಿತ'ವಲ್ಲದ ಶಬ್ದಗಳು, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತಹ ವಿಶಿಷ್ಟಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಗಮ್ಯವಾದ ರಸಾದಿಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಗುಣಗಳಿಗೆ, ಆಶ್ರಯವೆನಿಸುವುದೇ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸಂಘಟಿತವಲ್ಲದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಗುಣಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಕಾರಣ.'

ಈ ವಾದವು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ರಸಾದಿಗಳು ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದಲೂ, (ಅಸಂಘಟಿತ) ಪದಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗುವುವೆಂಬುದನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಡಾ || ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ

(ಸಶೇಷ)

ಕಾವ್ಯಕೃಪೆ

ಹೃದಯಾಂತರಾಳದಲಿ ಹುದುಗಿ ಹೊಮ್ಮುವ ನೋವ
ಬಡನುಡಿಯಲೆಂತಡಕಿ ತೋರಬಹುದು ?
ಆಂತರಿಕ ಶ್ರೀಮಂತದನುಭವದ ಸಾರವನು
ಸಾಂತಭಾಷೆಯೊಳೆಂತು ಹಿಡಿಯಬಹುದು ?

ಅಂತರಂಗದನಂತ ಶ್ರೀಮಂತ ಲೋಕದಲಿ
ಜಗದ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯು ಸವಿಯಬಹುದು.
ತೊದಲು ನುಡಿವಣುಗನೊಲು ಕವಿಜೀವ ನೋಯುತ್ತ
ದಿನದಿನವು ತಪಿಸುತ್ತ ಕೊರಗುತಿಹುದು.

ಹೇಗೊ ಏನೋ ಎಂತೊ ಒಳದನಿಯು ಹೊಮ್ಮಿಸುವ
ಕಾವ್ಯಕೃಪೆಗೆನ್ನೆದೆಯು ಮಣಿಯುತಿಹುದು.
ಇನಿತಾದರೂ ಇಂಥ ಶಕ್ತಿಯನು ವ್ಯಕ್ತಿಯಲಿ
ಕೃಪೆಗೈದ ಶಕ್ತಿಗಿದು ನಮಿಸುತಿಹುದು.

ಜಿ. ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ.

ಗಂಗು

ಅವಳನ್ನು ಮೊದಲು ಕಂಡದ್ದು ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲೇ. ಆಗತಾನೇ ನಾನು ಬಚ್ಚಲಮನೆಯಿಂದ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಓಡಿಬಂದು ಹೊರಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದೆ. ಅವಳು ಮೆಟ್ಟಿಲನ್ನು ಹತ್ತಿಬಂದು "ವಕೀಲರು ಇದಾರೆಯೆ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. ನಾನು "ಇದಾರೆ. ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿ" ಎಂದು ಉತ್ತರಕೊಡುತ್ತಿರುವಲ್ಲೇ ಅವಳು ಕೊಂಚ ರಭಸದಿಂದಲೇ ನನ್ನನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡಳು. ನಾನು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ಎರಡು ಕೆನ್ನೆಗೂ ಮುತ್ತುಕೊಟ್ಟು, ತನ್ನ ಸೆರಗನ್ನು ಎಳೆದು ನನ್ನ ಬರಿಮೈಯಿಗೆ ಹೊದಿಸಿಕೊಂಡಳು. ಇದರಿಂದ ನಾನೇನು ನಾಚಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ; ಗಾಬರಿಯಾಗಲೂ ಇಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಆಗಾಗ ಎಷ್ಟೋ ಜನ ಅಪರಿಚಿತ ಕಕ್ಷಿಗಾರರು ಬಂದು ಹೋಗುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು. ಇವರೊಡನೆ ವಿನೋದದ ಮಾತುಕತೆಗಳನ್ನಾಡಿ ನನಗೆ ಅಭ್ಯಾಸವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ಈ ಭರಾಟೆಯ ಪರಿಚಯವು ಹೊಸರೀತಿಯದಾದುದರಿಂದ ನಾನು ಅನುಮಾನದಿಂದ ಅವಳ ನಸುನಗೆಯ ಮುಖವನ್ನು ಕೊಂಚ ದುರುಗುಟ್ಟಿಕೊಂಡೇ ನೋಡಿದೆ. ಆದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಸ್ನೇಹದ ನೋಟವು ನನ್ನನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿರಬೇಕು. ಆದಕ್ಕೇ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದುಬಿಟ್ಟೆ. ಅವಳು ಅಲ್ಲೇ ಹೊಸಿಲಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನೊಡನೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಳು.

ಅಮ್ಮನು "ಎಲ್ಲಿ ಹೋದೆಯೋ? ಇವನ್ನ ಹಿಡಿಯೋಹೊತ್ತಿಗೆ ನಂಗೆ ಸಾಕು ಸಾಕಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತೆ" ಎನ್ನುತ್ತ, ಕೈಯಲ್ಲೊಂದು ಒಗೆದ ಅಂಗಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ನಾನು ಇವಳ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು, ಎದೆಯನ್ನು ಒರಗಿಕೊಂಡು ಬೆಚ್ಚಗೆ ಕುಳಿತಿದ್ದೆ. ಅಮ್ಮನು ಹತ್ತಿರ ಬಂದರೂ ಕದಲಲೇ ಇಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಕುಳಿತ ಸ್ಥಳದ ಸುಖವೋ, ಅಮ್ಮನ ಹೆದರಿಕೆಯೋ ಹೇಳಲಾರೆ. ಅಮ್ಮನು ಹುಬ್ಬುಗಂಟಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು "ಬಾರೋ ಇಲ್ಲಿ—ನಾಚಿಕೆಕೆಟ್ಟೋನೆ!" ಅಂದಳು. ನಾನು ಸುಮ್ಮನೆ ಅವಳ ಮುಖದಿಂದ ಇವಳ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿದೆ, ಅಷ್ಟೆ. ಇವಳು ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ನಸುನಗುತ್ತ "ಅಪ್ವ, ಇಲ್ಲೇ ಕೊಡಿ. ನಾನು ತೊಡಿಸುತ್ತೀನಿ" ಎಂದು ಕೈನೀಡಿದಳು. ಅಮ್ಮನು ಅಂಗಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲೇ ಹಾಕಿ ಹೊರಟುಹೋದಳು. ಇವಳು "ಬಲು ತುಂಟ ಅಂತ ಕಾಣುತ್ತೆ!" ಎನ್ನುತ್ತ ನನ್ನ ಕೆನ್ನೆಗೆ ತನ್ನ ಬೆರಳುಗಳನ್ನು ಸೋಕಿಸಿ, ಮೃದುವಾಗಿ ಆತುರವಿಲ್ಲದೆ ಅಂಗಿಯನ್ನು ತೊಡಿಸಿದಳು. 'ಇವಳೇ ದಿನವೂ ಏಕೆ ಅಂಗಿ ಹಾಕಬಾರದು?' ಅನ್ನಿಸಿತು ನನಗೆ.

ಇಷ್ಟುಹೊತ್ತಿಗೆ ತಂದೆಯವರು ಬಂದರು. ಇಬ್ಬರೂ ಪರಿಚಿತರಂತೆ ಮಾತಿಗೆ ಮೊದಲು ಮಾಡಿದರು. ವಕೀಲಿಯ ಒಣಸಂಭಾಷಣೆಯು ನನಗೆ ಸೇರಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನನ್ನು ಮುಂದಿನ ತೋಟವು ಕೈಬೀಸಿ ಕರೆಯಿತು, ಓಡಿಹೋದೆ.

ಅಲ್ಲಿ ತುಳಸಿಯ ಎಲೆಗಳನ್ನೂ ನಂದಿಬಟ್ಟಲು ಕಣಿಗಲೆ ಹೂಗಳನ್ನೂ ಕಿತ್ತು ಹರಡಿ, ಅಗಸೆಯ ಮರದ ಮೇಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಯ ಮರದ ಕೊಂಬೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿಗಳನ್ನು ಹಾರಾಡಿಸಿ ಕೂಗಾಡಿ ಸೋತು, ಕಡೆಗೆ ನನಗೆ ಬಹಳ ಇಷ್ಟ ವಾಗಿದ್ದ ಗೇಟಿನ ಅಡ್ಡ ಹಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಹತ್ತಿ ನಿಲುವು ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಂತು "ಥ್ರೂ! ಪಂ! ಪಾಂ!" ಎನ್ನುತ್ತ ಮೋಟಾರು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಮೋಟಾರು ಇದ್ದಕ್ಕಿಂದ್ದತೆಯೇ ರೈಲಾಗಿ 'ಕೂ, ಕುಕ್ಕೋ, ಕುಕ್!' ಎಂದು ಕೂಗಿ 'ಝುಗ್! ಝುಗ್!' ಎಂದು ಹರಿಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಇನ್ನಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಾಗಲೇ ಅದು ಕುದುರೆಯಾಗಿ ಕೆನೆಯುತ್ತ ವಾಯುವೇಗದಿಂದ ಓಡುತ್ತಿತ್ತು. ನನಗೆ ತೃಪ್ತಿ ಯಾಗದೆ ಇನ್ನೂ ಅದನ್ನು ಎಡಗೈಯಿಂದ ಚಾಕಿಯಂತೆ ಬಾರಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದೆ. ಅದು ಇನ್ನೇನು ಎತ್ತಿನ ಗಾಡಿಯಾಗಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕತ್ತೆಯೂ ಆಗುತ್ತಿದ್ದಿತೋ ಏನೋ; ಇಂತಹ ಘನವಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಹಿಂದಿನಿಂದ ನನ್ನ ಕಂಕುಳಿಗೆ ಕೈಹಾಕಿದರು. ನಾನು ರೇಗಿ ಜೀವ ಹೋಗುವವರೆಗೂ ನನ್ನ ಹಕ್ಕಿಗಾಗಿ ಹೋರಾಡಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸುಮಾಡಿ, ಸೆಟಗೊಂಡು, ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಭದ್ರವಾಗಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು, ನನ್ನ ಶತ್ರುವು ಯಾರೆಂದು ನೋಡಲು ತಲೆಯನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಿರಿಗಿಸಿದೆ. ಅವಳೇ! ಅವಳು ಇನ್ನೂ ನಸುನಗುತ್ತಲೇ ಮತ್ತೆ ನನ್ನನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ನನ್ನ ಕೈ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆಯೇ ತಾನಾಗಿ ಸಡಲಿಹೋಯಿತು. ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ತಣ್ಣಗೆ ಹಾಯಾಗಿ ಅವಳ ಸೊಂಟದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದೆ. ಮುಚ್ಚಿದ್ದ ಗೇಟನ್ನು ತೆಗೆದು ಹೊರಗಡೆಗೆ ಹಾಯುತ್ತ ಅವಳು "ಮರಿ, ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತೀಯ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. ನನಗೆ ಪರರ ಮನೆಯೆಂದರೇನು ಹೊಸ ಅನುಭವವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಬೀದಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಹೊಕ್ಕುಬರುತ್ತಲೇ ಇದ್ದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಕೊಂಚವೇ ತಡಮಾಡಿ "ನಿಮ್ಮ ಮನೆ ಎಲ್ಲಿ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. "ಇಲ್ಲೇ ಹತ್ತಿರ" ಎಂದು ಎಲ್ಲೋ ಕೈತೋರಿಸಿದಳು. ನಾನು ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತನಾಗದೆ "ಏನು ಕೊಡುತ್ತೀಯೆ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. ಅವಳ ರೀತಿಯಿಂದ ನನ ಗಾಗಲೇ ಅವಳಲ್ಲಿ ಸದರವು ಹುಟ್ಟಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ಅವಳು "ನಿಂಗೆ ಏನುಬೇಕು—ಎಲ್ಲ" ಎಂದು ಭರವಸೆಕೊಟ್ಟಳು. ನಾನು ಏನೇನನ್ನೋ ಯೋಚಿಸಿಕೊಂಡು "ಬೆಕ್ಕಿನ ಮರಿ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. ಅವಳು "ಹೂಂ" ಎಂದು ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಹೇಳಿದಳು. ಇದು ನನ್ನನ್ನು

ನಿರ್ಧರಿಸಿತು. ನಾನು ಕೂಡಲೇ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ "ಹುಂ" ಎಂದೆ. ಅವಳು ನನ್ನನ್ನೂ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡೇ ನಮ್ಮ ಮನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಬಂದಳು. ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ತಂದೆಯವರೂ ಅಮ್ಮನೂ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ನಿಂತಿದ್ದರು. ನಾವು ಬಂದದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ತಂದೆಯವರು "ಮತ್ತೇನು?" ಎಂದು ಅವಳನ್ನು ಕೇಳಿದರು. ಅವಳು "ಮಗೂನ ಮನೆಗೆ ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಹೋಗಲೆ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. ತಕ್ಷಣ ಉತ್ತರ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು "ಬೇಗನೆ ವಾಪಸು ಕರೆತಂದುಬಿಡುತ್ತೀನಿ" ಎಂದು ಕೂಡಿಸಿದಳು. ಅಮ್ಮನು ತಂದೆಯವರ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದು ಏನನ್ನೋ ಸೂಚಿಸುವುದರಲ್ಲಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ಅಷ್ಟರೊಳಗಾಗಿ "ಹುಂ; ಅದಕ್ಕೇನು" ಎಂದು ಅವರ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ಆಕ್ಷಣವೇ ಅವಳೂ ಹೊರಟೇಬಿಟ್ಟಳು. ಅಮ್ಮನು "ಇದಕ್ಕೇನು ಹೊಸ ಮುಖ ಅಂತಲೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ!" ಎಂದುದು ಕೇಳಿಸಿತು. ನಾನು ಹಿಂದಿರಿಗಿ ನೋಡಿದಾಗ ಅಮ್ಮನ ಮುಖವು ಹುಬ್ಬುಗಂಟಿಕ್ಕಿತ್ತು.

ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಇಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಅವಳು ಬಿಡಲೇ ಇಲ್ಲ. "ಹಿಂತಿರಿಗಿ ಬರೋವಾಗ ನಡೆಯೋವಂತೆ" ಎನ್ನುತ್ತ ಬೇಗಬೇಗನೆ ನಡೆದಳು.

"ನಿನ್ನ ಹೆಸರೇನಪ್ಪ?" ಅವಳು ಮಾತಿಗೆ ಮೊದಲುಮಾಡಿದಳು.

"ರಂಗ."

"ಮುದ್ದಾದ ಹೆಸರು . . . ಹುಂ. ನಿನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರು ಯಾರು ಯಾರಿದಾರೆ?"

"ರಾಮಾಜೋಯಿಸರ ಮನೆ ರಾಮು, ಶಾಂಭಟ್ಟರ ಮನೆ ಸೀತು, ಶಂಕರಪ್ಪನೋರ ಮನೆ ಪಾತು, . . ." ಎಂದು ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆ.

"ಕಡೆಗೆ ನಾನೊಬ್ಬಳು, ಈಗ."

"ಹೂಂ. ನೀನು ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡೋಳು!" ನಾನು ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದೆ.

"ಹೂ. ಯಾಕೆ ಆಗಬಾರದು? ಇವತ್ತಿನಿಂದ ನಾನೂ ನೀನೂ ಸ್ನೇಹಿತರು."

"ನಿನ್ನ ಹೆಸರು?" ನಾನು ಗೆಳೆಯತನವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಕೇಳಿದೆ.

"ಗಂಗು."

"ಗಂಗು, ಅಷ್ಟೆ?"

"ಹಾಗೇ ಕೂಗು."

ಹೀಗೇ ಏನೇನನ್ನೋ ಹರಟುತ್ತ ಮೂಲೆಯ ಅಂಗಡಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದೆವು. ಅವಳು ಅಂಗಡಿಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಚಾಕೊಲೇಟು ಬಿಸ್ಕತ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಂಡು ನನ್ನ ಜೇಬಿಗೆ ತುಂಬಿದಳು. ನಾನು ಅವುಗಳನ್ನು ಬಾಯಿಗೆ ತುಂಬುವುದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾದೆ.

ಅವಳ ಮನೆ ಅಂಗಡಿಯಿಂದ ಬಹಳ ದೂರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದರೂ ಬೆಳ್ಳಗೆ ಶುಭ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಮುಂದೆ ನಮ್ಮ ಮನೆಯದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಂದವಾದ ಕೈತೋಟವಿತ್ತು. ಗಂಗುವು ಇದನ್ನೂ ಮನೆಯ ವರಾಂಡವನ್ನೂ ಹಾಯ್ದು ಬಾಗಿಲಿನ ಬೀಗವನ್ನು ತೆಗೆದು ಕದಗಳನ್ನು ತಳ್ಳಿ "ನೋಡಿ, ನಿಮಗೆ ಏನನ್ನು ತಂದಿದೀನಿ ಅಂತ!" ಎಂದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತ ಚೊಕ್ಕಟವಾದ ಹಜಾರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಳು. ಅವಳ ಮಾತಿಗೆ ಯಾವ ಉತ್ತರವೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಕಿಟಿಕಿಯ ಬಳಿ ಇದ್ದ ಗಾಲಿಯ ಕುರ್ಚಿಯೊಂದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಾನು ಇಳಿದು ನಿಂತಿದ್ದೆ. ಗಂಗುವು ಬಲಗೈಯಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ತಬ್ಬಿಕೊಂಡು, ಎಡಗೈಯನ್ನು ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು, ಮಂಡಿಯೂರಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು, ಕುರ್ಚಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ನನ್ನನ್ನೂ ನನ್ನಿಂದ ಅದನ್ನೂ ಹೆಮ್ಮೆ ಸಂತೋಷಗಳಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಚಲಿಸಲಿಲ್ಲ, ಶಬ್ದಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅದರ ಕಣ್ಣುಗಳು ಮಾತ್ರ ಮಿಟಿಕುತ್ತ ಪಳಪಳನೆ ಹೊಳೆದುವು. ಅವಳು ಇದನ್ನು ಕಂಡು "ನೋಡಿದೆಯಾ ನಿನ್ನ ಕಂಡು ಅವರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಆನಂದ!" ಎಂದು ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿ, ಮತ್ತೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಕಡೆಗೇ ತಿರಿಗಿ "ಇವನು ರಂಗ. ನಮ್ಮ ವಕೀಲರ ಮಗ. ಈಗ ನಮ್ಮ ಸ್ನೇಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ . . ." ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಏನೇನನ್ನೋ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ನಾನು ಅವಕ್ಕೆ ಗಮನಕೊಡದೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಅದರ ತಲೆಗೂದಲು ಉದ್ದವಾಗಿ ಇಳಿಬಿದ್ದು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೈತಲೆ ತೆಗೆದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಾಚಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ಬಾಡಿದ ಸೌಮ್ಯವಾದ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಉದ್ದವಾದ ಕಪ್ಪುಗಡ್ಡವಿದ್ದಿತು. ತೊಟ್ಟಿದ್ದ ಶುಭ್ರವಾದ ಬಿಳಿಯ ಅಂಗಿಯಿಂದ ಮುಂಗೈಗಳವರೆಗೆ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಕೈಗಳು ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಮಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬಿದ್ದಿದ್ದುವು. ಅಷ್ಟೇ ಶುಭ್ರವಾದ ತೆಳು ಪಂಚೆಯನ್ನುಟ್ಟಿದ್ದ ಕಾಲುಗಳು ಎದುರಿನ ಕಾಲುಮಣೆಯೊಂದರ ಮೇಲೆ ನೆಟ್ಟಗೆ ನೀಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದುವು. ಅವಳು ಅದರ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಕಾಲುಮಣೆಯಿಂದ ತೆಗೆದು ಕುರ್ಚಿಯ ಪಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಮಡಿಸಿದಳು. ಕೈಗಳನ್ನು ತೊಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಇರಿಸಿದಳು.

ನನ್ನ ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ಕೊಂಚ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ನಾನು

"ಇವರು ಯಾರು ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. ಗಂಗುವಿನ ಮಾತು ತಟ್ಟನೆ ನಿಂತಿತು. ಅವಳು,

"ಓಹೋ, ನಿಂಗೆ ಹೇಳಲೇ ಇಲ್ಲವೋ ? ಇವರು ನಮ್ಮ ಯಜಮಾನರು" ಎಂದು ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟಳು.

"ಯಾಕೆ ಹೀಗಿದಾರೆ ? ಮಾತಾಡೋದಿಲ್ಲ, ಅಲುಗಾಡೋದಿಲ್ಲ ?"

"ಏನು ಹೇಳೋಣಪ್ಪ, ಹಾಳು ಲಕ್ವ . . ."

ಅವಳು ಮಾತನ್ನು ಪೂರ್ತಿಮಾಡದೆ ತಟ್ಟನೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೂ ಅವಳ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮಿನುಗುತ್ತಿದ್ದ ಮುಗುಳುನಗೆಯು ಈಗ ಮಾಯವಾಗಿತ್ತು; ಅದರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವ್ಯಥೆಯು ಮೂಡಿತ್ತು. ಅವಳು ಯಜಮಾನರ ಕಡೆಗೆ ತಿರಿಗಿದಳು. ನಾನೂ ತಿರಿಗಿದೆ. ಅವರ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿತ್ತು. ಒಂದು ಹನಿ ಹೊರಗೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಅವಳು ತನ್ನ ಸೊಂಟದಿಂದ ಬಿಳಿಯ ಚೌಕವನ್ನು ತೆಗೆದು ಯಜಮಾನರ ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಒತ್ತಿದಳು. ಸಡಿಲವಾಗಿ ಅವರ ಹಣೆಯ ಮೇಲೆ ಇಳಿದಿದ್ದ ತಲೆ ಗೂದಲನ್ನು ಸರಿಮಾಡಿದಳು. "ಹುಂ, ನಿಂಗೆ ಬೆಕ್ಕಿನ ಮರಿ ಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಚೆನ್ನಿ! ಚೆನ್ನಿ!" ಅವಳು ನಸುನಗೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡು, ಏನನ್ನೋ ನೆನೆಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಕೇಳಿ, ಆತುರದಿಂದ ಕೂಗಿದಳು.

ಚೆನ್ನಿಯು 'ಮಿಯಾವ್' ಎನ್ನುತ್ತ ಕೋಣೆಯೊಳಗಿನಿಂದ ಬಂದಿತು. ಅದನ್ನು ಕಂಡು ನನಗೆ ಬಾಕಿಯದೆಲ್ಲವೂ ಮರೆತುಹೋಯಿತು. ಅದು ಮುದ್ದಾದ ಮರಿ. ಮೈಯೆಲ್ಲ ಬಿಳುಪಾಗಿದ್ದಿತು. ಮುಸುಡಿಯು ಮಾತ್ರ ಕೆಂಪಾಗಿದ್ದಿತು. ಮೊದ ಮೊದಲು ಅದು ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬರಲೇ ಇಲ್ಲ, ಅವಳ ಬಳಿಯಲ್ಲೇ ಸುತ್ತುತ್ತ, ಅವಳ ಮೈಗೆ ತನ್ನ ಮೈ ತಿಕ್ಕುತ್ತ 'ಮೀಯಾವ್' ಎನ್ನುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳು "ಚೆನ್ನೀ, ಇವನು ನಮ್ಮ ರಂಗ, ನಂಗೆ ನಿಂಗೆ ಸ್ನೇಹಿತ. ಒಳ್ಳೆಯೋನು" ಎನ್ನುತ್ತ ನನ್ನ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಮೃದುವಾಗಿ ಎತ್ತಿಟ್ಟು ನನಗೂ ಚೆನ್ನಿಗೂ ಹೊಂದಿಸಿದಳು. ಇನ್ನೊಂದು ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಚೆನ್ನಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹಜಾರದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕುಣಿದಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ.

ಗಂಗುವು ಒಳಗೆ ಹೋದಾಗ ನಾನು ಅವಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಹೋದೆ. ಅವಳು ಅಡಿಗೆಯ ಮನೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕಳು. ಅದು ನಮ್ಮ ಅಡಿಗೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ದಷ್ಟೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಾಮಾನುಗಳೆಲ್ಲ ಬಹಳ ಅಣಿಯಾಗಿ ಇಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದುವು. ನಾನು ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲೇ ನಿಂತುಕೊಂಡೆ.

"ಬಾ ರಂಗ ಒಳಗೆ. ಅಲ್ಲೇ ಯಾಕೆ ನಿಂತುಕೊಂಡೆ?" ಅವಳು ಹಿಂದಿರುಗಿ ನೋಡಿ ಕೇಳಿದಳು.

"ಅಡಿಗೆಮನೆ ಅಲ್ಲವೆ?"

"ಹುಂ. ಆದರೇನು?"

"ನಮ್ಮ ಮನೇಲಿ ಅಡಿಗೆಮನೆಗೆ ದೇವರಮನೆಗೆ ಕಾಲಿಟ್ಟರೆ ಅಜ್ಜಿ ಬಯ್ಯುತಾರೆ; ನೀರೂ ಎರಚುತಾರೆ."

ಅವಳು ಗೊಳ್ಳೆಂದು ನಕ್ಕಳು.

"ಇಲ್ಲಿ ಹಾಗೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಬಾ."

ನನಗೆ ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಒಳಹೊಕ್ಕೆ.

"ನಿಮ್ಮ ದೇವರ ಮನೆ ಎಲ್ಲಿ?" ನಾನು ಸುತ್ತ ನೋಡುತ್ತ ಕೇಳಿದೆ.

"ಇದೆಲ್ಲ ದೇವರಮನೆಯೇ."

ನನಗೆ ಅರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲ.

"ನಿಮ್ಮ ದೇವರು ಎಲ್ಲಿ ಅಂದೆ."

"ನಮ್ಮ ದೇವರೇ? . . . ನೀನೇ" ಅವಳು ಹಾಸ್ಯಮಾಡಿದಳು.

"ಹೂಂ. ಸುಳ್ಳು. ನಮ್ಮ ಮನೇಲಾದರೆ ದೊಡ್ಡ ಮಂಟಪ ಇದೆ. ಅದರೊಳಗೆ ಬೆಳ್ಳಿದೇವರಿದೆ."

"ಹುಂ. ನೀವು ತುಂಬ ಪುಣ್ಯವಂತರಪ್ಪ."

"ಜೋಯಿಸರು ಬಂದು ದಿನಾ ಪೂಜೆಮಾಡುತ್ತಾರೆ."

"ಯಾಕೆ—ವಕೀಲರು?"

"ಅವರು ಮಡಿ ಅಲ್ಲವಲ್ಲ."

ಅವಳು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನಕ್ಕಳು.

ಹಾಗಲ್ಲ ಮರಿ. ವಕೀಲರಿಗೆ ತುಂಬ ಕೆಲಸ. ಪೂಜೆಗೆ ಪುರುಸೊತ್ತಿಲ್ಲ, ಪಾಪ."

ನನ್ನ ಗಮನ ಅವಳು ಬಿಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಿತ್ತಳೆಯ ಹಣ್ಣಿನಮೇಲೆ ಹೋಯಿತು. ಅವಳು ನನಗೆ ಅದರ ತೊಳೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಳು. ಬೆಕ್ಕನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಹಣ್ಣನ್ನು ತಿಂದೆ. ಗೋಡೆಯ ಬೀರುವಿನಿಂದ ಪಾತ್ರೆಯೊಂದನ್ನು ತೆಗೆದು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬಟ್ಟಲಿಗೆ ಹಾಲನ್ನು ಬಗ್ಗಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಅದನ್ನೂ ನನಗೆ ಕುಡಿಯಲು ಕೊಟ್ಟಳು. ನಾನು ಕುಡಿದು ಬಾಯಿಯನ್ನು ಒರೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಂಗಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿರ ತಂದೆ. ಅವಳು ತಲೆಯಾಡಿಸುತ್ತ "ಇದರಿಂದ ಒರೆಸಿಕೋಬೇಕಪ್ಪ" ಎಂದು ಸಣ್ಣ ಚೌಕವನ್ನು ತೆಗೆದು ಬಾಯೊರಸಿ ಮತ್ತೆ ಮಡಿಸಿ ನನ್ನ ಜೇಬಿನಲ್ಲಿಟ್ಟಳು. ಇನ್ನಷ್ಟು ಹಾಲನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಬಟ್ಟಲಿನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಹಜಾರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಯಜಮಾನರಿಗೆ ಅದನ್ನು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕುಡಿಸುವಂತೆ ಚಮಚದ ಮೂಲಕ ಕುಡಿಸಿದಳು. ಅನಂತರ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಚದಮೇಲೆ ದಪ್ಪ ಮೆತ್ತೆಯ ಹಾಸಿಗೆಯನ್ನು ಕೊಡವಿ ಹಾಸಿದಳು. ಯಜಮಾನರ ಕುರ್ಚಿಯನ್ನು ಅದರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅವರನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹಾಸಿಗೆಯಮೇಲೆ ಮಲಗಿಸಿ ಅವರ ಕಾಲು ಕೈಗಳನ್ನು ನೀಡಿದಂತೆ ಇಟ್ಟು ದುಬಟಿಯನ್ನು ಹೊದಿಸಿದಳು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅವಳು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ನಾನು ಬೆಕ್ಕನ್ನು

ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಇರುಕಿಕೊಂಡು ಅವಳ ಹಿಂದುಮುಂದೇ ಸುಳಿದಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಅವಳೂ ನನಗೆ ಬೆಕ್ಕಿನ ಕತೆಯನ್ನು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ನಾನು ಕೇಳಿದ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗಿ ಸಂತೋಷವಾಗಿಯೇ ಉತ್ತರ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಹಾಗೇ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ನಾನು "ಈ ಬೆಕ್ಕಿನಮರಿ ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂತು ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ.

"ಅದರ ತಾಯಿ ಇಲ್ಲೇ ಮರಿ ಹಾಕಿತು."

"ಹೇಗೆ ಹಾಕಿತು ?"

"ನಿಮ್ಮ ತಾಯಿಯಿಂದ ನೀನು ಹುಟ್ಟಿದ ಹಾಗೆ."

"ನಾನು ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟಿದೆ ಹಾಗಾದರೆ ?"

"ನಿಮ್ಮ ಅಮ್ಮನ್ನ ಕೇಳು, ಹೇಳುತ್ತಾರೆ" ಎಂದು ನಕ್ಕಳು.

"ಇಲ್ಲ, ಅಮ್ಮನ್ನ ತುಂಬ ಕೇಳಿದರೆ 'ನಿಂಗೆ ಯಾರು ಹೇಳುತಾರೆ ಹೋಗೋ' ಅಂತ ಸಿಡಿಗುಟ್ಟುತಾಳೆ" ನಾನು ದೂರಿದೆ.

"ಹಾಗನ್ನಬಾರದು ಮರಿ, ನಿಮ್ಮದು ದೊಡ್ಡಮನೆ. ಅಮ್ಮನಿಗೆ ತುಂಬ ಕೆಲಸ. ಆಯಾಸ ಆಗಿರುತ್ತೆ. ನಮ್ಮದು ನೋಡು, ಎಷ್ಟು ಸಣ್ಣಮನೆ. ಇಬ್ಬರೇ ಇರೋದು. ಕೆಲಸ ಕಡಿಮೆ. ಆಯಾಸವಿಲ್ಲ. ನಾನು ಹೇಳಬಹುದು."

"ನೀನೇ ಹೇಳು ಹಾಗಾದರೆ."

ಅವಳು ಬೆಕ್ಕಿನ ಕತೆಯನ್ನು ಸರಳವಾಗಿ ಹೇಳಿದಳು. ನಾನು ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದೆ.

ಯಜಮಾನರ ಕೆಲಸವು ಮುಗಿದಮೇಲೆ ಅವಳು ಬುಟ್ಟಿಯೊಂದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಕೈತೋಟಕ್ಕೆ ಬಂದಳು. ಅಲ್ಲಿ ಹೂ ತುಂಬಿದ್ದ ಗುಲಾಬಿ ಗಿಡಗಳಿಂದ ಕೆಂಪು ಹಳದಿಯ ಹೂಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತೆವು. ಗೇಟಿನ ಕಂಬಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕಮಾನಿನಂತೆ ಹಬ್ಬಿದ್ದ ಜಾಜಿಯ ಗಿಡದಿಂದ ಅವಳೇ ಅಷ್ಟು ಹೂಗಳನ್ನೂ ಮೊಗ್ಗುಗಳನ್ನೂ ಬಿಡಿಸಿ ನನಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಬುಟ್ಟಿಗೆ ಹಾಕುವಂತೆ ಹೇಳಿದಳು. ಸಂಪಿಗೆಯ ಮರದಲ್ಲಿ ಕೊಕ್ಕೆಗಳುವಿನಿಂದ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹೂಗಳನ್ನು ಕೆಡವಿದಳು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಬುಟ್ಟಿಗೆ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಒಳಗೆ ಬಂದು ಅವಳು ಬಾಳೆಯ ಎಲೆಯಲ್ಲಿ ಇವನ್ನಿಟ್ಟು ನಾರು ಬಿಗಿದಳು. ಈಗ ಗಡಿಯಾರವು ಹತ್ತುಗಂಟೆ ಹೊಡೆಯಿತು ಅವಳು ಆತುರದಿಂದ ಎದ್ದು, "ನಡಿಯಪ್ಪ, ಇನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಹೋಗೋಣ" ಅಂದಳು.

"ಬೆಕ್ಕಿನಮರಿ ?" ನನ್ನ ಆತಂಕವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದೆ.

"ಅದು ನಮ್ಮ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಬರೋದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಇಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತೀಯ?"

ನಾನು ಅನುಮಾನಿಸಿದೆ.

"ಇಲ್ಲೇ ಇದ್ದರೆ ಊಟವೋ?" ಅವಳು ಮತ್ತೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಳು.

"ನಿಮ್ಮ ಮನೇಲಿ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಿಲ್ಲವೆ?" ನಾನು ಕೇಳಿಯೇಬಿಟ್ಟೆ.

"ಎಲಾ ಕಳ್ಳ! ನೋಡಿದೆಯಾ ನಿನ್ನ!" ಎಂದು ಅವಳು ನಕ್ಕು "ನೀನು ಇಲ್ಲಿ ಉಂಡರೆ ನಿಮ್ಮ ಅಮ್ಮ ನನ್ನ ಸುಮ್ಮನೆ ಬಿಟ್ಟಾರೇ? . . . ಬಾ, ಮನೇಲಿ ನಿಂಗೋಸ್ಕರ ಕಾದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರು. ಆಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಬರುವೆಯಂತೆ. ಬೆಕ್ಕು ಇಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತೆ" ಎಂದು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದಳು.

ಈಗ ನನಗೂ 'ಅಮ್ಮನು ಏನಂದಾಳೋ' ಎನ್ನಿಸಿತು, ನಾವು ಹೊರಟೆವು. ನಮ್ಮ ಗೇಟಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಅವಳು "ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ದಾರಿ ಗೊತ್ತಾಯ್ತೆ ನಿಂಗೆ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. ನಾನು "ಹೂಂ" ಅಂದೆ. "ಆಗಾಗ ಬಾ. ಮರೀಬೇಡ. ಆ?" ಎನ್ನುತ್ತ ನನ್ನ ತಲೆಯನ್ನು ಸವರಿ ಹೂವಿನ ಪೊಟ್ಟಣವನ್ನು ನನ್ನ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಗೇಟನ್ನು ತೆಗೆದಳು. ನಾನು ತಲೆಯಾಡಿಸುತ್ತ ಮನೆಗೆ ಹೋದೆ. ನಾನು ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂತಿರಿಗಿ ನೋಡಿದಾಗ ಅವಳೂ ಬೀದಿಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರಿಗಿದ್ದಳು.

ಹೀಗೆ ಮೊದಲಾಯಿತು, ಗಂಗುವಿನ ನನ್ನ ಪರಿಚಯ. ಇದಾದ ಮೇಲೆ ನಾನು ಅವಳ ಮನೆಗೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಹೋಗಿಬರುವುದು ನನಗೆ ಅಭ್ಯಾಸವಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ನಾಲ್ಕಾರು ದಿನ ನಾನು ಹೋಗದಿದ್ದರೆ ಅವಳೇ ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ನಮ್ಮ ಬೀದಿಯ ಇತರ ಮನೆಗಳೂ ಸ್ನೇಹಿತರೂ ನನ್ನನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ನನಗೆ ಗಂಗುವಿನ ಮನೆಯ ಆಕರ್ಷಣೆಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿನ ಬೆಕ್ಕಿನ ಮರಿಯು ಹಳೆಯದಾದ ಮೇಲೂ ಅವಳ ಮನೆಯ ಮೇಲಿನ ಇಷ್ಟ ನನಗೆ ಕಡಮೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ದೊಡ್ಡವಳಾದರೂ ನನ್ನೊಡನೆ ಹುಡುಗಿಯಂತೆಯೇ ಆಟವಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು, ಸರಿಸಮವಾಗಿ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು, ಸೊಗಸಾದ ಕತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಬಗೆಬಗೆಯ ತಿಂಡಿಗಳನ್ನು ತಪ್ಪದೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಮನೆಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನನಗೆ ಹರ್ಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ನನಗೆ ಯಜಮಾನರಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ನೇಹವು ಬೆಳೆಯಿತು. ಅವರ ಕಣ್ಣಿನ ಸನ್ನೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಗುಟ್ಟು ನನಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಅವರೊಡನೆಯೂ ಮಾತುಕತೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ, ಅವರಿಗೆ ಚಿಕ್ಕ ಸಹಾಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ.

ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಅಮ್ಮನಿಗೆ ನಾನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪೋಲಿ ತಿರುಗುವುದು ಇಷ್ಟ

ವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗಾಗ್ಗೆ ಗೊಣಗುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಳು. ಈಗಂತೂ ಅವಳಿಗೆ ಸಹಿಸದಾಯಿತೋ ಏನೋ. ಒಂದು ದಿನ ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಿದ್ದಾಗ ತಂದೆಯವರಲ್ಲಿ "ಇವನು ಈಚೀಚಿಗಂತೂ ಬಹಳ ಕೆಟ್ಟುಹೋಗಿದ್ದಾನೆ. ತಿರುಗುಲ ತಿಪ್ಪ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಮನೆ ಅಂತ ಸೇರೋದೇ ಇಲ್ಲ. ಹೊತ್ತು ಗೊತ್ತು ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೋ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಏನೇನೋ ತಿನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಊಟ, ತಿಂಡಿ ಒಂದನ್ನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡೋದಿಲ್ಲ. ಏನು ಮಾಡಬೇಕೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ" ಎಂದು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ದೂರು ಹೇಳಿದಳು. ಆದರೆ ತಂದೆಯವರು ನಸುನಗುತ್ತ "ಹುಡುಗರಿಗೇನು ಬಿಡು. ಎಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟವಾದರೆ ಅಲ್ಲಿರಲಿ. ತಂಟೆ ತಕರಾರು ಇಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೆ ಸರಿ" ಅಂದುಬಿಟ್ಟರು.

"ಸರಿ ಸರಿ, ಹೀಗಾದರೆ ಆಯ್ತು. ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ನೀವೇ ಕಾರಣ. ನಿಮಗೆ ಎಂಥೆಂಥೋರೋ ಕಕ್ಷಿಗಾರರು. ಎಲ್ಲರೂ ಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲರೂ ಗುರುತಾಗುತ್ತಾರೆ. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಏನು ಗೊತ್ತು?" ಎಂದು ರೇಗಿದಳು.

"ವಕೀಲನಾದೋನು ಕೇಸುಗಳನ್ನೂ ಕಕ್ಷಿಗಾರರನ್ನೂ ಆರಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತರೆ ಅವನಿಗೆ ಉಪವಾಸವೇ ಗತಿ" ತಂದೆಯವರು ಹಾಸ್ಯವಾಡಿದರು.

ಇದರ ಅರ್ಥ ನನಗೆ ಆಗ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಗದಿದ್ದರೂ ನನ್ನ ತಿರುಗಾಟಕ್ಕೆ ತಂದೆಯವರ ನಿರ್ಬಂಧವಿಲ್ಲವೆಂದುಕೊಂಡು ಸಮಾಧಾನ ಹೊಂದಿದೆ.

ನಮ್ಮ ಮನೆ ತುಂಗಾನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲೇ ಇದ್ದಿತು. ನಾನು ಒಂದೊಂದು ದಿನ ಸಂಜೆಯ ಇಳಿಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ, ತಿಳಿನೀರಿನ ಪಕ್ಕದ ತಂಪು ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ಇತರ ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ಆಟವಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ, ಓಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಇಂತಹ ಒಂದು ಸಂಜೆಯಲ್ಲಿ "ರಂಗಾ!" ಎಂದು ದೂರದಿಂದ ಕೂಗಿದ ಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸಿತು. ನಾನು ಗಂಗುವಿನ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಆಟವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಆ ಕಡೆಗೆ ಓಡಿಹೋದೆ. ಅವಳು ಚಿಕ್ಕ ಬಂಡೆಯ ಬಳಿ ಇದ್ದ ಒಗೆಯುವ ಕಲ್ಲಿನಮೇಲೆ ಸಾಬೂನು ಹಾಕಿದ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ತೀಡುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಕೊಡ, ತಪ್ಪಲೆಗಳಿದ್ದುವು.

"ಯಾಕೆ ಕೂಗಿದೆ?" ನಾನು ಏದುತ್ತ ಕೇಳಿದೆ.

"ಒಬ್ಬಳೇ ಇದ್ದು ಬೇಜಾರಾಗಿತ್ತು."

"ನೀನು ದಿನಾ ಇಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತೀಯ?"

"ಹೂಂ."

ನನ್ನನ್ನು ಬಂಡೆಯಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಹೇಳಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಒಗೆಯುತ್ತ ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ "ಅಲ್ಲಿ ನೋಡು, ಸೂರ್ಯ ಎಷ್ಟು ಕೆಂಪಾಗಿ ಸೌಮ್ಯವಾಗಿ ಇಳೀತಾ ಇದಾನೆ. ಅವನ ಬೆಳಕು ನೋಡು, ಆ ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ಬಿದ್ದು

ಮಿನಿಗುಟ್ಟತಾ ಇದೆ" ಎಂದು ಕೈತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. "ಇಗೋ ಎಷ್ಟೊಂದು ಹಕ್ಕಿಗಳು ಗುಂಪುಗುಂಪಾಗಿ ಹಾರಿಬರುತ್ತಿವೆ! ಈ ಮರದ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳ ಮಾತು ಕೇಳು; ಎಷ್ಟು ಚಿಲಪಿಲ ಅಂತಾ ಇವೆ" ಎಂದು ತಾನೂ ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂತು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದಳು. "ಅಬ್ಬ; ಎಂಥಾ ತಂಪು ಗಾಳಿ! ಆಯಾಸವೆಲ್ಲ ಪರಿಹಾರ ವಾಗುತ್ತೆ" ಎಂದು ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಉಸಿರೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. "ಈಗ ನೋಡು ಈ ನೀರು ಕಗ್ಗಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಎಣ್ಣೆಯ ಹಾಗೆ ತಿಳಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆಯೋ; ಈಗ ಅದನ್ನು ಹಾಲಿನಹಾಗೆ ಮಾಡುತ್ತೀನಿ" ಎಂದು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕುಕ್ಕಿ ಹಿಂಡುತ್ತ ಹಾಲನ್ನೇ ಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. "ಅಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ನೋಡೋಣ ಬಾ. ಈ ನೀರು ಅಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ಟಿಲಿನಿಂದ ಧುಮುಕಿ ನೊರೆನೊರೆಯಾಗಿ ಮೊರೀತಾ ಇದೆ" ಎಂದು ಕೆಲಸವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ನೀರು ಕೊರಕಲಿಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ತೋರಿಸಿದಳು. ನಾನು ಇಷ್ಟುಬಾರಿ ನದಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಗಮನಿಸಿಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ನೋಡಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟೆ, ಆನಂದಿಸಿದೆ. ಅಂತೂ ಹಾಗೆ ಹೀಗೆ ಆಟದಂತೆ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಒಗೆದು ನನ್ನ ಬಳಿ ಇಟ್ಟಳು. ನನಗೆ ಯಜಮಾನರ ಮೇಲಿದ್ದ ಶುಭ್ರವಾದ ಬಟ್ಟೆಗಳು ಹೇಗೆ ಬಂದುವೆಂದು ಈಗ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಅವಳು ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಬೆಳಗಿ ನದಿಯ ದೊಡ್ಡ ಭಾಗದಿಂದ ನೀರನ್ನು ತುಂಬಿ ತಂದು ಬಟ್ಟೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಇಡುತ್ತ ಕತ್ತೆತ್ತಿ "ಈಗ ನೋಡು ಸೂರ್ಯ ಇಳಿದೇಹೋದ. ಅವನ ಬಣ್ಣ ಮಾತ್ರ ಆ ಮೋಡಗಳ ಮೇಲಿವೆ . . . ಕಿತ್ತಳೆ ಬಣ್ಣ, ಚಿನ್ನದ ಬಣ್ಣ, ಊದ . . . ಎಷ್ಟೊಂದು" ಎಂದು ತೋರಿಸಿ, ಮತ್ತೆ ತಿರಿಗಿನೋಡಿ "ಓಹೋ ನಿನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರೆಲ್ಲ ಹೊರಟೇ ಹೋಗಿದಾರಲ್ಲ" ಎಂದಳು.

"ನಾನೇ ಹೋಗುತ್ತೀನಿ" ನಾನು ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ.

"ಏನು ಆಟ ಆಡುತ್ತಿದ್ದಿರಿ?"

"ಕಪ್ಪೆಗೂಡು, ಹಿಡಿಯೋ ಆಟ."

"ಬಾ ನಾನು ನಿಂಗೆ ದೊಡ್ಡ ಕಪ್ಪೆಗೂಡು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತೀನಿ."

"ನಾನೂ ಮಾಡುತ್ತೀನಿ."

ಇಬ್ಬರೂ ಮರಳಿನ ಮೇಲೆ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಗೂಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದೆವು. ನಾನು ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಮಾಡಿದರೂ ನನ್ನದು ಮುರಿದೇ ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳು ಸೊಗಸಾಗಿ ಗೂಡನ್ನು ಮಾಡಿ ಇದೇ "ನಿಂಗೆ" ಎಂದಳು. ನಾನು ಹಿಗ್ಗಿದೆ, ಬಗ್ಗಿದೆ, ಕಡೆಗೆ ಅದನ್ನು ಮುರಿದುಹಾಕಿದೆ.

"ನನ್ನನ್ನು ಹಿಡಿಯೋ ಆಟಾನೂ ಬರುತ್ತೇ?" ನಾನು ಅವಳನ್ನು ಕೇಳಿದೆ.

"ಓಹೋ, ಓಡು. ಒಂದೇ ನಿಮಿಷಕ್ಕೆ . . ."

"ಎಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ. ಜೂಟ್!"

ನಾನು ನಗುತ್ತ ಓಡಿದೆ. ಅವಳೂ ನಗುತ್ತಲೇ ನನ್ನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದಳು. ಅಷ್ಟುಹೊತ್ತಾದ ಮೇಲೆ ನನಗೆ ಆಯಾಸವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದೆ. ಅವಳು ನನ್ನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಎತ್ತಿ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಮುತ್ತಿಟ್ಟು ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಸಿ "ಬಾಪ್ಪ, ಹೊತ್ತಾಯ್ತು. ನಿನ್ನ ನಿಮ್ಮ ಬೀದೀಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತೀನಿ" ಎಂದು ತಪ್ಪಲೆಯನ್ನು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತು, ಕೊಡವನ್ನು ಸೊಂಟದ ಮೇಲಿಟ್ಟು, ಬಟ್ಟೆಯ ಸುರುಳಿಗಳನ್ನು ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ನನ್ನ ಕೈಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಳು. ಇಬ್ಬರೂ ಹೊರಟೆವು. ನಮ್ಮ ಬೀದಿ ಸಿಕ್ಕಿದಾಗ ಅವಳು.

"ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತೀಯಾ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು.

"ಹೂಂ."

"ನಾಳೇನೂ ಹೊಳೆಗೆ ಬರುತ್ತೀಯಾ?"

"ಹೂಂ."

"ನಿಂಗೋಸ್ಕರ ಕಾಗದದ ದೋಣಿ ಮಾಡಿ ತರುತ್ತೀನಿ. ತೇಲಿಬಿಡೋಣ."

"ಓ, ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತೆ!" ನಾನು ಚಪ್ಪಾಳೆ ತಟ್ಟುತ್ತ ಮನೆಗೆ ಓಡಿದೆ.

ಅಂದಿನಿಂದ ಮರಳಿಗೆ ಹೋದಾಗಲೆಲ್ಲ ಬಂಡೆಯಬಳಿಗೆ ತಪ್ಪುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೇ ಒಂದು ಸಂಜೆ ನದಿಯಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತ ಅವಳನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಅವಳು "ರಂಗ, ನಾಳೆ ಮಧ್ಯಾನ್ಹ ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ತಪ್ಪದೆ ಬಾ. ಮರೀಬೇಡ!" ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಹೀಗೆ ಕರೆದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಏನಾದರೂ ವಿಶೇಷದ ತಿಂಡಿ ತೀರ್ಥಗಳು ಸಿಕ್ಕುವುದು ಈವರೆಗೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಿತು. ಆದುದರಿಂದ ನಾನು ಮಾರನೆಯ ದಿನ ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲ.

ನಾನು "ಗಂಗೂ" ಎಂದು ಕೂಗಿದೊಡನೆ ತನ್ನ ತಲೆಗೂದಲ ರಾಶಿಯನ್ನು ಬಾಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಬಂದು "ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲೇ ಬಂದೆಯಲ್ಲ, ಕಂದ" ಎಂದು ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆಗೆದು ತನ್ನ ಸೆರಗಿನಿಂದ ನನ್ನ ಮುಖದ ಬೆವರನ್ನು ಒರೆಸಿದಳು. ನಾವು ಒಳಗೆ ಹೋದೆವು. ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಯಜಮಾನರು ನಾನು ಮೊದಲನೆಯ ದಿನ ಕಂಡಂತೆ ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಇಂದು ಜರಿಯ ಪಂಚೆಯನ್ನು ಉಟ್ಟಿದ್ದರು. ಷರಟಿನ ಮೇಲೆ ಜರಿಯ ಶಲ್ಯವನ್ನೂ ಹೊದ್ದಿದ್ದರು. ಕತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎಳೆಯ ಚಿನ್ನದ ಸರವಿತ್ತು. ಬಲಗೈಗೆ ಹರಳಿನ ಚಿನ್ನದ ಬಳೆಯು ತೊಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಿತು.

ನಾನು ಅವರ ಕಡೆಗೇ ನೋಡುತ್ತ "ಯಜಮಾನರು ಝೋಕಾಗಿದಾರೆ, ಇವತ್ತು" ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅವಳೂ ಅವರನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಬಗ್ಗಿ "ಕೇಳಿದಿರಾ?" ಎಂದು ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದಳು. ಅವರ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಹರ್ಷವು ಹೊಳೆಯಿತು.

ಗಂಗುವೂ ನಾನೂ ಅಡಿಗೆಮನೆಗೆ ಹೋದೆವು. ನಾನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದಂತೆ ಅವಳು ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ತಿನಿಸನ್ನೂ ಬಟ್ಟಲಿನಲ್ಲಿ ಕೀರನ್ನೂ ನನಗೆ ನೈವೇದ್ಯಮಾಡಿ "ನಾನು ಕೋಣೇಲಿ ಇರುತ್ತೀನಿ. ತಿಂದಮೇಲೆ ಕೂಗು. ಕೈತೊಳೆಸುತ್ತೀನಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹೋದಳು. ನಾನು ಕೀರನ್ನು ಕುಡಿಯುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಚೆನ್ನಿ ಬಂದಿತು. ನಾನು ಅದನ್ನೂ ಅವುಚಿಕೊಂಡು ತಿಂಡಿಯ ತಟ್ಟೆಯನ್ನೂ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಕೋಣೆಗೇ ಹೋಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡೆ. ಅಲ್ಲಿ ಗಂಗು ಕನ್ನಡಿಯ ಮುಂದೆ ಕುಳಿತು ಎಂದಿಗಿಂತ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಜಡೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಜಡೆಯಾದನಂತರ ಮುಂಗುರುಳನ್ನು ತಿದ್ದಿ ಮುಖ ತೊಳೆದು ಒರೆಸಿಕೊಂಡು ಸಣ್ಣ ದುಂಡು ಕುಂಕುಮವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಳು. ಮುತ್ತಿನ ಓಲೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದಿಟ್ಟು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ವಜ್ರದ ಓಲೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಕಿವಿಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಳು. ಕತ್ತಿಗೆ ಎರಡು ಮೂರು ಸರಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಳು. ಕೈಗೆ ಕೆಲವು ಚಿನ್ನದ ಬಳೆಗಳನ್ನೂ ಗಾಜಿನ ಬಳೆಗಳನ್ನೂ ತೊಡಿಸಿಕೊಂಡಳು. ಬೆರಳುಗಳಿಗೆ ಉಂಗುರಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಳು. ಉಟ್ಟಿದ್ದ ಹಳೆಯ ಸೀರೆಯ ಬದಲು ಕೇಸರಿ ಬಣ್ಣದ ಜರತಾರಿಯಂಚಿನ ರೇಷ್ಮೆ ಸೀರೆಯನ್ನು ಉಟ್ಟು ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ "ಮರಿ, ಈ ಸೀರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆಯೆ?" ಎಂದು ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗದೆಯೇ ಕೇಳಿದಳು.

"ಉಹುಂ" ನಾನು ಕಡೆಯ ಚೂರು ತಿಂಡಿಯನ್ನು ನುಂಗುತ್ತ ಹೇಳಿದೆ.

"ಹೋಗೋ ಪೋಲಿ. ನಿಂಗೇನು ಗೊತ್ತು. ಅವರೇ ಇದು ನಂಗೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಒಪ್ಪುತ್ತೇ ಅಂತ ಹೇಳಿದಾರೆ—ಇದು, ಈ ನಿಂಬೇ ಬಣ್ಣದ ರವಿಕೆ ಜೋಡಿ" ಎಂದು ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿದಳು. ನಾನು ಈಗ ಅವಳನ್ನು ನೋಡಿ ಬೆರಗಾದೆ.

ನನ್ನ ತಿಂಡಿ ಮುಗಿದಿತ್ತು. ಅವಳು ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಕೈತೊಳೆಸಿ ಒರೆಸಿದಳು. ಹಾಗೇ ಬರುವಾಗ ಹೂವಿನ ಬುಟ್ಟಿಯನ್ನೂ ತಂದು ಜಾಜಿ ಸಂಪಿಗೆಗಳ ದೊಡ್ಡ ದಂಡೆಯನ್ನು ಮುಡಿದು ಮೇಲೆ ಕೆಂಪು ಗುಲಾಬಿಯನ್ನೂ ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡಳು. ನಾನು

"ಇಷ್ಟೊಂದು ಹೂ!" ಎಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟೆ.

"ಅವರಿಗೆ ನಾನು ಎಷ್ಟು ಹೂ ಮುಡಿದರೂ ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ತಾವೇ ಇನ್ನಷ್ಟು ಇನ್ನಷ್ಟು ಮುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. . . . ಈಗ ನೋಡು, ನಾನು ಹೇಗಿದೀನಿ?" ಎಂದು ಹುಡುಗಿಯಂತೆ ಜಡೆಯನ್ನು ಹೆಗಲಿನ ಮೇಲಿನಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆಳೆದುಕೊಂಡು ನನ್ನ

ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ಮಂಡಿಯೂರಿ ಕುಳಿತು ಮುಖವನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚಿ ಕೇಳಿದಳು. ಅಮ್ಮನು ಸಂತೋಷವಾಗಿದ್ದು ಮುದ್ದುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಮುತ್ತು ಕೊಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದು ನನಗೆ ತಟ್ಟನೆ ನೆನಪಿಗೆ ಬಂತು.

"ನಿಂಗೆ ಮುತ್ತ ಕೊಡಲೇ ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ.

"ಅಯ್ಯೊ ನನ್ನಪ್ಪ, ಕೊಡಮ್ಮ" ಎಂದು ನನ್ನನ್ನು ಬಳೆಗಳ ಕಣಕಣದ ಕೈಗಳಿಂದ ಬಾಚಿ ತಬ್ಬಿಕೊಂಡಳು.

ನಾನು ಅವಳ ಕೊರಳನ್ನು ಕೈಗಳಿಂದ ಬಳಸಿ ಎಡಕೆನ್ನೆಗೆ ಮುತ್ತುಕೊಟ್ಟೆ. ಅವಳು ಬಲದ ಕೆನ್ನೆಯನ್ನೂ ತೋರಿಸಿದಳು. ಅದಕ್ಕೂ ಮುತ್ತಿಟ್ಟೆ. ಅವಳು ನನ್ನನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಎದ್ದು ಹಜಾರಕ್ಕೆ ನಡೆದಳು.

"ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗೋದು ?" ನಾನು ಕೇಳಿದೆ. ಅಮ್ಮನು ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದ್ದುದು ಎಲ್ಲಾದರೂ ಹೋಗುವಾಗಲೇ.

"ಎಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ."

"ಮತ್ತೆ ಯಾಕೆ ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದಿ ?"

"ಇವತ್ತು ನಮಗೆ ದೊಡ್ಡ ಹಬ್ಬ ಮರಿ. ನಾನೂ ಅವರೂ ಒಂದಾದ ದಿನ. ಅದಕ್ಕೆ ತಿಂಡಿ ಇದು ಎಲ್ಲ. ಆದಿನ ನಾನು ಹೀಗೇ ಸಿಂಗರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ಅವರು ಬಹಳ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡರು."

ನಾವು ಯಜಮಾನರ ಬಳಿಗೆ ಹೋದೆವು. ಅವಳು ಅವರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಎದುರಿಗೆ ನಿಂತು, ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತು, ಅವರ ಕೈಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ತನ್ನ ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಸವರಿದಳು. ಅವರ ತಲೆಗೂದಲನ್ನು ನೇವರಿಸಿದಳು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ನನಗೆ ಏಕೋ ಅಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು. ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತೋಚಲಿಲ್ಲ. ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿ ಯೋಚಿಸಿದೆ. ಅವಳು ಆಗಾಗ ಅವರ ಬಳಿ ಕುಳಿತು ಇಂಪಾಗಿ ವೀಣೆ ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ನೆನಪಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಕೂಡಲೇ ಅವಳ ಸೆರಗನ್ನು ಎಳೆಯುತ್ತ "ವೀಣೆ ನುಡಿಸು ಬಾ" ಎಂದು ಪೀಡಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಅವಳು ನಸುನಕ್ಕಳೇ ಹೊರತು ಕದಲಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಹಾಗೇ ಇದ್ದರು. ಯಜಮಾನರ ಕಣ್ಣು ನೀರು ತುಂಬಿತು. ನಾನು "ಅಳುತ್ತಾರೆ" ಎಂದೆ. ಅವಳು "ಇಲ್ಲ ರಂಗ. ಸಂತೋಷಕ್ಕೂ ಹಾಗೇ ಕಣ್ಣೀರು ಬರುತ್ತೆ" ಎಂದಳು. ಅವಳ ಕಣ್ಣೂ ಒದ್ದೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅವಳು ತಟ್ಟನೆ "ಚೆನ್ನಿ ಎಲ್ಲಿ ಮರಿ ?" ಎಂದಳು. ನಾನು ಬೇರೆಯ ಕಡೆ ತಿರುಗಿದೆ. ಅದೆಲ್ಲೋ ಹೋಗಿತ್ತು. ಅವಳು "ಹೋಗಲಿ ಬಿಡು" ಎಂದಳು. ನಾನು ಮತ್ತೆ ತಿರುಗಿ ಅವಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅವಳು

ನಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಮುಖವು ಕೆಂಪಾಗಿತ್ತು. ಯಜಮಾನರ ಬಿಳಿಚುಕೆನ್ನೆಯೂ ನಸುಗೆಂಪಾಗಿತ್ತು.

ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಗಂಗು ಕೋಣೆಗೆ ಹೋಗಿ ಮುಸುಕಿನಲ್ಲಿದ್ದ ವೀಣೆಯನ್ನು ತಂದು ಯಜಮಾನರ ಹತ್ತಿರ ಚಾಪೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಳು. ನಾನು ಅವಳ ಮುಂದೆ ಕುಳಿತೆ. ಗಂಗುವು ಶಾರದೆಯ ಚಿತ್ರದಂತೆ ಕುಳಿತು ಉಂಗುರದ ಬೆರಳುಗಳಿಂದ ತಂತಿಗಳನ್ನು ಮೀಟುತ್ತ ಮೃದುವಾಗಿ ಮಧುರವಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ಹೊತ್ತು ಹಾಡಿದಳು. ನಾನು ನನ್ನನ್ನೆ ಮರೆತು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದೆ. ಸಂಗೀತವು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಅವಳು ವೀಣೆಗೆ ಮುಸುಕನ್ನು ಹಾಕುತ್ತ "ರಂಗ, ನೀನೂ ಹಾಡುತ್ತೀಯಾ ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು.

"ನಿನ್ನಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬರೋದಿಲ್ಲ."

"ನನಗೆ ಕಲಿಸಿದ ಗುರುಗಳು ಇವರೇ. ಅವರಿಗೆ ವೀಣೆ ಅಂದರೆ ಪ್ರಾಣ" ಎಂದು ಅವಳು ಯಜಮಾನರ ಕಡೆಗೆ ಕೈತೋರಿಸಿ "ನೀನು ಕೊಂಚ ದೊಡ್ಡೋನಾಗು. ನಾನೇ ನಿಂಗೆ ಹಾಡು ವೀಣೆ ಎರಡನ್ನೂ ಕಲಿಸಿಕೊಡುತ್ತೀನಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. ನನಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತು.

ಈವರೆಗಾಗಲೇ ಮಸುಕಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತ್ತು. ಗಂಗುವು "ಓಹೋ ಇನ್ನೇನು ಕತ್ತಲಾಗುತ್ತೆ. ನೀರನ್ನು ತರಬೇಕು" ಎಂದು ಗಡಿಬಿಡಿಯಿಂದ ಎದ್ದಳು. ವೀಣೆಯನ್ನು ಅದರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಅಲಂಕಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ತೆಗೆದಿಟ್ಟು ಎಂದಿನಂತೆಯೇ ಸಾಧಾರಣ ಸೀರೆ, ಮುತ್ತಿನ ಓಲೆ, ಗಾಜಿನ ಕೈಬಳೆಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಂಡಳು. ಕೊಡ ತಪ್ಪಲೆಗಳೊಂದಿಗೆ ತುಂಗೆಗೆ ಹೊರಟೆವು.

ಮುಂದೆಯೂ ನಾನು ಇಂತಹ ಹಬ್ಬದ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ಅನುಭವಿಸಿದೆ. ಅವಳು ಯಜಮಾನರ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಬ್ಬ, ಪುರಂದರದಾಸ ತ್ಯಾಗರಾಜ ಮೀರಾಬಾಯಿ ಇವರ ಜಯಂತಿಗಳನ್ನು ಇದೇ ರೀತಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು.

ನಮ್ಮ ಊರಿಗೆ ನಾಟಕದ ಕಂಪನಿ ಬಂದಿದ್ದಾಗ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ನಮ್ಮ ಮನೆಯವರೆಲ್ಲ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವರೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿತ್ತು. ಆ ದಿನವೆಲ್ಲ ನನಗೆ ಮಹಾ ಸಂಭ್ರಮ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಗಂಗುವನ್ನೂ ಕರೆಯಬೇಕೆಂದು ಅದೇ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಅವಳ ಮನೆಗೆ ಹೋದೆ. ಅವಳು ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಯಜಮಾನರ ಕುರ್ಚಿಯ ಬಳಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ತನ್ನಲ್ಲೇ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಹಾಡನ್ನು ಹೂಗುಟ್ಟುತ್ತ ಉಲ್ಲನ್ ದಾರದಿಂದ ಕಾಲುಚೀಲವನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದಳು. ನಾನು ಕಾಲಿಟ್ಟವನೆ "ಗಂಗೂ . . ." ಎಂದು ಮೊದಲುಮಾಡಿದೆ. ಅವಳು ತಟ್ಟನೆ ಹಾಡನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಕೆಲಸವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು

ಬಾಯಿನ ಮೇಲೆ ಬೆರಳಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನನಗೆ ಸದ್ದುಮಾಡದಂತೆ ಸನ್ನೆಮಾಡಿದಳು. ನಾನು ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ ನೋಡಿದಾಗ ಯಜಮಾನರು ಕಣ್ಣನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಗಂಗು ನನ್ನನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹಜಾರದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತ "ಏನು ರಂಗ ಅಂಥಾ ಸಮಾಚಾರ?" ಎಂದು ಪಿಸಿಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದಳು.

"ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತೀಯಾ?" ನಾನು ವರಾಂಡದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದೆ.

"ನೀನು ಹೋಗುತ್ತೀಯ?"

"ಹುಂ. ನಾನು ಅಮ್ಮ ಎಲ್ಲ."

ನಾವು ಅಲ್ಲೇ ಕುಳಿತುಕೊಂಡೆವು. ಅವಳು ಉಲ್ಲನ್ನನ್ನು ಹೆಣೆಯುತ್ತ,

"ಏನು ನಾಟಕ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು.

"ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ" ನಾನು ಪೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಶುದ್ಧ ಪೆದ್ದು!" ಅವಳು ನಗುತ್ತ ಹೆಣಿಗೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ನನ್ನ ಕೆನ್ನೆಯನ್ನು ಮೃದುವಾಗಿ ತಿವಿದು ನನ್ನನ್ನು ತನ್ನ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಒತ್ತಿಕೊಂಡು "ಯಾವುದಾದರೇನು, ಎಲ್ಲವೂ ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತೆ, ನಿಂಗೆ. ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬಾ. ನಾಳೆ ಕತೆಯನ್ನು ಹೇಳೋವಂತೆ" ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದಳು.

"ನೀನು?" ನಾನು ಮತ್ತೆ ಕೇಳಿದೆ.

"ಇಲ್ಲಪ್ಪಾ."

"ಯಾಕೆ?"

"ಅವರು ಒಬ್ಬರನ್ನೇ ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಬಿಡೋದಕ್ಕೆ ಆಗುತ್ತೇ? ನೀನೇ ಹೇಳು."

"ನೀನು ನಾಟಕ ನೋಡಿದೀಯ?"

"ನೋಡಿದೀನೆ? ಪಾರ್ಟು ಮಾಡಿದೀನಿ, ಮರಿ."

"ಪಾರ್ಟು! ಏನು ಪಾರ್ಟು?"

"ಸಾವಿತ್ರಿ, ಸೀತೆ, ತಾರಾಮತಿ, ರತಿ . . . ಇನ್ನು ಯಾವುಯಾವುದೋ."

"ಈಗ ಯಾಕೆ ಮಾಡೋದಿಲ್ಲ?"

"ಈಗಲೇ? ಹುಚ್ಚಪ್ಪ! ಆಗಲೇ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟೆ—ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷದ ಕೆಳಗೆ"

"ಯಾಕೆ?"

"ಅವರಿಗೆ ಅದು ಇಷ್ಟವಿರಲಿಲ್ಲ ಅಂತ ಕಂಡಿತು."

"ಯಾಕೆ?"

"ಯಾಕೆ? ಯಾಕೆ? ನಿಂಗೆ ಎಷ್ಟು ಉತ್ತರ ಹೇಳೋದು?. . . ರಂಗ, ಅವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಲ್ಲಪ್ಪ. ನಾನು ಬೇರೆಯೋರ ಬಳಿ ಹಾಗೆ ಸುಳಿದರೂ ಸಹಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಅಂಥಾ ಹುಚ್ಚು—ಅವರಿಗೆ. ಅವು ಎಂಥಾ ದಿನಗಳು!"

ನನಗೆ ಏನು ಹೇಳಲೂ ತೋಚಲಿಲ್ಲ. ಅವಳೂ ಮೌನವಾಗಿ ಏನನ್ನೋ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಬ್ಯಾಂಡಿನ ಶಬ್ದ ಕೇಳಿಸಿತು. ನಾನು ತಟ್ಟನೆದ್ದು ಗೇಟಿಗೆ ಓಡಿದೆ. ಅದು ನಾಟಕದ ಚೀಟಿ ಹಂಚುವ ಗಾಡಿಯದೆಂದು ನನಗಾಗಲೇ ಗೊತ್ತಿದ್ದಿತು. ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ಇತರ ಹುಡುಗರೊಂದಿಗೆ ಗಾಡಿಯ ಹಿಂದೆ ಹೋಗಿ ಚೀಟಿಗಳನ್ನು ತಂದಿದ್ದೆ. ಈಗ ಅವಳೂ ಎದ್ದು ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಳು. ಗಾಡಿ ಹತ್ತಿರ ಬಂದಾಗ ನಾನು ಹೊರಗೆ ಹೋಗಲು ಯತ್ನಿಸಿದೆ. ಅವಳು ತಡೆದು "ಇಲ್ಲೇ ಇರು. ಆ ಗಲಾಟೇಲಿ ಹೋಗಬೇಡ. ನಾನು ಚೀಟಿ ಕೊಡಿಸುತ್ತೀನಿ" ಎಂದು ಭರವಸೆ ಕೊಟ್ಟಳು. ಗಾಡಿಯು ಇದಿರಿಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಸನ್ನೆಮಾಡಿದಳು. ಚೀಟಿ ಹಂಚುವವನು ಅವಳಿಗೊಂದು ಕೆಂಪು ಚೀಟಿಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟ.

"ನೀನು ನೋಡೋದು 'ಸತ್ಯ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ'ನ ನಾಟಕ" ಎಂದು ಅವಳು ಚೀಟಿಯನ್ನು ನನಗೆ ಕೊಟ್ಟು

"ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಕತೆ ನಿಂಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆಯೆ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು.

"ಉಹುಂ."

"ಹಾಗಾದರೆ ಬಾ ಹೇಳುತ್ತೀನಿ. ಆಗ ನಿಂಗೆ ನಾಟಕ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತೆ" ಎಂದು ಸಂಪಿಗೆಯ ಮರದ ನೆರಳಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದಳು. ಅಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಕತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದೆ. ಅವಳು ಹೇಳುತ್ತ ಹೇಳುತ್ತ ನನಗೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ದುಷ್ಟತನವು ಸಹಿಸಲಾರದಂತಾಯಿತು. "ಅವನನ್ನು ಪೋಲೀಸಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು" ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸಿದೆ. ಅವಳು ನಕ್ಕು ಕತೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದಳು. ಶ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ಚಂದ್ರಮತಿಯನ್ನು ತಡೆದಾಗ ನನ್ನ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೀರು ಹರಿದುಹೋಯಿತು. ಅವಳ ಕಂಠವೂ ತಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು, ಕಣ್ಣು ಒದ್ದೆಯಾಗಿತ್ತು. ಕತೆಯು ಮುಗಿದಾಗ ಯಜಮಾನರ ಕೆಮ್ಮಿನ ಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸಿತು. ನಾವು ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋದೆವು.

ನನಗೆ ಕೂದಲನ್ನು ಎಂದೋ ಆಗಲೇ ಕತ್ತರಿಸಿ ಕ್ರಾಪುಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಅಮ್ಮ ಅಜ್ಜಿಯರ ತೀರ್ಮಾನದಂತೆ ಚೌಲದ ಶಾಸ್ತ್ರವು ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ನಡೆಯಿತು. ಹಿಂದಿನ ದಿನ ಗಂಗುವಿನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ನನಗಾಗಲಿದ್ದ ಉತ್ಸವವನ್ನು ಸಂಭ್ರಮ

ದಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ಸಂಜೆ ಆರತಿಯ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿನಿಂದ ತುಳುಕುತ್ತಿದ್ದ ನಮ್ಮ ಹಜಾರವು ಹೆಂಗಸರು ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ತುಂಬಿದ್ದಿತು. ಆದರೂ ಇನ್ನೂ ಜನರು ಬರುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು. ಅಮ್ಮನು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಆದರದಿಂದ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಹೊರಗೆ ವಾಲಗ, ತಪ್ಪಿದರೆ ಒಳಗಿನ ಹಾಡು ಮನೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಮೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಈ ಮಹಾ ಸಮಾರಂಭದ ಕೇಂದ್ರ ದೃಶ್ಯವಾಗಿ ನಾನು ಎರಡು ದೀಪಗಳ ಮಧ್ಯೆ ರತ್ನಗಂಬಳಿಯ ಹಸೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದೆ. ಕಲಾಪತ್ತಿನ ಪಂಚೆ, ಸರ್ಜು ಕೋಟು, ಕತ್ತನ್ನು ಜಗಿಯು ವಷ್ಟು ಸರಗಳು, ಕ್ಷೌರಿಕನ ಅನಾಹುತವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದ ಜರಿಯ ಟೋಪಿ, ಹಣೆಯ ಕುಂಕುಮ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ನಾನೇ ಗುರುತಿಸಲಾರದಂತೆ ಬದಲಾಯಿಸಿ ಹೋಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆರತಿಯಾಯಿತು. ಅರಿಸಿನ ಕುಂಕುಮ, ಬಾಗಿನಗಳು ಭರಾಟೆ ಯಿಂದ ನಡೆದುವು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿ, ಗುಂಪುಗುಂಪಾಗಿ ಜನರು ಹೊರಟರು. ಅಮ್ಮನು ಅವರನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದ ಆದರದಿಂದಲೇ ಬೀಳ್ಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೂ ಎದ್ದಳು. ನನಗೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಏನು ಮಾಡಬೇಕೋ ತಿಳಿಯದಂತಾಗಿ, ಹೋಗು ತ್ತಿದ್ದ ಜನರು ಬಾಗಿಲು ದಾಟುವುದನ್ನು ಕೊಂಚ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದಲೇ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೆ.

"ಅಮ್ಮ, ಗಂಗು ! ಗಂಗು ಬಂದಿದಾಳೆ" ನಾನು ಆವೇಶದಿಂದ ಕೂಗಿಕೊಂಡು ಹಸೆಯಿಂದ ಅರ್ಧ ಎದ್ದೆ. ಗಂಗುವು ಬಾಗಿಲಿನ ಹೊರಗೇ ನಿಂತು ನಸುನಗುತ್ತ ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು.

"ಕೂತುಕೊಳ್ಳೊ, ಸಾಕು !" ಅಮ್ಮನು ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ತಿರಿಗಿ ಗದರಿಸಿದಳು. ನಾನು ಹಾಗೇ ಕುಕ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಅಮ್ಮ ಗಂಗುವಿನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಲೇ ಇಲ್ಲ.

ನಾನು ಪುನಃ ಒಮ್ಮೆ ಬಾಗಿಲಿನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದಾಗ ಗಂಗುವು ಅಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ನನಗೆ ಅಳು ಬರುವ ಹಾಗಾಯಿತು. ಅಮ್ಮನು ಏನಾದರೂ ಅಂದಾಳೆಂದು ತಡೆದುಕೊಂಡೆ.

ಮಾರನೆಯ ದಿನ ನಾನು ಗಂಗುವಿನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ಎಂದಿನಂತೆ ಬರಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಕೂಡಲೆ ಕೋಣೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಓಡಿಹೋಗಿ ಉಂಗುರವೊಂದನ್ನು ತಂದು ನನ್ನ ಬೆರಳಿಗಿಟ್ಟಳು. ಯಜಮಾನರಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ "ನೋಡಿ, ಈ ಪುಟ್ಟ್ಯಾಣಿ ಬೆರಳಿಗೆ ಈ ಉಂಗರ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಒಪ್ಪುತ್ತೆ" ಎಂದು ಅವರಿಗೆ ನನ್ನ ಉಂಗುರದ ಬೆರಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದಳು. ಅವರ ಕಣ್ಣೂ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿತು.

ನಾನು ಸ್ಕೂಲಿಗೆ ಸೇರಿದ ಮೇಲೆ ಹಿಂದಿನಂತೆ ನೆನೆಸಿಕೊಂಡಾಗ ಗಂಗುವಿನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆರತಿಯ ದಿನದಿಂದ ಅವಳೂ ನಮ್ಮ

ಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿದ್ದು ಅವಳನ್ನು ಕಾಣದೆ ಕೆಲವು ದಿನಗಳು ಕಳೆಯು ತ್ತಿದ್ದುವು. ಇದು ನನಗೆ ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಥೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲೂ ಅವಳ ಯೋಚನೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆನ್ನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದು ದಿನ ಸ್ಲೇಟು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸ್ಕೂಲಿಗಾಗಿ ಹೊರಟವನು ಅವಳ ಮನೆಗೇ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟೆ. ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಅವಳಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. "ಇದೇನು ರಂಗ ಸ್ಕೂಲು ಇಲ್ಲವೆ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. ನಾನು "ಹೋಗೋದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತೇನಿ" ಅಂದೆ. ಅವಳು "ಹಾಗುಂಟೆ, ನನ್ನಪ್ಪ. ನಾಳೆ ನೀನೂ ಓದಿ ಬರೆದು ವಕೀಲರ ಹಾಗೆ ಆಗಬೇಕಲ್ಲ. ನಾನು ಅದನ್ನು ನೋಡಬೇಡವೆ? ಬಾ ಚಿನ್ನ. ಬಿಡುವಾದಾಗಲೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲೇ ಬರುವೆಯಂತೆ" ಎಂದು, ನನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಸ್ಕೂಲಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಬಂದಳು. ಅಂದಿನಿಂದ ಸ್ಕೂಲಿಗೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಯೋಚನೆಯು ನನಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ರಜದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅವಳಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ಸ್ಕೂಲಿನಿಂದ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವಾಗಲೂ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅವಳ ಮನೆಯ ದಾರಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದೆ. ಈಗ ಆದರ ಉಪಚಾರ ಆಟ ಮಾತುಕತೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಅವಳು "ಎಲ್ಲಿ ಏನು ಕಲಿತಿದ್ದೀಯೆ? ಓದು ನೋಡೋಣ. ಅವರಿಗೆ ಬರೆದು ತೋರಿಸು" ಎಂದು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ತಾನೂ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ನಾನು ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ನನ್ನ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಅವಳು ಹಿಗ್ಗುತ್ತ ಹೊಗಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಅವಳ ಮನೆಗೆ ನನ್ನ ಭೇಟಿಯ ಅಂತರವು ಕ್ರಮೇಣ ದೊಡ್ಡದಾಗು ತ್ತಿತ್ತು. ದಸರಾ, ಕ್ರಿಸ್‌ಮಸ್, ಬೇಸಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಹಿಂದಿನ ನಿರಾತಂಕದ ದಿನಗಳು ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಿದ್ದುವು.

ಊರಿಗೆ ಕೊಳಾಯಿ ಹಾಕಿದರು. ಅವಳ ಮನೆಗೂ ನಲ್ಲಿ ಬಂದಿತು. ಅದರಿಂದಾಚೆಗೆ ಆಗಾಗ ಸಂಜೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಮರಳಿಗೆ ಹೋದರೂ ಅವಳು ಕಾಣು ತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನಾನೂ ಅತ್ತಕಡೆ ಹೋಗುವುದನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟೆ.

ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದವು. ನಾನು ಲೋಅರ್‌ಸೆಕೆಂಡರಿಯನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪಾಸುಮಾಡಿದೆ. ಅದನ್ನು ಗಂಗುವಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದಾಗ ಅವಳ ಸಂತೋಷಕ್ಕೆ ಪಾರವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಗಲ್ಲವನ್ನು ಸವರಿ ಹಣೆಗೆ ನೆಟಗೆಮುರಿದು "ಚನ್ನಾಗಿ ಮುಂದೂ ಪಾಸುಮಾಡಪ್ಪ. ತಣ್ಣಗೆ ಬಾಳು" ಎಂದು ಹರಸಿದಳು. ನನ್ನನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಯಜಮಾನರ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ "ನೋಡಿ ನಮ್ಮ ಹುಡುಗ ಫಸ್ಟ್‌ಕ್ಲಾಸ್ ಹೊಡೆದುಬಿಟ್ಟ" ಎಂದು ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದಳು. ಅವರ ಕಣ್ಣು ಅರಳಿತು. ಇದರ ಪ್ರಯುಕ್ತ ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಇವಳ ಮನೆ

ಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಣ್ಣ ಹಬ್ಬವೇ ಆಗಿಹೋಯಿತು. ಈ ಸಂತೋಷದ ಹಿಂದೆಯೇ ವ್ಯಥೆಯೊಂದು ಬಂದಿತು. ನಾನು ಹೈಸ್ಕೂಲು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭವು ಎರಡು ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿತು. ಗಂಗುವನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಳ್ಳುವಾಗ ನಾನು ಬಿಕ್ಕಳಿಸಿ ಅತ್ತುಬಿಟ್ಟೆ. ಅವಳು ಇದರ ಹಿಂದೆ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಿಂದಲೇ ಸಪ್ಪೆಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಈಗ ಮಾತ್ರ ತುಂಬಿದ ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುತ್ತ, ನಸುನಗುವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುತ್ತ "ಎಲಾ ಹುಚ್ಚಪ್ಪ, ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಅಳುತ್ತಾರೇ? ಬೆಳಗಾದರೆ ದೊಡ್ಡ ರಜಗಳು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತವೆ. ಆಗ ಬರುತ್ತೀ ತಾನೆ, ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ? ಇಲ್ಲ ಮರೆತೇಬಿಡುತ್ತೀಯೋ?" ಎಂದು ಹಾಸ್ಯಮಾಡುತ್ತ ನನಗೆ ಧೈರ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿದಳು. ನಾನು ಮಾತಾಡಲಾರದೆ ಹೊರಟುಹೋದೆ.

ರಜದಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗಲೆಲ್ಲ ಮೊದಲನೆಯ ದಿನವೇ ಗಂಗುವಿನ ಮನೆಗೆ ತಪ್ಪದೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ಅನಂತರ ಮತ್ತೆ ಊರನ್ನು ಬಿಡುವವರೆಗೂ ಅನೇಕಸಾರಿ ಭೇಟಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆ ದಂಪತಿಗಳು ಎಂದಿನಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದೇ ಕಿಟಕಿಯ ಬಳಿ ಕುರ್ಚಿ, ಅದರಮೇಲೆ ಶುಭ್ರವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಹಾಗೆಯೇ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಿದ್ದ ಯಜಮಾನರು, ಅವರ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಓಡಾಡಿಕೊಂಡು ಅವಳು, ಅದೇ ವಿಚಕ್ಷಣೆಯ ಮನೆ, ಅದೇ ಆದರ, ಎಲ್ಲ ಹಾಗೆಯೇ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದಾಗ ನಾನು ಬೆಳೆದಿರುವುದನ್ನೇ ಮರೆಯುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ಇದನ್ನು ನೆನಪುಮಾಡುವುದಕ್ಕೋ ಎನ್ನುವಂತೆ ಈಚೆಗೆ ಯಜಮಾನರ ತಲೆಗೂದಲು ಗಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ನರೆಗೂದಲು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು; ಗಂಗುವು ನನ್ನನ್ನು 'ರಂಗಪ್ಪ' ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದಳು, ಅಷ್ಟೆ.

ಯಜಮಾನರ ಹುಟ್ಟಿದ ದಿನವು ಬೇಸಿಗೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವೂ ನನಗೆ ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಐದನೆಯ ಫಾರಂನಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾಗಲೂ ಹೋಗಿದ್ದೆ. ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಅವಳೇ ಬಂದು ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತ "ಬಾಪ್ಪ ಬಂದೆಯಲ್ಲ" ಎಂದಳು. ಅವಳಾಗಲೇ ಜಡೆ ಹೆಣೆದು ಕುಂಕುಮವಿಟ್ಟು ಹೂಮುಡಿದು ಕೇಸರಿ ಸೀರೆ ನಿಂಬೆ ರಾಕೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹೆಚ್ಚುಕಡಮೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದಳು. ಇನ್ನೂ ಸರ, ಚಿನ್ನದ ಬಳೆ, ವಜ್ರದ ಬೆಂಡೋಲೆಗಳು ಬಾಕಿ ಇದ್ದುವು. ನಾನು ಮೊದಲು ಯಜಮಾನರಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಕೈಮುಗಿದೆ. ಅವರು ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಇದ್ದರು. ಅವರ ಶುಭ್ರವಾದ ಶಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಡ್ಡಹೊಲಿಗೆಯು ಮಾತ್ರ ಕಾಣಿಸಿತು. ಗಂಗುವು ಒಳಗಿನಿಂದ ತಿಂಡಿ ಕೀರುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೇ ತಂದುಕೊಟ್ಟಳು. ನಾನು "ಅಲ್ಲಿಗೇ ಬರುತ್ತಿದ್ದೆನಲ್ಲ" ಎಂದೆ. ಅವಳು "ಉಂಟೇಪ್ಪ, ಈಗ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯನಾಗುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಡಿಗೆಯ ಮನೆಯ ಪಾರುಪತ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟೆ" ಎಂದು ನಗುತ್ತ

ಕೋಣೆಗೆ ಹೋದಳು. ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬರುವಳೆಂದು ನಾನು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡೆ. ಆದರೆ ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅವಳು ವೀಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡೇ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟಳು. 'ಬಾಕಿ ಅಲಂಕಾರವೆಲ್ಲಿ ?' ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ನನ್ನ ತುದಿನಾಲಿಗೆಯವರೆಗೂ ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಹಾಯಲಿಲ್ಲ. ಹೋದವರ್ಷವೇ ಉಂಗುರ ಸರಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದುದು ಈಗ ನೆನಪಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಸುಮ್ಮನಿದ್ದೆ. ವೀಣೆಯ ಗಾನವು ಎಂದಿನಂತೆಯೇ ಮಧುರವಾಗಿತ್ತು. ಯಾಕೆ, ಇನ್ನೂ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಒಂದುಕೈ ಮೇಲಾಗಿದ್ದಿತೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೂ ನನ್ನ ಗಮನವು ಈ ಬಾರಿ ಅದರ ಮೇಲೆಯೇ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಆಗಾಗ ಅವಳ ಬರಿಯ ಕೊರಳು, ಮುತ್ತಿನೋಲೆಯ ಕಿವಿ, ಗಾಜಿನ ಬಳೆಯ ಕೈ, ಉಂಗುರವಿಲ್ಲದ ಬೆರಳು, ಯಜಮಾನರ ಶಲ್ಯದ ಅಡ್ಡಹೊಲಿಗೆ ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಹರಿದಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಸಂಗೀತವು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಗಂಗುವು "ರಂಗಪ್ಪ, ನಿಂಗೆ ವೀಣೆ ಕಲಿಸುವ ಆಸೆಯೊಂದು ಪೂರೈಸಲಿಲ್ಲ" ಎಂದಳು. ನಾನು "ಈ ಓದುಗೀದೆಲ್ಲ ಕಳೆದುಹೋಗಲಿ. ನಾನೇ ಬಂದು ಕಲಿಯುತ್ತೀನಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. "ಅದು ಯಾವಾಗಲೋ ಏನೋ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳೋಣ. ಅಂತೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಆಗ ಈಗ ನೋಡುತ್ತಿರುತ್ತೀನಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಸಾಕು" ಎಂದು ನಿಟ್ಟುಸಿರನ್ನು ಬಿಟ್ಟಳು.

ಆ ದಿನ ಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದಾಗ ನಾನು ಕೊಂಚ ಸಪ್ಪೆಯಾಗಿಯೇ ಇದ್ದೆ. ನನ್ನ ಎದೆಯು ಭಾರವಾಗಿತ್ತು. ಅಮ್ಮನು ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದಳು. ನಾನು ಬಾಗಿಲನ್ನು ದಾಟುವಾಗ ಅವಳು "ಯಾಕಪ್ಪ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ತಿಂಡಿಗೇ ಬರಲಿಲ್ಲ ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು.

"ಗಂಗು ಮನೇಲಿ ಆಯ್ತು . . ." ಅಲ್ಲೇ ನಿಂತು ಹೇಳಿದೆ.

"ಅಲ್ಲಿಗೇ ಹೋಗಿದ್ದೆಯಾ ?"

"ಹುಂ. ಅವಳ ಯಜಮಾನರ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಬ್ಬ. . . ."

"ಯಜಮಾನರದ್ದೆ ?"

"ಅಮ್ಮ, ಅವರು ಹಿಂದಿನಷ್ಟು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದ್ದ ಹಾಗಿಲ್ಲ ಅಂತ ಕಾಣುತ್ತೆ ಪಾಪ. . . ."

"ಅವರು ಅವರನ್ನ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿಕೋಬಲ್ಲರು. ನಮಗೆ ಯಾಕೆ ಅವರಿವರ ಪಾಡು."

ನಾನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಮ್ಮನೊಡನೆ ಗಂಗುವಿನ ಮನೆಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳಿಗೆ ಅದು ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲವೆಂದು ನನಗೆ ಎಂದೋ ಗೊತ್ತಾ

ಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ಈಗ ಗಂಗುವಿನ ವಿಷಯವು ಬಂದುದರಿಂದಲೋ ಅಥವ ನನ್ನ ಎದೆಯು ಕೊಂಚ ಹಗುರವಾಗಲೆಂದೋ ಹೇಳಿಕೊಂಡೆ. ತಪ್ಪಾಯಿತೆಂದು ಈಗ ಹೊಳೆಯಿತು. ಒಳಗೆ ಹೋದೆ.

ರಾತ್ರಿ ಊಟವು ಮುಗಿಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ತಂದೆಯವರು "ರಂಗ, ಈಗ ನೀನು ಬೆಳೆದಿದ್ದೀಯೆ. ತಿಳಿವಳಿಕೆಯೂ ಬಂದಿದೆ . . ." ಎಂದು ತಡೆದರು.

ಇದು ಏತಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆಯೋ ನನಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಸುಮ್ಮನಿದ್ದೆ.

"ಹಿಂದೆಲ್ಲ ಅಂದರೆ ಮಗು ; ಏನಾದರೂ ಮಾಡಲಿ ಎಲ್ಲಾದರೂ ಹೋಗಲಿ ಪರವಾಗಿಲ್ಲ ಅಂತ ಇದ್ದಿದ್ದಾಯ್ತು, ಸರಿಯೇ. ಈಗ ಹಾಗಿರೋದಕ್ಕೆ ಆಗುತ್ತೇ ? ನೀನೇ ತಿಳಿದುಕೋಬೇಕಪ್ಪ, ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬಹುದು ಹೇಗೆ. . . ."

"ನಾನು ಎಲ್ಲಿಗೂ ಹೋಗಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ. ಗಂಗೂ ಮನೆಗೆ ಮಾತ್ರ. . ."

"ಅದನ್ನೇ ನಾನೂ ಹೇಳುತ್ತ ಇರೋದು. ತಾನಾಗೇ ಬಿಟ್ಟೀತು ಅಂತ ತಿಳಿದಿದ್ದೆ. ಅದು ನಮಗೆ ಇನ್ನು ಮರ್ಯಾದೆಯಲ್ಲ" ತಂದೆಯವರು ಕಠಿಣವಾಗಿ ಹೇಳಿ ಎದ್ದು ಹೋದರು.

ನನಗೆ ಅವಮಾನವಾದಂತಾಯಿತು. ಅನ್ಯಾಯವಾದಂತೆಯೂ ಕಂಡಿತು. ಸಿಟ್ಟೂ ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ನನಗೆ ಇದಿರಾಡುವ ಧೈರ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೈತೊಳೆದು ಕೋಣೆಗೆ ಹೋಗಿ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈಯಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತೆ. ಗಂಗುವಿನ ಮನೆಗೆ ಇನ್ನು ಹೋಗಲಾಗದೆಂಬುದು ನನ್ನ ಎದೆಯನ್ನು ಹಿಂಡುತ್ತಿತ್ತು. ತಂದೆಯವರ ಇಷ್ಟವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವುದು ನನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ರಜದ ಬಾಕಿಯ ದಿನಗಳನ್ನು ಈ ಮನಸ್ಸಿನ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಕಳೆದೆ. ಸ್ಕೂಲು ತೆರೆದದ್ದು ನನಗೊಂದು ಸಮಾಧಾನ ವಾಯಿತು.

ಮುಂದಿನ ದಸರಾಕ್ಕೆ ಊರಿಗೆ ಬಂದಾಗಲೂ ಗಂಗುವಿನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಒಂದು ದಿನ ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಅವಳ ಭೇಟಿಯಾಯಿತು. ಆಗ ಅವಳು "ಏನು ರಂಗಪ್ಪ, ರಜ ಬಂದರೂ ಮನೆಯ ಕಡೆ ಬರಲೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲಪ್ಪ ? ನಮ್ಮನ್ನು ಮರೆತುಬಿಡುತ್ತಿದೀಯಾ ?" ಎಂದು ಖಿನ್ನಳಾಗಿದ್ದರೂ ನಸುನಗುತ್ತಲೇ ಕೇಳಿದಳು.

"ಇಲ್ಲ. ಹಾಗೆಲ್ಲಾದರೂ ಉಂಟೆ ? ಇದು ದೊಡ್ಡ ಪರೀಕ್ಷೆ ವರ್ಷ. ಬಹಳ ಓದೋದಿದೆ. ಅಷ್ಟೊಂದು ಪುರುಸೊತ್ತಿಲ್ಲ" ನಾನೂ ನಸುನಕ್ಕೆ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಮಾತುಗಳು ನನಗೇ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದಂತೆ ಕಂಡವು ; ನನ್ನ ನಗು ಕೃತಕವಾಗಿ ತೋರಿತು.

"ಹೋಗಲಿ. ಶುಕ್ರವಾರವಾದರೂ ಬರುತ್ತೀಯ ? ನಮ್ಮ ವರ್ಷದ ಹಬ್ಬ, ಗೊತ್ತಿದೆಯಲ್ಲ ನಿಂಗೆ."

"ಹುಂ. ಹುಂ." ನನಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಿದ್ದಿತು.

"ಅವರಿಗೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಮೈಯಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲ. . ."

"ನಿಜವಾಗಿ?" ನನಗೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಆತಂಕವಾಯಿತು.

"ಹುಂಕಣಪ್ಪ. ಔಷಧಿಗೋಸ್ಕರವೇ ಹೋಗುತ್ತಿದೀನಿ," ಸೆರಗಿನೊಳಗಿದ್ದ ಕೈಯಿನ ಸೀಸೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದಳು.

"ನಂಗೆ ಗೊತ್ತೇ ಇರಲಿಲ್ಲ" ನನಗೆ ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಗೊತ್ತಾಗಬೇಕು?

"ಏನು ಗಾಬರಿಯಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯ. ಎಲ್ಲ ಸರಿಯಾಗುತ್ತೆ. ಅಂತು ಮರೀದೆ ಬರುತ್ತೀಯಾಪ್ಪ? ನಿನ್ನ ಕಂಡರೆ ಅವರಿಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಸಂತೋಷವಾಗುತ್ತೆ" ಅವಳು ದೀನಸ್ವರದಿಂದ ಬೇಡಿಕೊಂಡಳು.

"ಆಗಲಿ, ಬರುತ್ತೀನಿ" ಆ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತುಕೊಟ್ಟೆ.

ಇದರಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ಬಹಳ ಸಮಾಧಾನವಾದಂತೆ ತೋರಿತು. ಅವಳ ಹಿಂದಿನ ಗೆಲುವೂ ಕೊಂಚ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ನನಗಾದರೋ ನನ್ನಲ್ಲೇ ಅಸಮಾಧಾನ ವಾಯಿತು. ನನಗೆ ನಾನೇ ತಪ್ಪಿತಸ್ಥನಂತೆ ಕಂಡೆ. ಇನ್ನಷ್ಟು ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿ ನಾವು ಬೇರೆಯಾದೆವು.

ಆ ವರ್ಷ ದಸರಾ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಮಳೆಯು ಜೋರಾಗಿ ಹುಯ್ಯುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಿತು. ತುಂಗೆಯು ದಡವನ್ನು ಮೀರಿ ಹುಚ್ಚು ಹೊಳೆಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದಳು; ಕಾಫಿಯ ಬಣ್ಣದ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಮೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮರಗಳನ್ನು ಬೇರುಕಿತ್ತು ವೇಗದಿಂದ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಎಷ್ಟೋ ಹೊಲ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿ ಮುಳುಗಿಸಿ ನಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಳು. ಅವಳ ದಡದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಾಹಾಕಾರವೆದ್ದಿದ್ದಿತು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಈ ಕರಾಳಿಯು ಶಾಂತವಾಗುವುದರ ಸುಳಿವೇ ಕಾಣುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅವಳ ಆರ್ಭಟವು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂತಹ ಅಪಾಯದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದುಕೊಂಡೇ ದಡದ ಸಾಲಿನ ನಮ್ಮ ಮನೆಗಳು ಎತ್ತರ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದುವು. ಹಾಗೂ ನೀರು ನಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ಮೆಟ್ಟಲುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನ್ನಾಗಲೇ ಮುಳುಗಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ಇನ್ನು ಬಾಕಿ ಇದ್ದ ನಾಲ್ಕೂ ಕ್ರಮೇಣ ಮುಳುಗಿಹೋಗುವ ಭಯವಿದ್ದಿತು. ನಾರಾಯಣಭಟ್ಟರ ಮನೆಯ ಒಳಕ್ಕಾಗಲೇ ನೀರು ನುಗ್ಗಿದ್ದಿತು. ಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಮನೆಯ ಅರ್ಧಭಾಗವು ಬಿದ್ದೇಹೋಗಿದ್ದಿತು. ನರಸಿಂಹಪಂಡಿತರು ಮನೆಯನ್ನು ನದಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಬೇರೆಯ ಮನೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ರಾಮಾಜೋಯಿಸರಿಗೂ ಅನರ್ಥಕ್ಕೂ ಎರಡೇ ಮೆಟ್ಟಲುಗಳು ಬಾಕಿಯಿದ್ದುವು. ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲೂ ಎಲ್ಲರೂ ಭೀತರಾಗಿದ್ದರು.

ಇಂತಹ ವಿಷಮಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಏನು ಮಾಡಬೇಕು? ನದಿ ಇಳಿಯುವುದೆಂಬ ನಮ್ಮ ಕುಟುಕು ನಿರೀಕ್ಷೆಯು ನೀರುಪಾಲಾಗಿದ್ದಿತು. ಕ್ಷಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನು ಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಿ ಮನೆಯನ್ನು ಬಿಡುವ ಏರ್ಪಾಡೂ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದಿತು. ಇಂತಹ ನಿರಾಸೆಯಲ್ಲೂ ಜನರಿಗೆ ಬಹುಶಃ ಈಗ ಹೊಳೆ ಏರುವ ರಭಸವು ಕಡಿಮೆಯಾಗ ಬಹುದು. ಇನ್ನೊಂದು ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇಳಿತರಹಕ್ಕೆ ಬರಬಹುದು ಎಂಬ ಆಸೆಯು ಹೋಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಂತಹ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಇದಿರಿನಲ್ಲಿ ಎಂತೆಂತಹ ನಂಬಿಕೆಗೂ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಮಾನವನಿಗೆ ಮೀರಿದಾಗ ದೇವರು ತಾನೆ ಗತಿ? ಹುಂ, ಭಜನೆ ಗಳೂ, ಜಪಗಳೂ, ಪೂಜೆಗಳೂ, ಶಾಂತಿಗಳೂ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜೋಯಿಸರ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ನೆರವೇರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅಲ್ಲಿ ಬೀದಿಯ ಮಹನೀಯರು ಸೇರಿ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿಷಯದ ವೈದಿಕ ಲೌಕಿಕ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೂ ತುಂಗೆಯು ಉಪಶಮನ ವಾಗದಂತಿದ್ದಾಗ ಜೋಯಿಸರು ಕಡೆಯದಾಗಿ ಒಂದು ವಿಧಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತ ಹೊಳೆಗೆ ಪತಿವ್ರತೆಯ ಸೊಂಕಾದರೆ ಇಳಿಯಬಹುದೆಂದೂ, ಹಿಂದೆ ಅವರ ಮುತ್ತಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಯಿತೆಂದು ತಾವು ಕೇಳಿದ್ದರೆಂದೂ ಹೇಳಿದರು. ಮತ್ತೆ ಅದೇ ವಿಧಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತ "ಪತಿವ್ರತೆಯು ಗಂಡಿನ ತಾಯಾಗಿರಬೇಕು. ಅವಳು ದಿನವೆಲ್ಲ ಉಪವಾಸವಿದ್ದು ಶುದ್ಧ ನಿಯಮ ಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅನುಸರಿಸಿ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಬಂದು ನದಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಮಂಗಳಾರತಿ ಮಾಡಿ ಮೂರು ಬೊಗಸೆ ನೀರನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಹೊಳೆಯನ್ನು ಇಳಿಯುವಂತೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸ ಬೇಕು" ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದರು.

ಈ ಸಮಾಚಾರವು ನಮ್ಮ ಬೀದಿಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕೋಲಾಹಲವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು. ಗಂಡಸರ ಪೈಕಿ ಕೆಲವರು ಈ ಸೂಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅಪನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ತಂದೆಯವರೂ ಒಬ್ಬರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಅಪಹಾಸ್ಯವನ್ನೇ ಮಾಡಿದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ನಾನೂ ಒಬ್ಬ. ಬಾಕಿಯವರಿಗೆ ಪತಿವ್ರತೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲಿಂದ ತರಬೇಕೆಂದು ತೋಚಲಿಲ್ಲ. ಗಂಡನ್ನು ಹೆತ್ತ ಪ್ರತಿ ಹೆಂಗಸೂ ತನಗೆಲ್ಲಿ ಕರೆಯು ಬಂದುಬಿಡುವುದೋ ಎಂದು ಕಳವಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಇತರ ಹೆಂಗಸರು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಅವರಿವರ ಹೆಸರನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂತೂ ಗುರುವಾರ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಆಯ್ಕೆಯ ಮೇಲೆ ಚರ್ಚೆಯಾಗಿ ಕಡೆಗೆ ರಾಮಾಜೋಯಿಸರ ಹೆಂಡತಿ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರೇ ಸರ್ವಾನುಮತದಿಂದ ಆರಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಅರವತ್ತೈದು ವರ್ಷದ ಮುಪ್ಪಿನ ಮುತ್ತೈದೆ. ಮುತ್ತಿನಂತಹ ಮೂರು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳ ತಾಯಿ. ಅವರಿಗಿಂತ

ಹಿರಿಯರಾದ ನಮ್ಮ ಅಜ್ಜಿ ಅವರ ವಿಷಯವಾಗಿ "ಅವಳು ನನ್ನ ಕಣ್ಣುಮುಂದಿನ ಹುಡುಗಿ. ಮೊದಲಿಂದಲೂ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ತಕ್ಕ ಮಡಿ ಹುಡಿ, ಪೂಜೆ ಪುನಸ್ಕಾರ, ವ್ರತ ಕತೆ, ಆಚಾರ ನೇಮ ಯಾವುದೊಂದನ್ನೂ ಚಾಚೂ ಬಿಟ್ಟೋಳಲ್ಲ. ಗಂಡ ಬೈದರೂ ಅಂದರೂ ಎದುರಾಡಿದೋಳಲ್ಲ. ಹೊಡೆದರೂ ಸೈರಿಸಿಕೊಂಡು ಸುಮ್ಮನಿರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೊಂದು ಭಯ ಭಕ್ತಿ. ಅವಳಿಗಿಂತ ಸರಿಯಾದೋರು ಯಾರಿದಾರೆ—ಇಲ್ಲಿ?" ಎಂದು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದರು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು "ಏನೋ ನೋಡಿ. ನಾನಂತೂ ಪತಿವ್ರತೆ ಅಂತ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳೋದಿಲ್ಲ. ನಂಗೆ ಅಂಥಾ ಪುಣ್ಯವೆಲ್ಲಿ? ಹೇಗೂ ನಾನೇ ಪೂಜೆಮಾಡಬೇಕು ಅಂದರೆ ಮಾಡುತ್ತೀನಿ. ಆ ಮಹಾತಾಯಿ ತುಂಗೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲಿ" ಎಂದು ಸಹಜವಾದ ನಮ್ರತೆಯಿಂದ ಸಮ್ಮತಿಸಿದರು.

ಶುಕ್ರವಾರ ಬಂದಿತು. ಗಂಗುವಿನ ಬೇಡಿಕೆಯೂ, ಯಜಮಾನರ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆಯೂ ಅವಳು ಆಡಿದ ಮಾತೂ ನೆನಪಿಗೆ ಬಂದುವು; ಬಾಧಿಸಿದುವು. ಆದರೆ ನಾನು ಹೋಗಲಿಲ್ಲ.

ಆ ಸಂಜೆ ನದಿಯು ಇನ್ನೂ ಅರ್ಧಮೆಟ್ಟಿಲು ಮೇಲೇರಿದ್ದಿತು. ಇನ್ನೂ ಹತ್ತುತ್ತಿದ್ದಿತು. ದಡದ ಮೇಲೆ ಜನರು ಸಾಲಾಗಿ ಸೇರಿದ್ದರು. ನಮ್ಮ ಮನೆಯ ಸಂದಿಯೂ ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ತುಂಬಿತ್ತು. ರಾಮಾಜೋಯಿಸರ ಮನೆಯ ಒಳಗೆ ಹೊರಗೆ ಸುತ್ತುಮುತ್ತ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನಮ್ಮ ಬೀದಿಯ ಜನರು ನೆರೆದುನಿಂತಿದ್ದರು. ಕುತೂಹಲದ ಗುಜುಗುಜು ನದಿಯ ಮೊರೆತದ ಜೊತೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದಿತು. ಆರು ಗಂಟೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಭಟ್ಟರ ಹೆಂಡತಿಯು ಪೂಜಾಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಜೋಯಿಸರ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ತಂದು ಮೇಲುಮೆಟ್ಟಿಲಿನ ಮೇಲಿಟ್ಟು ನೀಲಾಂಜನಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿಸಿ ಪೂಜೆಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಣಿಮಾಡಿದರು. ಜೋಯಿಸರೂ ಬಂದು ಹೊಸಿಲಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು. ಕೆಲವು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರೂ ಮುಪ್ಪಿನ ಮುತ್ತೈದೆಯ ಲಕ್ಷಣ ಸೌಜನ್ಯಗಳಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಕುಳಿತರು. ಜನರೆಲ್ಲ ಸುಮ್ಮನಾಗಿ ಇತ್ತಕಡೆಯೇ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಜೋಯಿಸರ ಮಂತ್ರಪಠನಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಪೂಜೆಯು ಸಾಗಿತು. ಮಂಗಳಾರತಿಯ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕಂಠಗಳಿಂದ ಮಂತ್ರಘೋಷಣೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪೂಜೆಯು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಹೆಂಗಸರು ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಈಗ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಒಂದು ಮೆಟ್ಟಿಲನ್ನಿಳಿದು ವಿಧಿಯಪ್ರಕಾರ ಮೂರು ಬೊಗಸೆಯ ನೀರನ್ನು ಎತ್ತಿಹಾಕುತ್ತ "ಮಹಾತಾಯಿ ತುಂಗ, ನಿನ್ನ ಕೋಪ ಇಳಿಸಮ್ಮ. ನಿನ್ನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಉಳಿಸಮ್ಮ" ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಒಳಕ್ಕೆ ಹೊರಟು

ಹೋದರು. ಜನರೆಲ್ಲ ಇದರ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಎವೆಯಿಕ್ಕದೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೆ, ಹಾಡು, ಬೇಡಿಕೆಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆದರೆ ಅನೇಕರು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದಂತೆ ನೀರು ಇಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಹತ್ತು ತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಅವರಿಗೆ ತೋರಿತು. ಜನರು ನಿರಾಶರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕಾಯುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು. ಅರ್ಧಗಂಟೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ನೀರು ಮೆಟ್ಟಿಲನ್ನು ಮುಚ್ಚಿತು. ಇಷ್ಟರಷ್ಟು ಕಾಲ. ಜನರು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿ ಕದಲಲು ಮೊದಲುಮಾಡಿದ್ದರು. ಸೂರ್ಯನು ಮುಳುಗುತ್ತಿದ್ದನು.

ಓ, ಈಗ ನದಿ ಹತ್ತುವುದು ನಿಂತಿತು! ಜನರು ಸ್ತಬ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಈಗ ಒಂದು ಅಂಗುಲ ಮೆಟ್ಟಿಲನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿತು! ಜನರು "ಹೋ!" "ತುಂಗಾದೇವಿ" "ಮಹಾ ತಾಯಿ!" ಮೊದಲಾಗಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಬೊಬ್ಬೆಯಿಟ್ಟರು. ಈ ಕೂಗು ಕೊನೆಯಾಗು ವುದರೊಳಗಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕೂಗು ಎದ್ದಿತು. "ಹೋ! ಯಾರೋ ನೀರಿಗೆ ಬಿದ್ದಿದಾರೆ! ಸತ್ತರು! ಹಿಡೀರಿ! ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಬನ್ನಿ! ಅಗೋ! ಅಗೋ!" ಹಲವು ಕಂಠಗಳು ಕಿರಿಚಿಕೊಂಡುವು. ಕೆಲವು ಜನರು ಒಡನೆಯೇ ನೀರಿಗೆ ಧುಮಿಕಿದರು. ಈಸುತ್ತ ಹೋದರು. ಜನರ ಗಮನವೆಲ್ಲ ಅತ್ತಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿತ್ತು.

ಕೆಲವು ನಿಮಿಷಗಳು ಒದ್ದಾಡಿದಮೇಲೆ ಧುಮುಕಿದವರ ಪೈಕಿ ಗುಂಡಪ್ಪನು ದೇಹವೊಂದನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ದಡವನ್ನು ಸೇರಿದನು. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಅವನನ್ನು ಮುತ್ತಿಕೊಂಡೆವು. ಅದೊಂದು ಹೆಂಗಸಿನ ದೇಹ. ಗುಂಡಪ್ಪನು ಅವಳ ಮುಖವನ್ನು ಮೇಲೆ ಮಾಡಿ ನೋಡಿ "ಇವಳೋ!" ಅಂದು ಹಿಂದೆ ಸರಿದ.

"ಗಂಗು!" ನಾನು ಚೀರಿದೆ.

"ಗಂಗಮ್ಮ—ಪಾಪ!" ಯಾರೋ ಹೇಳಿದರು.

"ಗಂಗಾಸಾನಿ" ಇನ್ನೊಂದು ಧ್ವನಿ.

"ಕ್ಷೇಮವಾಯಿತು" ಮತ್ತೊಂದು.

ನಾನು ಅವಳ ಬಳಿ ಕುಸಿದು ಕೇಸರಿಯ ಸೀರೆಯಿಂದ ನಿಂಬೆಯ ರವಿಕೆಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದೆ. ಅವಳ ಕೈ ಮುಟ್ಟಿದೆ. ತಣ್ಣಗಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ನನ್ನ ಗಂಟಲು ಉಬ್ಬಿತು. ಕಣ್ಣು ಕಾಣದಂತಾಯಿತು. ಎದೆ ಒಡೆಯುವಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇವಳಿಗಾಗಿ ಅಳುವುದು ಮರ್ಯಾದೆಯಲ್ಲವೇನೋ ಎಂದು ಹೇಗೋ ತಡೆದುಕೊಂಡೆ.

ಯಾರೋ ಡಾಕ್ಟರ ಮನೆಗೆ ಓಡಿದರು. ಡಾ|| ರಾಜಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರ ಮನೆ ದೂರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಡನೆಯೇ ಬಂದರು. ಆದರೆ ಅವರ ಕೈಗೂ ಅವಳು ಮೀರಿ ಹೋಗಿದ್ದಳು. ಅವರು "ಛೆ, ಈಗ ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಈಕೆ ನನ್ನನ್ನು ಮನೆಗೆ

ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದಳು. ಇವಳ ಗಂಡ ಆಗತಾನೆ ತೀರಿಕೊಂಡಿದ್ದ" ಎಂದು ಮರುಗಿದರು. ನನ್ನ ದುಃಖ ಹೆಚ್ಚುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಿತಿಯನ್ನಾಗಲೇ ಮುಟ್ಟಿದ್ದಿತು.

ಸಬ್-ಇನ್ಸ್ಪೆಕ್ಟರು ಶಾಮು ಅಯ್ಯರು ಬಂದ ಮೇಲೆ ಹೆಣವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದರು. ಡಾಕ್ಟರೂ ಇತರ ಕೆಲವರೂ ಅದರೊಡನೆ ಹೊರಟರು. ನಾನೂ ಹೋದೆ.

ಮನೆಗೆ ಹಾಕಿದ್ದ ಬೀಗವನ್ನು ಒಡೆಯಲಾಯಿತು. ಒಳಗೆ ಕತ್ತಲೆಯಾಗಿತ್ತು. ನಾನೇ ದೀಪವನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ತಂದೆ. ಅದೇ ಹಜಾರವು ಮತ್ತೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ಅಲ್ಲೇ ಅದೇ ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಗೇ ಇದ್ದರು, ಯಜಮಾನರು. ಮಲಗಿದ್ದಂತೆ. ಅವರ ಕಣ್ಣುಗಳು ಮುಚ್ಚಿದ್ದುವು. ಆ ಕುರ್ಚಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗೆ ಅದೇ ಜಮಖಾನೆಯು ಹಾಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ವೀಣೆಯೂ ಅಲ್ಲೇ. ನುಡಿಸಲು ಅವಳು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲ. ವೀಣೆಯ ಸ್ವರವು ನಿಂತುಹೋಗಿತ್ತು . . . ಇದು ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಒಂದಾದ ದಿನದ ಏರ್ಪಾಡು.

ಅಯ್ಯೋ, ನಾನು ಎರಡು ಗಂಟೆ ಮುಂಚೆ ಬರದೆ ಹೋದೆನಲ್ಲ! ಅವಳು ಎಷ್ಟು ಸ್ವಲ್ಪವನ್ನು ಬೇಡಿದಳು! ಎಷ್ಟು ದೈನ್ಯದಿಂದ ಬೇಡಿದಳು! ನಾನು ಮೋಸಗೊಳಿಸಿದೆ. ಪಾಪ, ಎಷ್ಟು ನೊಂದಳೋ ಏನೋ. ಮಾನವತೆಯು ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ಬಲಿಯಾಯಿತು.

ಆ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ವರ್ಷಗಳೆಲ್ಲ, ಆ ದಿನಗಳೆಲ್ಲ, ಆ ಹಬ್ಬಗಳೆಲ್ಲ, ಆ ಆದರ, ಪ್ರೇಮ, ನಸುನಗೆ, ಸಂತೋಷ ಎಲ್ಲವೂ ನನ್ನನ್ನು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಅಣಕಿಸಿದವು. ನಾನು ಅಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಲಾರದೆ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆ.

"ರಂಗಪ್ಪ!" ಇನ್ಸ್ಪೆಕ್ಟರು ಕೂಗಿದರು.

ನಾನು ನಿಂತು ಹಿಂದಿರುಗಿದೆ.

"ಇದು ವೀಣೆಯ ಮೇಲೆ ಇತ್ತು. ನಿಂಗೇ ಬರೆದಂತಿದೆ. ನಿಮ್ಮ ತಂದೆಯುವರನ್ನು ಕಳಿಸಪ್ಪ."

ಅವರು ಸಣ್ಣ ಚೀಟಿಯೊಂದನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಗಂಗು ಅವಸರದಲ್ಲಿ ಬರೆದಂತಿತ್ತು:

"ರಂಗ, ಈ ವೀಣೆ ನಿನ್ನದೇ—ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಉಡುಗೊರೆ. ಬಾಕಿಯುದು ಹೆಚ್ಚೇನೂ ಇಲ್ಲ; ನಿಮ್ಮ ತಂದೆಯುವರ ವಿನಿಯೋಗಕ್ಕೇ ಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಾಳಪ್ಪ.

ಗಂಗು."

ನಾನು ಮನೆಗೆ ಹೋದಾಗ ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಅಮ್ಮನೂ ತಂದೆಯುವರೂ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

"ಕಂಡದ್ದನ್ನೂ ನಂಬೋದಿಲ್ಲ ಅಂದರೆ ಹೇಗೆ?" ಅಮ್ಮನು ವಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು.

"ಬರಿ ಕಾಕತಾಳ ನ್ಯಾಯ. ಅದರ ಹೊತ್ತು ಬಂದಿತ್ತು. ಇಳಿದು ಹೋಯ್ತು ಅಷ್ಟೆ" ತಂದೆಯವರು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ.

"ನೀವು ಏನಾದರೂ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಿ. ನಾನಂತೂ ಆ ಮಹಾತಾಯಿ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನೋರ ಪುಣ್ಯವೇ ಕಾರಣ ಅಂತೀನಿ" ಅವಳು ನಿರ್ಧರವನ್ನು ಹೇಳಿದಳು.

ನನಗೆ "ಗಂಗು ಸೋಂಕಿನಿಂದಲೇ ತುಂಗ ಶಾಂತವಾದಳು" ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕೆನ್ನಿಸಿತು. ಆದರೆ ಅದು ಮರ್ಯಾದೆಯಲ್ಲವೋ ಏನೋ ಎಂದು ಅನುಮಾನಿಸಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಚೀಟಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಒಳಗೆ ಹೋದೆ.

ಅಶ್ವತ್ಥ.

ಜಾಲಿಯ ಹೂವು

ಜಾಲಿಯ ಮರದಲಿ ಮುಳ್ಳುಂಟೆಂಬುವ
ಅರಿವನೆ ಮರೆಸುವ ರೀತಿಯಲಿ
ಅಚ್ಚನೆ ಅರಿಸಿನ ಬಣ್ಣದ ಹೂಗಳ
ರಾಸಿಯೆ ಮೆತ್ತಿವೆ ಲೀಲೆಯಲಿ
    ಅಂಬರ ನೀಲಿಗೆ ಹೊನ್ನಿನ ನೀರು,
    ಕಣ್ಣಿಗೆ ನುಣ್ಣನೆ ಬಣ್ಣದ ತೇರು
ಎಂಬೊಲು ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರದಲಿ
ಮುಳ್ಳಿನ ಜಾಲಿಯು ಮಧುರ ವಿಶಾರದೆ
ಯಾಗಿದೆ ಚೇತನ ಸ್ಪರ್ಶದಲಿ,
ಸೌಂದರ್ಯದ ಹೊಸ ಹರ್ಷದಲಿ !
    ನೀಲಿಯ ರೇಶಿಮೆ ಬಣ್ಣದ ರೆಕ್ಕೆಯ
    ಚಿಟ್ಟೆಯ ಬಳಗವು ಬಳಸುತಿವೆ,
    ಸ್ವರ್ಗದ ಸುಂದರಕನ್ನೆಯರಂದದಿ
    ಗಂಧದ ಪರಿಮಳವರಸುತಿವೆ !
ಓಹೋ ವಸಂತನೂಳಿಗದೊಕ್ಕಲು
ಕೋಗಿಲೆಯೂ ಸಹ ಕೂಗುತಿದೆ !
ಆಹಾ ಜುಮ್ಮೆಂದಿದೆ ತರು ನೋಡದೊ
ಪರಾಗದರಿಸಿನ ಉದುರುತಿದೆ !
    ಕವಿಗಿದೊ ಚಿಮ್ಮಿದೆ ಆನಂದಾಶ್ರು
    ಅನಂತಚೇತನದರ್ಶನದಿ !
ಜಾಲಿಯು ಮುಳ್ಳಾದರೆ ಏನ್ ವಿಶ್ವದ
ಹೃದಯಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ಸ್ಪರ್ಶದಲಿ
ಎಂತಹ ಜಡವೂ ಚೇತನವಾಗದೆ
    ರಸಸೌಂದರ್ಯ ವಿಕಾಸದಲಿ ?
ಪಾತ್ರಾಪಾತ್ರಂ ಎಂಬುವ ಭೇದವು
    ಮಾನವನರಿವಿನ ಅಜ್ಞಾನಂ !
ತೃಣ ಚಿಗಿವಾಗಲು ಶಿವಮೂಡುವನೈ
    ರಸ ಋಷಿ ಸಂದರ್ಶನ ಧನ್ಯಂ !

ಜಿ. ಗುಂಡಣ್ಣ

ಜಗತ್ತುಗಳ ಹುಟ್ಟು ಸಾವು

೩. ಆಕಾಶ ಕಾಯಗಳ ದೂರ ನಿರ್ಣಯ

೧. ಸೂಚನೆ

ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಯಂತಿರುವ ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಪರಿಚಯವಾದ ಮೇಲೆ ಇತರ ಊರುಗಳೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದಾದ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ನಮ್ಮ ಮುಂದಿನ ಹೆಜ್ಜೆ. ಆದರೆ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಆಯುಸ್ಸಿನ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಅವುಗಳ ದೂರ, ಗಾತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಅರಿವು ನಮಗೆ ಅವಶ್ಯ. ಆದಕಾರಣ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ದೂರವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ವಿಜ್ಞಾನಿಯು ಅನುಸರಿಸಿರುವ ವಿಧಾನಗಳ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸುತ್ತೇವೆ.

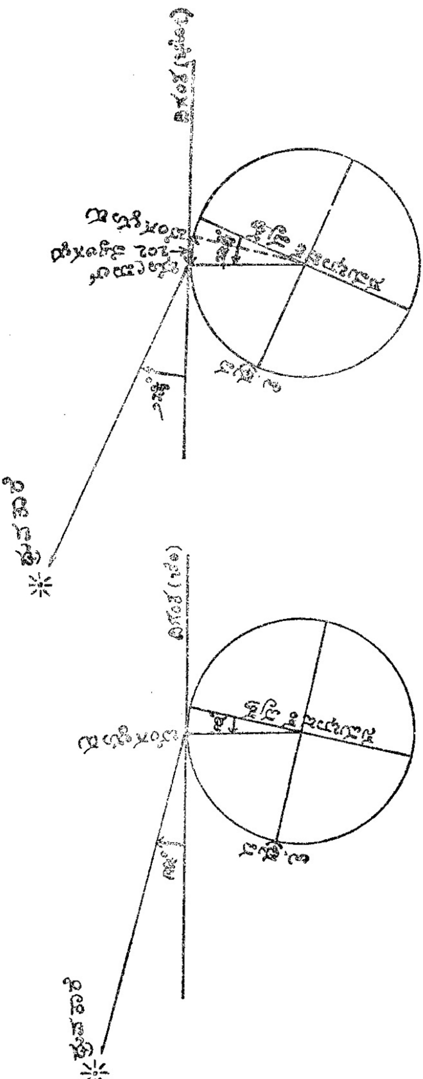
೨. ಭೂಮಿಯ ಗಾತ್ರ

ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ದೂರವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ನಾವು ಭೂಪಥದ ವ್ಯಾಸವನ್ನು, ಅಂದರೆ ಭೂಮಿ ಸೂರ್ಯರಿಗಿರುವ ದೂರದ ಎರಡರಷ್ಟನ್ನು, ಅಡಿಕಡ್ಡಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯನ ದೂರವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಭೂಮಿಯ ವ್ಯಾಸವು ಅಡಿಕಡ್ಡಿ. ಆದಕಾರಣ ಮೊದಲು ಭೂಮಿಯ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಆದಷ್ಟು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯಿಸ ಬೇಕು. ಈ ನಿರ್ಣಯವೇ ವಿಶ್ವದ ಎಲ್ಲ ಅಳತೆಗಳಿಗೂ ತಳಹದಿ.

ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಳೆಯುವುದು ಅಷ್ಟೇನೂ ಕಷ್ಟದ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಧ್ರುವ ನಕ್ಷತ್ರದ ಕೋನೋನ್ನತಿ[1]ಯನ್ನು ಮೊದಲು ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಧ್ರುವ ನಕ್ಷತ್ರವು ಕ್ಷಿತಿಜದಿಂದ ೧೩ ಡಿಗ್ರಿಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ನಕ್ಷತ್ರದ ಕೋನೋನ್ನತಿಯನ್ನು ಅನಂತರ ಅಳೆಯಬೇಕು. ಭೋಪಾಲ್ ಇಂತಹ ಒಂದು ನಗರ. ಈ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಧ್ರುವನಕ್ಷತ್ರದ ಕೋನೋನ್ನತಿಯು ೨೩¼ ಡಿಗ್ರಿಗಳು. ಎರಡು ಊರುಗಳಿಗಿರುವ ದೂರವನ್ನು ಈಗ ಅಳೆದರೆ ಭೂಮಿಯ ಗಾತ್ರ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ಭೋಪಾಲ್‌ಗಳಿಗಿರುವ ದೂರ ೭೦೭ ಮೈಲಿಗಳು. ೧೦¼ ಡಿಗ್ರಿಗಳ ಅಂತರಕ್ಕೆ ೭೦೭ ಮೈಲಿಗಳಾದುದರಿಂದ ಒಂದು ಡಿಗ್ರಿ ಅಕ್ಷಾಂಶಾಂತರಕ್ಕೆ ೬೯

[1] Altitude (angular).

ಮೈಲಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಒಂದು ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ೩೬೦ ಡಿಗ್ರಿಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತಳತೆಯು ೬೯ × ೩೬೦ = ೨೪,೮೪೦ ಮೈಲಿಗಳಾದುವು (ಚಿತ್ರ ೩).

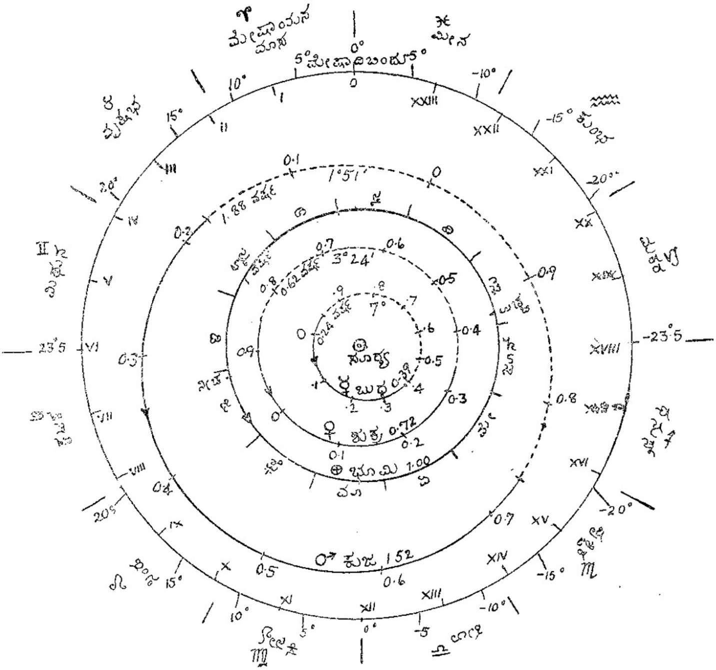
ಚಿತ್ರ ೩ ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತಳತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ವಿಧಾನ

ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು (ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೨೫೦) ಅಳೆದ ಕೀರ್ತಿ ಗಳಿಸಿರುವ ಎರಾಟೊಸ್ತೆನೀಸನು ಅನುಸರಿಸಿದುದೂ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನೇ. ಅವನು ಈಜಿಪ್ಟ್ ನಿವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರು—ಭೋಪಾಲ್‌ಗಳ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅಸ್ವಾನ್—ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡ್ರಿಯಾಗಳ ದೂರವನ್ನು ಆಧಾರ ರೇಖೆ[1]ಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಿಯೂ ಈ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಅವನು ನವೀನ ಸಾಧನಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ದೂರ ಕೋನಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಅಳೆಯಬಲ್ಲನು. ಇಂತಹ ಅಳತೆಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಭೂ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವುದರ ಫಲವಾಗಿ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಡಿಗ್ರಿ ಅಕ್ಷಾಂಶಕ್ಕೆ ೬೮.೭೧ ಮೈಲಿಗಳು, ಧ್ರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಡಿಗ್ರಿ ಅಕ್ಷಾಂಶಕ್ಕೆ ೬೯.೪೧ ಮೈಲಿಗಳು ಎಂದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಭೂಮಿಯು ಸಂಪೂರ್ಣ ಗೋಳಾಕಾರವಾಗಿಲ್ಲ, ಧ್ರುವಗಳಲ್ಲಿ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿಯೂ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡೂ ಇದೆ. ಭೂಮಿಯ ದೈನಂದಿನ ಭ್ರಮಣೆ[2]ಯೇ ಈ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಇತ್ತೀಚಿನ ನಿರ್ಣಯಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ಗ್ರಹದ ಧ್ರುವ ವ್ಯಾಸವು ೭೮೯೯.೯೮ ಮೈಲಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಮಭಾಜಕೀಯ ವ್ಯಾಸವು ೭೯೨೬.೬೮ ಮೈಲಿಗಳು ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ.

೩. ಸೂರ್ಯನ ದೂರ

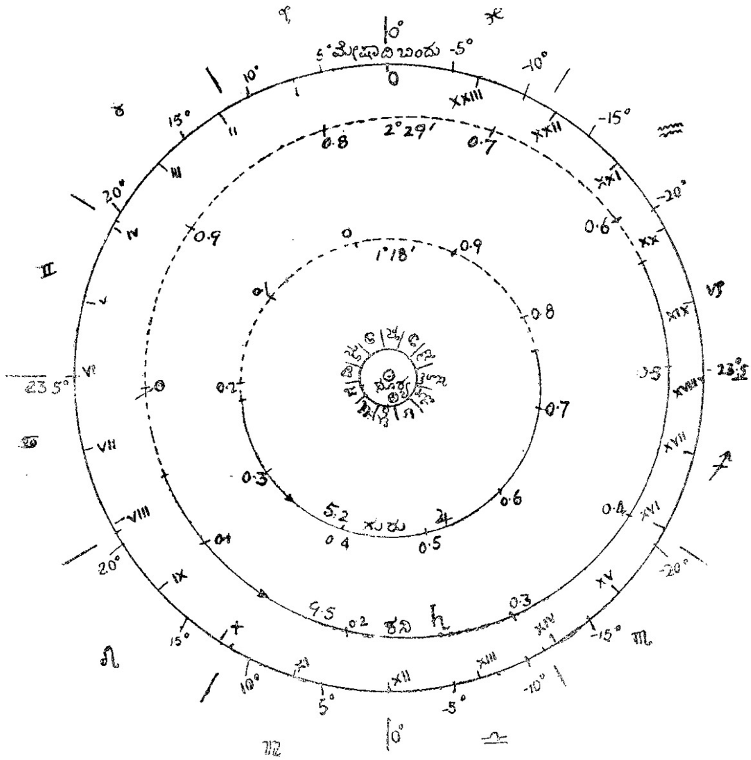
ನಮ್ಮಿಂದ ಸೂರ್ಯನಿರುವ ದೂರವನ್ನು ಅಳೆಯುವುದು ಇಷ್ಟು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ನ್ಯೂಟನನ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ನಿಯಮದಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ರಹದ ಸೂರ್ಯ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ಕಾಲದ ವರ್ಗವು ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಆ ಗ್ರಹವಿರುವ ದೂರದ ಘನಕ್ಕೆ ಸರಳಾನುಪಾತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಹಗಳ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ಕಾಲಗಳು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ದೂರಗಳ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನೂ ಅಷ್ಟೇ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಮೇಲಿನ ನಿಯಮದಿಂದ ಗುಣಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಒಂದು ಗ್ರಹದ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ಕಾಲವು ೮ ವರ್ಷ (ಭೂ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಕಾಲದ ೮ ರಷ್ಟು) ಗಳಾದರೆ ಅದರ ವರ್ಗವು ೬೪ ಆದಕಾರಣ, ಆ ಗ್ರಹದ ದೂರವು ಭೂಮಿ ಸೂರ್ಯರ ದೂರದ ೪ ರಷ್ಟಿರಬೇಕು, ಏಕೆಂದರೆ ೪ ರ ಘನವು (೪^{೩}) ೬೪. ಹೀಗೆ ಗುಣಿಸಿ ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಸರಿಯಾದ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಅಂದರೆ ಸೂರ್ಯನನ್ನೂ, ಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರವಾಗಿ ಗ್ರಹಪಥಗಳನ್ನೂ ಚಿತ್ರಿಸಬಹುದು. ಈಗ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಗ್ರಹದ ದೂರವನ್ನು ನಾವು ಅಳೆದರೆ

[1] Base line. [2] Rotation.

ಚಿತ್ರ ೪-೨

ಸೌರವ್ಯೂಹದ ನಕ್ಷೆ—ಬುಧ, ಶುಕ್ರ, ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಕುಜ ಗ್ರಹಗಳ ಸೂರ್ಯಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ಪಥಗಳು. ಗ್ರಹದ ಹೆಸರಿನ ಪಕ್ಕದ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಗ್ರಹಪಥದ ವ್ಯಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ; (ಭೂಪಥವ್ಯಾಸ=1); ಇನ್ನೊಂದು ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಆ ಗ್ರಹದ ಜ್ಯೌತಿಷಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದೆ. ಪಥದ ಪೂರ್ಣರೇಖಾ ಭಾಗವು ಈ ಕಾಗದದ ತಲದಮೇಲಿರುವ (ಉತ್ತರ) ಭಾಗ, ಛಿನ್ನರೇಖೆಯು ಕೆಳಗಿರುವ (ದಕ್ಷಿಣ) ಭಾಗವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಭೂಪಥ ತಲಕ್ಕೂ ಗ್ರಹಪಥತಲಕ್ಕೂ ಇರುವ ಕೋನಾಂತರವನ್ನು ಡಿಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಭೂಮಿಯು ಪ್ರತಿ ತಿಂಗಳೂ ಸಾಗುವ ಪಥಭಾಗವನ್ನು ಜ (ಜನವರಿ), ಫೆ (ಫೆಬ್ರುವರಿ) ಇತ್ಯಾದಿ ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸಿದೆ. ಗ್ರಹದ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಕಾಲವನ್ನು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೊರಗಿನ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ರಾಶಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದೆ. ಪಥಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿರುವ 0 ಬಿಂದುವು ಗ್ರಹದ ನೀಚಸ್ಥಾನ (ಸಮೀಪತಮಸ್ಥಾನ) ವನ್ನು 0·5 ಬಿಂದುವು ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನ (ದೂರತಮ) ವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಹೊರವೃತ್ತವು ನಕ್ಷತ್ರಮಂಡಲದ ದ್ವಾದಶರಾಶಿಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಜ್ಯೌತಿಷ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿಂದ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆಯಾ ಅಯನರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಅಕ್ಷಾಂಶವನ್ನು ಡಿಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿದೆ. + ಎಂದರೆ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ, — ಎಂದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶ.

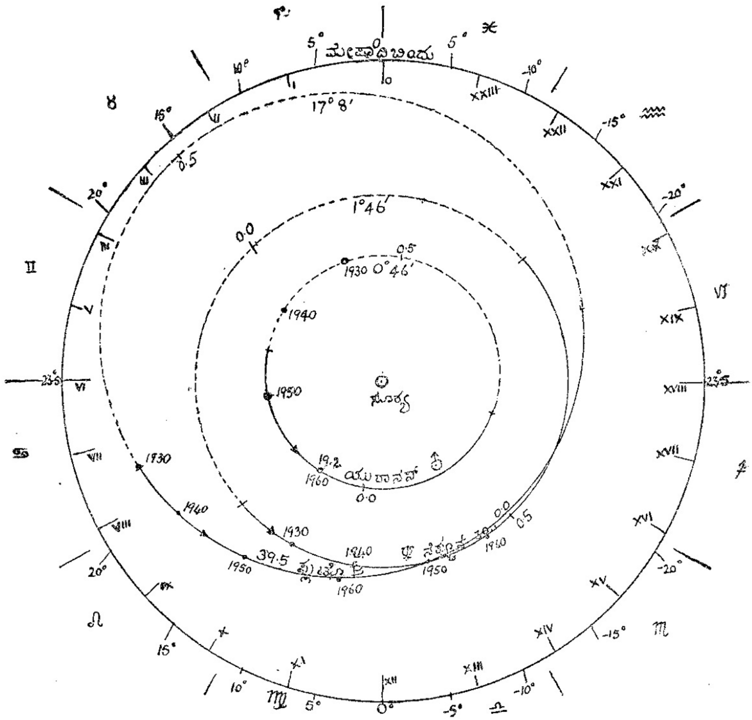

ಚಿತ್ರ ೪-ಬಿ

ಸೌರವ್ಯೂಹದ ನಕ್ಷೆ : ಭೂಮಿ, ಗುರು, ಶನಿ ಗ್ರಹಗಳ ಸೂರ್ಯಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ಪಥಗಳು.
(ಇತರ ವಿವರಗಳಿಗೆ ಚಿತ್ರ ೪-ಎ ನೋಡಿ)

ಸಾಕು, ಎಲ್ಲ ದೂರಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದಂತೆಯೇ ಆಯಿತು. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಚಿತ್ರವು ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಅಂತಹ ನಕ್ಷೆ.

ಸೂರ್ಯನ ದೂರವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಹಲವು ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದುದೊಂದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಚಿತ್ರ ೫ ಎ ಯಲ್ಲಿ B B′ ವೃತ್ತವು ಭೂಮಿಯ ಸಮಭಾಜಕವೃತ್ತವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. O ಭೂಮಿಯ ಕೇಂದ್ರ. A ಬಿಂದುವು ಒಂದು ಗ್ರಹವನ್ನೂ BS ರೇಖೆಯು ಆ ಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಒಂದು ನಕ್ಷತ್ರದ ದಿಕ್ಕನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಗ್ರಹಕ್ಕೆ

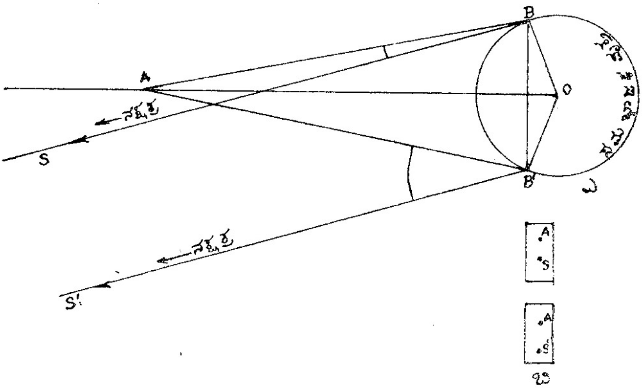

ಚಿತ್ರ ೪-ಸಿ

ಸೌರವ್ಯೂಹದ ನಕ್ಷೆ—ಯುರಾನಸ್ ನೆಪ್ಚ್ಯೂನ್ ಮತ್ತು ಪ್ಲುಟೋ ಗ್ರಹಗಳ ಪಥಗಳು 1930, 1940, 1950 ಮತ್ತು 1960 ರಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಹಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದೆ.

ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ನಕ್ಷತ್ರದ ದೂರವನ್ನು ಅನಂತದೂರವನ್ನಾಗಿ ಎಣಿಸಬಹುದಾದ ಕಾರಣ ನಕ್ಷತ್ರವನ್ನೇ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿಲ್ಲ, ಅದರ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗುರುತಿಸಿದೆ. B ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಒಬ್ಬ ವೀಕ್ಷಕನು ಗ್ರಹಕ್ಕೂ ನಕ್ಷತ್ರಕ್ಕೂ ಇರುವ ಕೋನಾಂತರವಾದ ∠ABS ನ್ನು ಅಳೆಯುತ್ತಾನೆ. ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅದೇ ಗ್ರಹನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಗಿರುವ ಕೋನಾಂತರವಾದ ∠AB′S′ ನ್ನು B′ ಎಂಬ ಬೇರೊಂದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವೀಕ್ಷಕನು ಅಳೆಯುತ್ತಾನೆ. ನಕ್ಷತ್ರವು ಬಹಳ ದೂರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅದು B ಗೆ ಯಾವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆಯೋ B′ ಗೂ ಅದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ, ಅಂದರೆ B S ಮತ್ತು B′S′ ರೇಖೆಗಳು ಸಮಾನಾಂತರ ರೇಖೆ

ಗಳು, ಅವುಗಳನ್ನು ಬಹುದೂರ ವೃದ್ಧಿಸಿದರೆ ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇಬ್ಬರು ವೀಕ್ಷಕರು ಅಳೆದ ABS ಮತ್ತು AB'S' ಕೋನಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು BAB' ಕೋನಕ್ಕೆ ಸಮ. ಭೂಮಿಯ ಅಳತೆಯಿಂದ ನಮಗೆ BB' ದೂರವು ಗೊತ್ತಿರುವುದರಿಂದ AO ದೂರವನ್ನು ಈಗ ಗುಣಿಸಬಹುದು.

ಚಿತ್ರ ೫

ಕ್ಷುದ್ರಗ್ರಹದ ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸ ನಿರ್ಣಯ

A ಗ್ರಹದ ದೂರ ಕಡಿಮೆಯಾದಂತೆ ನಾವು ಅಳೆಯಬೇಕಾಗಿರುವ BAB' ಕೋನವು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಕೋನದ ಪರಿಮಾಣವು ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಅದನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಅಳೆಯಬಹುದು. ಆದಕಾರಣ ಈ ಅಳತೆಗೆ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಆದಷ್ಟು ಸಮೀಪವಿರುವ ಗ್ರಹವನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಗ್ರಹದ ಗಾತ್ರ ಎಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೆ ಅಷ್ಟು ಅನುಕೂಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಗ್ರಹವು ನಮಗೆ ಬಿಂದುವಿನಂತೆ ತೋರಿದರೆ ಗ್ರಹ ಬಿಂದುವಿಗೂ ನಕ್ಷತ್ರ ಬಿಂದುವಿಗೂ ಇರುವ ಅಂತರವನ್ನು ಅಸಂದಿಗ್ಧವಾಗಿ ಅಳೆಯಬಹುದು, ಗ್ರಹವು ಬಿಂಬವಾಗಿ ತೋರಿದರೆ ಅಳತೆಗೆ ತೊಂದರೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧಾನದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸರಳವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಇಬ್ಬರು ವೀಕ್ಷಕರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೋನಾಂತರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕೆಂದು ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿತು. ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾಗಿ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಅದರ ಬದಲು B ವೀಕ್ಷಕನೇ ಮೊದಲು ABS ಕೋನವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಎಂಟು—ಹತ್ತು ಘಂಟೆಗಳು ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಭೂಮಿಯ ದೈನಂದಿನ ಭ್ರಮಣದ ಕಾರಣವಾಗಿ ಅವನು B' ಸೇರುತ್ತಾ

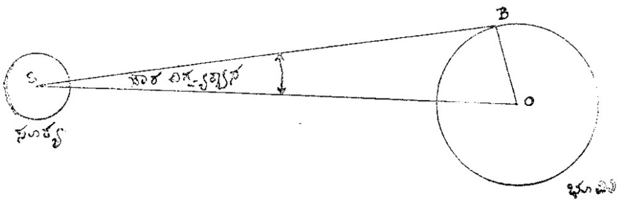
ನಾದಕಾರಣ ಆಗ ಅವನೇ AB'S' ಕೋನವನ್ನು ಅಳೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ A ಗ್ರಹವೂ, ಭೂಮಿಯೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸೂರ್ಯ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ಪಥಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಸಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ ಕೋನವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಣಿತದ ಮೂಲಕ ತಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಅಳತೆಗೆ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಗ್ರಹವು ದೂರದರ್ಶಿನಿಗೂ ಬಿಂದುವಿನಂತೆ ತೋರ ಬೇಕಾದುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕ್ಷುದ್ರ ಗ್ರಹವೇ ಆಗಬೇಕು. ಸಾವಿರಾರು ಕ್ಷುದ್ರ ಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಎರೋಸ್ ಎಂಬುದು ಬಹಳ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಗ್ರಹ. ಈ ಗ್ರಹದ ಪಥವು ದೀರ್ಘವೃತ್ತಾಕಾರದ್ದು.[1] (ಅಂಡಾಕಾರ). ಇದರ ಕಾರಣವಾಗಿ ಇದು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಭೂಮಿಗೆ ಒಂದೂವರೆ ಕೋಟಿ ಮೈಲಿಗಳಷ್ಟು ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಕಡಿಮೆ ದೂರವಾಗಿ ನಮಗೆ ತೋರದಿರಬಹುದು, ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೂ ಸಮೀಪ ವಾಗಿ ಯಾವ ಗ್ರಹವೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಎರೋಸ್ ಕ್ಷುದ್ರ ಗ್ರಹವು ಹೀಗೆ ೧೯೩೧ ರಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಗೆ ಹತ್ತಿರ ಬಂದಿತ್ತು. ಆಗ ಖಗೋಳಜ್ಞರು ಭೂಮಿಯ ಹಲವು ಕೇಂದ್ರ ಗಳಿಂದ ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿರುವ ಪ್ರಯೋಗಗಳ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೋನಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಅಳೆದು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ದೂರದರ್ಶಿನಿ, ಛಾಯಾ ಗ್ರಾಹಿ (ಕ್ಯಾಮರ)ಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕ್ಷುದ್ರ ಗ್ರಹವಿರುವ ಖಗೋಳ ಪ್ರದೇಶದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಫಲಕದ ಮೇಲೆ ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. B ಇಂದ ತೆಗೆದ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು A ಮತ್ತು S ಬಿಂದುಗಳಾಗಿ ತೋರಿದರೆ, B' ಇಂದ ತೆಗೆದ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ A ಮತ್ತು S'ಗಳಾಗಿ ತೋರುತ್ತವೆ (ಚಿತ್ರ ೫ ಬಿ). ಈ ಎರಡು ದೂರಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ದಿಂದ BAB' ಕೋನವನ್ನು ಗುಣಿಸುತ್ತಾರೆ. AS ಮತ್ತು AS'ಗಳಿಗಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಸುಮಾರು ಒಂದಂಗುಲದ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವೆಂಬುದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದರೆ ಈ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿಡಿದೀತು.

ಭೂಮಿಯ ಹಲವು ವೀಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ೧೯೩೧ ರಲ್ಲಿ ಈ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕೈಕೊಂಡ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಅಳತೆಗಳನ್ನು ಗುಣಿಸಿ ಸೂರ್ಯನ ದೂರವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ೧೯೪೪ ನೆಯ ವರ್ಷ ಬರಬೇಕಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಗುಣಿತದ ತೊಡಕು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿನ ದೆಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅಳತೆಯು ನೇರವಾಗಿ BAB' ಕೋನವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರೂ ನಮಗೆ ಬೇಕಾದುದು ಸೂರ್ಯನ ದೂರವಾದುದರಿಂದ ಈ ಕೋನವನ್ನು ಭೂಮಿಯ ತ್ರಿಜ್ಯವು ಸೂರ್ಯಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ತೋರುವ ಕೋನಾಂತರವನ್ನಾಗಿ (ಚಿತ್ರ ೬) ಗುಣಿತ

[1] Ellipse

ದಿಂದ ಮಾರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಭೂ ಕೇಂದ್ರದಿಂದಲೂ (O), ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸ್ಥಳದಿಂದಲೂ (B) ನೋಡಿದರೆ ಅವನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ತೋರಿಬರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಈ ಕೋನವು (BSO) ತಿಳಿಸುತ್ತದಾದ ಕಾರಣ ಇದಕ್ಕೆ ಸೌರದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸ[1] ಅಥವಾ ಸೌರಸ್ಥಾನಾಭಾಸ[1]ವೆಂದು ಹೆಸರು. ಸೌರ ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ೮.೭೯೦ ಕೋನ ಸೆಕೆಂಡುಗಳು. ಒಂದು ಕೋನ ಸೆಕೆಂಡೆಂದರೆ

ಚಿತ್ರ ೬

ಸೌರ ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸ

ಒಂದು ಡಿಗ್ರಿಯ ೩೬೦೦ ನೆಯ ಒಂದಂಶ. ಸೌರದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸದ ಈ ನಿರ್ಣಯದ ಅರ್ಥ ಭೂಮಿ ಸೂರ್ಯರಿಗಿರುವ ಸರಾಸರಿ ದೂರವು ಭೂಮಿಯ ಸರಾಸರಿ ತ್ರಿಜ್ಯದ ೨೩,೪೭೦ ರಷ್ಟು ಎಂದು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸೂರ್ಯನ ದೂರವು ೯,೩೦,೦೫,೦೦೦ ಮೈಲಿಗಳಾಗುತ್ತದೆ. ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ದೂರ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಇದು ಆಧಾರ ದೂರವಾದುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಖಗೋಳಮಾನ[2]ವೆಂದು ಹೆಸರು. ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ನಿಯತಾಂಕ[3]ಗಳಲ್ಲಿ ಖಗೋಳ ಮಾನವು ಪ್ರಧಾನವಾದ ನಿಯತಾಂಕ.

ಸೂರ್ಯನ ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ೧೯೪೪ಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ೮.೮೦ ಕೋನ ಸೆಕೆಂಡುಗಳೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ೮.೭೯೦ ಎಂದು ತಿದ್ದಲು ಖಗೋಳಜ್ಞರು ಲಕ್ಷಾಂತರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಶ್ರಮವನ್ನೂ ವ್ಯಯಿಸಿದುದು ನ್ಯಾಯ ಸಮ್ಮತವೇ ಎಂದು ನಮಗೆನ್ನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ವಿಶ್ವದ ಎಲ್ಲ ಅಳತೆಗಳಿಗೂ ಈ ಅಂಕೆಯು ಮೂಲಾಧಾರವಾದುದರಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳ ವ್ಯಯದಿಂದ ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯ ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಶಮಾಂಶ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ಆ ಖರ್ಚು ಹೆಚ್ಚೇನೂ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಖಗೋಳಜ್ಞರ ಮತ.

---

[1] Solar Parallax. [2] Astronomical Unit. [3] Constant.

೪. ಸೂರ್ಯನ ಗಾತ್ರ

ಭೂ ಪಥವು ಸರಿಯಾಗಿ ವೃತ್ತಾಕಾರದಲ್ಲಿರದೆ ಅಂಡಾಕಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜನವರಿ ೧ ರಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ದೂರವು ಜುಲೈ ೧ ರ ದೂರಕ್ಕಿಂತ ೩೦ ಲಕ್ಷ ಮೈಲಿಗಳು ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ. ದೂರವು ಹೀಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದರಿಂದ ಸೂರ್ಯಬಿಂಬದ ವ್ಯಾಸದ ಕೋನಾಂತರವೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯನ ಸರಾಸರಿ ಕೋನ ವ್ಯಾಸವು[1] ಇತ್ತೀಚಿನ ಅಳತೆಗಳಿಂದ ೩೧ ಕೋನ ನಿಮಿಷ ೫೯.೨೬ ಕೋನ ಸೆಕೆಂಡುಗಳೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿದೆ. ಸೂರ್ಯನ ಸರಾಸರಿ ದೂರವೂ ತಿಳಿದಿರುವುದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನ ವ್ಯಾಸವನ್ನು ಈಗ ಗುಣಿಸಬಹುದು. ಸೂರ್ಯನ ವ್ಯಾಸವು ೮,೬೫,೩೮೦ ಮೈಲಿಗಳು. ಇದು ಭೂಮಿಯ ವ್ಯಾಸದ ೧೦೯ ರಷ್ಟು. ಚಂದ್ರನು ನಮ್ಮಿಂದ ೨,೩೮,೮೫೭ ಮೈಲಿಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿದಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸೂರ್ಯನ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸಿದರೆ ಚಂದ್ರನು ಸೂರ್ಯನ ತ್ರಿಜ್ಯದ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ದೂರದಲ್ಲಿ ತಿರುಗುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ.

ಸೂರ್ಯನ ಅಗಾಧ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲು ಭೂಮಿ ಸೂರ್ಯರ ಘನಾವಕಾಶಗಳನ್ನು[2] ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡುವುದು ಸೂಕ್ತ. ಗೋಳಗಳ ಘನಾವಕಾಶಗಳು ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಸಗಳ ಘನಗಳಿಗನುಪಾತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನ ಅವಕಾಶವು ಭೂಮಿಯದರ ೧೩ ಲಕ್ಷದಷ್ಟಾಗುತ್ತದೆ, ಅಂದರೆ ಒಂದು ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ೧೩ ಲಕ್ಷ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸಿಡಬಹುದು.

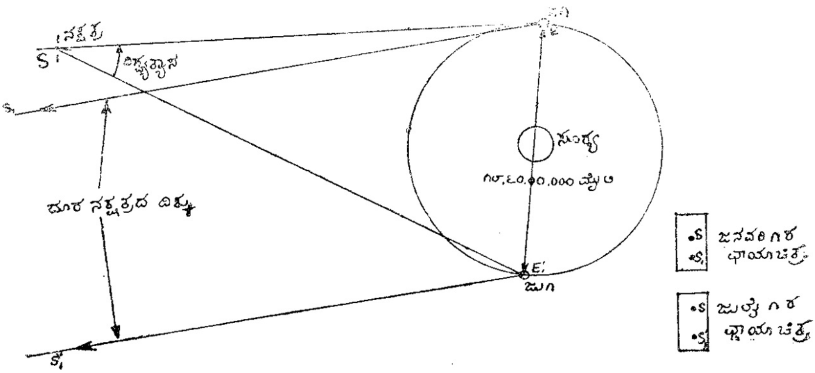
೫. ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸ ವಿಧಾನದಿಂದ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ದೂರ

ಸೂರ್ಯನ ದೂರವನ್ನು ಅಥವಾ ಕ್ಷುದ್ರ ಗ್ರಹದ ದೂರವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ವಿಧಾನದಿಂದಲೇ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ದೂರಗಳನ್ನೂ ಅಳೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ನಮ್ಮಿಂದ ಬಹಳ ದೂರವಿರುವುದರಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಣ ದೂರತಮದ ಎರಡು ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡರೂ ನಕ್ಷತ್ರದ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ತೋರಿಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಇದಕ್ಕೂ ದೊಡ್ಡದಾದ ಆಧಾರ ರೇಖೆ[3] ನಮಗೆ ಬೇಕು. ಭೂಪಥದ ವ್ಯಾಸಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ಯಾವ ದೂರವೂ ನಮಗೆ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಭೂಪಥದ ವ್ಯಾಸವನ್ನು ಆಧಾರ ರೇಖೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಕ್ಷತ್ರದ ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ವಿಧಾನ ಹೀಗೆ. ಯಾವ ನಕ್ಷತ್ರದ ದೂರವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕಾಗಿದೆಯೋ ಆ ನಕ್ಷತ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಚಿತ್ರ

---

[1] Angular diameter. [2] Volumes. [3] Base line.

ವನ್ನು ಜನವರಿ ೧ ರಲ್ಲಿ ಛಾಯಾ ಚಿತ್ರದ ಫಲಕದ ಮೇಲೆ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜುಲೈ ೧ ರಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯು ಈ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ೧೮,೬೦,೧೦,೦೦೦ ಮೈಲಿಗಳ ದೂರ ಚಲಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅದೇ ಪ್ರದೇಶದ ಮತ್ತೊಂದು ಚಿತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನ್ನೂ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ನಕ್ಷತ್ರಗಳೂ ನಮ್ಮಿಂದ ಒಂದೇ ದೂರದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಹಳ ಕ್ಷೀಣ

ಚಿತ್ರ ೭

ತಾರಾ ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸ ನಿರ್ಣಯ

ಕಾಂತಿಯ ತಾರೆಗಳು ಕಾಂತಿಯುತ ತಾರೆಗಳಿಗಿಂತ ದೂರದಲ್ಲಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇಂತಹ ಕ್ಷೀಣಕಾಂತಿಯ ಒಂದು ತಾರೆಗೂ ನಮಗೆ ಬೇಕಾದ ತಾರೆಗೂ ಇರುವ ಅಂತರವನ್ನು ಜನವರಿ ೧ ರ ಮತ್ತು ಜುಲೈ ೧ ರ ಎರಡು ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಳೆಯುತ್ತಾರೆ (ಚಿತ್ರ ೭). ಈ ಅಂತರಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಭೂಪಥವ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ನಕ್ಷತ್ರವು ತೋರುವ ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗುಣಿಸಬಹುದು, ಅಂದರೆ ನಕ್ಷತ್ರವು ನಮ್ಮಿಂದ ಭೂಪಥವ್ಯಾಸದ ಎಷ್ಟರಷ್ಟು ದೂರದಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯನ ದೂರವು ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿದೆಯಾದ ಕಾರಣ ನಕ್ಷತ್ರದ ದೂರವೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೀಣ ಕಾಂತಿಯ ನಕ್ಷತ್ರದ ದೂರವು ಅನಂತ ದೂರವೆಂದು ಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅದರ ಬದಲು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಇದರ ಕಾಂತಿ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದು ಇದರ ದೂರವು ಅಷ್ಟೇನೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದೂ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ಅನುಮಾನವೂ ಬರಬಹುದು. ಈ ಅನುಮಾನ ನಿವಾರಣೆಯ ಮಾರ್ಗವು ಸುಲಭ. ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕಾಂತಿಹೀನ ತಾರೆಗಳಿಗೂ ಅಳತೆಯ ತಾರೆಗೂ ಇರುವ ಅಂತರಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು

ಕಂಡುಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಒಂದೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ತೋರುವ ತಾರೆಗಳೆಲ್ಲಾ ಅತಿ ದೂರದ ತಾರೆಗಳು, ಮಿಕ್ಕವು ಅಷ್ಟು ದೂರವಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ದೂರವನ್ನೂ ಇದೇ ವಿಧಾನದಿಂದ ನಿರ್ಣಯಿಸಬಹುದು.

ಭೂಪಥವ್ಯಾಸದಷ್ಟು ಹಿರಿದಾದ ಆಧಾರ ರೇಖೆಯಿಂದ ಅಳೆದರೂ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪರಿಮಾಣದ್ದು. ಭೂಮಿ ಸೂರ್ಯರ ಸರಾಸರಿ ದೂರವು— ಭೂಪಥ ವ್ಯಾಸಾರ್ಧ—ನಕ್ಷತ್ರಕ್ಕೆ ತೋರುವ ಕೋನವನ್ನು ನಕ್ಷತ್ರದ ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸ[1] ವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ನಕ್ಷತ್ರದ ದೂರ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಕಡಿಮೆ ಯಾಗುತ್ತದೆ. ನಮಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪ ನಕ್ಷತ್ರದ—α—Centaurus; ಕಬಂಧ ಬಾಹು—ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಮುಕ್ಕಾಲು (೦.೭೬) ಕೋನ ಸೆಕೆಂಡುಗಳು ಮಾತ್ರ; ಅಂದರೆ ಅದರ ದೂರವು ಭೂಮಿ ಸೂರ್ಯರಿಗಿರುವ ದೂರದ ಸುಮಾರು ೩ ಲಕ್ಷದಷ್ಟು. ಇದನ್ನು ಮೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದರೆ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ದೂರವನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಮಾನವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿ ಸುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷ[2]ವೆಂದು ಹೆಸರು. ಬೆಳಕು ಒಂದು ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ ೧,೮೬,೦೦೦ ಮೈಲಿಗಳ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಈ ವೇಗದಂತೆ ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಎಷ್ಟು ದೂರ ಹಾರುತ್ತದೆಯೋ ಆ ದೂರವು ಒಂದು ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷ. ಒಂದು ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ೬ ಲಕ್ಷ ಕೋಟಿ (೬×೧೦^{೧೨}) ಮೈಲಿಗಳು. ನಮ್ಮ ಸಮೀಪತಮ ನಕ್ಷತ್ರದ ದೂರವು ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕೂ ಕಾಲು (೪.೨೮) ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಬೆಂಗಳೂರಿಂದ ಮದರಾಸು ಒಂಬತ್ತು ರೈಲು ಗಂಟೆಗಳ ಅಥವಾ ಒಂದು ವಿಮಾನ ಗಂಟೆಯ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ ಎಂದ ಹಾಗೆ.

ಖಗೋಳಜ್ಞರು ಮತ್ತೊಂದು ದೂರಮಾನವನ್ನೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಯಾವ ದೂರಕ್ಕೆ ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಸರಿಯಾಗಿ ಒಂದು ಕೋನ ಸೆಕೆಂಡಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪಾರ್ಸೆಕ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಪಾರ್ಸೆಕ್ ಎಂದರೆ ಸುಮಾರು ಮೂರೂ ಕಾಲು (೩.೨೬) ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳು. ಸೆಕೆಂಡುಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸದ ವಿಲೋಮಾಂಕವು[3] ಪಾರ್ಸೆಕ್ ಆಗುತ್ತದೆ. ಸಮೀಪತಮ ನಕ್ಷತ್ರದ ದೂರವು ೧⅓ ಪಾರ್ಸೆಕ್‌ಗಳು ($\frac{೧}{೦.೭೬}$).

ಈ ಅಗಾಧ ದೂರಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯಾದರೂ ನಮಗಾಗಬೇಕಾದರೆ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯು ಅವಶ್ಯ. ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಒಂದು ಅಡಿ ವ್ಯಾಸದ ಗೋಳಕ್ಕೆ— ಒಂದು ಕುಂಬಳಕಾಯಿಯಷ್ಟಕ್ಕೆ—ಇಳಿಸಿದರೆ ಅದರಿಂದ ಸುಮಾರು ೧೧೦ ಅಡಿಗಳ

[1] Stellar parallax [2] Light-year. [3] Reciprocal.

ದೂರದಲ್ಲಿ ೧/೮ ಅಂಗುಲ ವ್ಯಾಸದ—ಹೆಸರು ಕಾಳಿನಷ್ಟು—ಗೋಳವು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ೬೧/೨ ಅಂಗುಲ ದೂರದಲ್ಲಿ ರಾಗಿಯ ಕಾಳಿಗಿಂತ ಸಣ್ಣ ಕಣವೊಂದು ಚಂದ್ರನನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯನ ಮಾದರಿ ಗೋಳಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ೧ ಮೈಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಪುಟೋ ಗ್ರಹವು ಚಲಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವ್ಯೂಹದಿಂದ ಸುಮಾರು ೫,೦೦೦ ಮೈಲಿಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಗೋಳವು ಅತ್ಯಂತ ಹತ್ತಿರದ ನಕ್ಷತ್ರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇತರ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ದೂರದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ದೂರವೂ ೫-೬ ಸಾವಿರ ಮೈಲಿ (೪-೫ ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷ)ಗಳಿಗೆ ಕಡಿಮೆ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಹರಡಿರುತ್ತವೆ. ವಿಶ್ವದ ವಿಶಾಲ ಶೂನ್ಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ನಕ್ಷತ್ರವು ಮಿನುಗುತ್ತಿದೆ.

ನಕ್ಷತ್ರದ ದೂರವು ೧೦೦ ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳೊಳಗಿದ್ದರೆ ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸದ ವಿಧಾನದಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ದೂರವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಬಹುದು. ದೂರವು ೨೦೦ ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರೆ ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ತೋರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಇಂತಹ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ದೂರ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನನುಸರಿಸಬೇಕು. ಕೆಲವನ್ನು ಈಗ ವಿವರಿಸುತ್ತೇವೆ.

೬. ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಕಾಂತಿವರ್ಗಗಳು[1]

ಕೆಲವು ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಕಾಂತಿ ಹೆಚ್ಚು, ಕೆಲವುಗಳ ಕಾಂತಿ ಕಡಮೆ ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲರ ಅನುಭವದ ಸಂಗತಿ. ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಯು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಕಾಂತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಆರು ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವೃಷಭ ರಾಶಿ[2] ಯಲ್ಲಿರುವ ರೋಹಿಣೀ[3] ತಾರೆಯನ್ನು ನಾವು ಪ್ರಥಮ ವರ್ಗದ ತಾರೆಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ರೋಹಿಣೀ ತಾರೆಯ ಕಾಂತಿಯ ಸುಮಾರು ೨/೫ ರಷ್ಟು (ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ೦.೩೯೮೧) ಕಾಂತಿಯ ತಾರೆಯನ್ನು ದ್ವಿತೀಯ ವರ್ಗದ ತಾರೆಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ದ್ವಿತೀಯ ವರ್ಗಾಂಕದ ತಾರೆಯ ೨/೫ ರ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳುದು ತೃತೀಯ ವರ್ಗದ ತಾರೆ. ತಾರೆಯ ಕಾಂತಿವರ್ಗಾಂಕವು ಒಂದು ಏರಿದಂತೆ ಅದರ ಕಾಂತಿಯು ೨/೫ ರಷ್ಟು ಇಳಿಯುತ್ತದೆ, ಹಾಗೂ ಕಾಂತಿವರ್ಗಾಂಕವು ಒಂದು ಇಳಿದರೆ ಕಾಂತಿಯು ಸುಮಾರು ೨೧/೨ ಯಷ್ಟು (ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ೨.೫೧೨) ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಾಂತಿವರ್ಗಾಂಕವು ಎರಡು ಇಳಿದರೆ ಕಾಂತಿಯು ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವುದು ಐದರಷ್ಟಲ್ಲ, ಸುಮಾರು ಆರೂಕಾಲರಷ್ಟು (ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ

---

[1] Stellar magnitudes. [2] Constellation of Taurus. [3] Aldebaran.

೨.೫೧೨ × ೨.೫೧೨ = ೬.೩೧ ರಷ್ಟು) ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಂತಿವರ್ಗಾಂಕವು ಮೂರು ಇಳಿದರೆ (೫ ರಿಂದ ೨ ಕ್ಕೆ, ೪ ರಿಂದ ೧ ಕ್ಕೆ ಇತ್ಯಾದಿ) ಕಾಂತಿಯು ಸುಮಾರು ೧೬ ರಷ್ಟು (೨.೫೧೨³ = ೧೫.೮೫) ಏರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕಾಂತಿ ವರ್ಗಾಂಕಗಳ ಸಮ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಾಂತಿಯ ಸಮಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದ ಹಾಗಾಯಿತು. ಈ ನಿಯಮದಂತೆ ೬ ನೆಯ ವರ್ಗದ ತಾರೆಯ ಕಾಂತಿಯು ೧ ನೆಯ ವರ್ಗದ ತಾರೆಯ ಕಾಂತಿಯ ೦.೩೯ × ೦.೩೯ × ೦.೩೯ × ೦.೩೯ × ೦.೩೯ = ೧/೧೦೦ ರಷ್ಟು ಆಗುತ್ತದೆ; ಅಥವಾ ಪ್ರಥಮ ವರ್ಗದ ತಾರೆಯ ಕಾಂತಿಯು ಷಷ್ಠವರ್ಗದ್ದಕಿಂತ ೧೦೦ ರಷ್ಟು (೨.೫೧೨⁵ = ೧೦೦) ಅಧಿಕ. ಒಂದು ನೂರನ್ನು ಐದು ಸಮ ಪ್ರಮಾಣಗಳಾಗಿ ವರ್ಗಿಸಿದರೆ ೨.೫೧೨ ಆಗುವುದರಿಂದಲೇ ಎರಡು ತಾರೆಗಳ ಕಾಂತಿಪ್ರಮಾಣವು ೨.೫೧೨ ಆದರೆ, ಅವುಗಳ ಕಾಂತಿವರ್ಗಾಂಕಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ೧ ಇರಲೆಂಬ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವುದು.

ಒಂದು ತಾರೆಯ ಕಾಂತಿ ವರ್ಗಾಂಕವು ಪೂರ್ಣಾಂಕವಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಲಾದೀತು? ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಎರಡು ತಾರೆಗಳ ಕಾಂತಿ ಪ್ರಮಾಣವು ೮/೫ ಅಥವಾ ೫/೮ ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಕಾಂತಿ ವರ್ಗಾಂಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ೧/೨; ಏಕೆಂದರೆ ೨.೫೧೨ ರ ವರ್ಗಮೂಲವು ೧.೫೮೫ ಅಥವಾ ಸುಮಾರು ೮/೫, ಹಾಗೆಯೇ ೦.೩೯೮ ರ ವರ್ಗಮೂಲವು ೦.೬೩೦ ಅಥವಾ ಸುಮಾರು ೫/೮. ನಕ್ಷತ್ರದ ಕಾಂತಿಯು ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಅದರ ಕಾಂತಿ ವರ್ಗಾಂಕವು ಕಡಮೆಯಾಗುತ್ತದಷ್ಟೆ. ಆದಕಾರಣ ಶೂನ್ಯ ಮತ್ತು ಋಣಾಂಕದ ತಾರೆಗಳು ಇರುವುದೇನೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ. ಪ್ರಥಮ ವರ್ಗದ ತಾರೆಗಿಂತ ಎರಡೂವರೆಯಷ್ಟು ಅಧಿಕ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಬೆಳಗುವ ತಾರೆಯ ಕಾಂತ್ಯಂಕವು ಸೊನ್ನೆ, ಆರೂಕಾಲರಷ್ಟು ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಹೊಳೆದರೆ ಅದರ ಕಾಂತ್ಯಂಕವು — ೧ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈಗ ಹಲವು ಪರಿಚಿತ ಆಕಾಶಕಾಯಗಳ ಕಾಂತಿ ವರ್ಗಾಂಕಗಳನ್ನು ನಾವು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು. ಶ್ರವಣ[1] ತಾರೆಯ ಕಾಂತಿ ವರ್ಗಾಂಕವು ೦.೯, ರೋಹಿಣಿ[2]ಯದು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ೧.೧ (ಉದಾಹರಣೆಯ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಇದುವರೆಗೆ ೧ ಎಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿತ್ತು), ಸಪ್ತರ್ಷಿ ಮಂಡಲದ ಪ್ರಥಮ ತಾರೆಯಾದ ಕ್ರತು[3]ವಿನದು ೨.೦, ಅರುಂಧತಿ[4]ಯದು ಸುಮಾರು ೪.೫, ಅಭಿಜಿತ್[5] ನಕ್ಷತ್ರದ ವರ್ಗಾಂಕವು ೦.೧ ಮತ್ತು ಲುಬ್ಧಕ[6] ನಕ್ಷತ್ರದ ಕಾಂತಿಯು ಶ್ರವಣದ್ದಕ್ಕಿಂತ ೨ ೧/೨ ವರ್ಗಗಳು ಅಧಿಕವಾದುದರಿಂದ ಅದರ ಕಾಂತಿ ವರ್ಗಾಂಕವು

---

[1] Altair. [2] Aldebaran. [3] Dubhe
[4] Alcor. [5] Vega. [6] Sirius

೦.೯—೨.೫ ಅಂದರೆ —೧.೬. ಈ ಮಾನದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನ ಕಾಂತಿ ವರ್ಗಾಂಕವು —೧೨.೨, ಸೂರ್ಯನದು—೨೬.೭.

ಬರಿಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ೬ ನೆಯ ವರ್ಗಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವರ್ಗಗಳು ಕಾಣದಿದ್ದರೂ ದೂರದರ್ಶಿನಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅವನ್ನೂ ವೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಅಮೆರಿಕದ ವಿಲ್ಸನ್ ಸಮೀಕ್ಷಾಮಂದಿರದ ೧೦೦ ಅಂಗುಲ ವ್ಯಾಸದ ದೂರದರ್ಶಿನಿಗೆ ೨೧ ನೆಯ ವರ್ಗದ ವರೆಗಿನ ತಾರೆಗಳೆಲ್ಲ ಗೋಚರಗಳು. ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಂತಿವರ್ಗಾಂಕಗಳು ಮತ್ತು ಆ ಅಂಕಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಕಾಂತಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಕಾಂತಿ ವರ್ಗಾಂಕ	ತಾರೆಯ ಕಾಂತಿ ಪ್ರಥಮ ವರ್ಗದ ತಾರೆಯ ಕಾಂತಿ	ಕಾಂತಿ ವರ್ಗಾಂಕ	ತಾರೆಯ ಕಾಂತಿ ಪ್ರಥಮ ವರ್ಗದ ತಾರೆಯ ಕಾಂತಿ
—೧೪	೧೦,೦೦,೦೦೦	೧.೫	೦.೬೩೦೮
—೯	೧೦,೦೦೦	೨	೦.೩೯೮೧
—೪	೧೦೦	೩	೦.೧೫೮೫
—೩	೩೯.೮೧	೪	೦.೦೬೩೧
—೨	೧೫.೮೫	೫	೦.೦೨೫೧
—೧	೬.೩೧೩	೬	೦.೦೧
೦	೨.೫೧೨	೧೧	೦.೦೦೦೧
೦.೫	೧.೫೮೫	೧೬	೦.೦೦೦೦೦೧
೧	೧	೨೧	೦.೦೦೦೦೦೦೦೧

ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ನಮಗೆ ತೋರುವ ಕಾಂತಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಅವುಗಳ ಸಹಜಕಾಂತಿಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮುಖ್ಯಕಾರಣವಲ್ಲ, ದೂರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇ ಪ್ರಧಾನ ಕಾರಣ. ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಾನ್ವೇಷಣಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುವವರಿಗೆ ದೂರ ನಿಮಿತ್ತದ ಈ ತೋರಿಕೆಯ ಕಾಂತಿವರ್ಗ ವಿಂಗಡಣಕ್ಕಿಂತ ಸಹಜಕಾಂತಿ ವರ್ಗ ವಿಂಗಡಣೆಯು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿ. ಎಲ್ಲ ನಕ್ಷತ್ರಗಳೂ ನಮ್ಮಿಂದ ೧೦ ಪಾರ್ಸೆಕ್ (೩೨.೬ ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳ) ಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಯಾವ ಕಾಂತಿವರ್ಗಾಂಕದವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿದ್ದುವೋ ಅವು ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಸಹಜಕಾಂತಿವರ್ಗಾಂಕಗಳು[1]. ನಕ್ಷತ್ರದ ಕಾಂತಿಯು ಅದರ ದೂರದ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ವಿಲೋಮಾನುಪಾತವಾಗಿ ತೋರುವುದರಿಂದ, ತೋರಿಕೆಯ ಕಾಂತಿ ಮತ್ತು ದೂರಗಳು ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ಸಹಜಕಾಂತಿಯನ್ನು ಗುಣಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ೧೦೦ ಪಾರ್ಸೆಕ್‌ಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ನಕ್ಷತ್ರದ ಕಾಂತಿವರ್ಗಾಂಕವು

[1] Absolute Stellar magnitudes.

೭ ಎಂದು ನಮಗೆ ಕಂಡುಬಂದರೆ ೧೦ ಪಾರ್ಸೆಕ್‌ಗಳಷ್ಟು ಸಮೀಪ ಆ ನಕ್ಷತ್ರವು ಬಂದಾಗ ಅದರ ಕಾಂತಿಯು ೧೦×೧೦ ಅಥವಾ ನೂರುಮಡಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕಾಂತಿಪ್ರಮಾಣವು ೧೦೦ ಆದರೆ ಕಾಂತಿವರ್ಗಾಂಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ೫. ಆದ ಕಾರಣ ಈ ನಕ್ಷತ್ರದ ಸಹಜಕಾಂತಿವರ್ಗವು ೭—೫=೧ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ನಿಯಮದಂತೆ ಗುಣಿಸಿದ ಸೂರ್ಯನ ಸಹಜಕಾಂತಿಯು ೪.೭, ಲುಬ್ಧಕದ ಸಹಜಕಾಂತಿಯು ೧.೩. ಇದರ ಅರ್ಥ ಲುಬ್ಧಕತಾರೆಯು ಸೂರ್ಯನ ೨೫ರಷ್ಟು ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದುದು ಎಂದು.

ಇದುವರೆಗೆ ಸಮೀಕ್ಷೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಸಹಜಕಾಂತಿವರ್ಗಾಂಕವು —೫; ಇವುಗಳ ತೇಜಸ್ಸು ಸೂರ್ಯನ ತೇಜಸ್ಸಿಗಿಂತ ೧೦,೦೦೦ ಪಾಲು ಅಧಿಕ. ಹೀಗೆಯೇ ಕ್ಷೀಣತಮ ಕಾಂತಿಯ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಸಹಜಕಾಂತಿವರ್ಗಾಂಕವು ೧೯.೫; ಇವುಗಳ ತೇಜಸ್ಸು ಸೂರ್ಯನ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಹತ್ತು ಲಕ್ಷಾಂಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂಶ. ವಿಶ್ವದ ಪ್ರಕಾಶತಮ ತಾರೆಗಳಿಗೂ, ಕ್ಷೀಣತಮ ಕಾಂತಿಯ ತಾರೆಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಕಾಂತಿಪ್ರಮಾಣ ಸುಮಾರು ೭೦೦ ಕೋಟಿ.

೭. ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ವರ್ಣವರ್ಗ[1]ಗಳು

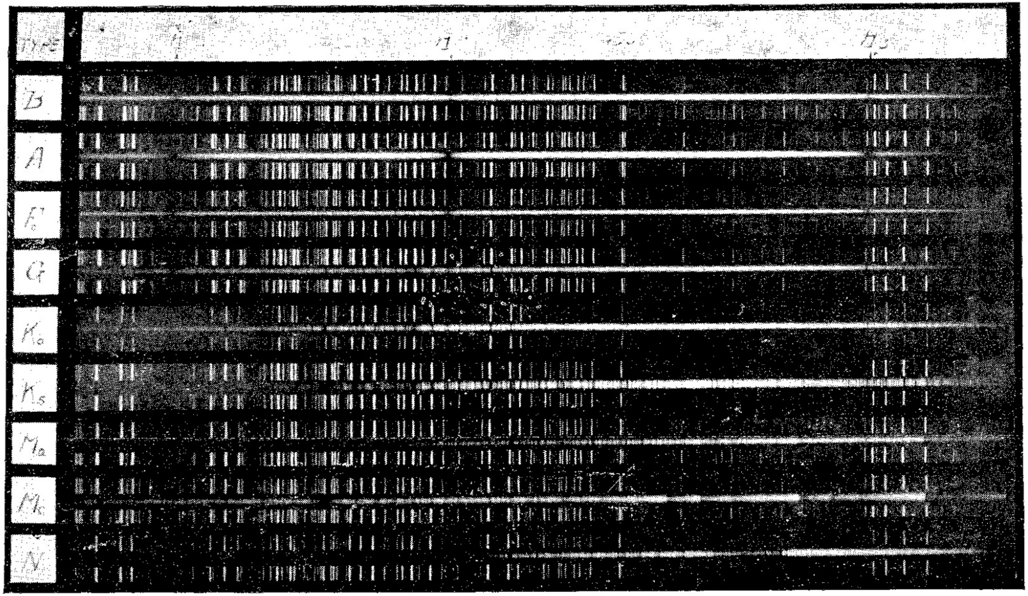
ನಕ್ಷತ್ರದ ದೂರ, ಕಾಂತಿವರ್ಗಾಂಕಗಳಿಂದ ಸಹಜಕಾಂತಿವರ್ಗಾಂಕವನ್ನು ಗುಣಿಸಬಹುದಾದರೆ, ಸಹಜಕಾಂತಿವರ್ಗಾಂಕ ಕಾಂತಿವರ್ಗಾಂಕಗಳಿಂದ ದೂರವನ್ನೂ ಗುಣಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ನಿಜ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಈಗ ಸಹಜಕಾಂತಿ ನಿರ್ಣಯ ವಿಧಾನವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸೋಣ.

ರಾತ್ರಿಯ ಆಕಾಶವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ವೀಕ್ಷಿಸಿದರೂ ಸಾಕು, ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ವಿವಿಧ ಕಾಂತಿಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳೂ ನಮ್ಮ ಮನವನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ನೀಲಿವಜ್ರಗಳಂತೆ, ಕೆಲವು ಬಿಳಿ ಮುತ್ತುಗಳಂತೆ, ಕೆಲವು ಪಚ್ಚೆ ಹರಳುಗಳಂತೆ, ಚಿನ್ನದ ಮಣಿಗಳಂತೆ ಕೆಲವು, ಕಿತ್ತಿಲೆಯ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೆಲವು, ರಕ್ತವರ್ಣದಿಂದ ಕೆಲವು ಮಿನುಗುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಕಾಂತಿಗನುಣವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದಂತೆ ತಾರೆಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿಯೂ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಬರಿಯ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ವರ್ಣ ವರ್ಗೀಕರಣ ಸುಲಭವಲ್ಲ, ಫಲಪ್ರದವೂ ಅಲ್ಲ.

ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕಾಮನಬಿಲ್ಲನ್ನು ನೋಡಿ ಮುಗ್ಧರಾಗಿಲ್ಲದವರು ಯಾರು, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನವರು? ಮೋಡಗಳ ನೀರಿನ ಹನಿಗಳು ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕನ್ನು ಸಪ್ತವರ್ಣ

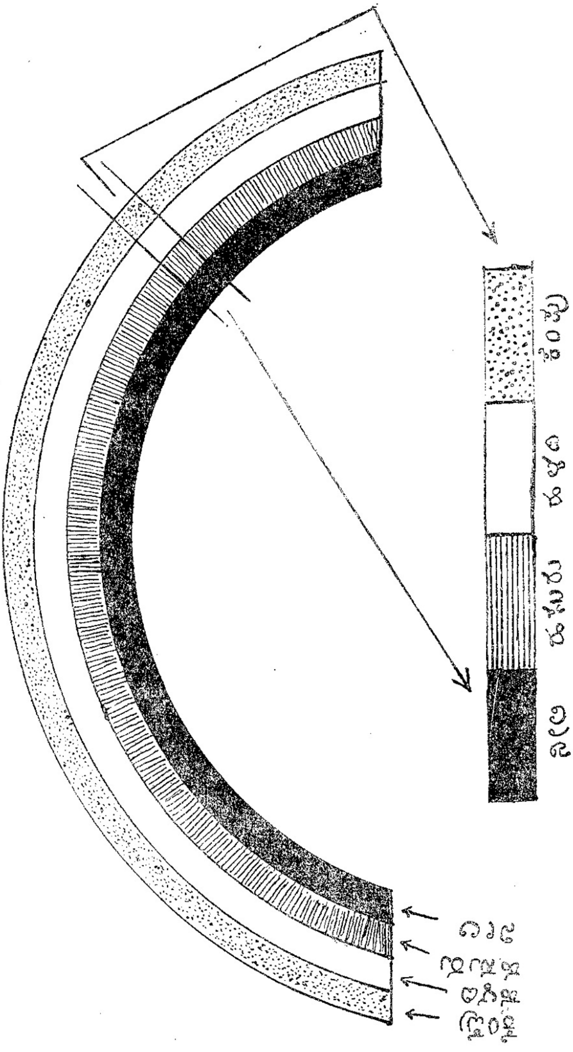
[1] Spectral types.

ಪ್ರಥಮಪಟ

ವಿವಿಧ ವರ್ಗಗಳ ತಾರೆಗಳ ವರ್ಣಪಟಲಗಳು ಒಂದೊಂದು ತಾರಾವರ್ಗದ ಹೆಸರಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಮೂರು ವರ್ಣಪಟಲಗಳಲ್ಲಿ, ಮಧ್ಯದ್ದು ತಾರೆಯದು, ಮೇಲೆ ಕೆಳಗಿನವು ಭೂಧಾತುಗಳ ವರ್ಣಪಟಲಗಳು. ಅವನ್ನು ಹೋಲಿಕೆಗಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ

—(ವಿಲ್ಸನ್ ಶಿಖರದ ಆವೇಕ್ಷಣಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕೃಪೆಯಿಂದ)

ಚಿತ್ರ ೮
ಕಾಮನಬಿಲ್ಲು ; ಸೂರ್ಯನ ವರ್ಣಪಟಲ

ಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸುವುದೇ ಕಾಮನ ಬಿಲ್ಲಾಗಿ ಫಲಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಜ್ಞಾನಿಯು ನೀರಿನ ಹನಿಯ ಬದಲು ಗಾಜಿನ ಪ್ರಿಸಮ್ (ಮುಪ್ಪಟ್ಟೆ) ಅಥವಾ ವಕ್ರವಿಯೋಗ ರೇಖಾ ಫಲಕ (ಡಿಫ್ರಾಕ್‌ಷನ್ ಗ್ರೇಟಿಂಗ್)ವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಬೆಳಕಿನ ವರ್ಣ

ವಿಭಜನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ವರ್ಣ ವಿಭಜನ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ವರ್ಣಪಟಲ[1]ವೆಂದು ಹೆಸರು. ಕಾಮನಬಿಲ್ಲು ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕಿನ ವರ್ಣಪಟಲ (ಚಿತ್ರ ೮). ಪ್ರಿಸಮ್ ಮುಂತಾದ ಉಪಕರಣಗಳಿಂದ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವ ವರ್ಣಪಟಲವು ಕಾಮನಬಿಲ್ಲಿನಂತೆ ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಯಾ ಕೃತಿಯ ಪಟ್ಟೆಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಕಾಮನಬಿಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಹರಡಿರುವಂತೆ ವಿವಿಧ ವರ್ಣಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹರಡಿರುತ್ತವೆ. ವರ್ಣ ವಿಭಜನೆಯ ಉಪಕರಣಕ್ಕೆ ವರ್ಣಪಟಲವನ್ನು ಛಾಯಾಫಲಕದ ಮೇಲೆ ಹಿಡಿಯುವ ಸಾಧನವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ವರ್ಣಪಟಲಗ್ರಾಹಕ[2]ವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಬೆಳಕನ್ನು ಇಂತಹ ವರ್ಣಪಟಲ ಗ್ರಾಹಕಗಳಿಂದ ವಿಭಜಿಸಿ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಮಹಾ ರಹಸ್ಯಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ವರ್ಣಪಟಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಪ್ತವರ್ಣಗಳ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕರಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರೇಖೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ ; ಕೆಲವು ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ವರ್ಣಪಟಲದಲ್ಲಿ ಈ ರೇಖೆಗಳು ಕಾಂತಿಯುತವಾಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಇವು ಹೇಗಿದ್ದರೂ ಬೆಳಕಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಾನವಾದ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ಧಾತುಗಳಿವೆ, ಆ ಧಾತುಗಳ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣವೆಷ್ಟು ಎಂಬ ಅಂಶಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ತಂದೊಪ್ಪಿಸುವ ನಂಬುಗೆಯ ದೂತರಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ ಈ ರೇಖೆಗಳು. ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ವರ್ಣಪಟಲಗಳ ಈ ತೆರನಾದ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಭೌತ ಖಗೋಳ ಜ್ಞರು (ಖಭೌತಜ್ಞರು)[3] ತಾರೆಗಳನ್ನು ಹತ್ತು ಸ್ಥೂಲ ವರ್ಣವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ A, B, C, D, ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂಕೇತ ನಾಮಗಳನ್ನಿಡ ಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಹೀಗೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗ ಲಿಲ್ಲವಾಗಿ ಈಗ ವರ್ಣವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ O, B, A, F, G, K, M, R, N, ಮತ್ತು S* ಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಂಕೇತಾಕ್ಷರಗಳು. ಒಂದೊಂದು ವರ್ಗವನ್ನೂ

[1] Spectrum [2] Spectrograph [3] Astrophysicist

* ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಆಕಾಶ ವೀಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸದಾ ಮಗ್ನರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮಾನವ ಸಹಜವಾದ ರಸಿಕತೆ, ಹಾಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಅಭಿರುಚಿ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜನರಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಮೂಡಿರಬಹುದು. ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಖಗೋಳಜ್ಞನೊಬ್ಬನು ವರ್ಣವರ್ಗ ಗಳ ಸಂಕೇತಾಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದಾನೆ. "Oh Be A Fine Girl, Kiss Me Right Now, Sweet!" ಲಲಿತವಾದ ಕನ್ನಡ ನುಡಿ ಯಲ್ಲಿ ಈ ಸುಲಭೋಪಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲವೇ ಎನ್ನುವ ಪಾಠಕರಿದ್ದರೆ ಅವರ ಸಲುವಾಗಿ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ರೂಪಾಂತರಿಸ—ಭಾಷಾಂತರವಲ್ಲ—ಬಹುದು. "ಓ ಬನ್ನಿ, ಎಲೆ ಫಿರಂಗಿ ಗೆಳತಿಯರೇ, ಕಡೆ ಮುಂತ್ತಿನ ರಸವು ನವ ಸೌರಭದಂತೆ!"

೧೦ ಉಪವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದಾರೆ. ಉಪವರ್ಗಗಳನ್ನು O_0, O_1, O_2, . . . O_9 ಎಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ.

ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಕಡ ೯೯ ರಷ್ಟು B ಇಂದ M ವರೆಗಿನ ಆರು ವರ್ಣವರ್ಗಗಳಲ್ಲೊಂದಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. O ಮತ್ತು B ವರ್ಣವರ್ಗಗಳ ತಾರೆಗಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ನೀಲಿ ಮಿಶ್ರಿತ ಬಿಳಿಯ ತಾರೆಗಳಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. O ತಾರೆಗಳ ವರ್ಣಪಟಲಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಜನಕದ ಕಾಂತಿಯುತ ರೇಖೆಗಳಿವೆ, B ತಾರೆಗಳ ವರ್ಣಪಟಲಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಲಿಯಂನ ಕರಿಯ ರೇಖೆಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ, ಜೊತೆಗೆ ಜಲಜನಕದ ಕರಿಯ ರೇಖೆಗಳೂ ಇವೆ. ವ್ಯಾಧ ರಾಶಿಯ ಖಡ್ಗದಲ್ಲಿ ಒತ್ತಾಗಿ ಸೇರಿರುವ ಮೂರು ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ತಾರೆಯು[1] O ವರ್ಗದ ತಾರೆ. ಅದೇ ವ್ಯಾಧನ ಸೊಂಟದ ಮೂರು ತಾರೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ತಾರೆಯು[2] B ವರ್ಗದ ತಾರೆ. ಮಖಾ[3] ತಾರೆಯೂ B ವರ್ಗಕ್ಕೇ ಸೇರಿದೆ.

A ತಾರೆಗಳು ಬಿಳಿಯ ತಾರೆಗಳು. ಇವುಗಳ ವರ್ಣಪಟಲದಲ್ಲಿ ಜಲಜನಕದ ರೇಖೆಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆಯಾದುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಜಲಜನಕತಾರೆಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ ಹೀಲಿಯಂ ರೇಖೆಗಳೂ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಲುಬ್ಧಕ ಮತ್ತು ಅಭಿಜಿತ್ ತಾರೆಗಳು ಈ ವರ್ಗದವು. F ತಾರೆಗಳೂ ಬಿಳಿಯ ತಾರೆಗಳು, ಆದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಳದಿ ಬೆರೆತಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ವರ್ಣಪಟಲದಲ್ಲಿ ಜಲಜನಕ ರೇಖೆಗಳಿದ್ದರೂ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ರೇಖೆಗಳದೇ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ. ದೋಣಿಯಾಕಾರದ ಐದು ತಾರೆಗಳ ಪುನರ್ವಸೂ ನಕ್ಷತ್ರದ ಮಧ್ಯಮ ತಾರೆಯು[4] (ಲಘುಶ್ವಾನದ ಪ್ರಧಾನ ತಾರೆ) F ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಅಗಸ್ತ್ಯ[5] ತಾರೆಯೂ F ತಾರೆಯೇ.

ನಮ್ಮ ಸೂರ್ಯನು G ವರ್ಗದ ತಾರೆ. G ತಾರೆಗಳು ಹಳದಿ ತಾರೆಗಳು. ಇವುಗಳ ವರ್ಣಪಟಲದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಧಾನವಾದ ರೇಖೆಗಳು ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ರೇಖೆಗಳು. ಇತರ ಲೋಹಗಳ ರೇಖೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಜಲಜನಕದ ರೇಖೆಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಹೃದಯವೂ[6] G ವರ್ಗದತಾರೆ.

ಕಿತ್ತಿಳೆಯ ಕೆಂಪಿನ ಬಣ್ಣವು K ವರ್ಗದ ತಾರೆಗಳ ಗುರುತು. ಇವುಗಳ ವರ್ಣಪಟಲದಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ರೇಖೆಗಳದೇ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರ. ಅನೇಕ ಲೋಹಗಳ ರೇಖೆಗಳೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ವರ್ಣಪಟಲದ ನೀಲಿ ಭಾಗವು ಕಾಂತಿಹೀನವಾಗಿದೆ. ಸ್ವಾತೀ[7] ರೋಹಿಣೀ[8] ತಾರೆಗಳು ಈ ವರ್ಗದ ಮಾದರಿತಾರೆಗಳು.

---

[1] *eta* Orionis. [2] *detla* Orionis. [3] Regulus. [4] Procyon.
[5] Canopus. [6] Capella. [7] Arcturus. [8] Aldebaran.

M ತಾರೆಗಳು ಕೆಂಪುತಾರೆಗಳು. ಇವುಗಳ ವರ್ಣಪಟಲದಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ರೇಖೆಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಟಿಟಾನಿಯಂ ಆಕ್ಸೈಡಿನ ರೇಖಾಸಮೂಹವು ಈ ವರ್ಗದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಪಟಲದಲ್ಲಿ ಹಸುರು, ನೀಲಿ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಳಿಸಿ ಹೋಗಿವೆ. ಆರ್ದ್ರಾ,[1] ಜ್ಯೇಷ್ಠಾ[2] ತಾರೆಗಳು ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. R, N ಮತ್ತು S ತಾರೆಗಳೂ ವಿಶೇಷ ಮಾದರಿಯ ಕೆಂಪುತಾರೆಗಳು. ಇವುಗಳ ವರ್ಣಪಟಲದಲ್ಲಿ ಇಂಗಾಲದ ರೇಖೆಗಳಿವೆ.

೮. ವರ್ಣಪಟಲ ತಾರಾ ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸ[3]

ಒಂದೇ ವರ್ಣವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಹಜ ಕಾಂತಿಗಳ ತಾರೆಗಳ ವರ್ಣಪಟಲಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ಒಂದು ನಿಯಮವು ಹೊರಬಿದ್ದಿದೆ. ಈ ವರ್ಣಪಟಲಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಜೊತೆ ರೇಖೆಗಳಿಗಿರುವ ಸಾಪೇಕ್ಷಕಾಂತಿಗಳು ತಾರೆಗಳ ಸಹಜಕಾಂತಿಗಳನ್ನು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನಿಯಮಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇನನ್ನೂ ತೋರದಿರುವಷ್ಟು ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ತಾರೆಯ ವರ್ಣಪಟಲದ ಈ ಜೊತೆ ರೇಖೆಗಳ ಕಾಂತಿ, ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅದೇ ವರ್ಣವರ್ಗದ ಆದರೆ ದೂರ ನಿರ್ಣಯವಾಗಿರುವ ತಾರೆಯೊಂದರ ಅದೇ ಜೊತೆ ರೇಖೆಗಳ ಕಾಂತಿ ಪ್ರಮಾಣದೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ದೂರ ತಾರೆಯ ಸಹಜಕಾಂತಿಯನ್ನು ಗುಣಿಸಬಹುದು. ಇದರ ತೋರಿಕೆಯ ಕಾಂತಿವರ್ಗಾಂಕವು ತಿಳಿದೇ ಇರುವುದರಿಂದ ದೂರವನ್ನೂ ನಿರ್ಣಯಿಸಬಹುದು. ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಸಾವಿರಾರು ತಾರೆಗಳ ದೂರವನ್ನು ನೇರವಾದ ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಎಷ್ಟು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟತೆ ಸಾಧ್ಯವೋ ಅಷ್ಟೇ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವರ್ಣಪಟಲ ತಾರಾ ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸ ನಿರ್ಣಯವೆಂದು ಹೆಸರು.

೯. ಯೌಧಿಷ್ಠಿರ ಚಂಚಲ ತಾರೆಗಳು

ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ದೂರವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಮೂರನೆಯ ವಿಧಾನವೂ ಒಂದಿದೆ. ಇದು ಪರಮಾಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ವಿಧಾನ. ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಕೀರ್ತಿಯು ಅಮೆರಿಕದ ಖಗೋಳ ವಿದುಷಿ ಮಿಸ್ ಲೀವಿಟ್‌ಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಮಾನವಕುಲದ ಜೀವಿತಕಾಲದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಕ್ಷತ್ರದ ಕಾಂತಿಯು ನಿಶ್ಚಲ. ಆದರೆ ಈ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮವನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸುವ ತಾರೆಗಳೂ ಕೆಲವಿವೆ. ಇವುಗಳ ಕಾಂತಿಯು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ತಾರೆಗಳನ್ನು

---

[1] Betelgeux. [2] Antares. [3] Spectroscopic parallax.

ಚಂಚಲ ತಾರೆ[1]ಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಚಂಚಲ ತಾರೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ವರ್ಗಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಈಗ ನಮ್ಮ ಗಮನವನ್ನು ಸೀಫೈಡ್ ಅಥವಾ ಯೌಧಿಷ್ಠಿರ ಚಂಚಲ ತಾರೆಗಳ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ಜಾತಿಯ ತಾರೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನಿಯ ವೀಕ್ಷಣೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಮೊದಲನೆಯ ತಾರೆಯು ಸೀಫ್ಯೂಸ್ ಅಥವಾ ಯುಧಿಷ್ಠಿರ ರಾಶಿಯ ಚತುರ್ಥ ತಾರೆಯಾದುದರಿಂದ ಈ ರಾಶಿನಾಮವೇ ವರ್ಗನಾಮವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಥ ತಾರೆಯೆಂದರೆ ಕಾಂತಿಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥ. ಉತ್ತರಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅಭಿಜಿತ್ ತಾರೆಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವುದು ರಾಜಹಂಸ[2] ರಾಶಿ; ರಾಜಹಂಸದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಧ್ರುವ ತಾರೆಯವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ರಾಶಿಯೇ ಯುಧಿಷ್ಠಿರ ರಾಶಿ.[3]

ಯೌಧಿಷ್ಠಿರ ಚಂಚಲ ತಾರೆಯ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಮೂರು. ತಾರೆಯ ಕಾಂತಿಯು ಆವರ್ತಕವಾಗಿ ಏರುತ್ತದೆ, ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆವರ್ತಕಾಲವು ತಾರೆಯಿಂದ ತಾರೆಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾದರೂ ಒಂದೊಂದು ತಾರೆಯ ಆವರ್ತಕಾಲವೂ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ನಿಯತಕಾಲ. ಕಾಂತಿವೃದ್ಧಿ ವೇಗವು ಕಾಂತಿಕ್ಷೀಣ ವೇಗಕ್ಕಿಂತ ಯಾವಾಗಲೂ ಹೆಚ್ಚು. ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಈ ವರ್ಗದ ಒಂದು ಮಾದರಿ ತಾರೆಯ ಕಾಂತಿ ವರ್ಗಾಂಕವು ೪೩ ರಿಂದ ೩೭ ಗೆ ಒಂದೂವರೆ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಏರಿ, ಮುಂದಿನ ನಾಲ್ಕು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಗಿ ೪೩ ಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಆವರ್ತಕಾಲವು ಅಲ್ಲಿಗೆ ೫೩ ದಿನಗಳು. ಯೌಧಿಷ್ಠಿರ ಚಂಚಲ ತಾರೆಗಳು ಆಕಾಶದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹರಡಿವೆ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ತಾರಾ ಗುಚ್ಛಗೋಳಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ವಿಪುಲವಾಗಿವೆ. ಈ ತಾರೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಹು ದೊಡ್ಡವು, ಬೃಹತ್ತಾರೆಗಳ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಸಂಖ್ಯೆಯವು F,G ಅಥವಾ K ವರ್ಣವರ್ಗದ ತಾರೆಗಳು. ಈ ಚಂಚಲ ತಾರೆಗಳ ಆವರ್ತಕಾಲಗಳು ಕೆಲವು ಘಂಟೆಗಳಿಂದ ೧೦೦ ದಿನಗಳವರೆಗೂ ಇರಬಹುದು.

೧೦. ಕಾಲ—ಕಾಂತಿ ನಿಯಮ[4]ದಿಂದ ತಾರೆಗಳ ದೂರ ನಿರ್ಣಯ

ದಕ್ಷಿಣಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅಗಸ್ತ್ಯತಾರೆಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ೧೫ ಡಿಗ್ರಿಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಮೋಡದ ಮುರುಕಿನಂತೆ ತೋರುವ ಒಂದು ಬಿಳಿಯ ಮಸುಕು ಮಚ್ಚೆಯಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮ್ಯಾಗೆಲಾನಿನ ಮಹಾಮೇಘ[5]ವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಮೇಘದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ೭೦ ಡಿಗ್ರಿಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೂ ಚಿಕ್ಕದಾದ ಇಂತಹ

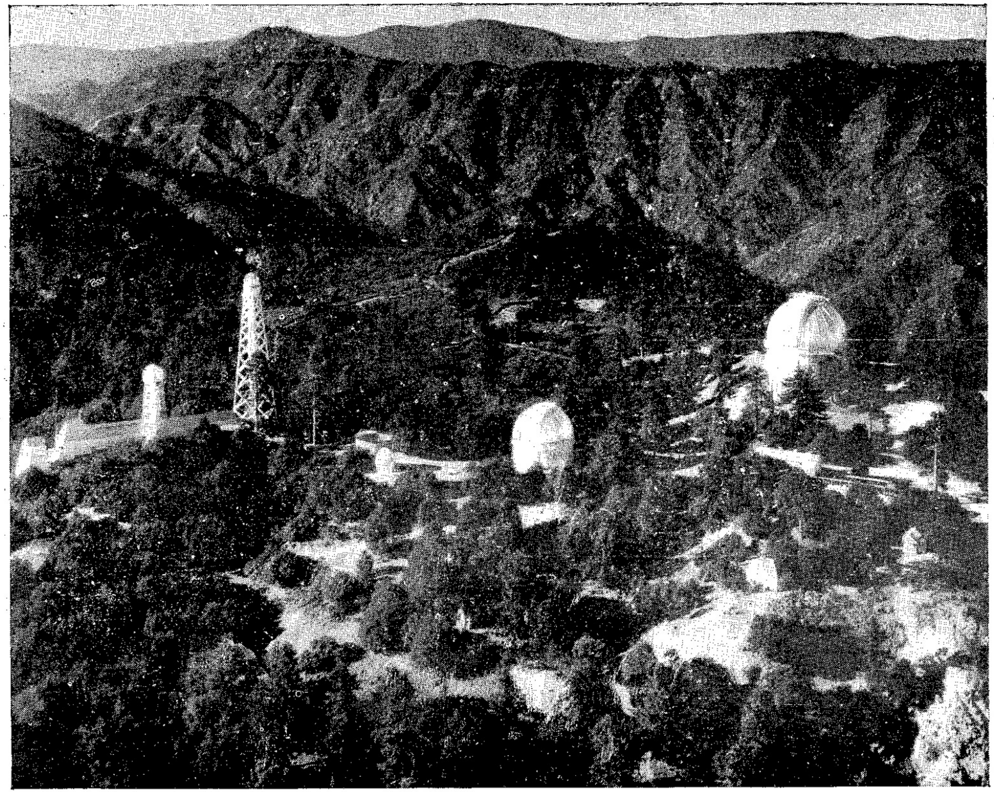
[1] Variable star. [2] Cygnus. [3] Cepheus. [4] Period—Luminosity Law.
[5] Magellan's Larger Cloud.

ಮತ್ತೊಂದು ಬಿಳಿಯ ಮಚ್ಚೆ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮ್ಯಾಗೆಲಾನಿನ ಲಘುಮೇಘ[1]ವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಮೇಘಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳು ಸುಮಾರು ೭೦ ಮತ್ತು ೭೩ ಡಿಗ್ರಿಗಳಾದುದರಿಂದ ಉತ್ತರಾರ್ಧಗೋಳದ ಬಹು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಇವು ಅಗೋಚರ. ಬೆಂಗಳೂರಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ಫೆಬ್ರುವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿ ಎಂಟೊಂಬತ್ತು ಘಂಟೆಯ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಗಂತಕ್ಕೆ ಏಳೆಂಟು ಡಿಗ್ರಿಗಳ ಕೋನೋನ್ನತಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಮೇಘವು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಬೆಳದಿಂಗಳಿಲ್ಲದ ರಾತ್ರಿಗಳಾದರೆ ನೋಟಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ. ಲಘುಮೇಘವು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧಗೋಳದ ನಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅದು ಸುಲಭಗೋಚರ.

ದೂರದರ್ಶಿನಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮೇಘಗಳೂ ಲಕ್ಷಾಂತರ ತಾರೆಗಳ ಗೊಂಚಲು ಗಳಾಗಿ ಒಡೆದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಈ ತಾರೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಯೌಧಿಷ್ಠಿರ ಚಂಚಲ ತಾರೆ ಗಳಿವೆ. ಲಘುಮೇಘದ ಛಾಯಾ ಚಿತ್ರದ ವೀಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ಮಿಸ್ ಲೀವಿಟ್ ಳಿಗೆ ಒಂದು ದಿನ ಈ ಚಿತ್ರದ ಚಂಚಲ ತಾರೆಗಳ ವಿವಿಧ ಕಾಂತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿಯಮವಿದ್ದುದಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿತು. ಚಂಚಲ ತಾರೆಗಳ ಆವರ್ತ ಕಾಲಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಅವುಗಳ ಕಾಂತಿಗಳೂ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನಿಯಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತವೆಂದು ಆಕೆಯು ತೋರಿಸಿದಳು. ಲಘುಮೇಘದ ಚಂಚಲ ತಾರೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಒಂದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಸಾವಿರಾರು ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಮೇಘವೇ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮಿಂದ ಬಹುದೂರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಮೇಘದ ತಾರೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಮ್ಮಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸಮದೂರದಲ್ಲಿವೆಯೆಂದು ಎಣಿಸಿದರೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ತಪ್ಪಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಬಸವನಗುಡಿಯೂ ಕಾಕ್ಸ್‌ಟೌನೂ ಎರಡೂ ಮೈಸೂರಿಂದ ೮೬ ಮೈಲಿಗಳ ದೂರ ದಲ್ಲಿವೆ ಎಂದ ಹಾಗೆ. ತಾರೆಗಳ ದೂರವು ಒಂದೇ ಇರುವಾಗ ಅವುಗಳ ಕಾಂತಿಯು ಸಹಜಕಾಂತಿಗೇ ಸರಳಾನುಪಾತವಾದುದರಿಂದ ಲೀವಿಟ್‌ಳ ನಿಯಮವನ್ನು, ಲಘು ಮೇಘದ ಚಂಚಲ ತಾರೆಗಳ ಸಹಜಕಾಂತಿಯು ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಅವುಗಳ ಆವರ್ತ ಕಾಲವೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ ಎಂಬ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದು.

ಈ ನಿಯಮವು ಹಾರ್ವರ್ಡ್ ವೀಕ್ಷಣಾ ಮಂದಿರದ ಷೇಪ್ಲಿಯ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆಯಿತು. ಈತನು ಅಂತರಿಕ್ಷದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ಯೌಧಿಷ್ಠಿರ ತಾರೆಗಳ ಚಂಚಲ ಕಾಲಗಳಿಗೂ, ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ನಿರ್ಣಯವಾಗಿದ್ದ ಅವುಗಳ ಸಹಜಕಾಂತಿಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅನ್ವೇಷಣೆಗೀಡುಮಾಡಿದನು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಲೀವಿಟ್‌ಳ ನಿಯಮದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಮ್ಯಾಗೆಲಾನಿನ ಲಘುಮೇಘಕ್ಕೆ

[1] Lesser Cloud.

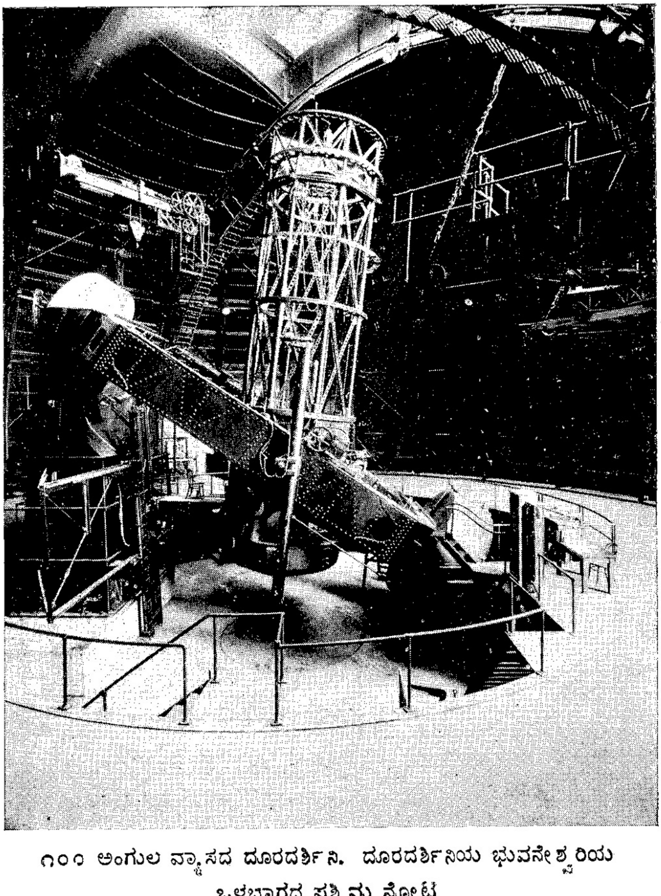

ದ್ವಿತೀಯಪಟ

ವಿಲ್ಸನ್ ಶಿಖರದ ಆವೇಕ್ಷಣಾಲಯದ ವಿಹಂಗವುನೋಟ

—(ವಿಲ್ಸನ್ ಶಿಖರದ ಆವೇಕ್ಷಣಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕೃಪೆಯಿಂದ)

ತೃತೀಯಪಟ

೧೦೦ ಅಂಗುಲ ವ್ಯಾಸದ ದೂರದರ್ಶಿನಿ. ದೂರದರ್ಶಿನಿಯ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯ
ಒಳಭಾಗದ ಪಶ್ಚಿಮ ನೋಟ

—(ವಿಲ್ಸನ್ ಶಿಖರದ ಅವೇಕ್ಷಣಾಲಯುದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕೃಪೆಯಿಂದ)

ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ವಿಶ್ವದ ಎಲ್ಲ ಯೌಧಿಷ್ಠಿರ ಚಂಚಲ ತಾರೆಗಳಿಗೂ ಇದು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದನು. ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಕಾಂತಿ-ಕಾಲ ನಿಯಮವೆಂಬ ಸಂಕ್ಷೇಪ ನಾಮವು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಪಟ್ಟಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ನಿಯಮವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ತೋರಿಸಿದೆ.

ಷೇಪ್ಲಿಯ ಕಾಲ—ಕಾಂತಿ ನಿಯಮ

ಆವರ್ತಕಾಲ-ದಿನಗಳು	೧	೩	೧೦	೩೦	೬೦	೧೦೦
ಸಹಜಕಾಂತಿ ವರ್ಗಾಂಕ	೦	—೧	—೧.೬೫	—೨.೩	—೩.೪೬	—೪.೬

ಕಾಂತಿ—ಕಾಲ ನಿಯಮವು ಬಹಳ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ನಿಯಮ. ಯೌಧಿಷ್ಠಿರ ತಾರೆಯ ಚಂಚಲಕಾಲವನ್ನು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದರೆ ಈ ನಿಯಮದಿಂದ ಅದರ ಸಹಜಕಾಂತಿಯು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ. ತೋರಿಕೆಯ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅಳೆಯಬಹುದಾದುದರಿಂದ ತಾರೆಯ ದೂರವನ್ನು ಗುಣಿಸಬಹುದು. ಚಂಚಲ ತಾರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ನಿಯಮವು ಅನ್ವಯಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ಚಂಚಲತಾರೆಗಳು ಅಪರೂಪವಾದುದರಿಂದಲೂ ಆಕಾಶದ ಅನೇಕ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ದೂರ ನಮಗೆ ಅಜ್ಞಾತವೇ ಎಂದೆನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಹಾಗಲ್ಲ. ಯೌಧಿಷ್ಠಿರ ತಾರೆಗಳಿಲ್ಲದ ತಾರಾಗುಚ್ಛ[1]ಗಳಿಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ಒಂದು ತಾರೆಯ ದೂರ ನಿರ್ಣಯವಾದರೂ ಆ ಗುಚ್ಛದ ದೂರ ಗೊತ್ತಾದಂತೆಯೇ. ಈಗ ಗುಚ್ಛದ ಕೋನ ವ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಅಳೆದರೆ ಅದರ ವ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಗುಣಿಸಬಹುದು. ಕಾಂತಿ-ಕಾಲ ನಿಯಮದ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕತ್ವವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿಯೇ ಸರ್ ಜೇಮ್ಸ್ ಜೀನ್ಸನು ಯೌಧಿಷ್ಠಿರ ಚಂಚಲ ತಾರೆಗಳಿಗೆ ವಿಶ್ವದ ಗಜಕಡ್ಡಿಗಳೆಂಬ ಸಾರ್ಥಕ ನಾಮವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಈ ತಾರೆಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹತ್ತುಲಕ್ಷ ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿರುವ ತಾರಾಗುಚ್ಛಗಳ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ ದೂರವನ್ನು ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ನೂರು ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳ ದೂರದ ತಾರೆಗಳ ದೂರದಷ್ಟೆ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಬಹುದು. ಯೌಧಿಷ್ಠಿರ ತಾರೆಗಳ ಕಾಂತಿಯು ಏಕೆ ಆವರ್ತಕವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸುತ್ತೇವೆ.

೧೧. ರಕ್ತಪಲ್ಲಟ[2]ದಿಂದ ನೀಹಾರಕಗಳ ದೂರ ನಿರ್ಣಯ

ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಕಾಯಗಳ ದೂರ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಯು ಬೇರೊಂದು ವಿಧಾನವನ್ನನುಸರಿಸು

[1] Star Cluster. [2] Red shift.

ತ್ತಾನೆ. ವೇಗದಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಸಮೀಪಿಸುತ್ತಿರುವ ರೈಲುಗಾಡಿಯು ಸಿಳ್ಳುಹಾಕಿಕೊಂಡು ನಮ್ಮನ್ನು ತಟಾದುಹೋದರೆ ಸಿಳ್ಳಿನ ಸ್ವರದ ಸ್ಥಾಯಿಯು ರೈಲು ನಮ್ಮನ್ನು ಸಮೀಪಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಏರಿದ್ದಂತೆಯೂ, ನಮ್ಮಿಂದ ದೂರ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ತಗ್ಗಿದ್ದಂತೆಯೂ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ಥಾಯಿಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಅಂದರೆ ಸ್ವರದ ಕಂಪನಾವೃತ್ತಿ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ರೈಲಿನ ವೇಗವನ್ನು ಗುಣಿಸಬಹುದು. ಈ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ಡಾಪ್ಲರ್ ಪರಿಣಾಮ[1]ವೆಂದು ಹೆಸರು. ಲಂಡನ್ ನಗರದ ಪೋಲೀಸಿನವರು ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ ಓಡಾಡುತ್ತಿರುವ ವಾಹನಗಳ ಹಾರನ್ ಧ್ವನಿಗಳ ಸ್ಥಾಯಿಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಆ ವಾಹನಗಳ ವೇಗಗಳು ನಿಯಮಿತ ಮಿತಿಯೊಳಗಿವೆಯೇ, ಮಿತಿಯನ್ನು ಮೀರಿವೆಯೇ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಬಲ್ಲರಂತೆ.

ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ರೈಲು ಎಂಜಿನ್‌ನಂತೆ ಸಿಳ್ಳು ಹಾಕದಿದ್ದರೂ ಬೆಳಕನ್ನು ಬೀರುತ್ತವೆ. ಬೆಳಕಿನ ವಿವಿಧ ವರ್ಣಗಳು ಸ್ವರಾಷ್ಟಕದ ವಿವಿಧ ಸ್ವರಗಳಂತೆ. ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅಥವಾ ಗಾಳಿಯ ಕಣಗಳು ಕಂಪಿಸಿದರೆ ಧ್ವನಿಯು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರವು[2] ಕಂಪಿಸಿದರೆ ಬೆಳಕು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಕ್ಷೇತ್ರದ ಕಂಪನಾವೃತ್ತಿ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಮೆ ಇದ್ದರೆ ಬೆಳಕಿನ ಬಣ್ಣ ಕೆಂಪಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ, ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರೆ ಕಡುನೀಲಿಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಕಂಪನಾವೃತ್ತಿ ಸಂಖ್ಯೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಕಿತ್ತಿಳೆ ಕೆಂಪು, ಹಳದಿ, ಹಸುರು, ನೀಲಿ, ಕೆನ್ನೀಲಿ ಬಣ್ಣಗಳಿವೆ.

ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ನಮ್ಮನ್ನು ಸಮೀಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ನಮ್ಮಿಂದ ದೂರ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಡಾಪ್ಲರ್ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಹೆಚ್ಚು ನೀಲಿಯಾಗಬೇಕು, ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಕೆಂಪಾಗಿ ತೋರಬೇಕು. ಆದರೆ ಈ ವರ್ಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಬರಿಯ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಪತ್ತೆಮಾಡಲಿಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ವರ್ಣಪಟಲದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವರ್ಣಗಳ ರೇಖೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆಂದೂ ಈ ರೇಖೆಗಳಿಂದ ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದೆಂದೂ ಅರಿತಿದ್ದೇವೆ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿನ ಅದೇ ಧಾತುಗಳ ವರ್ಣಪಟಲದ ರೇಖೆಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಈಗ ನಕ್ಷತ್ರದ ಅದೇ ರೇಖಾಸ್ಥಾನಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ, ನಕ್ಷತ್ರ ರೇಖೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಲ್ಲಟವು ಕೆಂಪು ತುದಿಯ ಕಡೆಗಿದ್ದರೆ (ರಕ್ತ ಪಲ್ಲಟ) ನಕ್ಷತ್ರವು ನಮ್ಮಿಂದ ದೂರ ಸರಿಯುತ್ತಿದೆ ಎಂದೂ, ಸ್ಥಾನ ಪಲ್ಲಟವು ನೀಲಿ ತುದಿಯ ಕಡೆಗಿದ್ದರೆ (ನೀಲಿ ಪಲ್ಲಟ) ನಮ್ಮ ಕಡೆಗೇ ಬರುತ್ತಿದೆ ಎಂದೂ ತೀರ್ಮಾನಿಸಬಹುದು. ಸ್ಥಾನ ಪಲ್ಲಟವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅಳೆದು ನಕ್ಷತ್ರದ ಚಲನವೇಗವನ್ನೂ ಗುಣಿಸಬಹುದು. ಸ್ಥಾನ ಪಲ್ಲಟವೇನೂ ಕಂಡು ಬರದಿದ್ದರೆ

[1] Doppler Effect. [2] Electro-magnetic field.

ನಕ್ಷತ್ರವು ನಮಗೆ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಿಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಪಥಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿರಬಹುದು. ವರ್ಣರೇಖೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಲ್ಲಟದಿಂದ ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಪಥದ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ತಾರಾವೇಗದ ಅಂಗವೆಷ್ಟೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಬಹುದು; ಆ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಲಂಬವಾಗಿ ಎಷ್ಟೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ತಾರೆಗಳ ಭೂದೃಷ್ಟಿಪಥ ವೇಗಗಳನ್ನು ಅಳೆದಾಗ ನಮಗೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನಮ್ಮ ಕಡೆಗೇ ಓಡುತ್ತಿರುವಂತೆಯೂ ಕೆಲವು ನಮ್ಮಿಂದ ಆಚೆ ಓಡುತ್ತಿರುವಂತೆಯೂ ಕಂಡುಬಂದಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಹತ್ತಿರವೆಂದರೆ ನಮ್ಮಿಂದ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಕೋಟಿ ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳೊಳಗೆ ಎಂದು. ಆದರೆ ಬಹು ದೂರದ ತಾರೆಗಳ ಅಥವಾ ನೀಹಾರಕಗಳ ವೇಗವನ್ನು ಅಳೆದಾಗ ಅವುಗಳ ದೂರಕ್ಕೂ ವೇಗಕ್ಕೂ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಸಂಬಂಧವಿರುವಂತೆ ತೋರಿಬಂದಿತು. ನೀಹಾರಕಗಳ ದೂರ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಅವುಗಳ ವರ್ಣಪಟಲದ ರೇಖೆಗಳ ರಕ್ತಪಲ್ಲಟವೂ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಅಂದರೆ ನೀಹಾರಕಗಳ ದೂರ ಹೆಚ್ಚಿದ ಹಾಗೆಲ್ಲ ಅವುಗಳು ಅಧಿಕತರ ವೇಗಗಳಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಅಗಲುತ್ತಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ನೀಹಾರಕಗಳ ದೂರವು ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಕೋಟಿ ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿದ್ದಕ್ಕೂ ಅವುಗಳು ಓಡಿಹೋಗುತ್ತಿರುವ ವೇಗವು ಸೆಕಂಡೊಂದಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಸಾವಿರ ಮೈಲಿಗಳಂತೆ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

೧೨. "ಕತ್ತೆ ಬಲ್ಲುದು ಹೊತ್ತ ಕತ್ತುರಿಯು ಪರಿಮಳವ!"

ದೂರ ನೀಹಾರಕಗಳ ಈ ದೂರ-ವೇಗ ನಿಯಮವನ್ನು ಮೊದಲು ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದವರು ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿರುವ ವಿಲ್ಸನ್ ಶಿಖರದ ವೀಕ್ಷಣಾಮಂದಿರದ ಹಬಲ್ ಮತ್ತು ಹ್ಯುಮಾಸನ್ ಎಂಬ ಖಗೋಳಜ್ಞರಿಬ್ಬರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಹ್ಯುಮಾಸನನು ವಿಖ್ಯಾತ ಖಗೋಳಜ್ಞನಾದ ಬಗೆ ವಿಚಿತ್ರವಾದುದು. ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ನೆಲೆವೀಡೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಅಮೆರಿಕದ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಫಲಭರಿತವಾದ ಪರ್ವತಾರಣ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದು ಶಾಂತ, ಸುಂದರ, ನಿರ್ಜನ ಗಿರಿಶಿಖರವನ್ನು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಇದು ವೀಕ್ಷಣಮಂದಿರದ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದು ಆರಿಸಿದರು. ಆ ಕ್ಷೇತ್ರವೇ ಈಗ ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತವಾದ ವಿಲ್ಸನ್ ಶಿಖರದ ವೀಕ್ಷಣಮಂದಿರವಾಗಿದೆ. ಈಗಲೂ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವವರು ಮಂದಿರದ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಆದರೂ ಬೆಟ್ಟದ ತಪ್ಪಲಿನಿಂದ ಮಂದಿರದವರೆಗೆ ಸೊಗಸಾದ ರಾಜ

ಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಆದರೆ ಮಂದಿರವನ್ನು ಕಟ್ಟುವಾಗ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನೂ ಖಗೋಳೀಯ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳನ್ನೂ, ಕಾಡುಹಾದಿಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಕತ್ತೆ ಕುದುರೆಗಳ ಮೇಲೆ, ಬಂಡಿಗಳ ಮೇಲೆ, ಕೂಲಿಗಳ ಹೆಗಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ನೇಮಕಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕೂಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಹ್ಯುಮಾಸನನೂ ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದನು.

ವಿಲ್ಸನ್ ಶಿಖರದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ನೂರು ಅಂಗುಲ ವ್ಯಾಸದ ದೂರದರ್ಶಿನಿಯ ಹಲವು ಅಂಗಗಳನ್ನೂ ಹ್ಯುಮಾಸನನು ಹೊತ್ತನು. ಹೀಗೆ ಕೂಲಿಗಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಹತ್ತಿ ಇಳಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಹೆಗಲ ಹೊರೆಯಿಂದ ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಕಡೆಗೆ ವಾಲಿತು ; ಅವನಿಗೆ ಖಗೋಳ ವೀಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಇವನ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ನೋಡಿ ಮಂದಿರದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಇವನನ್ನು ವೀಕ್ಷಕರ ಸಹಾಯಕನನ್ನಾಗಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಬರಬರುತ್ತ ಇವನು ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೋರಿದ ಶ್ರದ್ಧೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಖಗೋಳಜ್ಞನಾಗಿದಾನೆ ಈಗ. 'ಕತ್ತೆ ಬಲ್ಲುದೆ ಹೊತ್ತ ಕತ್ತುರಿಯ ಪರಿಮಳವ ?' ಎಂಬ ಗಾದೆಯನ್ನು ಸುಳ್ಳು ಮಾಡಿದ ಕೀರ್ತಿ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ ಹ್ಯುಮಾಸನನಿಗೆ.

ದೂರ-ವೇಗ ನಿಯಮವನ್ನು ಸುಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ನಿಯಮವೆಂದು ನಾವು ಗಣಿಸಿದರೆ, ನೀಹಾರಕಗಳ ವೇಗ ನಿರ್ಣಯದಿಂದ ಅವುಗಳ ದೂರವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗುಣಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ನೀಹಾರಕಗಳ ವೇಗವಲ್ಲದೆ ಇತರ ಕೆಲವು ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೂ ವರ್ಣಪಟಲದ ರೇಖೆಗಳ ರಕ್ತಪಲ್ಲಟವು ಆಗಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಆದಕಾರಣ ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಮಾಡಿರುವ ವೇಗ ನಿರ್ಣಯವು ಸ್ವಲ್ಪ ಅನುಮಾನಾಸ್ಪದವಾದುದು. ಈ ಅಧ್ಯಾಯವು ಆಕಾಶಕಾಯಗಳ ದೂರ ನಿರ್ಣಯ ವಿಧಾನಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಇತರ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಅವಗಾಹನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಈಗ ವೇಗ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದೆ ಅತಿದೂರ ಕಾಯಗಳ ದೂರವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸೋಣ.

೧೩. ಸಂಖ್ಯಾ ಸಂಗ್ರಹಣ ಮಾರ್ಗ[1]ಗಳಿಂದ ನೀಹಾರಕಗಳ ದೂರ ನಿರ್ಣಯ

ನೀಹಾರಕದ ದೂರವು ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ತಾರೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲ ದೂರದರ್ಶಿನಿಗೂ ಒಡೆದು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ, ಆದಕಾರಣ ಚಂಚಲ ತಾರೆಗಳ ಕಾಲ—ಕಾಂತಿ ನಿಯಮವು ಉಪ

[1] Statistical methods.

ಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಬಲ್ ಮತ್ತು ಹ್ಯುಮಾಸನರು ಈ ದೂರದೊಳಗಿರುವ ಹಲವು ನೀಹಾರಕಗಳ ಯೌಧಿಷ್ಠಿರ ತಾರೆಗಳ ವೀಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಅವುಗಳ ಸಹಜ ಕಾಂತಿಗಳು —೧೧ ರಿಂದ —೧೭ ವರಗೆ ಮಾತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಆದುದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ನೀಹಾರಕಗಳ ಸಹಜ ಕಾಂತಿಯೂ ಸರಾಸರಿ —೧೫ ಎಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈಗ ದೂರ ನೀಹಾರಕಗಳ ತೋರಿಕೆಯ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಅಳೆದು ಅವುಗಳ ಸಹಜಕಾಂತಿ —೧೫ ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಅವುಗಳ ದೂರವನ್ನು ಗುಣಿಸಬಹುದು. ಇದು ಸಂಖ್ಯಾಸಂಗ್ರಹಣ ಮಾರ್ಗ. ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ ದೂರಕ್ಕೂ ದೂರ—ವೇಗ ನಿಯಮದಿಂದ ಗುಣಿಸಿದ ದೂರಕ್ಕೂ ಅಷ್ಟೇನೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ.

ಇದುವರೆಗೆ ರಕ್ತಪಲ್ಲಟದಿಂದ ನಿರ್ಣಯಿಸಿರುವ ವೇಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಪ್ತರ್ಷಿ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ನೀಹಾರಕದ ವೇಗವು ಅಧಿಕತಮವಾದುದು—ಸೆಂಕಂಡೊಂದಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ೩೦ ಸಾವಿರ ಮೈಲಿಗಳು. ಇದರ ದೂರವು ಸಂಖ್ಯಾ ಸಂಗ್ರಹಣ ವಿಧಾನದಿಂದಲೂ ಸುಮಾರು ೩೦ ಕೋಟಿ ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳೆಂದು ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಸಪ್ತರ್ಷಿಮಂಡಲದ ತಾರೆಗಳೆಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಸ್ಥಳೀಯ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕ್ಕೇ ಸೇರಿವೆ. ಅವುಗಳು ನಮಗೆ ಬಹಳ ಸಮೀಪ, ಸುಮಾರು ೫೦—೧೦೦ ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ನೀಹಾರಕವು ಮಾತ್ರ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವ ಅಗಾಧ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಜಗತ್ತಿನ ಅತ್ಯದ್ಭುತ ದೂರದರ್ಶಿನಿಯಾಗಿದ್ದ ನೂರು ಅಂಗುಲದ ದೂರದರ್ಶಿನಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯು ಸುಮಾರು ೫೦ ಕೋಟಿ ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೂ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಭೇದಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ೨೧ ನೆಯ ಕಾಂತಿವರ್ಗದ್ದಾಗಿ ತೋರುವ ನೀಹಾರಕದ ಸಹಜಕಾಂತಿಯು ಸರಾಸರಿ ಗಣನೆಯಂತೆ—೧೫ ಆಗಿರುವುದರ ಬದಲು ದ್ರೌಪದೀ ನೀಹಾರಕ[1]ದ ಸಹಜ ಕಾಂತಿಯಂತೆ —೧೭ ಆಗಿದ್ದರೆ ಅದರ ದೂರವು ೧೫೦ ಕೋಟಿ ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷಗಳಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ದೂರ-ವೇಗ ನಿಯಮದಂತೆ ಅದರ ವೇಗವು ಸೆಕಂಡೊಂದಕ್ಕೆ ಒಂದೂವರೆ ಲಕ್ಷ ಮೈಲಿಗಳಾಗುತ್ತದೆ !

೧೪. ನೀಹಾರಕಗಳ ದೂರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮಿತಿ

ಈಗ ತಾನೇ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ೨೦೦ ಅಂಗುಲದ ಪಾಲೋಮಾರ್ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯದ ದೂರ ದರ್ಶಿನಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ದೂರವನ್ನು ಭೇದಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ದೂರವು ೧೫೦ ರ ಬದಲು ೧೮೬ ಕೋಟಿ ಜ್ಯೋತಿರ್ವರ್ಷ

[1] Andromeda nebula.

ಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚಿದರೂ ದೂರ-ವೇಗ ನಿಯಮದಂತೆ ಆಕಾಶ ಕಾಯವು ಸೆಕಂಡೊಂದಕ್ಕೆ ೧,೮೬.೦೦೦ ಮೈಲಿಗಳಂತೆ ಓಡಿಹೋಗುತ್ತಿರಬೇಕು. ಆಗ ಬೆಳಕಿನ ವೇಗವೂ ಅಷ್ಟೇ ಆದುದರಿಂದ ಅದರಿಂದ ಹೊರಟ ಬೆಳಕು ನಮ್ಮನ್ನು ತಲಪುವಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲ, ಅಂದರೆ ದೂರದರ್ಶಿನಿಯು ಎಂತಹುದಾದರೂ ಇರಲಿ ನಾವು ಆ ನೀಹಾರಕವನ್ನು ನೋಡಲಾರೆವು. ಹೊಸ ದೂರದರ್ಶಿನಿಯಿಂದ ವೀಕ್ಷಣೆಗಳು ನಡೆದ ಮೇಲೆ ಈ ಊಹೆಗಳು ನಿರ್ಧರವಾಗಬೇಕು.

ನಮ್ಮ ಸ್ಥಳೀಯ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಹೊರಗಿರುವ ನೀಹಾರಕಗಳೆಲ್ಲವೂ ದೂರ ಹೆಚ್ಚಿದಷ್ಟೂ ಹೆಚ್ಚು ವೇಗದಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಏಕೆ ಓಡಿಹೋಗುತ್ತಿವೆ? ನಮ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕ್ಕೆ ಹೆದರಿಕೊಂಡೇ ಅಥವಾ ಜುಗುಪ್ಸೆ ಪಟ್ಟುಕೊಂಡೇ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ಇನ್ನೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯದವರೆಗೆ ಕಾಯಬೇಕು.

ಆರ್. ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಯ್ಯ.

(ಸಶೇಷ)

ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸೂರ್ಯೋದಯ—ಭಾರತದ ದಾಸ್ಯ ಸಂಕೋಲೆಗಳು ೧೯೪೭ನೆಯ ಆಗಸ್ಟ್ ೧೫ರಂದು ಕಡಿದುಹೋಗಿ ನವೀನ ಭಾರತದ ಉದಯವಾಯಿತು. ಈ ಪುಣ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ಹೃದಯ, ನಿಧಿಯನ್ನು ಕಂಡ ದರಿದ್ರನಂತೆ ಪ್ರಫುಲ್ಲವಾಯಿತು. ಇಂತಹ ಸಮಷ್ಟಿಸಂತೋಷದಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಮಾ. ಸಂ. ನಂಜಪ್ಪನವರು ರಚಿಸಿರುವ ಚಿಕ್ಕಗ್ರಂಥವೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸೂರ್ಯೋದಯ. ಚಾರಿತ್ರಿಕವಾಗಿ ಗ್ರೀಕರಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಬ್ರಿಟಿಷರವರೆಗೆ ನಡೆದ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಶಿಲ್ಪಿ ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರು ಗುಂಡಿನೇಟಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾದ ಪ್ರಸಂಗ ಲೇಖಕರನ್ನು ದುಃಖವಿಸ್ಮಯಮೂಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ. ಮಹಾತ್ಮರ ವಚನವನ್ನು ನೆನೆದಾಗ ಅವರಿಗೆ ಬಸವೇಶ್ವರರ ವಚನಗಳು ಸ್ಮೃತಿಪಥಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋದಯದ ಪುಣ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತನುಮನ ಧನಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿದ ವೀರರೂ ಮೇಧಾವಿಗಳೂ ಪೂಜ್ಯರೂ ಹುತಾತ್ಮರೂ ಆದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಬದುಕಿ ಬಾಳಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರೆ ಎಂತಹ ಹಬ್ಬವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂದು ಮರುಗಿದ್ದಾರೆ. ಬಹುಕಾಲದ ಹೋರಾಟದಿಂದ ಲಭಿಸಿದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಮಷ್ಟಿದೃಷ್ಟಿಯೂ, ನೈತಿಕ ಮನೋನಿಷ್ಠೆಯೂ, ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸವೂ, ನಿಸ್ವಾರ್ಥ ಸೇವೆಯೂ ಜನರ ಜೀವಮಂತ್ರವಾಗಬೇಕೆಂದು ಹಾರೈಸುವ ಲೇಖಕರ ಆಶಯ ವಂದನೀಯವೇ ಸರಿ.

ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾವದೊಡನೆ ಭಾಷೆಯ ಓಟ ಸಾಗದೆ ಕುಂಟುತ್ತದೆ. ಅಚ್ಚಿನ ರಾಕ್ಷಸನೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇವೆರಡರ ಕಡೆ ದೃಷ್ಟಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಗ್ರಂಥ ಇನ್ನೂ ರಮ್ಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಉ. ಕಾ. ಸು.

*
* *

ಬಾಬುರಾಜೇಂದ್ರಪ್ರಸಾದ್—ಲೇಖಕರು: ಶ್ರೀ ಎಸ್. ಅನಂತನಾರಾಯಣರು; ಆಕಾರ: ಕ್ರೌನ್ ಅಷ್ಟಪತ್ರ, ಪುಟ ೧೦೬; ಪ್ರಕಟಿಸಿದವರು: ಚೇತನ, ಮೈಸೂರು.

ಶ್ರೀಯುತ ಅನಂತನಾರಾಯಣರು ರಾಜೇಂದ್ರಪ್ರಸಾದರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದರ ಜೊತೆಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾ-

ಮದ ಕಥೆಯನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಭಾರತದೊಳಗಣ ಕಥೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಅಂತರ್ಗತಮಾಡಿ "ಗದಾಯುದ್ಧ" ಮಹಾಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿ ರನ್ನನ ಸಾಹಸವನ್ನನುಕರಿಸಿರುವರೋ ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು ನೂರು ಪುಟಗಳ ಈ ಪುಟ್ಟ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಓದುವ ಅಲ್ಪಾವಧಿಯಲ್ಲೇ ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅರ್ಧಶತಮಾನದ ಅಮರಕಹಾನಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಂಡಂತಾಗುತ್ತದೆ; ಆಗಿನ ಜನತೆಯ ಹೃದಯಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಹರಿದ ಶೌರ್ಯ, ಸಾಹಸ, ಶ್ರದ್ಧೆ, ಭಕ್ತಿ, ಸಾವು ನೋವು, ವಿಜಯ ವೈಭವಗಳಲ್ಲಿ ನಾವೂ ಒಂದಾಗಿ ಹೋದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಇಡೀ ಜನಾಂಗವು ಹಗಲೂ ರಾತ್ರಿ ಐವತ್ತರವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ದೀರ್ಘಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ತ್ಯಾಗಮಾಡಿ, ಸಾಹಸತೋರಿ, ಕಣ್ಣೀರು ಕರೆದು, ಕೆನ್ನೀರು ಸುರಿದು, ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿದ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಈಗ ಎಷ್ಟು ಜೋಪಾನವಾಗಿ ಉಳಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಹಾಗೆ ಉಳಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಂದೇ ಇಂದಿನ ಈ ನಾಡಿನ ಪ್ರಜೆ ತನ್ನ ಪಿತೃಋಣ ಋಷಿಋಣಗಳಿಂದ ವಿಮುಕ್ತವಾದೀತು ಎಂಬ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ವಾಣಿಯೂ ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಓದಿದ ಎಲ್ಲರ ಎದೆಯಲ್ಲೂ ಮಾರ್ಮೊಳಗದೇ ಹೋಗದು. ಇಂಥ ಸತ್ಯದರ್ಶನವನ್ನು ಕೊಡುವ, ಧ್ಯೇಯ ಪ್ರಚೋದನೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಅಪೂರ್ವ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯೊಂದನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಶಾರದೆಗೆ ಕಾಣಿಕೆ ಕೊಟ್ಟು ಶ್ರೀಯುತ ಅನಂತನಾರಾಯಣರು ಕೃತಾರ್ಥರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾರತದ ಯಾವ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೂ ನಮ್ಮ ನೂತನ ಪ್ರಜಾರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಬಾಬುರಾಜೇಂದ್ರರ ಆದರ್ಶಜೀವನದ ಚರಿತ್ರೆಯು ಇದುವರೆಗೂ ಯಾರಿಂದಲೂ ಲಿಖಿತವಾಗರಲಿಲ್ಲ! ಇದೆಷ್ಟು ಸೋಜಿಗದ ಸಮಾಚಾರ?! ಹೀಗಿರುವಾಗ ಬರಹಗಾರರ ಕುಲಕ್ಕೇ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯೆಯ ಕಲಂಕವನ್ನಂಟಿಸುವ ಈ ಅರಕೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಬಾರಿಗೆ ಪೂರೈಕೆಯಾದದ್ದು ಅನಂತನಾರಾಯಣರ ಲೇಖನಿಯ ಮೂಲಕವೆಂಬುದು ಸಂತೋಷದ ಮತ್ತು ಹೆಮ್ಮೆಯ ವಿಷಯ. ನಾಡಿನ ಹೋರಾಟದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಮಹಾತ್ಮರ ಅನುಪಮ ಅನುಯಾಯಿಯಾಗಿ ದುಡಿದು, ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ, ಕೀರ್ತಿಗಾಗಿ ಕಾಮಿಸದೆ, ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮವೀರರೆನಿಸಿ ಕೊಂಡು ಪ್ರಕಟವಾಗದೆ ಪ್ರಚ್ಛನ್ನವಾಗಿರುವ ಎಲೆಮರೆಯ ಹೂವಿನಂತೆ ಆದರ್ಶ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಿರುವ ಪ್ರಸಾದರ ಈ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯು ಭಾವೀಪ್ರಜೆಗಳಾದ ನಮ್ಮ ಬಾಲಕರು ಓದಲು ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು. ಶೈಲಿಯು ಸರಳ ಮತ್ತು ಸುಕುಮಾರ: ಅರಳಂಬಿನಂತೆ ಹೃದಯಂಗಮ. ಇಂತಹ ಕಲಾಕೃತಿಯು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಸುಕೃತದಿಂದ ಸಿಕ್ಕಿದೆ—ಸವಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಾದ ಶ್ರೀಯುತ ಅನಂತನಾರಾಯಣರು ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಿರಿಯರಾದರೂ ವಾಙ್ಮಯಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರು. ಅವರು ಈಗಾಗಲೇ ತಮ್ಮ ಅನೂನಪ್ರತಿಭಾಪ್ರಭೆಯಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯೋದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿಯ ಕಮಲಗಳನ್ನರಳಿಸಿದ್ದಾರೆ; ಕವನಸಂಗ್ರಹಗಳ ಸುರಹೊನ್ನೆಗೆ ಕಚಗುಳಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ; ಸಣ್ಣಕಥೆಗಳ ಸೂಜಿಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಅಂಟನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸಿದ್ದಾರೆ; ವಿಮರ್ಶೆಯ ಕೇದಗೆಯನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿದ್ದಾರೆ; ನಾಟಕದ ಲತಾಕುಂಜಗಳನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅನುವಾದ, ಗ್ರಂಥಸಂಪಾದನೆಯಂತಹ ಕೇವಲ ವಿದ್ವಜ್ಜನಸಾಧ್ಯ ಉದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲೂ ವಿಹರಿಸಿ, "ಆಧುನಿಕ ಚೀನ" ದಂತಹ ವಿಚಾರಪ್ರಧಾನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತರುಣ ಲೇಖಕರಲ್ಲಿ ಈ ಬಹುಮುಖತೆಯು ಬಹುಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾಗಿರುವುದು ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡಜೀವನಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಲೇಖಕರ ಈ ರೀತಿಯ ಅಮರದಾಹದ ಧೀರಜೀವನ ಹಿರಿಯರ ಆಶೀರ್ವಾದಕ್ಕೆ ಕಿರಿಯರ ಆದರ್ಶಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾದದ್ದು. ನಾವಾದರೋ ಸಾಹಸಾಂಕ ಶ್ರೀಯುತ ಅನಂತನಾರಾಯಣರಿಂದ ವಿಷಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಏಕಾಗ್ರತೆಯನ್ನೂ, ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನೂ, ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಕೃತ್ರಿಮತೀವ್ರವೇದನೆಯನ್ನೂ, ಉಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಇತೋಪ್ಯತಿಶಯವಾಗಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖಕರ ಬರಲಿರುವ ಕೃತಿರತ್ನಗಳು ಈ ಸಾಣೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ವ್ಯೆತಿಕ್ಕಿ ಕೆಲವು ಮುಖದಲ್ಲೇ ಹಲವು ಬಣ್ಣವುಕ್ಕುವಂತಾಗಿ ಬರಲೆಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇವೆ.

"ಬ. ಲಿ."

***

ಭಾಸಕವಿ (ಕವಿವಿಚಾರ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯವಿಮರ್ಶೆ)—ಲೇಖಕರು: ಪ್ರೊ|| ಎ. ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರೀ; ಪ್ರಕಾಶಕರು: ಕನ್ನಡ ಕವಿ ಕಾವ್ಯಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು; ಆಕಾರ: ಕ್ರೌನ್ ಅಷ್ಟದಳ, ಪುಟಗಳು viii + ೧೭೩; ಬೆಲೆ, ರೂ. ೨-೮-೦.

ಹದಿನೇಳು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಬೆಂಗಳೂರು ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜು ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಘದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾದ ಗ್ರಂಥದ ಪುನರ್ಮುದ್ರಣವೇ ಇದು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕವಿವಿಮರ್ಶೆಗಳ ಅತ್ಯಂತಾಭಾವವಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ವಿಮರ್ಶೆಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಮುಂದಿನವರಿಗೆಲ್ಲ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಗಳಾದ ಕೀರ್ತಿಯು ಶ್ರೀ. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರದು. ಈಚೆಗೆ ಇತರರ ಎಷ್ಟೋ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆಯಾದರೂ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಬರವಣಿಗೆಯು ತನ್ನ ಆಕರ್ಷಣೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯವು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುವುದು ಎಷ್ಟು ಅಸಾ

ಧಾರಣವೋ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ವಿಮರ್ಶಾಕೃತಿಯು ಹುಟ್ಟುವುದೂ ಅಷ್ಟೇ ಅಸಾಮಾನ್ಯ. ಕಾಲದೇಶಾತೀತವಾದ ಕೀರ್ತಿಯು ಬರೆವಣಿಗೆಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅನೇಕ ಗುಣಗಳು ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಸ್ಖಲಿತವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯದೊಡನೆ ಅಪಾರವಾದ ಪ್ರತಿಭೆಯೂ, ಬಹುಶ್ರುತತ್ವದೊಂದಿಗೆ ರಸಿಕತೆಯೂ, ಸಹೃದಯತ್ವದೊಂದಿಗೆ ರಸಮಯವಾದ ಭಾಷಾರಚನಪಾಟವವೂ ಒಂದೇ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಮರಸವಾಗಿ ಸಮ್ಮಿಳಿತವಾಗುವುದು ಉತ್ತಮ ವಿಮರ್ಶೆಯ ರಚನೆಗೆ ಎಷ್ಟು ಅಗತ್ಯವೋ ಅಷ್ಟೇ ಅಪೂರ್ವ. ಆದರೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳೂ ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಬರೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ಪರಿಪಾಕವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದರಿಂದ ಅವರ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಕೇವಲ ವಿಮರ್ಶೆಯಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯದೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೂನ್ನತ ಸೋಪಾನವನ್ನೇರುತ್ತದೆ. ಗಹನವೂ ವಾದಗ್ರಸ್ತವೂ ಆದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸುವಾಗ ಪೂರ್ವೋತ್ತರಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅವರ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ತಿಳಿಯಾದ ಶೈಲಿಯೂ ಎಂದಿಗೂ ಮಾದರಿಗಳಾಗುವಂತಿವೆ; ಹಾಗೆಯೇ ಕವಿಯ ಕೃತಿಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಅಳೆಯುವಾಗ ಅವರು ತೋರಿಸುವ ಸಮತೋಲ ಬುದ್ಧಿಯೂ ರಸಿಕತೆಯೂ ಯಾರನ್ನಾದರೂ ತಲೆದೂಗಿಸುತ್ತವೆ. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ಸಾಹದ ಬಿಸಿಲೂ ಇಲ್ಲ; ನಿರುತ್ಸಾಹದ ಶೈತ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆಯ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಗಳಿಲ್ಲ; ಅಶ್ರದ್ಧೆಯ ಕಟೂಕ್ತಿಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಹಾಸ್ಯಪ್ರಿಯತೆಯ ವ್ಯಾಮೋಹವಿಲ್ಲ; ಶ್ರೀಮದ್ಗಾಂಭೀರ್ಯದ ಗರ್ವಮುದ್ರೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಅವರ ಗ್ರಂಥವನ್ನೋದಲು ಹೊರಟರೆ ರಮಣೀಯವಾದ ಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಂದಮಾರುತನನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತ ಮಿತ್ರನೊಡನೆ ವನವಿಹಾರಕ್ಕೆ ಹೊರಟ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾಸನ ಮೃದುಮಧುರವಾದ ಮನೋಧರ್ಮವು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಸಮಾನಹೃದಯರಾದ ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಬರೆಹದ ಮೂಲಕ ಓದುಗನನ್ನು ಸೆರೆಗೆಯ್ಯುತ್ತದೆ. 'ಸ್ವಪ್ನವಾಸವದತ್ತ,' 'ಪ್ರತಿಮಾ ನಾಟಕ,' 'ಪಂಚರಾತ್ರ' ಈ ಮೂರು ನಾಟಕಗಳ ವಿಮರ್ಶೆಗಳೂ ಮೂರು ರತ್ನಗಳಿದ್ದಂತೆ. ಭಾಸನ ನಾಟಕಚಕ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅವೇ ರತ್ನಪ್ರಾಯವಾದುವು. ಏಕಾಂಕನಾಟಕಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನೂ ಲೇಖಕರು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿರುವರಲ್ಲದೆ ಉಳಿದ ನಾಟಕಗಳ ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಎರಡನೆಯ ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಬರೆದಿರುವ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಸನ ಬಗೆಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿರುವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಸೇರಿಸಬಹುದಾಗಿದ್ದಿತು—'ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿ

ಪ್ರಾಯವು (ಉದಾ—ಡಾ || ಎಂ. ವಿಂಟರ್‌ನಿಟ್ಸ್—' ಭಗವದಜ್ಜುಕೀಯ 'ದ ಪೀಠಿಕೆ, ಡಾ || ಎಸ್. ಕೆ. ಡೇ—*History of Sanskrit Literature*, Vol. I. (Calcutta University) ಉಪಲಬ್ಧನಾಟಕಗಳಾವುವೂ ಭಾಸನು ಬರೆದ ರೂಪದಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪಕ್ಷದ ಕಡೆಗೇ ಒಲುತ್ತಿವೆ, ಪ್ರಾಯಶಃ ಇವು ಕ್ರಿ.ಶ. ೭ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಹುಟ್ಟಿರಲಾರವು " ಎಂದು.

ಮೊದಲ ಮುದ್ರಣದಂತೆಯೇ ಈ ಮುದ್ರಣವೂ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ. ಪುನರ್ಮುದ್ರಣದ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತ ಕವಿಕಾವ್ಯಮಾಲೆಯ ಸಂಪಾದಕರು ಅಭಿನಂದನಾರ್ಹರು.

***

ಮೈಥಿಲೀ (ಸಣ್ಣ ಕಥೆಗಳು)—ಲೇಖಕರು: ಶ್ರೀ ಎಸ್. ಅನಂತನಾರಾಯಣ; ಪ್ರಕಾಶಕರು: ಕನ್ನಡ ಕವಿ ಕಾವ್ಯಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು; ಆಕಾರ: ಕ್ರಾನ್ ಅಷ್ಟದಳ; ಪುಟಗಳು ೫+೧೦೪; ಬೆಲೆ, ರೂ. ೧-೮-೦.

ಸಣ್ಣ ಕಥೆಗಳೆಂದರೆ ಒಂದು ಗಂಟೆಯ ಬೇಸರವನ್ನು ಕಳೆಯುವ ಸಾಧನಗಳೆಂದಷ್ಟೇ ಭಾವಿಸುವವರಿಗೆ ಈ ಕಥೆಗಳು ನೀರಸವಾಗಿ ತೋರಬಹುದು. ಆದರೆ ಇತರ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಪ್ರಕಾರಗಳಂತೆಯೇ ಸಣ್ಣ ಕಥೆಯೂ ಬಹುಮುಖವಾದ ಬಾಳಿನ ಆಳಗಳನ್ನಳೆಯಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುವವರಿಗೆ ಕಥೆಗಳು ಮೆಚ್ಚಾಗಬಹುದು. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪಾಪ-ಪುಣ್ಯ, ಧರ್ಮ-ಅಧರ್ಮ, ನ್ಯಾಯ-ಅನ್ಯಾಯ, ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಗಹನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಒಂದೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೊಂದೇ ಸರಿಯೆಂಬ ದುರಾಗ್ರಹವನ್ನೂ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರ ಸತ್ಯವು ಎಲ್ಲೋ ಹೋಗಿ ಗುಹೆಯಲ್ಲಡಗಿರುವುದನ್ನು ಯಾರೂ ಗಮನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಧರ್ಮಸಂಕಟವೇ ಇಲ್ಲಿರುವ ಐದು ಕಥೆಗಳಿಗೂ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಕಥೆಯಾದ ' ಮೈಥಿಲಿ 'ಯಲ್ಲಿ ಲೋಕಾನುಭವಶೂನ್ಯನಾದ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಪಾಪ-ಪುಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಅಂತರವು ಕ್ರಮೇಣ ಅನುಭವದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಅಳಿದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅಭಾವ ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ಸಮ್ಯಗ್ಜ್ಞಾನವು ಲಭಿಸಲಾರದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ; ಎಷ್ಟೋ ಪೌರಾಣಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸವು ಸಂಕುಚಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸತ್ಯವನ್ನು ದೂರೀಕರಿಸಿರಬಹುದೆಂಬುದು ' ಜೂಡಾಸ್ ' ಎಂಬ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮಕಾತರವಾದ ಮೃದುಹೃದಯಕ್ಕೆ ಭಾವಶೂನ್ಯವಾದ ಬಾಹ್ಯಪ್ರಶಂಸೆಯಿಂದುಂಟಾಗುವ ನೋವನ್ನು ' ಕಲಾವಿದ ' ಎಂಬ ಕಥೆಯು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಬಾಳೇ ಒಂದು ವಿಷಚಕ್ರವೆಂದು

ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಕಥೆಯು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವರ ದುರ್ವಿಕಲ್ಪಗಳಿಂದ ಇತರರ ಜೀವನವು ಹೇಗೆ ವಿಷಮಯವಾಗುವುದೆಂಬುದನ್ನು 'ತಾಯಿ-ಬಂಜೆ' ಎಂಬ ಕಥೆಯು ಮನಮರಗುವಂತೆ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತದೆ.

ಲೇಖಕರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಾವೀನ್ಯವಿದೆ; ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗಾಂಭೀರ್ಯವಿದೆ. ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಯಥೋಚಿತವಾದ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿವರು ಕುಶಲರು; ಇವರ ಶೈಲಿಯು ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಲಲಿತವೂ ಓಜೋಮಯವೂ ಆಗಬಲ್ಲುದು. ನೊಂದ ಜೀವನದ ವೇದನೆಯನ್ನು ಇವರು ಕರುಳು ಕರಗುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಬಲ್ಲರು. ಆದರೂ ಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರಸ್ಯವು ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಬಂದಿಲ್ಲ; ಪಾತ್ರಚಿತ್ರಣವೂ ಕೂಡ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆಯೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಗಿಂತಲೂ ಕಾಲ್ಪನಿಕತೆಯು ಹೆಚ್ಚು; ಕಥಾಸಂವಿಧಾನಕೌಶಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಭಾವಪ್ರಕಟನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ.

*
* *

ಸಂಸ್ಕೃತಸ್ತವನಮಂಜರೀ—ಲೇಖಕರು: ಅಭಿನವ ಕಾಳಿದಾಸ ಬಸವಪ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಸಂಪಾದಕರು: ಎಂ. ಜಿ. ನಂಜುಂಡಾರಾಧ್ಯ; ಪ್ರಕಾಶಕರು: ಪ್ರಬೋಧಪುಸ್ತಕಮಾಲೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿ; ಪುಟಗಳು ಡೆಮ್ಮಿ xv+೮೮; ಬೆಲೆ, ರೂ. ೧-೦-೦.

ಇದು 'ತ್ರಿಷಷ್ಟಿಪುರಾತನಗಣಸ್ತವ', 'ಶಿವಾಷ್ಟಕಮ್', 'ಅಂಬಾಷೋಡಶಮಂಜರೀ', 'ಶಿವಭಕ್ತಿಸುಧಾತರಂಗಿಣೀ' ಮತ್ತು 'ಆರ್ಯಾಶತಕಮ್' ಎಂಬ ಐದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸ್ತೋತ್ರಗಳ ಸಂಕಲನ. ಸಂಪಾದಕರು ವಿಚಾರಪೂರ್ಣವಾದ ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಇವುಗಳಿಗೆ ಭಾವಾರ್ಥವನ್ನೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಬಸವಪ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ತಲೆಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಛಂದೋಮಯವಾದ ರಚನೆಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿದ್ದಿತು. ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ನೂರಾರು ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಹೆಣೆಯಬಲ್ಲವರು ಮಹಾ ಕವಿಗಳೆಂದು ಜನರು ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿವಿಧ ಛಂದೋಬಂಧಗಳ ಪ್ರಾಗಲ್ಭ್ಯವು ಇಂದಿನವರಿಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ರುಚಿಸದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಜನತೆಯ ಅಭಿರುಚಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಪರಿವರ್ತನೆಯೇ ಕಾರಣ. ಹಿಂದಿನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸ್ತೋತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಭರ ಭಕ್ತಿರಸಾವೇಶದಿಂದ ಮೈಮರೆತು ಹಾಡಿರುವ ಕೃತಿಗಳಿರುವಂತೆಯೇ ಕೇವಲ ಶಬ್ದಜಾಲಗಳಿಂದ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರ ರಚನೆಗಳಿಗೂ ಉದಾಹರಣೆಯಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥವು ಈ ಎರಡನೆಯ ಬಗೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅನುಕರಣ. ಛಂದಸ್ಸಿನ ಓಟಕ್ಕೆ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಅರ್ಥದ ಓಟ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಪ. ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಕ್ಕಿಂತ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಕ್ಕೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ಥಾನ. ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ:—

ಕನಕಪಟೀ ಕಲಿತಕಟೀ ಕಂಠತಟೀಹಾರಲಸದುರೋಜಘಟೀ |
ಕಂತುಕುಟೀರಭ್ರುಕುಟೀ ಕವಿರಟೀ ಶಯತು ಮಾಂ ಮೃಡವಧೂಟೀ ||

ಬಸವಪ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಪೂರ್ಣಪರಿಚಯಕ್ಕೆ ಈ ಗ್ರಂಥಪ್ರಕಟನೆಯಿಂದ ಉಪಕಾರವಾಗಿದೆ.

*
* *

ಕೆಲವು ಹೊಸ ಕವಿತೆಗಳು

೧. **ಹರಪಾರ್ವತಿ**—ಲೇಖಕರು : ಶ್ರೀ ಎಂ. ರಾಮರಾವ್ ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಸತ್ಯಶೋಧನ ಪ್ರಕಟನ ಮಂದಿರ, ಬೆಂಗಳೂರು ; ಪುಟ ೭೫ ; ಬೆಲೆ, ರೂ. ೧-೪-೦.

೨. **ಭಾವಜೀವಿ**—ಲೇಖಕರು : ಚೆನ್ನವೀರ ಕಣವಿ ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಲೆ, ಧಾರವಾಡ ; ಪುಟ ೮+೨೯ ; ಬೆಲೆ, ರೂ. ೦-೮-೦.

೩. **ನಕ್ಷತ್ರಗಾನ**—ಲೇಖಕರು : ಶ್ರೀ ಡಿ. ಎಸ್. ಕರ್ಕಿ ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಕರ್ನಾಟಕ ಪುಸ್ತಕ ಮಂದಿರ, ಬನಹಟ್ಟಿ ; ಪುಟ+೧೦೪ ; ಬೆಲೆ, ರೂ. ೧-೮-೦.

೪. **ಮಾಯಾಮಂದಿರ**—ಲೇಖಕರು: ಭುಜೇಂದ್ರ ಮಹಿಷವಾಡಿ ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಶಾಂತಿಸೇವಾಸದನ, ಸೇಡಬಾಳ ; ಪುಟ vi+೨೫ ; ಬೆಲೆ, ರೂ. ೧-೮-೦.

೫. **ಸತೀ ಬೃಂದಾ**—ಲೇಖಕರು : ಶ್ರೀಮತಿ ಎಂ. ಬಿ. ಗೌರಮ್ಮ ಅಚ್ಯುತರಾವ್ ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಸತ್ಯಶೋಧನ ಪ್ರಕಟನ ಮಂದಿರ, ಬೆಂಗಳೂರು ; ಪುಟ ii+೭೧ ; ಬೆಲೆ, ರೂ. ೧-೦-೦.

೬. **ಕನ್ನಡ ವೈರಾಗ್ಯಶತಕ**—ಲೇಖಕರು : ಶ್ರೀ ಎಂ. ಎಸ್. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಸತ್ಯಶೋಧನ ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು ; ಪುಟ ೧೭ ; ಬೆಲೆ, ರೂ. ೦-೫-೬.

೭. **ಯುಗವಾಣಿ**—ಕವನ ಸಂಗ್ರಹ ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಶರಣಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರಂಥಮಾಲಾ, ಬೆಂಗಳೂರು ; ಪುಟ ೮೦ ; ಬೆಲೆ, ರೂ. ೧-೦-೦.

೮. **ಹೂವಾಡಿಗಿತ್ತಿ**—ಲೇಖಕರು : ಶ್ರೀ ರಾ. ಸು. ಮಣಿ ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಎಚ್. ಆರ್. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ, ೨೨೦೦, ಓಲ್ಡ್ ವುಡ್‌ಯಾರ್ಡ್, ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಮೊಹಲ್ಲ, ಮೈಸೂರು ; ಪುಟ ೬೭ ; ಬೆಲೆ, ರೂ. ೧-೦-೦.

೯. **ಗಾಂಧಿ ಗೀತೆಗಳು**—ಲೇಖಕರು : ಶ್ರೀ ಬ. ಶಿವಮೂರ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರೀ ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : 'ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ' ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಚಾಮುಂಡಿಪುರಂ, ಮೈಸೂರು ; ಪುಟ ೧೨ ; ಬೆಲೆ, ರೂ. ೦-೪-೦.

೧೦. **ಸೇತುಭಂಗ**—ಲೇಖಕರು : ಶ್ರೀ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಪಾಲೆಪ್ಪಾಡಿ ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಲೇಖಕರು : ಸೆಂಟ್ ಆಗ್ನೇಸ್ ಕಾಲೇಜು, ಮಂಗಳೂರು ; ಪುಟ ೨೨ ; ಬೆಲೆ, ರೂ. ೦-೮-೦.

೧೧. **ವೀರವಿಲಸಿತೆ**—ಲೇಖಕರು : ಶ್ರೀ ತೆಕ್ಕುಂಜ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : (?) ಪುಟ : ೩೪ ; ಬೆಲೆ, ರೂ. ೦-೬-೦.

೧೨. ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರರ ಲಾವಣಿ ಪದ—ಲೇಖಕರು : ಶ್ರೀ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಕೇಶವ ರಾಯರು ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಮಿಂಚಿನಬಳ್ಳಿ, ಧಾರವಾಡ (?) ; ಪುಟ ೧೫ ; ಬೆಲೆ, ರೂ. ೦-೪-೦.

೧೩. ಕನಸು-ನೆನಸು—ಲೇಖಕರು : ಚಿದಾನಂದ ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಪರ್ಣಕುಟಿ ಗ್ರಂಥ ಮಾಲಾ, ಧಾರವಾಡ ; ಪುಟ ೫೧ ; ಬೆಲೆ, ರೂ. ೧-೦-೦.

ಕನ್ನಡ ಕವಿತೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಮಾಡುವವರಿಗೇನೂ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು ಮೇಲಿನ ಪಟ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊಸ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಭಾವಗೀತೆ ಷಟ್ಪದೀ, ಕಥೆ, ಹಳೆಯ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಅನುವಾದ, ಲಾವಣಿ, ಹಾಡು, ಬಾಲರಿಗಾಗಿ ಬರೆದ ಪರಿಕಥೆಗಳು—ಹೀಗೆ ಕವಿತೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ಇಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯ ವೈವಿಧ್ಯವೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ಹೆಸರು ಸಲ್ಲಬಹುದೆಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಕೃತಿಯು ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಾವಿರ ಅನುಕರಣಗಳು ನಾಯಿ ಕೊಡೆಗಳಂತೆ ಬೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅಂತಹ ಅನುಕರಣದ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೇ ಮಾಡದೆ ಒಬ್ಬನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಮಹಾಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸುವುದೂ ಕೂಡ ಅಸಂಭವ. ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನಾರಾಧಿಸಿ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವೆಂದರೆ ಸರಸ್ವತಿಯ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಇನ್ನೂ ಕಠಿನ. ಅದಕ್ಕೆ ಏಕಾಗ್ರ ನಿಷ್ಠೆಯು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಹೊಸ ಕವಿತಾಸಂಗ್ರಹ ವನ್ನು ಓದುವಾಗ ವಿಮರ್ಶಕನು ಹಿಂದಿನ, ಇಂದಿನ, ಎಲ್ಲ ದೊಡ್ಡ ಕವಿತೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಇದನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ; ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಅಥವಾ ನಿರೂಪಣೆಯ ಭಂಗಿ ಯಲ್ಲಿ, ಅಲಂಕಾರದ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ, ಅಥವಾ ರಸವಿಲಾಸದಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಹೊಸದಾದ ಈ ಕವಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವು ಕಾಣುವುದೇ ಎಂದು ತನ್ನ ಅನುಭವವನ್ನು ಹುಡುಕಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಕವಿಯೂ ಪ್ರಕಟನಾಲಯಕ್ಕೆ ಧಾವಿಸುವ ಮೊದಲು ತನ್ನ ಕೃತಿಯ ಬಗೆಗೆ ತಾನೇ ವಿಮರ್ಶಕನಾಗುವುದು ಒಳ್ಳಿತು. ಕೇವಲ ಕೀರ್ತಿಯ ಪ್ರಲೋಭನಕ್ಕೆ ಮರುಳಾಗಬಾರದು. "ಕವಿತೆಯನ್ನೇ ಬರೆಯದಿದ್ದರೆ ಧರ್ಮ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ, ರೋಗ ಬರುವುದಿಲ್ಲ; ಯಾರೂ ಶಿಕ್ಷೆಮಾಡುವುದೂ ಇಲ್ಲ; ಆದರೆ ಕುಕವಿತ್ವವನ್ನು ಜೀವನ್ಮರಣವೆಂದು ಬಲ್ಲವರು ಬಗೆಯುತ್ತಾರೆ" ಎಂದು ಸಾವಿರವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಭಾಮಹನು ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಇಂದಿಗೂ ಸತ್ಯವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. 'ತಾಳಿದವನು ಬಾಳಿಯಾನು' ಎಂಬುದು ಕವಿಯಶಃಪ್ರಾರ್ಥಿಗಳೆಲ್ಲರಿಗೂ ಅಕ್ಷರಶಃ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಹದಿಮೂರು ಕವಿತಾಸಂಗ್ರಹಗಳ ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ಕವಿತಾಗುಣಗಳಿರು

ವುದು ಕೆಲವಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ:—ಮೊದಲನೆಯದಾದ 'ಹರ-ಪಾರ್ವತಿ'ಯನ್ನು ಇವುಗಳ ಲ್ಲೆಲ್ಲ ಗುಣದಲ್ಲೂ ಮೊದಲನೆಯದೆನ್ನಬಹುದು. ಶ್ರೀ ರಾಮರಾಯರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನೂತನತೆಯಿದೆ, ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಮೋಹಕತೆಯಿದೆ, ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಲಾಲಿತ್ಯವಿದೆ.

'ಜನರ ಬಾಳ್ಕೆಯ ಕಡಲ ಹಿರಿಯಾಳವೆಲ್ಲವನು
ನಾ ಹೊಕ್ಕು ಅಲೆದಲೆದು ಅರಿಯಬೇಕು . . .'

ಎಂಬ ಅವರ ಆಸೆಯು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಫಲಿಸಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದಿದ್ದರೂ, ಅನ್ಯಕವಿ ಜನಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮಧುರಭಾವಗಳಿಗೆ ಅವರು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಮೆರುಗು ಮನೋಹರ ವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಕಾಣುವ ಶಾಂತಿಸುಖಸಂದೇಶವು ಸಹಜವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಬಾಳಿನ ಸಿಹಿಯು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದೇ ಹೊರತು ಕಹಿಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪು. ತಿ. ನ. ಅವರ ಛಾಯೆಯೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀ ಚೆನ್ನವೀರ ಕಣವಿಯವರ ಕವನವನ್ನೋದಿದೊಡನೆಯೇ ಅವರಿಗೆ ಕವಿ ಹೃದಯವಿದೆಯೆಂಬುದು ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು. ತನ್ನ ನೇರವಾದ ಅನುಭವದ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕವಿಯು ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಕವನಕ್ಕೆ ಸಾಮಗ್ರಿ ಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು; ಬುದ್ಧಿಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ, ಇತರ ಕೃತಿಗಳ ಅನುಸಂಧಾನ ದಿಂದ, ಇರುವ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಿ ಸಿಕ್ಕುವುದೇ ಹೊರತು, ಸ್ವಂತ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅದೇ ಕಾವ್ಯಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನೊದಗಿಸಲಾರದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 'ಭಾವಜೀವಿ' ಎಂಬ ಕವನವು, ಉತ್ತಮಕೃತಿಗಳು ಇವರಿಂದ ಬರಬಲ್ಲುವೆಂಬ ನಿರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಓದುಗನಲ್ಲಿ ತರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಮಾತೆಯ ಮಡಿಲಾದ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ಬಾಲ್ಯದ ಅನುಭವ—ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜು ಜೀವನ, ಲೋಕದ ಡೊಂಕಿನ ಪರಿಚಯ—'ನನ್ನೊಡಲ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ನನ್ನ ಲೋಕ' ಎಂಬ ತತ್ವ—ಪ್ರೇಮ ಮಂದಾಕಿನಿಯ ಸ್ಪರ್ಶ, ಗೆಳೆತನ—ಕಾವ್ಯಪರಿಚಯ—ಭಾವಜೀವನ—ಈ ರೀತಿ ಕವನವು ಕವಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ವಿಕಾಸವನ್ನು ರಮಣೀಯವಾದ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸು ತ್ತದೆ. ಸಾಲುಗಳು ತಡೆಬಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಓಡುತ್ತವೆ. ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸೊಗ ಸಾಗಿದೆ, ಸಹಜವಾಗಿ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಅದಕ್ಕೆ ಕಳೆಯೇರಿಸುತ್ತವೆ:

ಸಖ್ಯವಿಲ್ಲದ ಜೀವ ಲಕ್ಷ್ಯವಿಲ್ಲದ ಬಾಣ;
ಜೊತೆಯಿಲ್ಲದಾ ಬಾಳ ಗೋಳರಿದೆನು;
ಸನ್ಮತಿಸುವಾಸಿನಿಯ ಪ್ರೇಮಸೀಮಂತಿನಿಯ
ಜೊತೆ ಬೇಕು ಬೇಕೆಂದು ಅಲ್ಲರಿದೆನು.

'ನಕ್ಷತ್ರಗಾನ'ದಲ್ಲಿ ೪೨ ಕವನಗಳಿವೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ದರ್ಜೆಯ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಎಷ್ಟೋಕಡೆ ಶ್ರೀ ಡಿ. ಎಸ್. ಕರ್ಕಿಯವರ ಆಳವಾದ ಅನುಭವವು ಅವರೇ ಹೇಳುವಂತೆ 'ಅನುಭಾವಕ್ಕೆ ತಿರುಗದೆ' ಹೋಗಿದೆಯೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಗದ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರಾಬದ್ಧವಾದ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ—ಅನೇಕ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ಕವಿತ್ವಬೀಜವಾದ ಪ್ರತಿಭೆಯು ಇಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ಕಾವು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ; ಪದಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಜಾಣ್ಮೆಯಿದೆ:

'ಚಂದ್ರಕಾಂತಿಯಲಿ ಜಲದ ಶಾಂತಿ ನೆರೆ
ಬೆರೆದು ನಲಿಯುತಿತ್ತು
ಜಲತರಂಗದೊಡನಂತರಂಗ ಕಳೆ
ಬೆಳೆಸಲೆಳಸುತಿತ್ತು'.

(ಕೆರೆಯ ದಂಡೆಯಲಿ)

'ಮಾಯಾ ಮಂದಿರ'ದಲ್ಲಿ ಬಾಳಿನ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತ ಕವಿತೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ತತ್ವನಿರ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೇ ಹೊರಡುವುದು ಉತ್ಸಾಹದ ಲಕ್ಷಣವೇ ಹೊರತು ಅರಿವಿನ ಕುರುಹಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿವರ್ಣನೆಯೂ ಇದೆ. ಇವರ ಅನುಭವವು ಪಕ್ವವಾದಂತೆಲ್ಲ ಇನ್ನೂ ಉತ್ತಮ ಕೃತಿಗಳು ಶ್ರೀ ಭುಜೇಂದ್ರ ಮಹಿಷವಾಡಿಯವರಿಂದ ಬರಬಹುದು. ಕವಿತೆಗಳ ಬಹಿರಂಗವೆಲ್ಲವೂ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿದೆ. ಪದಮೈತ್ರಿಯೂ ಅರ್ಥವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ರಮ್ಯವಾಗಿವೆ. ಗೋಳಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಒಂದು ನಿಶ್ಚಲ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಬಾಳಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನೆದುರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಭಾವವು ಕವಿತೆಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಬರುವ ಮೂಲಸೂತ್ರ. ಇದು ಅಭಿನಂದನೀಯವಾದುದು.

'ಸತೀ ಬೃಂದಾ' ಎಂಬುದು ಬಸವಪ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ 'ಸಾವಿತ್ರೀ ಚರಿತ್ರೆ'ಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಪುರಾಣ ಕಥೆ. ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಶ್ರೀಮತಿ ಗೌರಮ್ಮನವರು ಸುಂದರವಾದ ಷಟ್ಪದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಕಥೆಯನ್ನು ರಸಭರಿತವಾಗಿ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವಾಗಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀ ಎಂ. ಎಸ್. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಭರ್ತೃಹರಿಯ ವೈರಾಗ್ಯಶತಕವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಕಂದ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೂಲವನ್ನೋದದವರಿಗೆ ಕಂದ ವೃತ್ತಗಳು ಸರಳವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಮೂಲದ ಸೊಗಸಾದ ಲಾಲಿತ್ಯವು ಲುಪ್ತವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಅನೇಕ ಏರುಪೇರುಗಳಾಗಿವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬಸವಪ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಪರಿವರ್ತನವಿರುವಾಗ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಶಂಸೆ ದೊರೆಯಲಾರದು.

'ಯುಗವಾಣಿ'ಯನ್ನು ಮುಖಪತ್ರದ ಮೇಲೆ ಕವನ ಸಂಗ್ರಹವೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಕವನಗಳಲ್ಲದೆ 'ಬಸವನ ಆದರ್ಶ ಮಾರ್ಗ,' 'ನವರಾತ್ರಿ' ಮೊದಲಾದ ಗದ್ಯ ಪ್ರಬಂಧಗಳೂ ಇವೆ. ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಮೂಲತತ್ವಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲದೆ ಇತರ ಕವಿತೆಗಳೂ ಇವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಕಾವ್ಯನಾಮಗಳಿಂದಲೇ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಕವಿತೆಗಳು ಓದಲು ಚೆನ್ನಾಗಿವೆ.

'ಹೂವಾಡಿಗಿತ್ತಿ'ಯ ಲೇಖಕರು ಇದನ್ನು ಆತುರದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀ ಮಣಿಯವರು ತಮಗೆ ಬರುವ ಭಾವಗಳನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ನಯವಾದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಲ್ಲದೆ ಕವಿತೆಯೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಇದರ ಪ್ರಭುತ್ವ ಸಾಲದು. ಕೆಲವು ಸುಂದರವಾದ ಕಲ್ಪನೆಗಳಿವೆ, ಆದರೆ ಭಾಷೆಯ ಸ್ಖಾಲಿತ್ಯಗಳು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೆಡಿಸಿಬಿಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರಣಯಗೀತವು ಉತ್ತಮವಾಗ ಬೇಕಾದರೆ ಗ್ರಾಮ್ಯತೆಯು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಬರಬಾರದು. ಇಲ್ಲಿ ಆ ದೋಷವೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇಣಿಕಿನೋಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀ ಶಿವಮೂರ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಇಂದಿನ ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಘಟನೆಗಳನ್ನೂ ಕುರಿತು ಹಿಂದಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಕಾರ ರಚಿಸಿರುವ ಕೃತಿಗಳೇ 'ಗಾಂಧೀ ಗೀತೆಗಳು'; ಓದಲು ಹಿತವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಪಾಲೆಪ್ಪಾಡಿಯವರ 'ಸೇತುಭಂಗ'ವು ಟಾರ್ಕ್ವಿನಿಯಸ್ಸನ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೆಂದು ದೇಶರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಟೈಬರ್‌ನದಿಯ ಸೇತುವೆಯನ್ನು ಕೆಡವಿ ದೇಹತ್ಯಾಗಮಾಡಿದ ರೋಮಿನ ಧೀರನಾದ 'ಹರೇಶ'ನ ಸಾಹಸವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಬಾಲಕರಿಗೆ ದೇಶಭಕ್ತಿಯ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀ ತೆಕ್ಕುಂಜ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣಭಟ್ಟರ 'ವೀರವಿಲಸಿತವು' ಲವ-ಕುಶರ ಕಥೆಯನ್ನು ನೀತಿಬೋಧಕವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಲೇಖಕರು ಪಿರಿಯಕ್ಕರವೆಂದಿದ್ದರೂ ಆ ಹಳೆಯ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರೀ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಕೇಶವರಾಯರ ಈ ಲಾವಣಿಪದಗಳೂ ಅವರ ಇತರ ಲಾವಣಿಗಳಂತೆಯೇ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ, ಹಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ.

'ಕನಸು-ನೆನಸು'—ಈ ಕವನ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಕವಿಗಳೇ ಸಂದರ್ಭಸೂಚನೆಯನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾವಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಕಲ್ಪನಾವಿಲಾಸವು ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬಂಧದಲ್ಲಿ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿಗಿಂತಲೂ

ಶೈಥಿಲ್ಯ ಹೆಚ್ಚು. 'ಅಬ್ಬಾ ನೆ ಅಬ್ಬ ವರುಷಗಳಿಂದ' ಮೊದಲಾದ ಅಪಪ್ರಯೋಗಗಳೂ ಬಂದಿವೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಮೇಲಿನ ಕವನಸಂಗ್ರಹಗಳು ಇಂದಿನ ತರುಣರಲ್ಲಿರುವ ಭಾವಗೀತೆಯ ವ್ಯಾಮೋಹವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಭಾವಗೀತೆಗಳು ನಮಗೆ ಬೇಡವೆಂದಲ್ಲ. ಆದರೆ ಉಳಿದ ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾರಗಳೂ ಹಿಂದುಳಿಯದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಭಾರವೂ ಸಾಹಿತಿಗಳಿಗೇ ಸೇರಿದೆ. ಸರ್ವಕಾಲಕ್ಕೂ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲ ಭಾವಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅನುಭವವೂ ಕಲೆಯೂ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭಾಂಕುರವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಪೋಷಿಸಿಕೊಂಡು ಕವಿಗಳು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಇತೋಽಪ್ಯತಿಶಯವಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಲೆಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇವೆ.

—ಡಾ || ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ.

*
* *

ಶಿಲ್ಪಿ—ಶ್ರೀ ಅ. ನ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಆನಂದ್ ಬ್ರದರ್ಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು ; ಪುಟಗಳು ೯೫ ; ಬೆಲೆ, ರೂ. ೧-೪-೦.

ಶ್ರೀಮಾನ್ ಅ.ನ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಆರು ಕಥೆಗಳ ಸಂಕಲನ ಇದು. ಮೊದಲನೆಯ ಕಥೆಯೇ 'ಶಿಲ್ಪಿ'. ಪರಿಪೂರ್ಣ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಕಲೆಯ ಎರಕದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಯಬೇಕೆಂಬ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಹೊರಟು—ಇಡುವ ಅಡಿ ತಪ್ಪಿ—ನಿರಾಶನಾಗಿ ಆತ್ಮಹತ್ಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಶಿಲ್ಪಿಯೊಬ್ಬನ ಕಥೆ. ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಲಾವಿದ ಆತ. ಆದರೆ ಕಲೆ—ಕಲಾವಿದನ ಶ್ರೀಮಂತ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಮೂಡುವುದು ಎಂಬುದನ್ನರಿಯದೆ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕೃತಕವಾಗಿ ಕೂಡುವುದು ಎಂದು ಹೊರಟ ಶಿಲ್ಪಿಗೆ ಸೋಲು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾದುದೇನಲ್ಲ. ಶಿಲ್ಪಿ ಆತ್ಮಹತ್ಯಮಾಡಿಕೊಂಡ—ಕಲೆ ಉಳಿಯಿತು. ಈ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ತತ್ವಪ್ರತಿಪಾದನೆಗಾಗಿ ಕಥೆ ಹೆಣೆದಂತಿದೆ. ಕಾಶ್ಮೀರದಿಂದ ಶಿಲ್ಪಿ ಕರೆದು ತಂದ ಮೈನಳ ಪಾತ್ರ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿ ಮೂಡಿದೆ. ಶಿಲ್ಪಿಯ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಆಕೆ ಸರ್ವಸ್ವಾರ್ಪಣಮಾಡಿದ್ದಾಳೆ. ಅವನಲ್ಲಿ ಆಕೆ ಕಾಣುವುದು ತನ್ನ ದೇವರನ್ನು ಮಾತ್ರ. ಆತನ ದಾಸಿಯಾಗಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಆಕೆಗೆ ತೃಪ್ತಿ. ಕಲಾಶಾಲೆಯಿಂದ ಕೇಳಿಬರುವ ಶಿಲ್ಪಿಯ ಹೆಜ್ಜೆಯಧ್ವನಿ ಅವಳಿಗೆ ಮಧುರಸಂಗೀತ. ಕತೆಗಾರರ ಉದ್ದೇಶ ಓದುಗರ ಮನದಿಂದ ಮರೆಯಾಗುವಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಮೈನಳ ಪಾತ್ರ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿದೆ.

'ಒಂದು ಸಂಜೆ' ಒಂದು ಹಾಸ್ಯ ಚಿತ್ರ. ನಾಡಿನಗಲ ಮತವೈಷಮ್ಯದ ಮಹಾಜ್ವಾಲೆ ಆವರಿಸಿ ಅನರ್ಥಪರಂಪರೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ—ಅದೇ ವಿಷಯ ಮಾತನಾಡಿ

ಕೊಂಡು ಸಂಜೆ ಲಾಲ್‌ಬಾಗಿಗೆ ಹೋದ ಸ್ನೇಹಿತರಿಗೆ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಕರೆ ಕೇಳಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಓಡಿನೋಡಿದರೆ ಮಂತ್ರಹಾಕಿದ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಹಿಡಿದು ಕೆರೆಗೆ ಹಾಕಲು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವನೊಬ್ಬನನ್ನು—ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಆತ್ಮಹತ್ಯಮಾಡಿಕೊಂಡಾನು ಎಂದು ಹಿಡಿದುನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದ. ಅವನದೇ ಕೂಗು. 'ಜೀವನದ ಕಾರ್ಮೋಡದ ಮೇಲೆ ಈ ದೃಶ್ಯ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬೆಳಕಿನಂತೆ ಮಿಂಚಿದೆ.' ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕಥೆಗಳನ್ನೋದಿದವರಿಗೆ ಓ. ಹೆನ್ರಿಯ ನೆನಪು ಬರುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಮಂತ ಚಂದ್ರ ಮಿತ್ರರಾಜುವಿನ ದಯೆಯಿಂದ—ಪತ್ನಿ ಜಾನಕಿಯಂತಹ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯಾವಳೋ ಬೀದಿಯ ಹೆಣ್ಣಿನ ಹಿಂದೆ ಹೋದುದೇ 'ಬೀದಿಯ ಹೆಣ್ಣು' ಕಥೆಯ—ವಸ್ತು. ಜಾನಕಿಯ ಅಣ್ಣ ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಹುಚ್ಚು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಆಸ್ತಿ ಉಳಿಸಿ ಜಾನಕಿಯ ಮಕ್ಕಳು ಬೀದಿಯ ಭಿಕಾರಿಗಳಾಗುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿದರು—ಚಂದ್ರ ಹುಚ್ಚಾಸ್ಪತ್ರೆ ಸೇರಿದ—ಹುಚ್ಚೇ ಹಿಡಿಯಿತು. ಕಡೆಗೆ ಒಂದು ದಿನ ಮಾಯವಾದ. ಕಥಾ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಕಥೆಗಳು ಎಷ್ಟೋ ಬಂದಾಗಿವೆ. ಸಮಸ್ಯೆ ಹಳೆಯದೇ. ಉತ್ತರ ಯಾರಿಗೂ ಹೊಳೆಯದೇನೋ.

ತುಂಬಿದ ಗರ್ಭಿಣಿಯಾದ ಹೆಂಡತಿಗೆ ವೈದ್ಯಸಹಾಯ ದೊರಕಿಸಲು ಲೇಖಕ ಸುಂದರಮೂರ್ತಿ ತನ್ನ "ಕೋಟಾ" ಕಾಗದವನ್ನು ಕರಿಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರಿದ. ಇವನನ್ನು ನೋಡಿ ದೇವಿ 'ಗೌರಿ ನಕ್ಕಳು' ಧರ್ಮ-ಅಧರ್ಮಗಳ ಒಳತೋಟಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಮೂಡಿಸಿರುವ ಸುಂದರವಾದ ಕಥೆ ಇದು. ಗೌರಿಯ ನಗು ಅನಂತ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ.

ಉಳಿದೆರಡು ಕಥೆಯ ವಿಷಯ ಹೆಚ್ಚು ಹೇಳುವಂತಹುದೇನಿಲ್ಲ. ಕತೆಯನ್ನು ಆರಂಭ ಮಾಡುವ ನೂತನ ರೀತಿ—ಕಲಾಮಯಲಾವಣ್ಯ ಕಥೆಗಾರರಿಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸಿದೆ. ಯಾವಕಥೆಯಲ್ಲಾದರೂ ಇದನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಆದರೂ 'ಬೀದಿಯ ಹೆಣ್ಣು' ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಎದ್ದುಕಾಣುವಂತಿದೆ. ಕತೆಯ ಯಾವ ಪುಟ ತೆರೆದರೂ ಕಥೆಗಾರರು ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸಬಲ್ಲರು ಎಂಬುದು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಕ್ತನ ಮನಸ್ಸು ಜೇನುನೊಣದಂತೆ-ಅದು ಬರಿಯ ಹೂವಿನ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಕುಳಿತು ಮಧು ಹೀರುತ್ತದೆ; ಲೌಕಿಕನ ಮನಸ್ಸು ಸಾಮಾನ್ಯ ನೊಣದಂತೆ - ಸಿಕ್ಕಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕೂರುತ್ತದೆ. ಹೂವಿನಮೇಲೂ ಕೂತೀತು- ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು ಪರಮಹಂಸರು. ಸಾಹಿತಿ - ಜನಮನವನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತುತ್ತೇನೆಂಬ ಸಾಹಿತಿ ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಒಳ್ಳಿತು ಎಂದು ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಭಾವಚಿತ್ರ—ಶ್ರೀ ಯು. ನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟ; ಪ್ರಕಾಶಕರು: ಹರ್ಷ ಮುದ್ರಣಾಲಯ, ಪುತ್ತೂರು; ೫೮ ಪುಟಗಳು; ಬೆಲೆ, ರೂ. ೧-೦-೦.

ಇದೊಂದು ನೀಳ್ಗತೆ, ಹಳ್ಳಿಯ ತಾರಾನಾಥ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂಬೈಗೆ ನಡೆದು-ಅಲ್ಲಿ ಹೇಮಲತೆಯೆಂಬುವಳನ್ನು-ಎಲ್ಲಕಥೆಗಳಂತೆ-ಬಹಳ ಕಷ್ಟದನಂತರ ಮದುವೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಸವದ ದಿನ ಆಕೆ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚುತ್ತಾಳೆ. ಈ ದುಃಖದಿಂದ ಮೂಡಿದ ಕವನಗಳನ್ನು 'ಬಾಷ್ಪಾಂಜಲಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹೇಮಲತೆಯ ಭಾವಚಿತ್ರದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಅಷ್ಟೇ ಔಚಿತ್ಯ ಈ ಕಥೆಯ ತಲೆಬರಹಕ್ಕೆ. ಕಲಿಯದ ಹೆಣ್ಣಿನ ಬಗ್ಗೆ ತಿರಸ್ಕಾರ-ಕಲಿತ ಹೆಣ್ಣಿನ ಬಗ್ಗೆ ಅಂಥ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಅಳತೆಮೀರಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ ಲೇಖಕರು. ಸಂಸ್ಕೃತಿ-ಸಾಹಿತ್ಯ ಇವುಗಳ ಆಳವಾದ ಅಭ್ಯಾಸ ಲೇಖಕರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಪರಿಪಕ್ವತೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟೀತು. ದೀರ್ಘ ಆಲೋಚನೆ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸೀತು.

ಯಾರು ಹೊಣೆ?—ಶ್ರೀ ಬಿ. ಆರ್. ವಾಡಪ್ಪಿ; ಪ್ರಕಾಶಕರು: ಢ. ಬಾ. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಭಾಂಡಾರ, ಧಾರವಾಡ; ಪುಟಗಳು ೫೨; ಬೆಲೆ, ರೂ. ೧-೧-೦.

ಲೇಖಕರು ಇದನ್ನು ಕಥಾಸಂಕಲನ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿರುವುವು ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಗಳು. ಚಿತ್ರಿಸ ಹೊರಟಿರುವ ಪಾತ್ರಗಳಾದರೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂಡಿಲ್ಲ. ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಸಾಲದು. 'ಗಂಗೆ ಅಳಿದ ಗಂಗಮ್ಮ' ಈ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದದ್ದು. ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟರೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಶೈಲಿ ಸಿದ್ಧಿಸೀತು.

—ಪ್ರಭುಶಂಕರ್

***

ರಂಗಣ್ಣನ ಕನಸಿನ ದಿನಗಳು—ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು: ಶ್ರೀಮಾನ್ ಎಂ. ಆರ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿಗಳು; ಪ್ರಕಾಶಕರು: ಸತ್ಯಶೋಧನ ಪ್ರಕಟನಮಂದಿರ, ಕೋಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ; ಬೆಲೆ, ಸಾದಾಪ್ರತಿ ರೂ. ೪-೦-೦, ಕ್ಯಾಲಿಕೋಪ್ರತಿ ರೂ. ೬-೦-೦.

ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರೇ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವಂತೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ರಮದಲ್ಲಿರುವ ಲೋಪದೋಷಗಳು, ಅವುಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಮಾರ್ಗಗಳು, ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಬಡತನದ ಜೀವನ, ಅವರ ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳು, ಅವರ ಶೀಲಸ್ವಭಾವಗಳು, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಮುಖಂಡರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರ್ಥಿಗಳು, ನಿಸ್ವಾರ್ಥಿಗಳು ಹಳ್ಳಿಯ ಜನ, ಕೆಲವು ಸಂಸಾರಚಿತ್ರ ಮೊದಲಾದುವು

ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ಬಹುವರ್ಷಗಳಿಂದ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವು ಒಂದು ಜಟಿಲವಾದ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿಯೆ ಉಳಿದಿದೆ. ವರ್ಷವರ್ಷವೂ ಇದರ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನರಿತು ಸರಕಾರವು ಕೋಟ್ಯಂತರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ವೆಚ್ಚಮಾಡು ತ್ತಿದೆ. ಪಾಠಶಾಲೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಿವೆ, ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಸಂಬಳ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಶಾಲೆಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಹೆಚ್ಚಿವೆ. ಇನ್ಸ್ಪೆಕ್ಟರುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಪೀಠೋಪಸ್ಕರಗಳು ಹೆಚ್ಚಿವೆ. ಪಾಠೋಪಕರಣಗಳು ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲ; ಆದರೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದಾದ ಫಲ ಮಾತ್ರ ಲಭ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ ವೆಂಬುದು ತಜ್ಞರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನಿರಬಹುದು? ದೋಷವೆಲ್ಲಿರ ಬಹುದು? ಎಂಬುದು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವರ ಅನವರತ ಪರಿಶೀಲನೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಕ್ತಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತಪರಿಹಾರವು ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಪಾಠಶಾಲೆಗೆ ಉಪಾ ಧ್ಯಾಯರೇ ಜೀವ. ಯೋಗ್ಯರಾದ ಆತ್ಮಗೌರವದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶ್ರದ್ಧಾಳುಗಳಾದ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರನ್ನೆ ಎಲ್ಲ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನೇಮಕಮಾಡಬೇಕು. ಅವರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ಸಂಬಳ ಸಲ್ಲಬೇಕು. ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಿಗೂ ಅಧಿಕಾರಿ ಗಳಿಗೂ ಮಧುರ ಬಾಂಧವ್ಯ ಬೆಳೆದುಬರಬೇಕು. ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಿಗೆ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಹಾಯಮಾಡತಕ್ಕವರು ಇನ್ಸ್ಪೆಕ್ಟರಾಗಿ ನೇಮಕವಾಗಬೇಕು. ವಿದ್ಯಾ ಭ್ಯಾಸದ ಇಲಾಖೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕನ್ನಡ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲವರಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರ, ವ್ಯವಸಾಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಹಕಾರತತ್ತ್ವ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಗ್ರಾಮಾಂತರದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಮಾಡುವಾಗ ಹಳ್ಳಿ ಯವರಿಗೆ ಭಾಷಣಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಚಾರಮಾಡಬೇಕು. ಹಳ್ಳಿಯವರು ಸ್ವಭಾವತಃ ಕೆಟ್ಟವರಲ್ಲ. ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೂಚಾನವಾದ ಡೊಂಕು ಇಲ್ಲದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಅವರ ಲೋಪದೋಷಗಳಿಗೆ ಅವರ ಸಹವಾಸವೂ ಸನ್ನಿವೇಶವೂ ಕಾರಣ. ಸಹಾನುಭೂತಿ ಯಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸತ್ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವೇನೂ ಅಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಧಾನ ಸಂದೇಶ.

ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥವು ಒಂದು ಚಿತ್ರಕಾದಂಬರಿ. ಕಥೆಯಾದರೂ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟ ವಾದ ವಸ್ತುವಿಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಿಸ್‌ಮಸ್ ಕಥೆಯ ಮಾದರಿಯದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅನೇಕ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಗಳು ಪ್ರಧಾನನಾಯಕನಾದ ರಂಗಣ್ಣನ ಅನುಭವತಂತುವಿನಿಂದ ಬಂಧಿತವಾಗಿವೆ. ಒಂದೊಂದೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಚಿತ್ರವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಲೂ ಯೋಗ್ಯವಾದುದು. ಕಾದಂಬರಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಪರಿಚಯವಾಗುವ ಕ್ಷೌರಕಜಾತಿಯ ಮೇಷ್ಟ್ರು ಮುನಿಸಾಮಿ, ಅಗಸರಜಾತಿಯ ಮೇಷ್ಟ್ರು

ರಂಗಪ್ಪ, ಮೇಷ್ಟ್ರು ವೆಂಕಟಸುಬ್ಬಯ್ಯ, ಆವಲಹಳ್ಳಿ ಬೋರೇಗೌಡ, ರಂಗನಾಥಪುರದ ಗಂಗೇಗೌಡ, ರಾಜಕೀಯ ಮುಖಂಡರಾದ ಕಲ್ಲೇಗೌಡ ಮತ್ತು ಕರೀಗೌಡರು, ಅವರ ಏಜೆಂಟಾದ ಮೇಷ್ಟ್ರು ಉಗ್ರಪ್ಪ—ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೂ ಪ್ರತಿದಿನದ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದಾದ ಮಾದರಿಯ ಸಜೀವವ್ಯಕ್ತಿಗಳು. ಅವರ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಶೀಲಗಳೂ ಅವರಿಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಒಪ್ಪತಕ್ಕವು. ಅವರ ಪರಿಚಯದಿಂದ ಪೂರ್ಣಲೋಕಾನುಭವವುಂಟಾಗುವುದು.

ಪ್ರಧಾನವ್ಯಕ್ತಿಯಾದ ರಂಗಪ್ಪ ಆದರ್ಶ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರು. ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತನಾದ ತಿಮ್ಮರಾಯಪ್ಪನಿಂದ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರ್‌ಗಿರಿಯ ವ್ಯಾಮೋಹವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಬಹು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಕನಸನ್ನು ನನಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ಯೋಗ್ಯತೆಗಳೂ ಇವೆ. ಸಮಯೋಪಾಯ ಸರಸ್ವತಿಯಾದ ಗೃಹಿಣಿಯಿದ್ದಾಳೆ. ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಉತ್ಸಾಹವಿದೆ. ತಿಮ್ಮರಾಯಪ್ಪನ ಉಪದೇಶವಿದೆ. ಆದರೂ ಅನುಭವ ಸಾಲದು. ಅದುವರೆಗೆ ಕೆಲವು ಕಡೆ 'ಅಸಿಸ್ಟೆಂಟ್ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರುಗಳೆಂದರೆ ಅರಳಿಟ್ಟಿನ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರೆಂದೋ ಅವಲಕ್ಕಿ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರೆಂದೋ ಹಾಸ್ಯಕ್ಕೀಡಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ತಾನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಅವನ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಗೌರವವನ್ನುಳಿಸಿಕೊಂಡು ಇಲಾಖೆಯ ಗೌರವವನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಅವನ ಇಚ್ಛೆ.' ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ದುಡಿಯಲು ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಾರಂಭದ ಸಂರಂಭಗಳೂ ಗೃಹಿಣಿಯು ಸರ್ಕೀಟಿಗೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಓಮುಪುಡಿ, ತೆಂಕೊಳಲು, ಮೈಸೂರುಪಾಕು, ಚಿರಮೂಲಾಡು, ಗ್ರಾಮಸ್ಥರಿಂದ ದೊರೆಯಬಹುದಾದ ಹಾರ ತುರಾಯಿಗಳು, ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಎಳನೀರು, ಹಲಸಿನಹಣ್ಣು ಬಹು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಗ್ರಾಮಾಂತರಗಳ ಸಂಚಾರದ ತೊಂದರೆಗಳೂ, ಹಳ್ಳಿಗರ ಅನೂಚಾನವಾದ ಡೊಂಕುಮನೋಭಾವವೂ ಚಿರದರಿದ್ರರಾದ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಜೀವನಕಷ್ಟವೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದ ಮೇಲಿನಧಿಕಾರಿಗಳ ಔದಾಸೀನ್ಯವೂ ಸ್ವಾರ್ಥಿಗಳಾದ ಮುಖಂಡರ ಅಪಪ್ರಚಾರವೂ ಅವನ ಉತ್ಸಾಹಕ್ಕೆ ಭಂಗತರುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ರಂಗಣ್ಣನು ಬಹುಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಲ್ಲಿ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನೂ ಆತ್ಮಗೌರವವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡಿ ಸಭೆಗಳ ಮೂಲಕ ಅವರಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಶಿಕ್ಷಣ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸಿ ಒಂದುಕಡೆ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಿಗೂ ಹಳ್ಳಿಯವರಿಗೂ ಮತ್ತೊಂದುಕಡೆ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಿಗೂ ಮೇಲಿನಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ ಮಧುರಬಾಂಧವ್ಯವನ್ನು ಬೆಳಸಿ, ಉಪಾಧ್ಯಾಯರನ್ನು ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ಸ್ನೇಹಿತರಂತೆ ಭಾವಿಸಿ,

ಅವರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸುವುದು ಹೇಡಿತನವೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವಶ್ಯಬಂದಾಗ ತಪ್ಪಿತಸ್ಥರಾದವರನ್ನು ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾಗಿ ದಂಡಿಸಿ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರ ಪ್ರೀತಿಗೂ ಪಾತ್ರನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದರೂ ಆತನಿಗೆ ಜೀವನದ ಕಹಿಯ ಅನುಭವವಾಗದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟು ಕರ್ತವ್ಯಪರನಾದರೂ ಆತನಿಗೆ 'ಟ್ಯಾಕ್ಟ್' ಸಾಲದೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಣೆ ಸಾಹೇಬರಿಂದ ಬಂದೇ ಬಂತು. ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯಿಂದಲೂ ಅದು ನಿಜವೆಂಬುದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಜಂಬದ ಕೋಳಿಯಾಗಿ ಮೊದಲು ಮಾಡಿದ ರಂಗಪ್ಪ ಎರಡುವರುಷದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಪೆಟ್ಟುಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಪ್ರೇಮವು,—ಸ್ನೇಹವು,—ವಿವೇಕವು ನಿಜವಾದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಅರಿತು ಸರ್ವಸಖನಾಗುವನು.

ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ವರ್ಣನೆಗಳು ಬಹು ಸಹಜವಾಗಿವೆ. ಭಾಷೆ ಲಲಿತವಾಗಿಯೂ ಸರಳವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಮೊದಲಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಡಮೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ತಿಪ್ಪೇನಹಳ್ಳಿಯ ಮೇಷ್ಟರ ಚಿತ್ರ ಎಂತಹವರ ಕರುಳನ್ನಾದರೂ ಕೊರೆಯುವಂತಹುದು. ಆವಲಹಳ್ಳಿ ಸಭೆಯ ವಿವರ ಕೋಮುವಾರ ಭಯಂಕರತೆಯನ್ನು ಕಣ್ಣುಮುಂದಿಡುವುದು. ಗರುಡನಹಳ್ಳಿ ಹನುಮನಹಳ್ಳಿಯ ಪ್ರಸಂಗ ಹಳ್ಳಿಗಳ ದುರಂತಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುವುದು; ಆದರೂ ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಹೊಟ್ಟೆ ಹುಣ್ಣಾಗುವಷ್ಟು ನಗಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳಿಲ್ಲದೇ ಇಲ್ಲ. ಉಗ್ರಪ್ಪನು ಶಾಂತವೀರಸ್ವಾಮಿಯಾದುದು ಅದ್ಭುತಪವಾಡವೇ ಸರಿ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಕೈಪಿಡಿಯೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಿದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅನೇಕ ತಜ್ಞರ ಗೋಷ್ಠಿಗಳಿಗಿಂತ, ವರದಿಗಳಿಗಿಂತ ಈ ಪುಸ್ತಕದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯೋಗವಾಗುವುದೆಂದು ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಇದೊಂದು ಅನುಭವಾಮೃತ. ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲದಾಂಪತ್ಯದ ಮರ್ಮ, ದ್ವಿತೀಯ ವಿವಾಹದ ತೊಡಕುಗಳು, ಪ್ರೇಮದ ರಹಸ್ಯ, ರಾಜಕೀಯ ಜೀವನದ ಸಾಧಕಬಾಧಕಗಳು, ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ದುರ್ನಡತೆ, ಹಳ್ಳಿಯವರ ಶಾಂತಜೀವನ, ನಿಜವಾದ ದೇಶಭಕ್ತರ ಗುಪ್ತಸೇವೆ ಮೊದಲಾದುವು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ. ಇನ್ಸ್ಪೆಕ್ಟರುಗಳಿಗೆ ಹಳ್ಳಿಯವರಿಂದ ದೊರೆಯಬಹುದಾದ ಉಪಾಹಾರ ಫಲಾಹಾರ ಮಾನ್ಯತೆ ಸಂಭಾವನಾದಿಗಳು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ತಿರುಳನ್ನು ಪರಿಚಯಮಾಡಿಸತಕ್ಕವಾಗಿಯೂ ಇವೆ.

ಕವಿಗಳೂ, ನಾಟಕಕಾರರೂ, ವಿಮರ್ಶಕರೂ, ಅನುಭಾವಿಗಳೂ, ಭಾಷಣ

ಕಾರರೂ, ಆದ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಎಂ. ಆರ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿಗಳು ಈ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಬರೆದು ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಶಿಕ್ಷಣಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ ವಿಶೇಷ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಂದ ಇಂತಹ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೊರಬೀಳಲೆಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇವೆ.

ರೈತನ ಸಮಾಜ—ಲೇಖಕರು ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಡಿ. ಕೃಷ್ಣಯ್ಯಂಗಾರ್, ಎಂ.ಎ.; ಬೆಲೆ, ರೂ. ೧-೧೨-೦.

ಇದು ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಿಂದ ಈಗಾಗಲೇ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ 'ರೈತನ ಪ್ರಪಂಚ' 'ರೈತನ ಏಳಿಗೆ' 'ರೈತನ ಬಾಳು' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯ ಕೊನೆಯ ಗ್ರಂಥ. ಅವುಗಳ ಅನುಬಂಧವಿದ್ದಂತೆಯೇ ಇದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳು ರೈತನ ಆರ್ಥಿಕ ಪುನರುದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವು. ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥವು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪುನರುದ್ಧಾರದ ವಿಷಯವಾದುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ರೈತನೆಂಬ ಪದದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಬಹಳ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಭರತಖಂಡದ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವವರೆಲ್ಲರೂ ರೈತರೆಂದು ಭಾವಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿರುವುದು ಅಖಂಡ ಭಾರತದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪುನರುದ್ಧಾರದ ವಿಷಯ. ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರ, ಮಾನವನ ಉದಯ, ಸಮಾಜ, ಸಮಾಜ ರಚನೆ, ದೇವರು ಧರ್ಮ, ಮನೆ—ಪ್ರೇಮ,—ಸಂಸಾರ, ಸಂಸ್ಥೆ, ಶಿಕ್ಷಣ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಗಾಂಧೀಯುಗ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯಪುನರುಜ್ಜೀವನ, ಎಂಬ ಹನ್ನೆರಡು ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲ, ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಸದ್ಯಸ್ಥಿತಿ, ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ಸ್ವರೂಪ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪೀಠಿಕೆಯೂ ಗ್ರಂಥಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಟಿಪ್ಪಣಿಯೂ ಇವೆ. ಭಾರತ ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರದ ವಾರ್ತಾಸಚಿವರಾದ ಶ್ರೀ ರಾಮಚಂದ್ರ ರಂಗನಾಥ ದಿವಾಕರರವರು ಇದಕ್ಕೆ ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾ ಗ್ರಂಥದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೀಗೆಂದಿರುವರು. "ಶ್ರೀಮಾನ್ ಡಿ. ಕೃಷ್ಣಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರು ಒಳ್ಳೆ ನುರಿತ ಲೇಖಕರು, ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಚಿರಪರಿಚಿತರು. . . ಅವರು ಬರೆದ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಈಗಾಗಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಲೋಕಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಸಹಾನುಭೂತಿ, ಅವಲೋಕನ ಶಕ್ತಿ, ಸುಲಭಶೈಲಿ ಇವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿವೆ. . . . ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ನಾವು ಈ ಎಲ್ಲಗುಣಗಳನ್ನೂ ಕಾಣುವೆವು." ಗ್ರಂಥ ಪರಿಚಯಕ್ಕೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಮರ್ಶೆ ಅನವಶ್ಯಕ. ಶ್ರೀಮಾನ್ ಕೃಷ್ಣಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರಿಂದ ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗಲಿ ಎಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇವೆ.

ಯಾಮುನಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತಂ **ಸ್ತೋತ್ರರತ್ನಂ** ಮತ್ತು **ಚತುಶ್ಲೋಕಿ**—ಕನ್ನಡ ಪದ್ಯಾನುವಾದಕರು : ಶ್ರೀ ಹೆಮ್ಮಿಗೆ ದೇಶಿಕಾಚಾರ್ಯರು. ಚತುಶ್ಲೋಕಿ ಗದ್ಯಾನುವಾದಕರು : ವಿದ್ವಾನ್ ಚೆನ್ನಪಟ್ಟಣಂ ಶೆಲ್ವಪಿಳ್ಳೈಶರ್ಮ ; ಮುನ್ನುಡಿಕಾರರು ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಶ್ರೀ ಎಸ್. ಎಸ್. ರಾಘವಾಚಾರ್ಯರು.

ಶ್ರೀ ಯಾಮುನಾಚಾರ್ಯರು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೧೦—೧೧ ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮೆರೆದ ದಿವ್ಯಜ್ಯೋತಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬರು. ನಾಥಮುನಿಗಳ ಪೌತ್ರರು. ನಾಥಮುನಿಗಳ ಶಿಷ್ಯಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿದ ಶ್ರೀರಾಮಮಿಶ್ರರಿಂದ ನಾಥಮುನಿಗಳ ಕುಲಧನವಾದ ಶ್ರೀರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಆತ್ಮಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಭಕ್ತಿಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ನಾಥಮುನಿಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಕುಲಪತಿಗಳಾದರು. ನಾಥಮುನಿಗಳ ಸತ್ಸಂಪ್ರದಾಯವು ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿ ಇವರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಸರ್ವತೋಮುಖವಾದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿತು.

ಯಾಮುನಾಚಾರ್ಯರು 'ಸಿದ್ಧಿತ್ರಯ' 'ಆಗಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ', 'ಗೀತಾರ್ಥಸಂಗ್ರಹ', 'ಚತುಶ್ಲೋಕೀ' ಮತ್ತು 'ಸ್ತೋತ್ರರತ್ನ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರರತ್ನವು ಶ್ರೀ ಕುಲಶೇಖರಾಳ್ವಾರವರ 'ಮುಕುಂದಮಾಲೆ'ಯಂತೆಯೇ ಭಕ್ತಿಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹು ಉತ್ತಮಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನಂತಕಲ್ಯಾಣಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಭಗವಂತನ ದಿವ್ಯಮಂಗಳವಿಗ್ರಹಾನುಭವ, ಪರತತ್ವಚಿಂತನೆ ಮತ್ತು ಭಕ್ತನ ಹೃದಯ ನಿವೇದನೆ ಇವು ಬಹು ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ೬೫ ಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದೂ ಒಂದು ಭಕ್ತಿಸೋಪಾನದಂತಿದ್ದು ಕಾವ್ಯದ ಸೌಂದರ್ಯದರ್ಶನದ ಯಥಾರ್ಥತೆ, ಪೂಜೆಯ ಪಾವನತ್ವ ಮತ್ತು ಉಪಾಸನೆಯ ಅನುಭವಾವಿರ್ಭಾವ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ. ಪರಮ ಪಂಡಿತರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಮದ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಅಪ್ಪಯ್ಯದೀಕ್ಷಿತರು, ವೇದಾಂತಾಚಾರ್ಯರು, ಜಗನ್ನಾಥ ಜೀವಗೋಸ್ವಾಮಿ ಮೊದಲಾದ ಪಂಡಿತವರ್ಯರು, ಸ್ತೋತ್ರರತ್ನದ ಮಾಧುರ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾರುಹೋಗಿದ್ದಾರೆ.

ಚತುಶ್ಲೋಕಿಯು ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ವಿಷಯಕವಾದ ನಾಲ್ಕು ಸುಂದರ ಶ್ಲೋಕಗಳು. ಮುಂದಿನ ಅನೇಕ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಗೆ ಇದು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾಗಿದೆ.

ಇಂತಹ ಉತ್ತಮ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ಮುನ್ನುಡಿ, ಪದ್ಯಗದ್ಯಾನುವಾದಗಳೊಡನೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪಡಿಸಿದ ಪ್ರಕಾಶಕರು ಧನ್ಯರು. ಮುನ್ನುಡಿ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ.

ಸ್ತೋತ್ರರತ್ನಕ್ಕೂ ಗದ್ಯಾನುವಾದವನ್ನೇ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂಬುದು ನಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಪದ್ಯಗಳು ಛಂದೋಬದ್ಧವಾಗಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯದಿಂದ ತುಂಬಿವೆ. ಮೂಲದಲ್ಲಿರುವ ಭಾವನಾತರಂಗದ ಪ್ರತಿಚ್ಛಾಯೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ಅನುವಾದಕರು ತೋರ್ಪಡಿಸಿರುವ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಆಸಕ್ತಿ, ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಸ್ತುತ್ಯ. ಚತುಶ್ಲೋಕಿಯ ಗದ್ಯಪದ್ಯಾನುವಾದಗಳು ಸರಳವಾಗಿವೆ. ಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ. ಮೂಲದ ಪರಿಚಯಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ.

ಮುದ್ರಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಮಾತನ್ನಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡ ಪದ್ಯಗದ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕಾಶಕರು ಪದವಿಭಾಗದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ವಹಿಸಬೇಕು.

ಈ ಮಾಲೆಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಪ್ರಾಚೀನ ಜ್ಞಾನಭಂಡಾರವು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಗಲೆಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇವೆ.

ಸ್ವಚ್ಛಂದಂ.

ವಸ್ತುಕೋಶ

ಶಿಕ್ಷಣಕ್ರಮದಲ್ಲಿನ ಭಾಷಾಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಪ್ರೊ|| ಕೆ. ವಿ. ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರ ಸಲಹೆಗಳು

ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ಜಟಿಲಸಮಸ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಭಾಷಾಸಮಸ್ಯೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅನೇಕರ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದಿದೆ. ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಆಡಳಿತಭಾಷೆ ಒಂದೇ ಆಗಿರಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವರು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಭಾಷೆ ಹಿಂದಿ ಆಗಬೇಕೆಂದು ಬಲವಾದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಾಗುತ್ತಿವೆ. ಇದೇರೀತಿ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಅಂತಸ್ಥಿನಲ್ಲಿ ಯಾವಯಾವ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದು ವಿವಾದಸ್ಪದವಾಗಿದೆ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಭಾರತ ರಾಜ್ಯಾಂಗ ಕೆಲವು ನಿರ್ಧಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳ ಭಾಷಾಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರವು ಸರ್ ರಾಧಾಕೃಷ್ಣನ್ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿ ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ಆ ಸಮಿತಿಯ ವರದಿಯಮೇಲಿನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಪ್ರೊ ಛಾನ್ಸಲರ್ ಡಾ|| ರೆಡ್ಡಿಯವರು ಒಂದು ವರದಿಯನ್ನು ಹೊರಗೆಡವಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ರಮದಲ್ಲಿನ ಭಾಷಾಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕನ್ನಡ ಪ್ರೊಫೆಸರರೂ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಳೂ ಆದ ಶ್ರೀ ಕೆ. ವಿ. ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಜಾ ಕಾಲೇಜಿನ ರಾಜಕೀಯಶಾಸ್ತ್ರಬೋಧಕರಾದ ಶ್ರೀ ಗ. ಸ. ಹಾಲಪ್ಪನವರೂ ಕೆಲವು ಸಮಯೋಚಿತವಾದ ಮತ್ತು ಅಂಗೀಕಾರಾರ್ಹವಾದ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಒಂದು ಕಿರಿ ಹೊತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಸಲಹೆಯ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳಿವು.

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ

ಮಾತೃಭಾಷೆಯಮೂಲಕವೇ ಶಿಕ್ಷಣವಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಸರ್ವಾಂಗೀಕಾರವಾದ ತತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, ಆಡಳಿತ ಸಂಕೀರ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಹಣಕಾಸಿನ ಅಂಶವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಅಖಿಲಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಸಮಿತಿ ತಾ|| ೨೨-೮-೪೯ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದಂತೆ ಕ್ರಮ ಕೈಕೊಳ್ಳುವುದು ಸೂಕ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಯಾವತೊಡಕೂ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ವಿಹಿತ.

ಪ್ರೌಢಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಇತ್ತೀಚಿನ ಮದರಾಸ್ ಸರ್ಕಾರದ ಭಾಷಾ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ವಹಿಸುವುದು ಸರ್ವಮಾನ್ಯ ಪರಿಹಾರ. ಇದರಂತೆ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೋಧಕ ಭಾಷೆ ಕನ್ನಡಮಾತ್ರ. ಇಂಗ್ಲೀಷನ್ನು ಒತ್ತಾಯವಾಗಿ ಕಲಿಸಬೇಕು. ಕನ್ನಡವನ್ನು ಬೋಧಕ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಪ್ರಥಮ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಕಲಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡುಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಮೊದಲನೇ ಭಾಗವನ್ನು ಒತ್ತಾಯಮಾಡಬೇಕು. ದ್ವಿತೀಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದವರು ಸಂಸ್ಕೃತ ತಮಿಳು ತೆಲುಗು ಉರ್ದು ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿಯಲು ಅವಕಾಶ ವಿರಬೇಕು.

ಮೂರನೆಯದಾಗಿ ಹಿಂದಿ ಅಥವಾ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ (Craft or Activity) ಪಡೆಯಲು ಅವಕಾಶವಿರಬೇಕು. ಈಪ್ರಕಾರ ದೇಶಭಾಷೆಗೆ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ ಸಿಕ್ಕು ವುದು. ಇಂಗ್ಲೀಷನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದು. ಒಟ್ಟು ನಾಲ್ಕು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಯಲೇಬೇಕೆಂಬ ಒತ್ತಾಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇಷ್ಟವುಳ್ಳವರು ಹಿಂದಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ.

ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ

ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಕುರಿತು ಶ್ರೀಯುತರು ಅತ್ಯಂತ ಸಮಂಜಸವಾದ ಮತ್ತು ದೂರದೃಷ್ಟಿಯ ಅಮೂಲ್ಯ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈಕೂಡಲೇ ಅತ್ಯವಸರದಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಎಂದು ಈ ಯೋಜನೆ ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಅಥವಾ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಈಗಿರುವ "ಯಥಾಸ್ಥಿತಿ" ಯನ್ನೇ ಮುಂದು ವರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕೆಂಬ ತಟಸ್ಥಧೋರಣೆಯನ್ನೇ ಮಾನ್ಯಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ೧೯೬೩ ನೇ ವರ್ಷದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಎಲ್ಲಾ ಕಲಾ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳೂ ಕನ್ನಡದ ಮೂಲಕ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಈ ಯೋಜನೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಸುವರ್ಣಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿದೆ. ಈ ಕೆಳಗೆ ಕಂಡಂತೆ ಈ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರವು ಕಾರ್ಯಗತ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿ ಸಲಾಗಿದೆ.

(೧) ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಇವರ ಯೋಜನೆಯಂತೆ ೧೯೫೩ ಮತ್ತು ೫೪ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಉರ್ದು, ತಮಿಳು, ಮತ್ತು ತೆಲುಗು ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸುವುದು.

(೨) ೧೯೫೭—೫೮ರಿಂದ ಹೈಸ್ಕೂಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಮಾತ್ರ ಬೋಧಕಭಾಷೆಯಾಗಿರುವುದು.

(೩) ಎಂ.ಬಿ., ಬಿ.ಎಸ್. ನಂತಹ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನುಳಿದು ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಲಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ತತ್ವವನ್ನು ಈ ಯೋಜನೆಯು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ಆದಷ್ಟು ಬೇಗ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಡುವೆ ದೊರಕುವ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಸರ್ವಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಬೇಕು. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ **ಭಾಷಾಂತರಶಾಖೆಯನ್ನು** ತೆರೆಯಬೇಕು. ಕರ್ಣಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಸಹಕಾರ ಪಡೆದು ಪಂಡಿತರಿಂದ ಅಧಿಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಗ್ರಂಥಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರದ ದ್ರವ್ಯಸಹಾಯವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಈ ಯೋಜನೆ ಕಾರ್ಯಗತವಾದರೆ ಮೈಸೂರಿನ ಪ್ರತಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೂ ದೇಶಭಾಷೆಯ ಪೂರ್ಣಪರಿಜ್ಞಾನ ಪಡೆದು ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯಪಾತ್ರವಹಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ, ಮೈಸೂರಿನ ತರುಣರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಹ ಕೀರ್ತಿಗಳಿಸಬಲ್ಲರು. ಅಲ್ಲದೆ ಆತ್ಮರಹಿತವಾದ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ಶೋಭೆ ಒದಗಿ ಮೈಸೂರಿನ ಪ್ರಯೋಗ ಇತರರಿಗೆ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರವು ಕ್ಷಿಪ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಭಾಷಾವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗಮನಿಸಿ ಸೂಕ್ತ ನಿರ್ಧಾರ ಕೈಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಅಮೂಲ್ಯ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಸಮಯೋಚಿತವಾಗಿ ಮಾಡಿರುವ ಶ್ರೀಯುತರು ಅಭಿನಂದನಾರ್ಹರು.

ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾಧ್ಯಮದ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಸೂಚಿಸಿರುವ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಭಾರತದ ಎಲ್ಲಾ ಇತರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳೂ ಅಂಗೀಕರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಬೆಳೆದುಬಂದಿರುವ ದೇಶಭಾಷಾಪ್ರದೇಶಗಳ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳು ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿ ಕಾರ್ಯಗತ ಮಾಡಬಹುದು. ಅನೇಕ ದೇಶಭಾಷೆಗಳುಳ್ಳ ಭಾರತ ಇಂದಿನ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತರುವುದು ವಿಹಿತಮಾರ್ಗವಾಗಿದೆ.

ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಯುತರ ಈ ಅಮೂಲ್ಯ ಯೋಜನೆಗಳ ಕಿರಿಹೊತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಉಪಕಾರವೆಸಗಿದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಘವನ್ನೂ ಅಭಿನಂದಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಹೆಚ್. ಗಂಗಾಧರನ್

***

ಕಂಬನಿ

ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜರವರ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿಪಡೆದಿದ್ದ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಪ್ರೊ. ಎಂ. ಹಿರಿಯಣ್ಣನವರು ತಾ. ೧೯-೯-೫೦ ನೆಯ ದಿನ ದಿವಂಗತರಾದುದು ವಿದ್ವತ್ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ದುಃಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದೆ. ದಿವಂಗತರಿಗೆ ಅವಸಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ ೭೯ ವರ್ಷ. ಶ್ರೀಮಾನರು ತಮ್ಮ ೨೦ ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಚ್ಯಕೋಶಾಗಾರದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಮುಂದೆ ಸರ್ಕಾರದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಇಲಾಖೆ, ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆ, ಮಹಾರಾಜರವರ ಕಾಲೇಜು ಮೊದಲಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿ ೧೯೧೭ ರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾದರು. ಶ್ರೀಮಾನ್ ಹಿರಿಯಣ್ಣನವರು ಬಹು ಉಪಶಾಂತರು, ಸತ್ಯಸಂಧರು. ಆದರ್ಶ ಆಚಾರ್ಯರು, ವಿದ್ವನ್ಮಣಿಗಳು, ಬಹು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ನಡತೆಯುಳ್ಳವರು. ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಗೌರವಾಭಿಮಾನಗಳಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾದವರು. ನಿರಾಡಂಬರವಾಗಿ ಅಮೌಲ್ಯವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಸೇವೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿದವರು. ಈಶಾವಾಸ್ಯ, ಕಠ, ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತುಗಳನ್ನು ಶಂಕರಭಾಷ್ಯದೊಡನೆ ಇಂಗ್ಲೀಷಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ವೇದಾಂತಸಾರವೂ ಅವರಿಂದ ಭಾಷಾಂತರಿತವಾಗಿದೆ. ನೈಷ್ಕರ್ಮ್ಯಸಿದ್ಧಿ, ಇಷ್ಟಸಿದ್ಧಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಪರಿಶೋಧಿಸಿ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ, 'ಔಟ್‌ಲೈನ್ಸ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಫಿಲಾಸಫಿ' (*Outlines of Indian Philosophy*) 'ಎಸನ್ಷಿಯಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಫಿಲಾಸಫಿ' *Essentials of Indian Philosophy* ಎಂಬ ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ೧೯೩೯ ರಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅಖಿಲಭಾರತ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರವೇತ್ತರ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದರು. ೧೯೫೧ ನೆಯ ವರ್ಷದ ಅಖಿಲಭಾರತ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯನ್ನು ವಹಿಸಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯೂ ಬಂದಿತ್ತು. ಅನಾರೋಗ್ಯದ ನಿಮಿತ್ತ ನಿರಾಕರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಇಂತಹ ಪಂಡಿತವರ್ಯರ ನಿಧನದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ನಷ್ಟವುಂಟಾಗಿದೆ. ಅವರ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಭಗವಂತನು ಚಿರಶಾಂತಿಯನ್ನೀಯಲಿ.

ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ (Values) ವಿಷಯಕರವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥವೂ ಅವರಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅದೂ ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಕಾಶವಾಗಲಿದೆ.

ಸಾದರ ಸ್ವೀಕಾರ

೧. **ಕಳ್ಳರಕೂಟ** (ಕಥೆ)—ಬರೆದವರು : ಶ್ರೀ 'ದೇವುಡು' ಅವರು ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಆನಂದ್ ಬ್ರದರ್ಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು-೨ ; ಕ್ರೌ ಅ. ಪು. ೫೫ ; ಬೆಲೆ, ಹದಿಮೂರಾಣೆ.

೨. **ಸೋಲೋ ಗೆಲುವೋ** (ಕಥೆಗಳು)—ಬರೆದವರು : ಶ್ರೀ 'ದೇವುಡು' ಅವರು ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಆನಂದ್ ಬ್ರದರ್ಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು-೨ ; ಕ್ರೌ ಅ. ಪು. ೧೦೮ ; ಬೆಲೆ, ಒಂದೂವರೆ ರೂಪಾಯಿ.

೩. **ಮದುವೆಯೋ ಮನೆಹಾಳೋ** (ನಾಟಕ)—ಬರೆದವರು : ಶ್ರೀ ಅ. ನ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಆನಂದ್ ಬ್ರದರ್ಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು-೨ ; ಕ್ರೌ ಅ. ಪು. ೯೧ ; ಬೆಲೆ, ಒಂದೂವರೆ ರೂಪಾಯಿ.

೪. **ಅಮರ ಆಗಸ್ಟ್** (ಕಾದಂಬರಿ)—ಬರೆದವರು : ಶ್ರೀ ಅ. ನ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಆನಂದ್ ಬ್ರದರ್ಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು-೨ ; ಕ್ರೌ ಅ. ಪು. ೧೪೧ ; ಬೆಲೆ, ಎರಡು ರೂಪಾಯಿ.

೫. **ಮುಂಜಾವಿನಿಂದ ಮುಂಜಾವು** (ಕಾದಂಬರಿ)—ಬರೆದವರು : ಶ್ರೀ ತ. ರಾ. ಸು ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಆನಂದ್ ಬ್ರದರ್ಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು-೨ ; ಕ್ರೌ ಅ. ಪು. ೨೫೭.

೬. **ಚಿರವಿರಹಿ** (ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿ)—ಬರೆದವರು : ಶ್ರೀ ಬೆಳ್ಳೆರಾಮಚಂದ್ರ ರಾಯರು ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಲಲಿತಸಾಹಿತ್ಯಮಾಲೆ, ಧಾರವಾಡ ; ಕ್ರೌನ್ ಅ. ಪು. ೩೪೬ ; ಬೆಲೆ, ನಾಲ್ಕು ರೂಪಾಯಿ.

೭. **ಕನ್ನಡ ಕುಮಾರಸಂಭವ**—ಲೇಖಕರು : ಅಮ್ಮೆಂಬಳ ಶಂಕರನಾರಾಯಣ, ವಿದ್ವಾನ್ ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಸಾಹಿತ್ಯಾಂಜಲಿ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ ಆನಂದಾಶ್ರಮ, ಕೋಟೆಕಾರ್, ದ.ಕ. ; ಕ್ರೌನ್ ಅ. ಪು. ೭೪ ; ಬೆಲೆ, ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ ನಾಲ್ಕಾಣೆ.

೮. **ಪದ್ಮಪರಾಗ** (ಕಥಾಸಂಕಲನ)—ಬರೆದವರು : ಶ್ರೀ ಬಿ. ಪದ್ಮನಾಭ ಸೋಮಯಾಜಿ, ವಿದ್ವಾನ್, ಸುರತ್ಕಲ್ ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಸಾಹಿತ್ಯಾಂಜಲಿ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಆನಂದಾಶ್ರಮ, ಕೋಟೆಕಾರ್ (ದ.ಕ.) ; ಕ್ರೌ ಅ. ಪು. ೧೦೨ ; ಬೆಲೆ, ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ ಎಂಟಾಣೆ.

೯. **ಪ್ರಣಯದರ್ಶನ** (ನಾಟಕಸಂಕಲನ)—ಬರೆದವರು : ಶ್ರೀ ಅಮ್ಮೆಂಬಳ ಶಂಕರನಾರಾಯಣ, ವಿದ್ವಾನ್, ಮಂಗಳೂರು ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಸಾಹಿತ್ಯಾಂಜಲಿ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಆನಂದಾಶ್ರಮ, ಕೋಟೆಕಾರ್ (ದ. ಕ.) ; ಕ್ರೌ ಅ. ಪು. ೮೮ ; ಬೆಲೆ, ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ ಎಂಟಾಣೆ.

೧೦. **ಅರೆಯಾಳು**—ಕತೆಗಾರರು ಶ್ರೀ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಬಿಂದುಮಾಧವ ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಶಾಂತಿಸಾಹಿತ್ಯಮಾಲೆ, ಬಾದಾಮಿ, (ಬಿಜಾಪೂರ ಜಿಲ್ಲೆ) ; ಕ್ರೌನ್ ಅ. ಪು. ೧೨೪ ; ಬೆಲೆ, ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ ಎಂಟಾಣೆ.

೧೧. ರೈತನ ಸಮಾಜ—ಬರೆದವರು : ಶ್ರೀ ಡಿ. ಕೃಷ್ಣ ಐಯ್ಯಂಗಾರ್, ಎಂ.ಎ. ಅವರು ; ಪ್ರಕಟನಕಾರರು : ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು—ಟಿ. ನರಶಿಪುರ ; ಕ್ರೌನ್ ಅ. ಪು. xi+೧೭+ix ; ಬೆಲೆ, ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ ಹನ್ನೆರಡಾಣೆ.

೧೨. ಕಾಣ್ವತ್ರಿಸಂಧ್ಯಾರ್ಥ (ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆಯ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ)—ಪ್ರಕಾಶಕರು : ವಿದ್ವಾನ್ ಶ್ರೀ ಜಿ. ಎಸ್. ಆಚಾರ್ಯ ; ಕೊಂದೇವಿ "ಶ್ರೀಯನಂದಾಶ್ರಮ" ನಗರ್ತರಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ; ಕ್ರೌನ್ ಅ. ಪು. ೩೦ ; ಬೆಲೆ, ಎಂಟಾಣೆ.

೧೩. ಸರ್ವಜ್ಞಮೂರ್ತಿ (ಕವಿ-ಕಾವ್ಯವಿಮರ್ಶೆ)—ಬರೆದವರು : ಆಸ್ಥಾನವಿದ್ವಾನ್ ಪಂಡಿತರತ್ನಂ ಕೀರ್ತನಾಚಾರ್ಯ, ಶ್ರೀ ಶಿವಮೂರ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಪ್ರಕಟನಮಂದಿರ, ಬಳೇಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-೨ ; ಕ್ರೌನ್ ಅ. ಪು. vii+೭೨+x ; ಬೆಲೆ, ಸಾದಾಪ್ರತಿ ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ, ಉತ್ತಮಪ್ರತಿ ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ ನಾಲ್ಕಾಣೆ.

೧೪. ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಶಿವಪೂಜಾವಿಧಿ—ರಚಿಸಿದವರು : ಜಗದಾಚಾರ್ಯ ಶ್ರೀ ಸ್ವಾಮಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಒಡೆಯರ್ ನಿಜಸಿಂಹಾಸನಾಧ್ಯಕ್ಷರು, ಚೌಡಯ್ಯದಾನಪುರ ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಆಸ್ಥಾನ ವಿದ್ವಾನ್ ಪಂಡಿತರತ್ನಂ ಕೀರ್ತನಾಚಾರ್ಯ ಶ್ರೀ ಬಿ. ಶಿವಮೂರ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರಿ (ಹುಲುಕುಂಟೆ ಮಠ) ಕ್ರೌನ್ ಅ. ಪು. ೬೧ ; ಬೆಲೆ, ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ.

೧೫. ಘನಲಿಂಗದೇವರ ವಚನ—ಸಂಪಾದಕರು ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಆಸ್ಥಾನ ವಿದ್ವಾನ್ ಕೀರ್ತನಾಚಾರ್ಯ ಪಂಡಿತರತ್ನಂ ಶ್ರಿ ಬಿ. ಶಿವಮೂರ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರಿ (ಹುಲುಕುಂಟೆ ಮಠ) ; ಡೆಮ್ಮಿ ಪುಟ ೩೮+೮+೪ ; ಬೆಲೆ, ಒಂದುರೂಪಾಯಿ.

೧೬. ತುರುಗಾಹಿರಾಮಣ್ಣನ ವಚನಗಳು—ದೊರೆಕಿಸಿಕೊಟ್ಟವರು: ಶ್ರೀ ಡಿ. ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್, ಎಂ.ಎ. ಅವರು ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : "ಶರಣಸಾಹಿತ್ಯ" ಕಾರ್ಯಾಲಯ, ಬಳೇಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-೨ ; ಡೆಮ್ಮಿ ಪುಟ ೧೦ ; ಬೆಲೆ, ನಾಲ್ಕಾಣೆ.

೧೭. ಯುಗವಾಣಿ (ಕವನಸಂಗ್ರಹ) ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಆಸ್ಥಾನವಿದ್ವಾನ್ ಪಂಡಿರತ್ನಂ ಕೀರ್ತನಾಚಾರ್ಯ ಶ್ರೀ ಬಿ. ಶಿವಮೂರ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ; ಕ್ರೌನ್ ಅ. ಪು. ೮೦ ; ಬೆಲೆ, ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ.

೧೮. ಬಡವರ ಬಾಪೂಜಿ—ಕವಿ—ಎ. ಕೃಷ್ಣಭಟ್ಟ; ಸತ್ಯನಾರಾಯಣ ಹೈಸ್ಕೂಲ್, ಪೆರ್ಲ, ದ.ಕ. ; ಕ್ರೌನ್ ಅ. ಪು. ೯೩.

೧೯. ಪೂಜಾ (ಗದ್ಯಗೀತೆಗಳು)—ಬರೆದವರು: ಶ್ರೀ ಸಿಂಪಿಲಿಂಗಣ್ಣನವರು; ಪ್ರಕಾಶಕರು: ಶಾಂತಿಸಾಹಿತ್ಯಮಾಲೆ, ಬಾದಾಮಿ ; ಕ್ರೌನ್ ಅ. ಪು. ೩೬ ; ಬೆಲೆ, ಹನ್ನೆರಡಾಣೆ.

೨೦. ಐರಾವತ (ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ವಿರಚಿತ)—ಸಂಪಾದಕರು : ವಿದ್ಯಾರತ್ನ ಶ್ರೀ ಆರ್. ಎಸ್. ಪಂಚಮುಖಿ, ಎಂ.ಎ. ಅವರು ; ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಶ್ರೀ ಆರ್. ಎಸ್. ಪಂಚಮುಖಿ, ಎಂ.ಎ. ಡೈರೆಕ್ಟರ್ ಆಫ್ ಕನ್ನಡ ರಿಸರ್ಚ ಮತ್ತು ಸೆಕ್ರೆಟರಿ, ಕನ್ನಡ ರಿಸರ್ಚ್ ಬೋರ್ಡು, ಧಾರವಾಡ ; ಡೆಮ್ಮಿ, ಪುಟ ೧೬+೧೦೦+೭ ; ಬೆಲೆ, ಒಂದೂವರೆ ರೂಪಾಯಿ.

೨೧. ಭಾರತೀಯ ಮಹಾಕುಲವೃದ್ಧ ದಾದಾಭಾಯಿ ನವರೋಜಿ (ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ)—ಬರೆದವರು: ಶ್ರೀ ಡಿ.ವಿ.ಜಿ. ಅವರು ; ಪ್ರಕಟನಕಾರರು : ಗೋಖಲೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ

ವಿಚಾರ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವ್ಯಾಸಂಗಗೋಷ್ಠಿ, ಬಸವನಗುಡಿ, ಬೆಂಗಳೂರು; ಫೂಲ್ಸ್‌ಕ್ಯಾಪ್, ೪೨ ಪುಟಗಳು; ಬೆಲೆ, ನಾಲ್ಕಾಣೆ.

೨೨. ನಗೀನವಿಲು—ಬರೆದವರು: ಶ್ರೀ ಎನ್. ಎಸ್. ಗದಗಕರ; ಪ್ರಕಾಶಕರು: ದ. ಬಾ. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಮನೋಹರಗ್ರಂಥ ಭಾಂಡಾರ, ಧಾರವಾಡ; ಕ್ರೌನ್ ಅ. ಪು. ೫೬; ಬೆಲೆ, ಹದಿನೈದು ಆಣೆ.

೨೩. ಸಾಹಿತ್ಯಾಂಕ (ಕುವೆಂಪು: ಶ್ರೀರಂಗ: ಅ.ನ.ಕೃ.)—ಸಂಪಾದಕರು ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಕರು: ಎಚ್. ಬಿ. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ, ಕುವೆಂಪು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮಿತಿ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ; ಕ್ರೌನ್ ಅಷ್ಟಪತ್ರ ಪುಟ ೯೬+೫೩+೫೭; ಬೆಲೆ, ಎರಡು ರೂಪಾಯಿ.

೨೪. ಹೂದೋಣಿ—ಬರೆದವರು: ಶ್ರೀ ಎಸ್. ಜಿ. ಪ್ರಭಾಚಂದ್ರ; ಡೆಮ್ಮಿ ೪೭ ಪುಟಗಳು; ಬೆಲೆ, ಹನ್ನೆರಡಾಣೆ. ದೊರೆಯುವ ಸ್ಥಳ—ಪರೀಕ್ಷಾದರ್ಪಣ ಆಫೀಸ್, ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ.

೨೫. ಹಿಂಗ್ಗ—ಬರೆದವರು: ಶ್ರೀ ವಿನಾಯಕ: ಪ್ರಕಾಶಕರು: ಪ್ರೊ. ರಂ. ಶ್ರೀ ಮುಗಳಿ, ವಿಶ್ರಾಮಭಾಗ, ಸಾಂಗಲಿ; ಕ್ರೌನ್ ಅಷ್ಟಪತ್ರ ೯೨; ಬೆಲೆ, ಸಾದಾಪ್ರತಿ ರೂ. ೧-೧೨-೦, ಉತ್ತಮಪ್ರತಿ ರೂ. ೨-೦-೦.

೨೬. ಪ್ರಾಂತವಾದ—ಬರೆದವರು ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಕರು: ಎಸ್. ಎಂ. ಹುನಶಾಳ, ಎಂ.ಎ., ಬಿ.ಟಿ, ಶಿವಪೂರ ಬ್ರದರ್ಸ್, ಧಾರವಾಡ.

೨೭. ಶ್ರೀ ಪಂತ ಮಹಾರಾಜ ಬಾಳೇಕುಂದ್ರಿ ಇವರ ಚರಿತ್ರೆ—ಮೂಲ ಲೇಖಕರು: ಶ್ರೀ ಕೈ. ವಾ. ಶ್ರೀ. ಕೇಶವರಾಮಚಂದ್ರ ದಿವೇಕರರು; ಅನುವಾದಕರು: ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರಾವ್ ವಿನಾಯಕ ಗೋಕಾಕ, ಸವಣೂರು; ಪ್ರಕಾಶಕರು: ಶ್ರೀಪಾದ ಗೋಪಾಳರಾವ ಪಂತ ಬಾಳೇಕುಂದ್ರಿ, ಬಿ.ಎ., ಎಲ್‌ಎಲ್.ಬಿ., ವಕೀಲರು ಬೆಳಗಾವಿ; ಡೆಮ್ಮಿ ಪುಟ ೬೪೬; ಬೆಲೆ, ಎಂಟು ರೂಪಾಯಿಗಳು.

೨೮. ಶ್ರೀ ಯಾಮುನಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತಂ **ಸ್ತೋತ್ರರತ್ನಂ** ಮತ್ತು **ಚತುಶ್ಶ್ಲೋಕಿ:** ಅನುವಾದಕರು: ಶ್ರೀ ಹೆಮ್ಮಿಗೆ ದೇಶಿಕಾಚಾರ್ಯರು ಮತ್ತು ಚೆನ್ನಪಟ್ಟಂ ಶೆಲ್ವಪಿಳ್ಳೆ ಶರ್ಮ; ಮುನ್ನುಡಿಕಾರರು ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಕರು: ಶ್ರೀ ಎಸ್. ಎಸ್. ರಾಘವಾಚಾರ್; ಬೆಲೆ, ೦-೮-೦.

೨೯. ಬಾಳಿಗೊಂದು ನಂಬಿಕೆ—ಬರೆದವರು: ಶ್ರೀ ಡಿ. ವಿ.ಜಿ. ಅವರು; ಪ್ರಕಾಶಕರು: ಸಂಸ್ಥಾನದ ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಮಿತಿ, ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಪುರಂ. ಮೈಸೂರು; ಕ್ರೌನ್ ಅ. ಪು. ೯೨; ಬೆಲೆ, ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ.

ಪ್ರಾಚ್ಯಲೇಖನಮಾಲೆ

Brahmavidya (The Adyar Library Bulletin)—Vol. XIII, pt. 3.

೧. ಅಮೃತಾನಂದಯೋಗಿಯ 'ಅಲಂಕಾರ ಸಂಗ್ರಹ'ವೆಂಬ ಗ್ರಂಥಪ್ರಕಟನೆಯು ಹಿಂದಿನ ಸಂಚಿಕೆಯಿಂದ ಮುಂದುವರೆದಿದೆ. ಈ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪರಿಚ್ಛೇದದ ೯—೫೪ ಕಾರಿಕೆಗಳೂ ಅದರ ಉದಾಹರಣೆಗಳೂ ಇವೆ. ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಧೀರೋದಾತ್ತಾದಿ ನಾಯಕರ ಭೇದ—ಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳೂ, ಹಾಗೆಯೇ ನಾಯಿಕೆಯರ ವಿಭಾಗಗಳೂ ಈ ಪರಿಚ್ಛೇದದ ವಿಷಯ. ಕಾಳಿದಾಸ, ಅಮರುಕ, ಮೊದಲಾದ ಮಹಾಕವಿಗಳ ಶೃಂಗಾರವರ್ಣನೆಯಿಂದ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಜೈನಸಿದ್ಧಾಂತ ಭಾಸ್ಕರ—ಭಾಗ ೧೭, ಕಿರಣ ೧.

೧. 'ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮತ್ತು ಚಾಣಕ್ಯ'—ಲೇಖಕ: ಜ್ಯೋತಿ ಪ್ರಸಾದ ಜೈನ್, ಎಂ.ಎ., ಎಲೆಲ್.ಬಿ., (ಲಕ್ನೋ)

ಜೈನ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧರ ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳಿಂದ ಚಾಣಕ್ಯ—ಚಂದ್ರಗುಪ್ತರ ವಿಷಯವಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುವ ಹೊಸ ಅಂಶಗಳು ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿವೆ: "ಚಾಣಕ್ಯನು ಗೊಲ್ಲದೇಶದ ಚಣಯವೆಂಬ ಊರಿನವನು. ಹುಟ್ಟುವಾಗಲೇ ಇವನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಾಲು ಹಲ್ಲುಗಳೂ ಬೆಳೆದಿದ್ದುವು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಜೋಯಿಸರು ಅವನು ರಾಜನಾಗುವನೆಂಬ ಆದೇಶವನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಆದರೆ ವೈರಾಗ್ಯಪ್ರಿಯನಾದ ಚಾಣಕ್ಯನ ತಂದೆಯು ಈ ಹಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಕೀಳಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ಆಗ ಜೋಯಿಸರು ಮತ್ತೆ—'ಈತನು ಎರಡನೆಯವನ ಮೂಲಕ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ' ಎಂದು ನುಡಿದರು"—ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

೨. 'ಮುನಿವಂಶಾಭ್ಯುದಯ'—(ಐತಿಹಾಸಿಕಕಾವ್ಯ)—ಲೇಖಕ: ಆಚಾರ್ಯ ದೇಶಭೂಷಣ ಮಹಾರಾಜ್.

ಇದು ಚಿದಾನಂದನೆಂಬ ಜೈನಕವಿಯ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯ. ಇದರ ಮುಖ್ಯವಿಷಯವು ಜೈನಮುನಿಗಳ ವಂಶವರ್ಣನೆಯೇ ಆದರೂ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರ ವರೆಗಿನ ಮೈಸೂರ ಅರಸರ ವಂಶವರ್ಣನೆಯೂ ಇದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಗೋಮಟೇಶ್ವರನ ಮೂರ್ತಿಯು ಅನಾದಿಯೆಂದೂ ಶ್ರೀರಾಮ, ಅರ್ಜುನ, ಭೀಮ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲರೂ ಅದನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದ್ದರೆಂದೂ, ಭೀಮನು ಇತರರಿಗೆ ಅದು ಕಾಣದಂತೆ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಅದನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದನೆಂದೂ, ಚಾಮುಂಡರಾಯನು ಬಾಣಗಳಿಂದ ಆ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಉರುಳಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಮೂರ್ತಿಯು ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡಿದನೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ.

The Jaina Antiquary—Vol. XVI, No 1.

'Jaina Gurus of the name of Pūjyapāda'—by SHRI JYOTI PRASAD JAIN, M.A., LL.B., Luknow.

ಈ ಲೇಖನದ ಒಂದು ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 'ಜೈನೇಂದ್ರ ವ್ಯಾಕರಣ', 'ಸರ್ವಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿ', 'ಸಮಾಧಿಶತಕ' ಇವುಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಆದಿ ಪೂಜ್ಯಪಾದನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮುಂದೆ ಬಂದ ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಪೂಜ್ಯಪಾದರ ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದೆ.

Edited by N. Anantharangachar, M.A., B.T. and T. S. Shama Rao, B.A. (Hons.)
Published by The University of Mysore, Mysore. Printed by J. Brown
at the Wesley Press and Publishing House, Mysore City.

ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ

ಬೆಲೆ: ಕ್ಯಾಲಿಕೊ ರೂ. ೧—೪—೦, ಸಾದಾ ೧೨ ಆಣೆ.

ಪ್ರಧಾನಸಂಪಾದಕರು :
- **ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ, ಎಂ.ಎ., ಬಿ.ಎಲ್., ೧೯೪೨ ರ ವರೆಗೆ**
- **ಎ. ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರೀ, ಎಂ.ಎ., ೧೯೪೨ರಿಂದ ೧೯೪೭ರ ವರೆಗೆ**
- **ಕೆ. ವಿ. ಪುಟ್ಟಪ್ಪ, ಎಂ.ಎ., ೧೯೪೭ ರಿಂದ**

೧. **ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಕಾವ್ಯ ಸಂಗ್ರಹ** (ತೃತೀಯ ಮುದ್ರಣ)—ಸಂಪಾದಕರು : ಟಿ. ಎಸ್. ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ, ಎಂ.ಎ. ಮತ್ತು ಎ. ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರೀ, ಎಂ.ಎ.

೨. ***ಕರ್ಣಾಟಕ ಕಾದಂಬರೀ ಸಂಗ್ರಹ**—ಸಂಪಾದಕರು : ಟಿ. ಎಸ್. ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ, ಎಂ.ಎ.

೩. ***ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯ ಸಂಗ್ರಹ** (ಸಚಿತ್ರ)—ಸಂಪಾದಕರು : ಎಂ. ಎಸ್. ಬಸವಲಿಂಗಯ್ಯ, ಎಂ.ಎ., ಬಿ.ಎಲ್. ಮತ್ತು ಎಂ. ಆರ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ, ಬಿ.ಎ.

೪. ***ಸಾಕ್ರೆಟೀಸನ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳು**(ಸಚಿತ್ರ)—ಅನುವಾದಕರು: ಎ. ಎನ್. ಮೂರ್ತಿರಾವ್, ಎಂ.ಎ.

೫. ***ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸ**—ಲೇಖಕರು : ಕೆ. ವಿ. ಪುಟ್ಟಪ್ಪ, ಎಂ.ಎ.

೬. **ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು** (ಸಚಿತ್ರ)—ಲೇಖಕರು : ಮಾಸ್ತಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್, ಎಂ.ಎ.

೭. **ಆರೋಗ್ಯ, ಅದರ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಸಾಧನ** (ಸಚಿತ್ರ)—ಲೇಖಕರು : ಜೆ. ಎ. ಈಶ್ವರಮೂರ್ತಿ, ಬಿ.ಎ., ಎಲ್.ಎಂ.ಎಸ್., ಬಿ.ಎಸ್‌ಸಿ.

೮. **ಪಂಪರಾಮಾಯಣ ಸಂಗ್ರಹ**—ಸಂಪಾದಕರು : ಆಸ್ಥಾನ ಮಹಾವಿದ್ವಾನ್ ತಿರುವಳ್ಳೂರ್ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾಘವಾಚಾರ್ ಮತ್ತು ಡಿ. ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್, ಎಂ.ಎ.

೯. **ಹಣ ಪ್ರಪಂಚ**—ಲೇಖಕರು : ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ, ಎಂ.ಎ.

೧೦. ***ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕ**—ಲೇಖಕರು : ಎ. ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರೀ, ಎಂ.ಎ.

೧೧. **ಜೀವವಿಜ್ಞಾನ**—ಲೇಖಕರು : ಬಿ. ವೆಂಕಟನಾರಾಯಣಪ್ಪ, ಎಂ.ಎ.

೧೨. **ಹಿಂದೂದರ್ಶನಸಾರ**—ಲೇಖಕರು : ಮಹಾಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಪಂಡಿತರತ್ನಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪುರಂ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯ.

೧೩. **ರಾಜನೀತಿ**—ಲೇಖಕರು : ಎಚ್. ಕೃಷ್ಣರಾವ್, ಎಂ.ಎ.

೧೪. **ಹದಿಬದೆಯ ಧರ್ಮ**—ಸಂಪಾದಕಿಯರು: ಡಿ. ಚಂಪಾಬಾಯಿ, ಎಂ.ಎ.

೧೫. ***ಪುರಾಣನಾಮಚೂಡಾಮಣಿ**—ಲೇಖಕರು: ಬೆನಗಲ್ ರಾಮರಾವ್, ಎಂ.ಎ., ಎಲ್ ಎಲ್.ಬಿ., ಮತ್ತು ಪಾನ್ಯಂ ಸುಂದರಶಾಸ್ತ್ರಿ; ಬೆಲೆ, ರೂ.೩-೪-೦

೧೬. **ಯಶೋಧರ ಚರಿತೆಯ ಸಂಗ್ರಹ**—ಸಂಪಾದಕರು: ಕೆ. ವಿ. ರಾಘವಾಚಾರ್, ಎಂ.ಎ., ಬಿ.ಟಿ.

೧೭. ***ಗ್ರೀಕರ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ**—ಲೇಖಕರು: ಕೆ. ಆರ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್, ಎಂ.ಎ.; ಬೆಲೆ, ಸಾದಾ ರೂ. ೧-೦-೦.

೧೮. **ಹಿಂದೂ ದೇಶದ ಭೂಚರಿತ್ರೆ**—ಲೇಖಕರು: ವೈ. ನಾಗಪ್ಪ, ಎಂ.ಎಸ್‌ಸಿ.

೧೯. **ವಚನಧರ್ಮಸಾರ**—ಲೇಖಕರು: ಎಂ. ಆರ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ, ಬಿ.ಎ.

೨೦. **ಪ್ರಾಣಿಶಾಸ್ತ್ರ**—ಡಾ|| ಎ. ಸುಬ್ಬರಾವ್, ಬಿ.ಎ., ಡಿ.ಎಸ್‌ಸಿ., ಮತ್ತು ಎ. ನಾರಾಯಣರಾವ್, ಎಂ.ಎಸ್‌ಸಿ.; ಬೆಲೆ, ಸಾದಾ ರೂ. ೧-೪-೦; ಕ್ಯಾಲಿಕೊ ರೂ. ೧-೮-೦.

೨೧. ***ಆಧುನಿಕ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು**—ಜಿ. ಹನುಮಂತರಾವ್, ಎಂ.ಎ.; ಬೆಲೆ, ಸಾದಾ ರೂ. ೧-೦-೦.

೨೨. **ಕನ್ನಡ ಕೈಪಿಡಿ** (ಭಾಗ ೫, ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ)—ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ, ಎಂ.ಎ., ಬಿ.ಎಲ್.; ಬೆಲೆ, ಸಾದಾ ರೂ. ೧-೪-೦; ಕ್ಯಾಲಿಕೊ ರೂ. ೨-೪-೦.

೨೩. **ಇಸ್ಲಾಂ ಸಂಸ್ಕೃತಿ**—ಮೂಲಲೇಖಕರು: ಪ್ರೊ|| ಮಹಮದ್ ಅಬ್ಬಾಸ್ ಷೂಸ್ತ್ರಿ; ಅನುವಾದಕರು: ರಾಜಸೇವಾಸಕ್ತ ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ, ಎಂ.ಎ., ಬಿ.ಎಲ್.; ಬೆಲೆ, ರೂ. ೨-೦-೦.

ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟ್,
ಓರಿಯೆಂಟಲ್ ರಿಸರ್ಚ್ ಇನಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್, ಮೈಸೂರು.

ಸರ್ ಕೆ. ಪಿ. ಪುಟ್ಟಣ್ಣಚೆಟ್ಟರ ಪುದುವಟ್ಟಿನ ಪ್ರಕಟನಮಾಲೆ

೧. *ಟಪಾಲ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವಿವರ—ಕೆ. ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹಯ್ಯ, ಬಿ.ಎ., ಎಲ್‌ಎಲ್.ಬಿ.

೨. *ವಿಶ್ವವಿಸರಣ—ಜಿ. ಎಸ್. ಪರಮಶಿವಯ್ಯ, ಎಂ.ಎಸ್‌ಸಿ.

೩. *ಸರ್ಕಾರದ ಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ರಚನಾಕ್ರಮ—ಎಚ್. ಕೃಷ್ಣರಾವ್, ಎಂ.ಎ.

೪. *ವ್ಯವಸಾಯದ ಮಣ್ಣುಗಳು—ಕೂರಪಾಡು ಗುಂಡಪ್ಪ, ಬಿ.ಎ.

೫. *ಆಕಾಶಯಾನ—ಬಿ. ಕೆ. ಎ಼. ರಾವ್.

೬. *ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳು—ಡಾ|| ಎಂ. ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯ, ಎಂ.ಎ., ಬಿ.ಟಿ., ಪಿಎಚ್.ಡಿ., ಡಿಪ್.ಎಡ್. ಮತ್ತು ಸಿ. ರಂಗಾಚಾರ್, ಬಿ.ಎಸ್‌ಸಿ., ಎಂ.ಎಡ್.

೭. *ಹೆರಿಗೆ ಮತ್ತು ಶಿಶುಪೋಷಣೆ—ಡಾ|| ರತ್ನಮ್ಮ ಐಸಾಕ್, ಎಲ್.ಎಂ.ಎಸ್., ಎಂ.ಆರ್.ಸಿ.ಎಸ್., ಎಲ್.ಆರ್.ಸಿ.ಪಿ.

೮. ಮಲೇರಿಯಾ ನಿರೋಧ—ಬಿ. ಅನಂತಸ್ವಾಮಿರಾವ್, ಬಿ.ಎಸ್‌ಸಿ., ಎಂ.ಬಿ.ಬಿ.ಎಸ್., ಎಂ.ಪಿ.ಎಚ್.

೯. *ಗ್ರಾಮ ನೈರ್ಮಲ್ಯ—ಎಸ್. ಡಿ. ನಾರಾಯಣಗೌಡ, ಎಂ.ಬಿ.ಬಿ.ಎಸ್., ಡಿ.ಪಿ.ಎಚ್.

೧೦. ಪಶುಪಾಲನೆ—ಎಂ. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಬಿ.ಎ., ಐ.ಡಿ.ಡಿ., ಅಸೋಸಿಯೇಟ್ ಐ.ಡಿ.ಆರ್.ಐ.

೧೧. ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಉಪಯೋಗ—ಮ. ಭೀ. ತಿರುನಾರಾಯಣ, ಬಿ.ಎ., ಬಿ.ಎಸ್‌ಸಿ. (ಆನರ್ಸ್) ಸಿ.ಪಿ., ಇ.ಟಿ. (ಐ.ಐ.ಎಸ್.)

೧೨. ಮಕ್ಕಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ—ಡಾ|| ಬಿ. ಕುಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿನಾಯಿಡು, ಎಂ.ಎ., ಡಿ.ಲಿಟ್.

೧೩. ಯೋಗಾಸನಗಳು—ವಿದ್ವಾನ್ ಟಿ. ಕೃಷ್ಣಮಾಚಾರ್ಯ.

೧೪. ಮೈಸೂರು ದೇಶದ ರಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು—ಕೆ. ಅಶ್ವತ್ಥನಾರಾಯಣ ರಾವ್, ಡಿ.ಎಸ್‌ಸಿ.

ಸಾಧಾರಣ ಪ್ರತಿ ೨ ಆಣೆ; ಉತ್ತಮ ಪ್ರತಿ ೩ ಆಣೆ.

ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ,

ಪ್ರಕಟನಶಾಖೆ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷೋಪನ್ಯಾಸಗಳು,

ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ ಆಫೀಸ್, ಮೈಸೂರು.

ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಪ್ರಚಾರ ಪುಸ್ತಕಮಾಲೆ

೧. *ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರವೇಶ—ಸಿ. ಎನ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್, ಡಿ.ಎಸ್‌ಸಿ.
೨. ಸಮಾಜದ ರೋಗರುಜಿನಗಳು—ಜಿ. ಹನುಮಂತರಾವ್, ಎಂ.ಎ.
೩. *ತೆರಿಗೆ—ಬಿ. ಆರ್. ಸುಬ್ಬರಾವ್, ಎಂ.ಎ.
೪. *ನವರತ್ನಗಳು—ಎಚ್. ಸುಬ್ಬಾಜೋಯಿಸ್, ಎಂ.ಎಸ್‌ಸಿ.
೫. *ನಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗಳು—ಜಿ. ಎನ್. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ಎಂ.ಎ.
೬. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ—ಎಸ್. ವಿ. ರಂಗಣ್ಣ, ಎಂ.ಎ.
೭. ಹಂಪೆಯ ಹರಿಹರ—ಡಿ. ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್, ಎಂ.ಎ.
೮. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ—ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾಮಪ್ಪ, ಎಂ.ಎ.
೯. *ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ವೈಭವ—ಬಿ. ಎ. ಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮಿರಾವ್, ಎಂ.ಎಸ್‌ಸಿ.
೧೦. ಪಂಪ—ಟಿ. ಎನ್. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ, ಎಂ.ಎ.
೧೧. *ಪ್ರಾಣಿಜೀವನ—ಎ. ನಾರಾಯಣರಾವ್, ಎಂ.ಎಸ್‌ಸಿ.
೧೨. *ಕನಸುಗಳು—ಎನ್. ಎಸ್. ನಾರಾಯಣಶಾಸ್ತ್ರೀ, ಎಂ.ಎ.
೧೩. ಮದುವೆ—ಎನ್. ಕಸ್ತೂರಿ, ಎಂ.ಎ., ಬಿ.ಎಲ್.
೧೪. *ನಮ್ಮ ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿ—ಎಸ್. ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿ, ಎಂ.ಎ.
೧೫. ವಾಯುಗುಣ—ಕೆ. ಶೇಷಾದ್ರಿ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್, ಎಂ.ಎಸ್‌ಸಿ., ಎಲ್‌ಎಲ್.ಬಿ.
೧೬. ಬೆಳಕು—ಟಿ. ಎಸ್. ಸುಬ್ಬರಾಯ, ಎಂ.ಎಸ್‌ಸಿ.
೧೭. ಕರ್ಣಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿ—ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ, ಎಂ.ಎ.
೧೮. ಕಾಳಿದಾಸನ ಕಾವ್ಯಗಳು—ಎಸ್. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್, ಎಂ.ಎ.
೧೯. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ರಾಜಕೀಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ—ಪಿ. ಜಿ. ಸತ್ಯಗಿರಿನಾಥನ್, ಎಂ.ಎ.
೨೦. *ಕಣ್ಣು ಮತ್ತು ಅದರ ರಕ್ಷಣೆ—ಡಿ. ಶಾಮಣ್ಣ, ಬಿ.ಎ., ಎಂ.ಬಿ., ಬಿ.ಎಸ್.
೨೧. *ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವೆಚ್ಚ—ಎಂ. ಎಚ್. ಗೋಪಾಲ್, ಎಂ.ಎ., ಪಿಎಚ್.ಡಿ.
೨೨. *ಶಿಶುವಿಹಾರಗಳು—ಸಿ. ರಂಗಾಚಾರ್, ಬಿ.ಎಸ್‌ಸಿ., ಎಂ.ಎಡ್.
೨೩. ಸಂಖ್ಯೋದ್ಯಾನ—ಬಿ. ಸೀತಾರಾಮಶಾಸ್ತ್ರೀ, ಎಂ.ಎ.
೨೪. ವಿಡಂಬನ—ಎಸ್. ವಿ. ರಂಗಣ್ಣ, ಎಂ.ಎ.
೨೫. *ಎಲ್ಲೋರ ಮತ್ತು ಅಜಂತಾ—ಎಂ. ಎಚ್. ಕೃಷ್ಣ, ಎಂ.ಎ., ಡಿ.ಲಿಟ್.
೨೬. *ಸಾರಜನಕದ ಮಹತ್ವ—ಎಚ್. ಸುಬ್ಬಾಜೋಯಿಸ್, ಎಂ.ಎಸ್‌ಸಿ.
೨೭. ಭಾಸ—ಎಚ್. ಎಲ್. ಹರಿಯಪ್ಪ, ಎಂ.ಎ.
೨೮. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಜಕೀಯ ತತ್ವಗಳು—ಎಂ. ಯಾಮುನಾಚಾರ್ಯ, ಎಂ.ಎ.
೨೯. ಸರ್ವಜ್ಞಕವಿ—ಎ. ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರೀ, ಎಂ.ಎ.
೩೦. *ರಕ್ತ—ಡಿ. ಶಾಮಣ್ಣ, ಬಿ.ಎ., ಎಂ.ಬಿ., ಬಿ.ಎಸ್.
೩೧. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪ್ರಬಂಧಗಳು—ಎಸ್. ಮಂಜನಾಥ್, ಎಂ.ಎ.
೩೨. ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ—ಎಸ್. ವಿ. ಪರಮೇಶ್ವರಭಟ್ಟ, ಎಂ.ಎ.
೩೩. ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದ ಸ್ವರೂಪ—ಸಿ. ಎನ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್, ಡಿ.ಎಸ್‌ಸಿ.

೩೪. *ಋಗ್ವೇದ—ಎಂ. ಎ. ಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮಿ, ಎಂ.ಎ.
೩೫. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ವಾಣಿ—ಎಸ್. ವಿ. ರಂಗಣ್ಣ, ಎಂ.ಎ.
೩೬. *ಆಳ್ವಾರುಗಳು—ಎಂ. ಯಾಮುನಾಚಾರ್ಯ, ಎಂ.ಎ.
೩೭. ಹಿಂದು ಮುಸ್ಲಿಂ ಮೈತ್ರಿಯನ್ನು ಬೆಳಸಿದ ರಾಜರು—
ವಿ. ರಾಘವೇಂದ್ರರಾವ್, ಎಂ.ಎ., ಬಿ.ಟಿ.
೩೮. ಸುಭಾಷಿತ ಸಂಗ್ರಹಗಳು—ಎಂ. ಪಿ. ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹಶಾಸ್ತ್ರೀ, ಎಂ.ಎ.
೩೯. ಮಕ್ಕಳ ಭಾವಜೀವನ—ಬಿ. ಕುಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ ನಾಯಿಡು, ಎಂ.ಎ.
೪೦. ಸಹಕಾರ—ಎಸ್. ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿ, ಎಂ.ಎ.
೪೧. *ನಯಸೇನ—ಜಿ. ವೆಂಕಟಸುಬ್ಬಯ್ಯ, ಎಂ.ಎ., ಬಿ.ಟಿ.
೪೨. *ಕೌಟಿಲ್ಯ—ಎಂ. ವಿ. ಕೃಷ್ಣರಾವ್, ಎಂ.ಎ., ಬಿ.ಟಿ.
೪೩. ತೆಲುಗು ಚಾಟುಪದ್ಯಗಳು—ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾಮಪ್ಪ, ಎಂ.ಎ.
೪೪. ಮುನಿಸಿಪಾಲಿಟಿಗಳು—ಎಚ್. ಕೃಷ್ಣರಾವ್, ಎಂ.ಎ.
೪೫. *ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ—ಎನ್. ಅನಂತರಂಗಾಚಾರ್, ಎಂ.ಎ., ಬಿ.ಟಿ.
೪೬. *ರುಚಿ—ಎಸ್. ವಿ. ರಂಗಣ್ಣ, ಎಂ.ಎ.
೪೭. *ಕೀಟಗಳು—ಡಿ. ಎಸ್. ವೀರಯ್ಯ, ಎಂ.ಎಸ್‌ಸಿ.
೪೮. *ಅಲೆಗಳು—ಕೆ. ಶೇಷಾದ್ರಿ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್, ಎಂ.ಎಸ್‌ಸಿ., ಎಲ್‌ಎಲ್.ಬಿ.
೪೯. ಮುದ್ದಣ—ತ. ಸು. ಶಾಮರಾವ್, ಬಿ.ಎ. (ಆನರ್ಸ್).
೫೦. *ಐವರು ಭೌತವೈಜ್ಞಾನಿಕರು—ಬಿ. ಎ. ಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮಿರಾವ್, ಎಂ.ಎಸ್‌ಸಿ.
೫೧. *ಕೃತಕ ರೇಷ್ಮೆ—ಎಂ. ಷಡಕ್ಷರಸ್ವಾಮಿ, ಎಂ.ಎಸ್‌ಸಿ.
೫೨. *ಚೀನರ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕತೆ—ಎಸ್. ವೆಂಕಟದೇಶಿಕಾಚಾರ್, ಎಂ.ಎ
೫೩. *ಯುದ್ಧಕಾಲದ ಆರ್ಥಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು—ಎಸ್. ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹನ್, ಎಂ.ಎ.
೫೪. *ಆಹಾರ—ಜಿ. ಆರ್. ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾವ್, ಎಂ.ಎಸ್‌ಸಿ.
೫೫. *ಇಬ್ಸನ್ನಿನ ಕೆಲವು ನಾಟಕಗಳು—ಎಸ್. ಮಂಜನಾಥ್, ಎಂ.ಎ.
೫೬. ಶಬ್ದಪ್ರಪಂಚ—ಆರ್. ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಯ್ಯ, ಎಂ.ಎಸ್‌ಸಿ.

ಸಾಧಾರಣ ಪ್ರತಿ ೩ ಆಣೆ.
ಉತ್ತಮ ಪ್ರತಿ ೪ ಆಣೆ

ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ,
ಪ್ರಚಾರ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶನಕಾರ್ಯ,
ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ ಆಫೀಸ್ ಕಟ್ಟಡ, ಮೈಸೂರು.

* ಈ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಮುಗಿದುಹೋಗಿವೆ.

ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ

ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೆ

ಇನ್ನುಮುಂದೆ ' ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ 'ವು ಚೈತ್ರ, ಆಷಾಡ, ಆಶ್ವಯುಜ, ಪುಷ್ಯ ಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ತಿಂಗಳ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಸಲ ಹೊರಡುತ್ತದೆ.

೧೯೫೦—೫೧ ನೆಯ ಸಾಲಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ (ಅಂಚೆವೆಚ್ಚ ಸೇರಿ):

ಚಂದಾದಾರರಿಗೆ	ರೂ.	೩	೮	೦
ವಾಚನಾಲಯ ಮುಂತಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ	ರೂ.	೪	೮	೦
ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ	ರೂ.	೨	೮	೦

ಚಂದಾಹಣವನ್ನೂ ಅದರ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಪತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ, ಪ್ರಚಾರ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶನ ಕಾರ್ಯ, ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ ಆಫೀಸು, ಮೈಸೂರು, ಎಂಬ ವಿಳಾಸಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಬೇಕು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರವರಿಗಾಗಲಿ, ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಸಂಪಾದಕರಿಗಾಗಲಿ ಕಳಿಸಬಾರದು. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಚಂದಾಹಣವನ್ನು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕಾಲೇಜಿನ ಅಕೌಂಟ್ಸ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಮುಂಗಡವಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿ, ಪಡೆದ ರಸೀತಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ವಿಳಾಸದೊಂದಿಗೆ ಕಳಿಸಿಕೊಡಬೇಕು. ಕಾಲೇಜುಗಳ ಅಧ್ಯಾಪಕ ವರ್ಗದವರೂ ಇದೇ ರೀತಿ ಮಾಡಬಹುದು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ತಾವು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ಪಾಠಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರಿಂದ ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣಪತ್ರವನ್ನು ಪಡೆದು ಅದನ್ನು ಚಂದಾ ಹಣದೊಡನೆ ಕಳಿಸಬೇಕು. ಚಂದಾದಾರರು ತಮ್ಮ ಚಂದಾ ಹಣವನ್ನು (ಸರ್ಕಾರಿ ಖಜಾನೆಯಲ್ಲಿ ' ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ ಫಂಡ್ 'ಗೆ ಕಟ್ಟಿ, ಖಜಾನೆ ರಸೀತಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ವಿಳಾಸದೊಡನೆ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಆಫೀಸಿಗೆ ಕಳಿಹಿಸಬಹುದು.)

ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕಕ್ಕೆ ಚಂದಾದಾರರನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವ ಪುಸ್ತಕ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಿಗೂ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಮಾರಾಟಗಾರರಿಗೂ ಶೇಕಡ ೧೨½ ಯಂತೆ ಕಮಿಷನ್ ಕೊಡಲಾಗುವುದು. ಪಾಠಶಾಲಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಚಾರ ಶಾಖೆಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳೇ ನೇರವಾಗಿ ಗಮನಕೊಡುವರು.

' ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ 'ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟನೆಗೆ ಲೇಖನಗಳನ್ನೂ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ವಿನಿಮಯಕ್ಕೆ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಸಂಪಾದಕ (ಫಸ್ಟ್‌ಗ್ರೇಡ್ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು) ರಿಗೆ ಕಳಿಸಬೇಕು.

ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ

ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಪ್ರಕಟನ ಮತ್ತು
ಪ್ರಚಾರೋಪನ್ಯಾಸ ಶಾಖೆ, ಮೈಸೂರು.

ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕಕ್ಕೆ ವಿನಿಮಯವಾಗಿ ಬರುವ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು

Annals of the Oriental Research Institute, University, Madras; *Bramhavidya*, Adyar, Madras; *Bulletin of the School of Oriental Studies*, London; *Journal of the Andhra Historical Research Society*, Rajahmundry; *Journal of the Karnataka Historical Research Society*, Dharwar; *Quarterly Journal of the Mythic Society*, Bangalore; *The Indian* P.E.N., Bombay; *Annals of the Venkateswara Oriental Institute*, Tirupati; *The Jaina Siddhanta Bhaskara* and *The Jaina Gazette*, Arrah; *Bulletin of the Deccan College Research Institute*, Poona; *Publication of the Kannada Research Office*, Dharwar; *The Journal of the Literary Committee of the L.E. Association*, Dharwar; *Annals of Bhandarkar Oriental Research Institute*, Poona.

ವಾರಪತ್ರಿಕೆಗಳು

'ಒಕ್ಕಲಿಗರ ಪತ್ರಿಕೆ', ಬೆಂಗಳೂರು; 'ಕನ್ನಡ ನುಡಿ', ಬೆಂಗಳೂರು; 'ಕಂಠೀರವ', ಮಂಗಳೂರು; 'ತಾಯಿನಾಡು', ಬೆಂಗಳೂರು; 'ನವಸಂದೇಶ', ಬಳ್ಳಾರಿ; 'ವಿಶ್ವಕರ್ಣಾಟಕ' ಬೆಂಗಳೂರು; 'ಸ್ವದೇಶಾಭಿಮಾನಿ' ಮಂಗಳೂರು; 'ಕರ್ಣಾಟಕ ವೈಭವ', ಬಿಜಾಪುರ; 'ಜನಶಕ್ತಿ', ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ; 'ವಾಹಿನಿ', ಬೆಂಗಳೂರು; 'ಪ್ರಭಾತ', ಮಂಗಳೂರು.

ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಗಳು

'ಆಂಧ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ಪತ್ರಿಕೆ' (ತೆಲುಗು), ಕಾಕಿನಾಡ; 'ಕತೆಗಾರ', ಬೆಂಗಳೂರು; 'ಕನ್ನಡ ಸಹಕಾರಿ', ಮಂಗಳೂರು; 'ಜಯಕರ್ನಾಟಕ' ಧಾರವಾಡ; 'ಜಯಂತಿ', ಧಾರವಾಡ; 'ಭಾರತಿ' (ತೆಲುಗು), ಮದರಾಸು; 'ಮೈಸೂರು ವ್ಯವಸಾಯ ಶೋಧಕ ಸಂಘದ ಪತ್ರಿಕೆ', ಬೆಂಗಳೂರು; 'ಮಕ್ಕಳ ಪುಸ್ತಕ', ಬೆಂಗಳೂರು; 'ಮೈಸೂರು ಸಹಕಾರ ಪತ್ರಿಕೆ', ಬೆಂಗಳೂರು; 'ವಿದ್ಯಾದಾಯಿನಿ', ಮೈಸೂರು; 'ವಿಮಾ ವಾಣಿಜ್ಯ', ಬೆಂಗಳೂರು, 'ವಿವೇಕಾಭ್ಯುದಯ', ಮೈಸೂರು; 'ಶರಣಸಾಹಿತ್ಯ', ಬೆಂಗಳೂರು; 'ಶಿವಾನುಭವ', ಬಿಜಾಪುರ; 'ಸದ್ಬೋಧಚಂದ್ರಿಕೆ', ಅಗಡಿ; 'ಸರಸ್ವತಿ', ಬೆಂಗಳೂರು; 'ಸುಬೋಧ', ಬೆಂಗಳೂರು; 'ಜೀವನ', ಬೆಂಗಳೂರು; ಕಥಾವಳಿ', ಬೆಂಗಳೂರು; 'ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಪಂಚ', ಮೈಸೂರು; 'ವಾಣಿ', ಬೆಂಗಳೂರು.

ತ್ರೈಮಾಸಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು

'ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ಪತ್ರಿಕೆ', ಬೆಂಗಳೂರು; 'ಭಾರತ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧನ ಮಂಡಲದ ಪತ್ರಿಕೆ' (ಮರಾಠಿ), ಪೂನಾ; 'ಶ್ರೀಮನ್ ಮಹಾರಾಜರವರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಪಾಠಶಾಲಾ ಪತ್ರಿಕಾ,' ಮೈಸೂರು.

ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ

'ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ' ಧಾರವಾಡ; 'ಮಿಂಚಿನಬಳ್ಳಿ', ಧಾರವಾಡ

ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜರವರ ಕಾಲೇಜಿನ

ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಘದ ಪ್ರಕಟನೆಗಳು

ನಾಗಾನಂದನಾಟಕ (ಶ್ರೀ ಅನಂತನಾರಾಯಣ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರಿಂದ)—
ಬೆಲೆ ರೂ. ೧—೦—೦

ಕಿರಿಯಂಕಾಣಿಕೆ (ಎರಡನೆಯ ಮುದ್ರಣ)— ಕ್ಯಾಲಿಕೊ ಪ್ರತಿ ರೂ. ೧—೮—೦

ಮಾರಾಟಗಾರರು :

ಪ್ರೋಗ್ರೆಸ್ ಬುಕ್ ಸ್ಟಾಲ್, ಮೈಸೂರು.

ಆಷಾಢಭೂತಿ (ಶ್ರೀ ಎ. ಎನ್. ಮೂರ್ತಿರಾವ್, ಎಂ.ಎ. ಅವರಿಂದ)—
ಕ್ಯಾಲಿಕೊ ಪ್ರತಿ ರೂ. ೧—೮—೦

ಸಾವಿನ ಸಮಸ್ಯೆ (ಶ್ರೀ ವೆಂಬಾರ್ ವೆಂಕಟಾಚಾರ್ಯ, ಎಂ.ಎ., ಬಿ.ಕಾಮ್., ಎಲ್‌ಎಲ್.ಬಿ. ಅವರಿಂದ)— ಸಾದಾ ಪ್ರತಿ ರೂ. ೦—೧೨—೦

ಮಾರಾಟಗಾರರು :

ಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ಕಂಪನಿ, ಮೈಸೂರು

ಕರ್ಣಾಟಕ ಮೃಚ್ಛಕಟಿಕಪ್ರಕರಣಂ (ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿ ನಂಜನಗೂಡು ಸುಬ್ಬಾಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರಿಂದ) ರೂ. ೧-೧೨-೦

ಮಾರಾಟಗಾರರು :

ಶ್ರೀ ರಾಮಚಂದ್ರ ಬುಕ್ ಡಿಪೊ,
ದೇವರಾಜ ಮಾರ್ಕೆಟ್, ಮೈಸೂರು

Edited by N. Anantharangachar, M.A., B.T. and T. S. Shama Rao, B.A. (Hon.)
Published by The University of Mysore, Mysore. Printed by J. Brown
at the Wesley Press and Publishing House, Mysore City